

Dejiny sv. Cirkve.

K poučeniu a vzdelaniu

spisal

Andrej Truchlý,

kňaz biskupstva b. bystrického.

Sväzok I.

Číslo 45. podieľových kníh.

S odobrením najdôst. Ordinariatu ostrihomského.

Cena viazaného výtisku 70 kr.

Nákladom Spolku sv. Adalberta (Vojtecha).

Vo Viedni 1890.

Tlačou kongregácie Mechitharistov.

O B S A H.

Predmluva	Strana VII
---------------------	------------

Ú v o d.

Doba pred narodením Ježiša Krista.

I.

Ľudia od Adama po Abrahama	1
--------------------------------------	---

II.

Pohania.

Pohanské náboženstvo a mravy vôbec	3
Náboženstvo a mravy pohanských Čiňanov	7
Náboženstvo a mravy pohanských Indov	8
Náboženstvo a mravy pohanských Peršanov	11
Náboženstvo a mravy pohanských Babylončanov, Syrov a Feničanov	13
Náboženstvo a mravy pohanských Egypťanov	14
Náboženstvo a mravy pohanských Grékov	16
Náboženstvo a mravy pohanských Rimanov	23

III.

Židia.

Židovské náboženstvo vôbec	30
Zjavenie Božie za Abrahama, iných patriarchov a Mojžiša	31
Iosua a sudcovia	36

IV

	Strana
Králi a rozpadnutie kráľovstva.	37
Kráľovstvo israelské a assyrské zajatie	39
Kráľovstvo judské	43
Babylonské zajatie	51
Pomery po babylonskom zajatí	54
Židia poddani Alexandrovi Veľkému a Egyptčanom	58
Židia poddani kráľom Syrie	60
Židia oslobodení Matatiašom a bratmi Machabejskými	63
Herodes Idumejský a jeho nástupníci.	70
Náboženské sekty medzi Židmi	72

IV.

Plnosť času	81
-----------------------	----

Starý vek sv. Cirkve.

Prvá doba.

Od založenia sv. Cirkve do Konštantína Veľkého.

(Od r. 1. do r. 313. po Kr. P.)

Pohľad	87
------------------	----

Prvá poddoba.

(Od r. 1. do r. 101. po Kr. P.)

Ježiš Kristus a apoštolské časy.

I.

Život Ježiša Krista, Spasiteľa sveta.

Narodenie a mladý vek Pána Ježiša Krista	89
Prvý rok učiteľského úradu Pána Ježiša Krista a Ján Krstiteľ	93
Druhý rok učiteľského úradu Pána Ježiša Krista a založenie sv. Cirkve	99
Tretí rok učiteľského úradu Pána Ježiša Krista a Jeho nepriatelia	106
Utrpenie a smrť Pána Ježiša Krista	122
Vskriesenie a oslávenie Pána Ježiša Krista	129

II.

Učinkovanie sv. apoštolov medzi Židmi
a pohanmi.

	Strana
Soslanie Ducha Svätého a prvá Cirkev v Jeruzaleme . . .	133
Prenasledovanie apoštolov a veriacich v Jeruzaleme a ďalšie široenie sa kresťanstva medzi Židmi	138
Obrátenie prenasledovníka sv. Cirkve Šavla	142
Učinkovanie sv. Petra a prijímanie pohanov do sv. Cirkve .	144
Druhé prenasledovanie kresťanov v Jeruzaleme a mučennícka smrť Jakoba Staršieho	147
Povolanie sv. Pavla na úrad apoštolský	149
Prvá apoštolská cesta sv. Pavla a shromaždenie apoštolov v Jeruzaleme	150
Druhá apoštolská cesta sv. Pavla a jeho prvé listy . . .	153
Tretia apoštolská cesta sv. Pavla a jeho prvé uväznenie v Ríme	158
Štvrtá a piata apoštolská cesta sv. Pavla a jeho mučennícka smrť v Ríme	166
Ďalšie učinkovanie sv. Petra a jeho mučennícka smrť v Ríme	168
Učinkovanie ostatných sv. apoštolov	172
Hlavnéjšie apoštolské cirkevné obce	179
Ďalšie rozširovania sa sv. Cirkve v ríši rímskej	184
Odlúčenie sv. Cirkve od Židovstva, vojna Židov s Rimanmi a zkáza Jeruzalema	200

III.

Sriadenie sv. Cirkve.

Kňazstvo a veriaci ľud	227
Cirkevné úrady biskupov, kňazov a diakonov	231

IV.

Kresťanský život, služby Božie a cirkevná
kázeň.

Kresťanský život	238
Služby Božie	242
Cirkevná kázeň	255

V.

Bludárske učenia.

	Strana
Pričiny povstania siekt a kacierstvi	256
Kacierstva pošlé zo Židovstva	258
Kacierstva pošlé z pohanstva	264

Predmluva.

Sv. Cirkev, ktorú Božský Spasiteľ, Ježiš Kristus, ku spásu celého ľudského pokolenia na zemi založil a ustanovil, pripomína sa vo sv. Písme jako kráľovstvo nebeské (Mat. 3, 2), jako kráľovstvo Božie (Marek 1, 14), jako kráľovstvo Kristovo (Mat. 20, 21), jako dom Boží (I. Tim. 3, 15), jako loď, ktorá v búrkach neporušená ostáva (Mat. 8, 23), jako roľa, na ktorej nebeské semeno popri kúkole raste a užitok donáša (Mat. 13, 18—30), jako horčičné zrnko, z ktorého vyrastá mohutný strom (Mat. 13; 31, 32) a jako kvas, ktorý preniká všetko (Mat. 13, 33). A tejto sv. Cirkvi prisľúbil Pán Ježiš Kristus vždy trvajúcu pomoc a večnú nepremožiteľnosť. Veď Božský Zakladateľ riekol ku hlave apoštolov, sv. Petrovi (Mat. 16, 18): »Ty si Skala, a na tej skale vzdelám Cirkev svoju a brány pekelné ju nepremôžu.« I ujisťoval všetkých sv. apoštolov (Mat. 28, 20): »A hľa, Ja s vami som po všetky dni až do skonania sveta.« A čo Božský Vykupiteľ svojej sv. Cirkvi zasľúbil a predpovedal, to sa posiaľ i vyplnilo a dľa Jeho Božskej vševedúcnosti a vôle i vyplní. Veď sv. Cirkev, do ktorej Pán Ježiš Kristus všetkých ľudí povolával, aby v jej obcovaní a spoločnosti vo svätých čnosťach

odchovávaní a za dedičov nadzemského kráľovstva pripravovaní boli, ostáva neporušená vo viere a v mravouke, a takou ostane až do skonania sveta. Ona je na zemi skutočne vidomé kráľovstvo nebeské, Božie, Kristovo, proti ktorému marne sa namáhali brojiť zatvrdeli Židia, marne zúrili mečom a ohňom za tristo rokov pohanskí svetovládni cisári rímski a v koliske zadusiť ju chceli. Ona je domom Božím, postaveným na prepevnej skale, a loďou, všetkým búrkam vzdorujúcou, ktoré marne zničiť sa domáhali mocní zlostiníci tohoto sveta. Ona je roľou, na ktorej popri kúkole nepočetnými rozkolníkmi, bludármi a kacierni rozsievanom, nebeské semeno, pravé učenie Pána Ježiša Krista, mohutne rastie a skvelý užitočnosť donáša. Ona je horčičným semenom, ktoré z malých počiatkov behom búrných skoro dvetisícročí sa vyvíja v neporušenom vysvetľovaní a predkladaní právd Božích, i vzrastá v obrovský strom, pod ktorého spasonosnou záštitou odpočinok a blažené telesné i duchovné občerstvenie nachádzajú národy sveta. Ona je kvasom, ktorý nadzemským učením o láske k Bohu a bližnému všetok život ľudský preniká a celé ľudstvo povznáša na stupeň vznešenosti a dokonalosti.

Jako prozreteľnosť Božská starala sa behom dlhých skoro dvetisíc rokov o svoje kráľovstvo na zemi, ktoré má ľudské pokolenie, hlboko pokleslé následkom hriechu prvých rodičov, pozdvihnúť a k jeho určeniu viesť, o tom vypravujú a poučujú dejiny sv. Cirkve.

A poznanie týchto udalostí je pre každého mysliaceho kresťana, ktorému je pravá viera Pána Ježiša Krista vzácna, za našich časov veľmi dôležitá. Dejiny sv. Cirkve poučujú nás: čo milostivý Boh činil, aby ľudí z otroctva hriechu a večnej smrti oslobodil, jako

sa sporiadaly účinkovaním sv. Cirkve pomery rodín, národov a štátov behom minulých časov, jako vzdelané boly národy a prečo mnohé z nich poklesly späť do bahna bludov a novomodného pohanstva a jaké prostriedky vševedúci a všemohúci Boh používal, aby nevedomosťou, bludami a náruživosťami pokleslých ľudí povzniesol a na cestu večného blahoslavenstva upravil. Dejiny sv. Cirkve predvádzajú nám pred zadivené oči vznešené a sväté vzory čnosti sv. vyznavačov, ktoré nás uchvacujú k nasledovaniu; z druhej strany odhaľujú nám bezbožnosť a pokazenosť nevercov, bludárov a kacierov, s ktorou pravé kresťanstvo ustavične bojovať musí, i naplňujú nás posvätným strachom a bážňou pred poblúdením a hriechom. Dejiny sv. Cirkve objaviajú nám podivenia hodný a vznešený príklad bohatierskych (hrdinských) sv. mučeníkov, ktorí obetivo kládli svoj život za pravdu sv. viery Kristovej, i poučujú nás, jako i my máme byť trpezlivými v živote, stálymi vo sv. viere, svätými v mravoch, prekypujúcimi láskou oproti Bohu a bližnému. Dejiny sv. Cirkve nás presvedčujú, že ona je jediná pravým kráľovstvom Božím na zemi, v ktorom sv. učenie Kristovo svieti jako nezmenené slnce a víťazne odoláva svojim početným nepriateľom, keď mnohá ríša, mnohý národ, mnohé kacierstvo vedľa nej zanikly; i naplnení bývame dôverou v prozreteľnosť Božiu a nebudeme sa nikdy lákať o matku našu duchovnú, keby jej i za našich časov nejaká búrka hrozila; ba potešení bývame, že nám poprial milostivý Boh v tejto svätej, samospasiteľnej, kresťansko - katolickej Cirkvi sa narodiť a odchovnými byť.

Dejiny sv. Cirkve, ktoré zahrňujú v sebe 19 storočí, rozvrhujú sa na tri veky : na starý, stredný a nový vek.

Starý vek sv. Cirkve obsahuje v sebe dve doby. Prvá doba siaha od narodenia Pána nášeho Ježiša Krista po prvého kresťanského cisára rímskeho, Konštantína Veľkého (od r. 1. do r. 313). Táto doba rozpadáva sa na dve poddoby. Prvá poddoba obsahuje deje Pána Ježiša Krista a apoštolských časov (prvé storočie), druhá poddoba obsahuje deje sv. Cirkve od smrti sv. apoštola Jána po Konštantína Veľkého. Druhá doba siaha od Konštantína Veľkého po rok 692., v ktorom zasedala synoda Trullanská.

Stredný vek sv. Cirkve obsahuje v sebe dve doby. Prvá doba siaha od počiatku sv. Cirkve u Germanov a Slovanov po pápeža Gregora VII. (od r. 692. po r. 1073.); i rozpadáva sa na dve poddoby. Prvá poddoba obsahuje víťazné boje sv. Cirkve nad Arianizmom a pohanstvom germánskym a čiastočne slovaniským do smrti cisára Karola Veľkého (r. 814.); druhá poddoba obsahuje deje od smrti Karola Veľkého po pápeža Gregora VII. (od r. 814. do r. 1073.). Druhá doba siaha od Gregora VII. do konca XV. storočia; i rozpadáva sa na dve poddoby. Prvá poddoba siaha od pápeža Gregora VII. po smrť pápeža Bonifáča VIII. (od r. 1073. po r. 1303.), i objasňuje rozkvet pápežskej moci; druhá poddoba siaha od smrti Bonifáča VIII. do konca XV. storočia, v ktorej objavuje sa nepriateľská reakcia proti sv. Cirkvi.

Nový vek sv. Cirkve siaha od konca XV. storočia až po naše časy a obsahuje v sebe dve doby. Prvá doba siaha od konca XV. storočia až po r. 1789. i rozpadáva sa na dve poddoby. Prvá poddoba obsahuje deje západného rozkolníctva a rozširovania sa tak zväznej reformácie skrze Martina Luthera a objasňuje duchovné i hmotné boje katolíkov proti protestantom,

jako i opravdivú reformáciu sv. Cirkve následkom uzavretia cirkevného snemu Tridentského až po pokoj Vestfalský (do r. 1648.) Druhá poddoba, ktorá siaha od r. 1648. po r. 1789., objasňuje upevnenie nových pomerov. Druhá doba siaha od r. 1789. až po naše časy; v nej objavuje sa vystúpenie revolúcie a jej boje proti sv. Cirkvi, jako i tejto vnútorné upevnenie.

I odhodlal som sa dľa svojich slabých sil s pomocou Božou napísať tieto »Dejiny sv. Cirkve« pre veľactených údov spolku sv. Adalberta (Vojtecha) s tou skromnou nádejou, že koľkotoľko poučím a vzdelám jich vnímavého kresťansko-katolíckého ducha a podám jim do ruky zbraň, ktorou by zlostné nápady bohopustého sveta zdarne odrážať a horlivými bojovníkmi sv. Cirkve Kristovej najdení byť mohli.

Na Bacúrove, na deň sv. Vojtecha 1889.

Andrej Truchlý,
kňaz biskupstva b. bystrického, farár.

Dejiny sv. Cirkve.

—

S t a r é h o v e k u

ČASŤ I.

●d počiatku sv. Cirkve do r. 101. po Kr. P.

ÚVOD.

Doba pred narodením Ježiša Krista.

I.

L'udia od Adama po Abrahama.

Na počiatku stvoril Boh nebe a zem. I utvoril za šesť dní: svetlo, oblohu, more a suchú zem, ktorá vydávala rozličné rastliny a plodné stromy, slnce, mesiac a hviezdy, vo vodách ryby, na suchej zemi vtáctvo, zemeplazov a zverov, konečne človeka ku svojmu obrazu, muža i ženu. I zasvätil siedmy deň. Prvých ľudí, Adama a Evu, ozdobil svojou milosťou. Dal jim nesmrteľnú dušu, a s ňou výborný zdravý rozum a silnú, k dobrému náchyľnú, svobodnú vôľu, i zdravé, silné a nesmrteľné telo. I požehnal jim Boh a riekol: »Rostnite a množte sa a naplňte zem a podmaňte si ju, a panujte nad morskými rybami a nad nebeským vtáctvom, i nad všetkými živočichami, ktoré sa hýbajú na zemi«. A Boh zjavoval sa Adamovi a Eve v raji, vyučoval ich, jako Jeho ctiť a Jemu slúžiť majú, aby s Nim večne žiť mohli. Adam a Eva však zhrešili, keď jedli zo zapovedeného ovocia, a narušili svoju vieru, úctu a

poslušnosť k Bohu. A spravodlivý Boh potrestal jich, a vyhnal z raja. Prví ľudia uškodili si veľmi týmto pádom. Ztratili milosť Božiu. Rozum jejich osláhol a zatemnil sa, že nepoznával od toho času tak jasne Boha, jako predtým; vôľa jich náklonná bola k hriechu, že nemilovali viac tak uprimne Boha jako pred pádom a prestupovali veľmi ľahko Jeho prikazy. Telo jejich stalo sa slabým a smrteľným; celá príroda vzdorovala jim a oni prinútení boli v potu tváre vyhľadávať svoj pokrm. Ale dobrotivý Boh neopustil celkom prvých ľudí, smiloval sa nad nimi, zaslúbil jim Spasiteľa, ktorý mal hriešne pokolenie ľudské so spravodlivosťou Božou smieriť a ku životu večnému zase priviesť. Keď syn Adamov Kain zavraždil svojho brata Abela, poprial milostivý Boh prvým rodičom r. 130. zložného a čnostného Setha. A keď bezbožní potomkovia Kainovi nakazili potomkov Sethových, nenechal Boh ľudí, aby celkom poblúdili z cesty Božej, lež vyvolil si r. 1056. Noema, ktorý upozorňoval z rozkazu Božieho poblúdené ľudstvo na jeho bohaprázdnoti. Avšak keď hriešne pokolenie ľudské na Noemovo karhanie nedbalo, vyhladil rozhnevaný Boh hriešnikov r. 1056. všeobecnou potopou s povrchu zeme a zachránil len spravodlivého Noema s jeho rodinou. Noe ďakoval Bohu obetou zápalnou za svoje zachránenie. Boh objavil milosrdenstvo svoje r. 1057. znamením dúhy, sľúbiac, že ľudí všeobecnou potopou trestať viac nebude a dovolil Noemovi zabíjať zverov a požívať jich. Ale čím viac sa zase širilo pokolenie ľudské, tým viac trátilo sa prvé zjavenie Božie, trátila sa viera a úcta pravého Boha; lebo keď Noe zlorečil r. 1063. svojmu bezbožnému synovi Chámovi a požehnal synov Sema a Jafeta, oddelil sa zlorečený Chám od bohabojnej rodiny svojej a opustil i Boha, a jeho bezbožní potomci nakazili i po-

tomkov Semových a Jafetových. I stavali potomkovia Noemovi, ktorý r. 2006. zomrel, na rovine Sennaarskej babylonskú väžu; ale Boh pomútil jich jazyky, že ju nemohli dostavať, a rozišli sa po celom svete. Od toho času potratila sa celkom viera v pravého živého Boha, a vyvinulo sa na zemi modlárstvo a nevera. Boh nechal poblúdených ľudí, aby kráčali svojimi cestami a zakúsili záhubné následky svojho hriešneho odvrátenia sa od Neho; no vyvolil si r. 2008. Abrahama, aby aspoň v jeho potomstve pravá viera v živého Boha na zemi sa zachovala. Ostatní ľudia klaňali sa stvoreným vecam a žili nemravne, neľudsky: boli pohanmi.

II.

Pohania.

Pohanské náboženstvo a mravy vôbec.

Keď ľudia od Boha odpadli, zapomínali pomali na staré ústne podanie, rozum jich čím ďalej tým viac sa zatemňoval, pohružovali sa do vidomej prírody, i zabudli konečne na nevidomého živého, jedného a osobného Boha, najdokonalejšiu to bytnosť, Stvoriteľa, Riaditeľa a Zachovateľa sveta, i považovali od Neho stvorené tvory za samého Boha. Sv. Písmo starého Zákona pripomína zaslepený rozum od Boha odpadnutého ľudu, ktorý miesto pravého Boha marným tvorom sa klaňal, v knihe Múdrosti (hl. 13; 1, 2, 10) a vypočítuje nepravé modly (bôžkov) takto: „Ľudia mali lebo oheň, lebo vetor, lebo prudké povetrie, lebo okruh hviezd, lebo veľkú vodu, lebo slnce a mesiac za správco sveta, za bohov . . . A medzi mŕtvými je nádej tých, ktorí bo-

hami nazývajú diela ľudských rúk, zlato a striebro, vynález umenia a podobenstvo živočíchov, lebo neužitočný kameň, dielo ruky starobylej«. A sv. Pavel píše o pohanoch (v liste I. ku Rimanom, v hl. 1. v. 23): »A zmenili slávu neporušiteľného Boha na podobenstvo obrazu porušiteľného človeka, i ptáctva, i štvornohých zverov, i zemeplazov. Preto vydal jich Boh v žiadosti jich srdca, v nečistotu, tak že telá svoje na sebe samých hanobili; ponevác zmenili pravdu Božiu v lož a klaňali sa i slúžili radšej stvoreniu, lež Stvoriteľovi, ktorý je poženhaný na veky«. Pri tomto zamenení Boha so stvorenými vecami (prírodou) zapomneli poblúdení pohania na jednotu Božiu, a dľa rozmanitosti prírodných objavov, sil a pôsobení utvorili si pojem o mnohých bohoch a bohyňách; lebo jako je pravý Boh jeden, tak sú stvorené veci mnohé. Namiesto jednoty najvyššej bytnosti nastúpilo rozmanité množstvo, a tak povstala modloslužba mnohobožstva (pantheismus, polytheismus, materialismus). Pohania uznávali miesto Boha nebeské telesá, rozličné zvery, sochy a obrazy od ľudí vymyslené a shotovené, i mnohé iné veci za bohov, ctili jich, klaňali sa jim a zabudli, že je len jeden Boh, ktorý je čistý duch, večný, všemohúci, nad všetky veci povýšený. A ponevác pohania božskosť nad stvorené veci nepovznášali, zmizol u nich i pojem (predstava, vidina) o duševnosti, svätosti a všemohúcnosti najvyššej bytnosti Božej. Úcta, bôžkom vzdávaná, bola len povrchná, zovňajšia, bez mravných polnútok. Hodnosť ľudská v človekovi bola zaznávaná. Pohanstvo neznalo o odovzdanosti ľudskej vôle do vôle Božej, neznalo o obete čistého srdca najvyššej bytnosti Božej, neznalo o vďačnosti. Pohania prinášali svojim modlám (bôžkom) obety len preto, aby si jich budúcné naklonili, alebo za prijaté dary zovnú-

torne ďakovali; o vyššej, vznešenejšej úcte nemali pochopu. Tak povstalo u rozličných národov dľa jich rôznych náhľadov rozmanité množstvo bôžkov a rozličný spôsob bohoslužby. A keď nektoré národy pokročili vo vedách a vzdelanosti, vymyslely si za bohov i zvláštnych ľudí, ktorým ale všetky slabosti ľudské pripisovali a jich slepému a všetkovládne mu osudu podrobovaly; alebo zbožňovali nektoré čnosti, krásy a nečnosti. Pri tejto modloslužbe dopúšťali sa ľudia často najväčšej nemravnosti, jako v Babylone pri modloslužbe bôžka Bela, alebo na ostrove Cypru a v meste Korinte pri modloslužbe k počte bohyně nečistej lásky Afrodity. Popri tejto modloslužbe poklesla i hodnosť a dôstojnosť ľudská. Pohanania neverili vôbec v nesmrteľnosť duše ľudskej a preto so zúfalstvom mysleli na smrť; následkom toho povstalo i otroctvo. S otrokami zachádzali pohania jako s hoviadkami, ukrutne, nemilosrdne; životy ľudské obetovali z rozmarnosti a zábavy, najmä pri gladiatorských (bojovných) ihrách na divadlách v Ríme; deti svoje vyhadzovali z domu a vraždili jich.

Pohanstvo bolo smutným poblúdením ľudského pokolenia, následkom hriechu prvých rodičov v raji; ale milostivý Boh prechovával v poblúdenom ľudstve silu a zárod dobrého. Obraz Boží bol síce v človekovi porušený a zatemnený, ale nie celkom zotrený, zničený. Keď pohania verili v bohov, tým dokazovali, že povedomie jejich o Bohu, ačkoľvek hrozne zpotvorené, celkom ešte nevyhynulo a že bolo pozostatkami prastarého zjavenia Božieho pri rozmanitom obcovaní národov medzi sebou predsa zachránené a prechovávané. Prvky prastarého podania o Bohu prechovávaly sa v mysteriach (tajnosťach) pohanského náboženstva, z ktorých vyvinula sa neskôr pohanská veda ľubomudrcká (filosofia), ktorá

poskytovala v tej veľkej tme aspoň doktoré jasné iskričky poznávania pravého Boha. Ľubomudrci (filosofi) pohanskí povznášali ducha nad hmotu (vidomý svet), menovali ho nesmrteľným, bohov, ačkoľvek bludných, predstavovali si nesmrteľných a horlili proti slepote poverčivého ľudu, prečo najmä grécki a rímski Ľubomudrci žalovaní a na smrť odsudzovaní bývali. Bájne povesti (bájky, mythy) pohanského náboženstva starého veku počínajú s Noemom, druhým praotcom ľudského pokolenia, lebo pred jeho časami nebolo pohanstva. V týchto bájkach (mythách) pripomína sa Noem (Noa) jako Menu (Me značí ten, Nu je Noa, Noem) u Indov, jako Bachus-Osiris u Egyptčanov, jako Dionysos (Dionysus) u Grékov a Rimanov, — a len pohanská obrazotvornosť zpotvorila staré ústne podanie. I pripomínajú sa v bájkach tých: voda, jako ničiaci živél, s dobročinným svetlým telesom objavujúce sa nebe, novú úrodu prinášajúca zem, Noem a jeho rodina so zdedenou predpotoptnou vzdelanosťou, Noemova prvá obeta, prinesená Bohu, rozdiel medzi čistými a nečistými zvermi a určenie Božie o požívaní mäsa, Boží zákaz prelievania krve, obrábatie zeme skrze Noema, pestovanie révy (viniča), Cháмова rozpustilosť a kliatba otcova, zbožnosť Semova a Jafetova (Japati u Indov). V pohanstve teda pozorujeme: hmlisté pozostatky prastarého sv. zjavenia, ďalej pôsobenie Slova (Logos u sv. ev. Jána I. 4. 5. 9. 10.), ktoré v spojení bolo s prozreteľnosťou Božou, ktorá strážila nad náboženským vyvíňovaním sa ľudského pokolenia a ho riadila, — a konečne pozorujeme ľudského ducha, ktorý od Boha odpadol, Jeho sa zriekol a sebe samému ponechaný hrozne zablúdil. Prehliadnime len náboženstva a mravy rozličných starých pohanských národov a presvedčíme sa o tejto pravde.

Náboženstvo a mravy pohanských Číňanov.

Medzi východnými pohanskými národami v ďalekej Asii zaujímajú Číňania popredné miesto, u ktorých sa stopy a ostatky prastarého zjavenia Božieho objavujú. Pôvodne ctili Číňania jedného najvyššieho Boha, ktorého nepomenovali ani žiadnym menom. Neskôr predstavovali si Boha jako večnosť a nekonečný priestor, z ktorého sniešaním sa živlov všetky veci povstaly a rozpadnutím sa do toho nekonečného priestoru sa vracajú. Pre najvyššiu osobnú bytnosť Božiu nemali znaku, ani mena. Zato pomenovali nebe menom Tien, ktoré čo stvoriteľa ctili. Nakoľko ale v ňom bola vidina myslenia a bytnosti, pomenovali Božstvo Tao (myseľ). Tien a Tao boli jim nepomiňajúce a nezmeniteľné pojmy, oproti postavené pomiňajúcemu svetu. Osobne objavovali sa jim tie pojmy božstva, v cisárovi Jao (židovsky Jehovah), odblesku to neba, prečo pomenovali i svoju ríšu nebeskou. Jao alebo i Hoangti nie je sice bohom, ale on riadi a spravuje prírodu a ľudí. Popri tomto nápadnom nepoznani bytnosti Božej, zjavenia Božieho a pomeru Božieho ku svetu nachádzame u starých pohanských Číňanov skvelú rozpomienku na rajský život prvých ľudí, na jich pád, na šírenie sa hriechu a jeho následkov, ale i na dôverné očakávanie duchovného osvoboditeľa (Spasiteľa), ktorý čo syn neba od západu, (zo Svätej Zeme) prísť mal, jako vidomý Tien, jako veľký Svätý, jako učiteľ, smieriteľ a kráľ, ktorý nový život a nové sily udeľuje a po ktorom národy túžia jako zvädlé rastliny po daždi. Roku 64. po Kr. Pánu poslal čínsky cisár Mingdy svojich poslov na západ, aby sa dozvedeli o tom podivnom dieťati, o ktorom staré proroctvá hovoria. Najstaršie pochopy náboženské mal jim Fohi,

ktorý sa roku 630. (3370. pred Kr. P.) po stvorení sveta narodil, priniesť. V VI. storočí pred Kristom Pánom ohlašoval učenec Lao-tse učenie o pojme Tao a o mnoho-božstve. Roku 3450. po stvorení sveta (550. pred Kr. P.) vystúpil slavný učenec Kong-fu-tse (Konfuc), ktorý zostavil zvláštne mudrcké náboženstvo, v ňomž vyhlasuje nekonečný rozum za boha, objavujúceho sa v slnci, v zemi, v človekovi a najmä v čínskom cisárovi. Vedľa toho boha verili a ctili Čiňania i menších bohov, ktorí opatrujú a ochraňujú tých osem živlov, z nichž všetky veci smiešaním povstali, totiž vzduch, oheň, hrom, vetor, zem, čisté vody a obyčajné, a vrchy. Čiňania mali divné pochopy o živobyti po smrti človeka. Oni ctili svojich zomrelých až do šiesteho kolena nazpät, pripravovali jim vo výročný deň smrti hostiny a zvali ich vtedy ku stolu, predkladali jim pokrm, aby ich požívali. Konfucova nauka o mravoch je prekvapujúca. Pod jeho nástupcom Meng-tseu (Mencius, ktorý sa na konci IV. storočia pred Kr. P. narodil) staly sa roztržky a neskôr, okolo r. 200. pred Kr. P. prijali Čiňania z Indie náboženstvo buddhaistické, i vystavili si modlu Fo (alebo Foto, čínske to meno Buddhy) a klaňali sa jej. Dnes vyznáva učenie Konfucovo asi 6 millionov Čiňanov.

Náboženstvo a mravy pohanských Indov.

Indovia mali prastarú vzdelanosť. Jich posvätná reč sanskrit, ktorá je pramatkou všetkých indoevropských rečí, teda i slovenskej, — bola spôsobilá ku každej vede a najmä ku vyjadreniu všetkých ľubomudrckých pochopov. V tejto teraz mrtvej reči napísané boli posvätné knihy, Veda (veda, zjavenie, sv. knihy) zvané,

ktoré obsahovali najstaršiu zbierku náboženských pamiatok a vedy. Zákony napísané boli podrobne v spise Manu (Ma-Nu = Noem, druhý praotec ľudského pokolenia). Veda a Manu podávajú nám teda najstaršie podania o náboženstve prastarých vzdelaných Indov. Oni ctili na počiatku jedného najvyššieho Boha a menovali ho Parabrahma či Brahma, ktorý sa v najstaršom čase ľuďom zjavil. Z neho povstali traja iní bohovia, vlastne sily božské, ktoré vo svete vecí tvoria, zachovávajú a rušia; je to Brahma, Višnu a Živa, ktorí sa neskôr Trimurti (trojica) zvali. Z Brahmy povstali i rastliny, zvery a človek, zvlášť indickí kňazi, brahmini zvaní, ktorí si učenie vo Vedách obsažené pre seba podržali. Višnu (Vysvoboditeľ) bere na seba telo desaťkrát (vtelenie, Avatars), zo zverov prechádza do ľudí ako Sakya Muni. V tomto vtelení znižuje sa božstvo ku svetu, nečistá smyselná rozkoš prevláda v náchýlnostiach bohov, i mizne rozdiel medzi dobrým a zlým, slobodná vôľa tvorov a panuje slepý osud, fatalismus. Ľud rozdelený bol na štyri vrstvy (kasty), prísne od seba oddelené. Konечно ctili Indovia tvory čo bohov a prinášali jim zvieracie a ľudské obety, ako to výklad Vied, ktorý pozdejší brahmini spísali, s mnohými bájkami a poverami opisuje. Brahmini opúšťali svet, žili prísne pri rozjímaní, trýznili telo svoje mukami, zdržovali sa teplého pokrmu, mäsa a manželstva. Indovia verili, že duša z trestu zavrená je do tela človeka, aby sa tu očistila dobrými skutkami, zapieraním a premáhaním telesných žiadostí. Po smrti človeka, keď je duša už úplne očistená, navráti sa a spojí sa s Bohom, keď nie, musí vojsť do tela zvieracieho na tak dlhý čas, až sa všetkého svetského úplne odriekne a celkom očistí. Indovia obetovali bohom kvety, ovocie, semeno a kadidlo.

Súčasne s učením čínskeho Konfuca vystúpil kráľovský syn Gautama (vrstovník Solona, Pythagorasa a Cyra) a pretvoril v 7. storočí pred Kristom Pánom indické náboženstvo, i nazval sa Buddha, t. j. osvietený. On opovrhol kráľovským trónom, palácom a životom, i trávil za šesť rokov svoj život v najprisnejšom zapieraní seba, v pôste a v nábožnom rozjímaní. I vystúpil jako prorok, a učil vieru v jednu najvyššiu bytnosť Božskú, v celej prírode v rozmanitých podobách obsaženú, a doliehal na mravný život, na oslobodenie sa od tohoto biedneho sveta a od jeho potrieb a márnosti. On učil, že dokonalosti človeka sú: almužny, čnosť, trpezlivosť, pracovitosť, rozjímanie, modlitba, opatrnosť, múdrosť, sila a umenie. Človek dľa jeho učenia môže slobodne jednať, a súdený bude dľa svojich skutkov; duša čnostného po rozpadnutí spoji sa s božstvom. Svet ducha rozpadáva sa na tri priestory: na najnižší svet podoby zemskej, v ňomž Brahma panuje, na barevnú podobu majúci vyšší svet ducha a na svet najvyšší, kde bývajú bezbarevné a bezpodobné étherické bytnosti. Učenie Buddhovo malo ľuďom najnižšieho sveta, čo padlým bytnostiam vyššieho sveta, ukázať cestu, ktorou skrze pokánie zase povzniesť sa mali. Ponevác Buddha toto svoje učenie všetkým ľuďom bez rozdielu hlásal, rozlneval staroverné brahminské kňazstvo, ktoré ho po dlhom boji do Číny vyhnalo, kde sa učenie Buddhovo až dodnes udržalo. Číňania predstavujú si Buddhu, jako sedí s preloženým nohami, rozmýšľa, s rukou rozťazenou, jako by kázal; ctený býva jako boh. — Z Indie prešlo náboženstvo buddhaistické do susedného Tibetu. Tu nazývali sa kňazi Lama. A jako ctili Číňania božstvo v cisárovi, tak Buddhaisti v Tibete vzdávali božskú úctu kňazom, Lama zvaným. Najvyšší kňaz menoval

sa Dalai-Lama a býval v Lasse, kde bol jako najvyšší boh cteným; po jeho smrti naznačovali Lamovia za jeho nástupcu toho, do ktorého duša jeho prešla, jako verili. Neskôr mali troch Dalai-Lamov, a sice v Lasse, v Tišu-Zombu a v Mongolsku. Tito Buddhaisti verili, že sa Buddha mnohokrát objavil na zemi v ľudskej podobe a že z neho ustavične noví bohovia povstávajú. Lamaiti verili v sťahovanie sa duši; tí, čo sa tým sťahovaním očistia od hriechov, prijati sú do rája, kde strieborné stromy zlaté a diamantové ovocie nosia a blahoslavení večného pokoja požívajú; duše ale nenapraviteľné mrazom a ohňom v pekle sa trápiť musia. V trinástom storočí prijali tito Buddhaisti mnohé obyčaje a obrady kresťanské, ktoré sa od katolíckych misiónárov naučili. Lamovia žijú v kláštoroch v bezženstve, nosia pátričky atď. Za našich časov priznáva sa k Brahmovi asi 120 miliónov ľudí v Indii, k Buddhovi a Lame vyše 200 miliónov v Číne, v Tibete a v Mongolsku, Čerkesov a Kalmykov.

Náboženstvo a mravy pohanských Peršanov.

Prastarí Baktrovia, ktorí sa s inými arijskými kmenami Medov a Peršanov spojili a jeden národ utvorili, vyznávali i jedno náboženstvo. V prastarých časov verili v jedného Boha. Neskôr oddaní boli mnohobožstvu a klaňali sa ohňu. Asi v VIII. storočí pred Kristom Pánom vystúpil Zoroaster alebo Zarathustra a dal základ jich štátnemu náboženstvu a vzdelanosti. Sv. pismo prastarého národu Zendov, Zend-Avesta (Božie, živé slovo) menované, obsahovalo 21 kníh, k nimž neskôr i kniha Bundeheš pridaná bola. Najvyššia vidina o Božstve predstavovaná bola v bezkonečnom čase, Zoruané Akarene,

ktorý ale nemal vplyvu a účinku na stvorené veci. Zoroaster učil, že všetky božské vlastnosti prešli zo Zoruaana Akarana na Ormuzda, všemohúceho stvoriteľa a vševéduceho boha, jehož okom je slnce, a preto nemá sa ctiť v chrámoch obetami, ale pod širokým nebom svetlom a ohňom. Popri dobrom bohovi Ormuzdovi verili v Ahrimana, najvyššieho ducha temnosti a rozširovateľa zlého, ktorého moc mala byť nekdý zlomená. Okolo trónu Ormuzdovho stojá 7 Amšaspandovia (kniežatá svetla), ktorým sú podriadení Izedi (dobrí geniovia, vzývania hodní), z ktorých najskvelejší je Mithra, prevládateľ zimy, najbližšie stojáci pri Ormuzdovi. Pri týchto stojá Ferveri (strážni andeli), pravzory stvorených bytností, božské podstate duší. I zlý Ahriman má sedem kniežat zlých, Dev menovaných, okolo seba, nimž podriadení sú mnohí menší Devi. Ormuzd a Ahriman bojujú neprestajne proti sebe; ale Ormuzd má raz zvíťaziť a všetko zlé zničiť. Pojem o duševnej svobode a čistote človeka zrejme je vyjadrený v učení Zoroastrovom. Zlé v človeku pochádza od zlého ducha. Človek predstavuje sa jako pod vplyvom zlého ducha stojáci, v pozemnom boji čo hriešny, a jako duch (Ferver) k vyššiemu určený. Ahriman zvedol v podobe hada človeka a nakazil i nečistých zverov a jedovaté rastliny. V knihe Bundeheš obsažené je učenie i o Mithrovi a Sosiošovi, ktorý sa predstavuje čo víťaz a oživiteľ mrtvých. Mithra je prostredníkom medzi Ormuzdom a Ahrimanom, jako i medzi Ormuzdom a ľuďmi, sťa trpiaci a oslávený boh. Víťaz Sosioš má premôcť zlého ducha a smrť, a súdiť má svet. Skrze Ormuzda vskriesi mrtvých, dá jim piť Hom (nápoj a obeta Parsov, z rastliny Asclepias) a dojdú i dľa vskrieseného tela ľudia tiež nesmrteľnosti. Zoroastrove spisy učia i o rajskom ži-

vote prvých ľudí, o hriechu a páde jejích. Kňazi pohanských Peršanov menovali sa Magi; oni prinášali obety a vykonávali modlitby a očisťovanie pri denných a výročných pobožnostiach. Dľa Zoroastra predstavovalo slnce Ormuzda, hviezdy dobrých duchov. Neskôr kľali Peršania slnce, mesiac, hviezdy a oheň jako bohov ctiť a oddali sa surovému modlárstvu. Peršania čo obetu páľili oheň. Arabi a Mahomedáni zvíťazili nad Peršanmi a prinútili jich prijať islam (mahomedánstvo). Mnohi ušli do Indie a do druhých krajín, a len asi 100.000 žije jich pod menom Parsov v Persii. Tito Parsi ctia oheň, ktorý jim vraj Zoroaster z neba doniesol. Chrámy stavajú na miestach, kde plameň zo zeme vyslakuje. Pri meste Baku v asijskom Rusku majú chrám slnca, v ktorom zo zeme vyráža oheň a k jeho počte udržaný býva.

Náboženstvo a mravy pohanských Babylončanov, Syrov a Feníčanov.

U týchto národov panovalo náboženstvo sabeistické (Jer. 8, 2). Ony klaňali sa najdrieť slncu, mesiacu a hviezdám, ktoré jich svojím svetlom, teplom a veľkoleposťou ku vďačnosti a úcte vyzývaly. Vôbec ctily tieto východné národy zvláštne slnce, i predstavovali si ho jako dobrotivú moc a pána, ktorý každý deň od východu na západ po oblohe chodí na svojom ohnivom voze a všetko zohrieva a obživuje; preto zasväcovaly mu pekné kone a posielaly mu rukou poľúbenie (Job. 31, 27). Neskôr oddaly sa tieto národy surovému modlárstvu. Babylončania klaňali sa veľkému hadovi a drakovi, ktorého jim Daniel zničil; klaňali sa Belovi a Mylite, bohyni pôrodu, a ctily túto posledniu najnemravnejším spôsobom.

Bel bol bohom neba, svetla i ohňa. Jeho chrám slúžil za hviezdáreň. Chaldeoovia (kňazi) zaoberali sa astronomiou (hviezdárstvom) a astrologiou (hviezdárskym hádačstvom). Belovi a Mylite obetovali i ľudia, najmä deti. Syri ctili Bela (Baal) čo boha ohňa a slnca, i obetovali mu (Moloch u Kanaanitov) býkov a deti, ktoré do jeho rozžiareného lona hádzali. Popri Baalovi (Molochovi) ctili kráľovnu hviezd, mesiaca a neba Astarte (IV. kn. Kráľ. 21, 7; 23, 6), ktorej slúžili čo bohyni nečistoty najhnusnejšou necudnosťou. V syrskom meste Hieropoli mala Astarte (bohyňa necudnosti) skvelý chrám; v meste Emese vzývali Boha slnca Elagabala a slúžili mu žretci (kňazi) v ženskom odeve necudne a ohavne. Feničania ctili tiež Baala najmä v meste Tyrus čo boha ohňa a slnca, a menovali ho Melkarthom. Filištinské mesta ctili Dagona (I. k. Kr. 5, 3), ktorému ľudia obetovali a jehož modla mala ľudskú hlavu a ruky, ostatnie ale telo podobné rybe. Popri tejto modle ctili bohyňu Derkato, ktorej modla bola polovic ženy a polovic ryby; i slúžili jej necudne jako Syrčania bohyni Astarte. Zo Syrie prešlo pohanstvo toto k Arabom, podobných bohov a bohyne vzývajúcim.

Náboženstvo a mravy pohanských Egyptčanov.

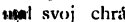
Egyptčania v Afrike ctili zpočiatku len jednu najvyššiu bytnosť Jao, od ktorej všetko pochádza; pozdejšie ctili všetky sily prírody, ktoré jim boli lebo veľmi užitočné alebo veľmi škodlivé, jako slnce, mesiac a hviezdy, rieku Nil, úrodnú zem, víchor z púšte. Zo začiatku predstavovali si týchto bohov v podobe vecí a tvorov, maľovali si jich n. pr. s levovou hlavou; neskôr držal sprostý ľud tieto zvery za bohov a myslel, že

duša človeka po smrti do týchto zverov sa presťahuje. I stavali zverom chrámy, chovali jich živé, ctili čo posvätné, ustanovovali jim žretcov (kňazov) k obsluhu, a keď zahynuly, pochovávali jich slavnostne. Tak ctili posvätného býka Apisa v meste Memfise, ktorý predstavoval najskôr boha slnca, jako vyznamenávala krava Isis mesiac, — leva, vlka, psa, barana, ovcu, kozu, mačku, vydru, potkana, lasicu, opicu, hada, krokodila, rybu, ptáka Ihisa, havrana, ba i chrobákov, jako chmístov atď. Bohov svojich delili na tri triedy (dynastie). Pod najvyšším bohom slnca Ra stálo sedem iných vyšších bohov, potom nasledovalo dvanásť bohov a za týmito tridsať podbohov. Popri každom bohovi mysleli si bohyňu. Najvyšší boh Ra nemá popri sebe bohyňu, ale z matky Neith, z neba, ktoré sa predstavuje ako prahmota, čo trpiaci ženský princíp, nosiaci vo svojom lone mužský princíp tvorivý, slnce, pod menom Osiris. Slnce ctí sa vôbec pod mnohými menami. Letné slnce ctené bolo čo Osiris, zimné čo Serapis. Osiris je vladárom nad ríšou svetla a života; Serapis je vladárom tmy a smrti. V zime vstupuje Osiris do podsvetia a zabitý býva Tyfonom, bohom zlého a ohavného. Čo je u Indov Trimurti, (Brahma, Višnu a Živa), to majú Egypťania vo svojich troch ročných dobách, ktoré si jako bohov Amman, Fta (Phthah) a Knef (Kneph) predstavovali. Osiris predstavuje sa i čo trpiaci, zomierajúci, ale opäť k životu sa vracajúci boh. Tyfón (Typhon) alebo Set ctený bol zprvu v meste Ombos, a podobal sa Fenickému Baalovi; neskôr predstavoval sa jako ničiaci boh temnosti, ktorý i Osirisa zabíja. Boh Thoth bol pôvodcom vzdelanosti a umenia. Egypťania verili o duši človeka, že dobrá duša žije tak dlho v samej radosť a rozkoši, kým telo nezhnije; preto mazali ho zvláštnymi

masťami a ukladali do sanítry, aby sa neporušilo; keby ale predsa zhnilo, musí duša bývať i 3000 rokov mimo neba, lebo na zemi, lebo vo vzduchu, lebo vo vode, alebo i vo zveroch, ažby sa zase do nektorého človeka vrátila. Mnohé dni zasvätené boli bohovi slnca, rieke Nilu a narodeniu sa bohov. Egypťskí žretci (kňazi) zaujímali rozličné stupne hodnosti a vykonávali rozličné obrady náboženské. U nich prechovávala sa tajná viera, ktorú ľudu nevyzradili. Oni mali veriť v nesmrteľnosť duše ľudskej a v nesmrteľného boha stvoriteľa nebe i zeme. Neskôr ctili Egypťčania živých i mrtvých svojich kráľov čo bohov a pochovávali ich v pyramidách, ktoré ohromné staviska podnes obdivujeme.

Náboženstvo a mravy pohanských Grékov.

Najvzdelanejším a najnadanejším národom prastarého veku boli Gréci, obývajúcí juhovýchodní polostrov Balkanský v Európe, mnohé ostrovy stredozemného mora a časť Malej Asie. Oni prevýšili svojim básnictvom, vedami a umením všetko, čo posiaľ duch ľudský u iných národov v stave bol utvoriť. Avšak ačkoľvek mali hlboko učených mudrcov, znamenitých rečníkov, nadšených básnikov (pevcov), výtečných spisovateľov, zkusených zákonodárcov, ráznych vladárov a neprevýšených umelcov: stáli predsa vo viere, najmä v poslednom čase pred narodením Spasiteľovým, na veľmi nízkom stupni. Počiatky svojej neskoršej nevidanej vzdelanosti prevzali najskôr od Egypťčanov a Feničanov. A všetko čo prevzali od tých vzdelaných národov, pretvorili dľa svojej veľkej duševnej zvláštnosti. Básnici Hesiod a Homer sobrali asi 1000 rokov pred Kristom Pánom povesti ľudu o bohoch a prispôbobiľ ich dľa svojho vkusu.

Bohovia predstavujú sa u tých básnikov jako zbožnení ľudia, prebývajúci na vrchu Olympe, ktorý jim bol zasvätený, a boli nesmrteľní len preto, že požívali nebeský pokrm. Len nejakou náhodou dostali sa zpo- medzi ľudí do neba, aby panovali nad ľuďmi na zemi. Neholi ale najvyššími bytnosťami nebeskými, lebo pripisovali sa jim ľudské slabosti a náruživosti. Homer ospevuje jich, jako na nebi medzi sebou bojujú, v roztržkách žijú, jako sa prenasledujú a jeden nad druhým pomstia, jako na zem sostupujú, necudnosti páchajú, podvody a ukrutnosti prevádzajú. Na Olympe bývali dvanásť bohovia. Najvyšším a najmocnejším bohom, otcom bohov, bol Zeus Uranos, boh hromu a oblakov; ale báje nepripisovali mu večnosť, všemohúcnosť a povýšenosť nad vidomý svet. Jeho sestra a spolu manželka Hera bola kráľovnou nebies a trápila Zeusa svojou svadlivou žiarlivosťou, že obcoval s dcérami ľudskými. Že Gréci ctili predtým i more čo boha, to dokazujú bôžkovia mora a vôd (Thetis, Triton, Nereos) a najmä Poseidon, brat Zeusov, ktorý bol hlavným vladárom vôd. Tohoto prevzali Gréci od Asiatov. Dcérou Zeusovou bola bohyňa múdrosti a vedy. Apollo bol bo- a básnického vnuknutia; v Delfách svoj chrám so známym orakulom (hádanim a pro- rokovaním). Ctený býval i čo boh slnca Helios. S nim spojená bola čo sestra Artemis, bohyňa hôr a poľo- vačky, ukrutná a pomstivá, neskôr i Selene menovaná, čo bohyňa mesiaca, ktorú necudnosťou oslavovali (jako v Efese Cybelu). Hermes bol bohom rečníctva, pri- emyslu a kupectva, ba i zlodejov. Hestia bola ochrani- telkou domového krbu (ohnišťa) a obetí. Ares bol bo- hom búrky a vojny. Afrodite Urania bola bohyňou vznešenejšej duševnej lásky, ale bývala i ctená čo

Afrodite Pandemos, čo bohyňa nečistoty najmä na ostrove Cypre a v Korinte ohavným hýrením. Hefaistos (Hephaestos) bol bohom ohňa. Demeter bola bohyňou roľníctva, spolu i bohyňou života a smrti, pri boku jej stála dcéra Persefone. Jej manžel Hades bol bohom podsvetia a býval v podzemskom svete. Najmladší z bohov bol Dionysos (Bachus), boh úrody a vína; pocta vzdávala sa mu divými a hlučnými orgiami (výstupnými, hýrivými slavnosťami). Eros, syn Afroditin, bol bohom náruživej smyselnej lásky. Pan bol bohom pastvy a čried, veselým tanečníkom. Syn Apollonov, Asklepios, bol bohom lekárstva a zdravia. Hebe bola bohyňou kvetúcej mladosti. Neskôr ctili Gréci i nižších bohov v prírode, vo vode, bôžkov umenia, hviezd, času a vetru. Satyrovia boli lesní mužovia, Nymfy (Rusalky) vodné panny, Sireny poloryby a položenské. Polobohovia boli Herakles, neunavený bojovník = víťaz, Kastor a Pollux (hviezdy blíženci) atď. Grécke bájeslovie (mythologia) bolo veľmi obrazotvorné (fantastické) a bohoslužba rozmanitá. Plemená a kraje mali rozličných bohov. Obety boli rozmanité. Obetovaly sa zvery, zemské plodiny, mäd, mlieko, olej; ale i čistota panenská a necudnosť. Sviatky boli národné. Ale toto náboženstvo poverečného ľudu, s jeho fantastickým a nemravným bájosloviem, s jeho nehodnými predstavami o božstve, s jeho smyselnými obradami a slavnosťami, také boli verejné eleusinské hry, s jeho necudnými orgiami, ktoré zvlášťne ku pocte Afrodity na ostrove Cypru a v meste Korinte, sa prevodzovali, kde sa smilstvo nielen vo zvláštnych »posvätných hájoch«, ale i v samých chrámoch páchalo, kde sa z úcty k bohom komukoľvek tisíce panien k verejnému przneniu poddávaly, — toto náboženstvo ľudu, hovorím, neuspokojovalo ľudí, ktorí hlbšie mysleli,

i opovrhovali ním čo smiešnym náboženstvom poverčivého a slepého ľudu. Učenci grécki nebáli sa takýchto bohov, opovrhovali nimi, a utvorili si dokonálejšie pojmy o bytnosti Božej, ktorú ale len jednotlivci ctili, kdežto ostatní ľud pri svojich surových poverách ostával a dľa svojich bohov i v najhnusnejších neprávostach žil.

Grécki ľubomudrci (filosofi) mali lepšie náhľady a názory náboženské o Bohu, o človekovi, o jeho duši, čnosti, i o večnosti a usilovali sa zničiť smiešne náboženstvo poverčivého smyseľného ľudu, i odokryť mu šľachetnejší pojem o Bohu, — ale marne sa namáhali. Preto zvolal veľký učenec Plato, otočený skvelými chrámami a sochami bohov: »Ťažko je najst' božstvo, nemožno ude-
[redacted] videme, všetkým oznámiť!« Učenec [redacted] (okolo 600 r. pred Kristom Pánom), [redacted] joníckej školy (učenej spoločnosti), predstava si bohov čo podobenstvá a vyobrazenia síl, ktoré v prírode účinkujú. Jeho vrstovník Anaxagoras učil, že duch (»nus«) sveta pohybuje a riadi chaotickú hmotu (»hyle«). Pythagoras zo Samosu (r. 525. pred Kr. P.) založil v meste Kretone v južnej Italii učeníu spoločnosť a učil svojich žiakov, že je len jeden Boh, a preto že trpia pre svoje učenie o mnohých bohoch Homer a Hesiod na druhom svete veľké muky. I povzbudzoval svojich žiakov k náboženskému rozjímaniu a ku šľachetným skutkom. On tvrdil, že je duša ľudská nesmrteľná a že po smrti človeka žije blažene v nebi, keď si to v živote zaslúžila, inak že ide nepolepšiteľná duša do prepasti; i musí sa očistiť vputovaním do iných tiel i do zverov. On učil žiakov svojich, aby nasledovali Boha a boli mu podobnými, aby ctili rodičov a priateľov, aby seba premáhali a sa modlievali. Sokrates, ktorý zomrel r. 399. pred Kristom Pánom, bol jedon z naj-

učenejších mudrcov gréckych. On učil, že je Boh čistý duch, večný, svätý a všemohúci Stvoriteľ. Odporúčal svojim žiakom, aby si nadobudli sebazpoznanie. Spojil pojem múdrosti s čnosťou. Od svojich žiakov žiadal, aby sa zapierali a čnostne žili. Sám žil čnostne. Jeho odovzdanosť do vôle Božej, s jakou podstúpil nezapríčený výrok smrti, obdivoval celý pohanský svet. On musel na rozkaz vlády jed vypiť, že učil vieru v jedného Boha. Keď sa ho žiak Plato pýtal, či rád umiera, odpovedal: »V mladosti svojej usiloval som sa dobre žiť, v starobe ale dobre zomrieť; a pretože bol život môj spravodlivý, očakávam svoju smrť s radosťou.« Žiakovi svojmu Alcibiadovi riekol: »Musíme čakať, kým nás niekto naučí, ako sa máme k Bohu a ľuďom držať.« Žiak sa pýtal: »A kedy to bude, a kto bude tým učiteľom?« Sokrates odpovedal: »Ten istý to bude, pod ktorého ochranou človek stojí; ale skôr musí sosňať tmu s nášho ducha, aby sme mohli rozoznávať dobré od zlého.« A Alcibiades zvolal: »Aj, keby len zahnal túto tmu! Ku všetkému som hotový, čo nám naloží, len keď sa staneme lepšími.« A inokedy Sokrates hovoril: »Nepochybujem, že pošle Boh v príhodný čas k ľuďom niekoho, ktorého sám vyučí, aby jim najdôležitejšie tajnosti ohlásil, ako možno odpustenie hriechov dosiahnuť; kedy ale príjde a kto to asi bude?« Sokratesov žiak Plato z Athen (žil od r. 429 do r. 348. pred Kr. P.) učil tiež, že je jeden Boh, ktorý sa dá len duševne poznať. Najvyšší Boh je dľa neho múdry, svobodný, spravodlivý duch; on je usporiadateľom (демиургос) a nie stvoriteľom sveta. Božia myseľ usporiadala hmotu dľa vzoru večnej vidiny. Najvyššou vidinou (idea, pojem) je vidina dobrého. Prvé, čo Boh utvoril, bol duch sveta, ktorý v chaose býval. Keď Boh hmotu podelil a v te-

lesá utvoril, podelil i duševnú podstatu, i utvoril mnoho duší, ktorým viac menej poprial zo svojho ducha. Svetu dal dokonalú podobu a okrúhle pohybovanie sa. Tak povstal i človek, ktorého duša predstavuje v malom ducha svetového. V človekovi sú tri podstaty (prirodzenosti): nesmrteľná, Božská, rozum; ďalej lepšia, mužská, smelá a hnevlivá — a konečne horšia, ženská, smyseľná; obe posledné sú smrteľné a len spojením ducha s telom **povstávajúce**. Prvá obýva hlavu, druhá srdce, tretia pečienky (jatrá) v človeku. Povolanie nesmrteľnej duše je: poznanie a vedenie; každá čnosť zakladá sa na vedení (rozume), všetky nepravosti na blude a nevedomosti. Pravdivé je dobré, dobré je krásne. Ľudské duše jestvovaly v svete pred narodením už pradávno, a prehrešili sa. **Hriech nepovstáva** v človekovi dobrovoľne; lebo najkrajšie v človekovi, duša, nemôže do seba prijať špatné, nepravosť; nespravedlivosť je chorobou duše. Kto chce zlé, blúdi len v úsudku a to nenie dielom svobodnej vôle, ale duševnou nemocou. Človek býva trestaný pre hriech, aby sa čím skôr osvobodil od zlého a pokutu trpeť nenie nič zlého, ale nečo dobrého, lebo pokuty slúžia k očisteniu od zlého. Plato zreteľne zapiera, že by bol Boh pôvodcom zlého. On učil, že zemský život je ovocím minulého a zárodkom budúceho. Duša ľudská je nesmrteľná, lebo je živá, jednoduchá, nezničiteľná, kdežto telo je väzením jej. On učil, že medzi blahoslavenstvom a zatratením jestvuje i stav stredný, stav pokania a očistenia po smrti. Starosť a príprava k smrti má byť životom múdreho človeka. On napísal: »Celkom nešlachetní a všetkého polepšenia neschopní navždy v podzemí najhroznejšie tresty trpeť musia; tí ale, ktorí prostrední život viedli, po kratšom lebo dlhšom pobyte budú zase osvobodení.« I riekol tento veľký učenec pohanský a vyznal: »Všetky pravdy

učenejších mudrcov gréckych. On učil, že je Boh čistý duch, večný, svätý a všemohúci Stvoriteľ. Odporúčal svojim žiakom, aby si nadobudli sebazpoznanie. Spojil pojem múdrosti s čnosťou. Od svojich žiakov žiadal, aby sa zapierali a čnostne žili. Sám žil čnostne. Jeho odovzdanosť do vôle Božej, s jakou podstúpil nezapričený výrok smrti, obdivoval celý pohanský svet. On musel na rozkaz vlády jed vypiť, že učil vieru v jedného Boha. Keď sa ho žiak Plato pýtal, či rád umiera, odpovedal: »V mladosti svojej usiloval som sa dobre žiť, v starobe ale dobre zomrieť; a pretože bol život môj spravodlivý, očakávam svoju smrť s radosťou.« Žiakovi svojmu Alcibiadovi riekol: »Musíme čakať, kým nás niekto naučí, ako sa máme k Bohu a ľuďom držať.« Žiak sa pýtal: »A kedy to bude, a kto bude tým učiteľom?« Sokrates odpovedal: »Ten istý to bude, pod ktorého ochranou človek stojí; ale skôr musí sošňať tmu s nášho ducha, aby sme mohli rozoznávať dobré od zlého.« A Alcibiades zvolal: »Aj, keby len zahnal túto tmu! Ku všetkému som hotový, čo nám naloží, len keď sa staneme lepšími.« A inokedy Sokrates hovoril: »Nepočybujem, že pošle Boh v príhodný čas k ľuďom niekoho, ktorého sám vyučí, aby jim najdôležitejšie tajnosti ohlásil, ako možno odpustenie hriechov dosiahnuť; kedy ale príjde a kto to asi bude?« Sokratesov žiak Plato z Athen (žil od r. 429 do r. 348. pred Kr. P.) učil tiež, že je jeden Boh, ktorý sa dá len duševne poznať. Najvyšší Boh je dľa neho múdry, svobodný, spravodlivý duch; on je usporiadateľom (демиургос) a nie stvoriteľom sveta. Božia myseľ usporiadala hmotu dľa vzoru večnej vidiny. Najvyššou vidinou (idea, pojem) je vidina dobrého. Prvé, čo Boh utvoril, bol duch sveta, ktorý v chaose býval. Keď Boh hmotu podelil a v te-

lesá utvoril, podelil i duševnú podstatu, i utvoril mnoho duší, ktorým viac menej poprial zo svojho ducha. Svetu dal dokonalú podobu a okrúhle pohybovanie sa. Tak povstal i človek, ktorého duša predstavuje v malom ducha svetového. V človekovi sú tri podstaty (prirodzenosti): nesmrteľná, Božská, rozum; ďalej lepšia, mužská, smelá a hnevlivá — a konečne horšia, ženská, smyseľná; obe posledné sú smrteľné a len spojením ducha s telom povstávajúce. Prvá obýva hlavu, druhá srdce, tretia pečienky (jatrá) v človeku. Povolanie nesmrteľnej duše je: poznanie a vedenie; každá čnosť zakladá sa na vedení (rozume), všetky nepravosti na hlude a nevedomosti. Pravdivé je dobré, dobré je krásne. Ľudské duše jestvovaly v svete pred narodením už pradávno, a prehrešili sa. Hriech nepovstáva v človekovi dobrovoľne; lebo najkrajšie v človekovi, duša, nemôže do seba prijať špatné, nepravosť; nespravedlivosť je chorobou duše. Kto chce zlé, blúdi len v úsudku a to nenie dielom svobodnej vôle, ale duševnou nemocou. Človek býva trestaný pre hriech, aby sa čím skôr osvobodil od zlého a pokutu trpeť nenie nič zlého, ale nečo dobrého, lebo pokuty slúžia k očisteniu od zlého. Pláto zreteľne zapiera, že by bol Boh pôvodcom zlého. On učil, že zemský život je ovocím minulého a zárodkom budúceho. Duša ľudská je nesmrteľná, lebo je živá, jednoduchá, nezničiteľná, kdežto telo je väzením jej. On učil, že medzi blahoslavenstvom a zatratením jestvuje i stav strední, stav pokania a očistenia po smrti. Starosť a príprava k smrti má byť životom múdreho človeka. On napísal: »Celkom nešlachetní a všetkého polepšenia neschopní navždy v podzemi najhroznejšie tresty trpeť musia; tí ale, ktorí prostrední život viedli, po kratšom lebo dlhšom pobyte budú zase oslobodení.« I riekol tento veľký učenec pohanský a vyznal: »Všetky pravdy

o Bohu, o nesmrteľnosti duše bude môcť človek len vtedy s bezpečnosťou a istotou prijať, keď mu od samého Boha poistené budú. « I tento zriedkavý muž poznal, že človek rozumom svojim, sebe samému ponechaným, od Boha neosvieteným, k poznaniu pravého Boha a svojho určenia prísť nemôže. On blúdil, ako každý slabý človek. Popri svojom krásnom učení, vznešených myšlienkach, popri svojom predtuchy plnom pohľade do nádejnej blaženej budúcnosti dopúšťal spoločný majetok ženských, otroctvo, vraždenie slabých detí a iné ohavnosti. Platonov žiak, ale i najslavnejší mudrc starého veku, Aristoteles zo Stagiry v Macedonii (od roku 384. do roku 322. pred Kristom Pánom), učil vieru v jedného Boha a v nesmrteľnosť ľudskej duše. Aristoteles bol mudrcom rozumu. On stanovil pravidla myslenia ľudskeho ducha (Logiku). Prírodu považuje zo stanoviska hmoty, podoby a privacie a robí rozdiel medzi pozemským a nebeským. Zavrhol Platonove učenie o vidi-nách, o predľudskom jestvovaní duší, o prechádzaní duší do tvorov, jako i tvrdenie, že nikto nenie dobrovoľne zlým. Boh mu je posledným určením a cieľom, po ktorom má človek túžiť a Ho milovať. Duša obživuje telo ľudské a nemôže byť myslená bez tela. On rozoznával v duši oživujúcu, citiacu a mysliacu silu; myslíaca sila duše je trpná v prijímaní dojmov (rozum), alebo činná v pôsobení (mysel); myseľ je nesmrteľná, kdežto rozum a telo človeka porušenie bere. Aristoteles blúdil, keď zapieral jednotu duše, keď predpokladal večnosť sveta a božstvo hviezd, keď zneužíval prozreteľnosť Božiu a svobodnú vôľu. Ku tomu odporúča nenávisť a pomstu, vraždu slabých detí, otroctvo a zapiera, žeby mali otroci dušu. Žiaci a nasledovníci jeho nepovzniesli pohanstvo, ale zapríčinili ešte väčší úpadok ľudskosti a viery u Gré-

kov. Epikur z Gargetta pri Athenách (od r. 337. do r. 270. pred Kr. P.) učil, že najvyšším dobrým je pozemský blahoslavený život. On hovoril: „Jedz, pi a hraj, po smrti po rozkoši! Mudrc Zeno z Cittia na ostrove Cypre (od r. 340. do 260. pred Kr. P.), zakladateľ stoeckej školy, považoval síce čnosť za najvyššie a najdokonalejšie dobré a odporúčal spokojnosť; pri tom ale nafúkaný bol pýchou a zbožňoval seba, i podkopával nábožnosť ľudu. Cynik Diogenes (zomrel r. 324. pred Kr. P.) premáhal seba do neuverenia; trpel hlad, smäd, chodieval bosý a bez pláštá, v noci spával v hlinenom sude. Žil v Athenách a v Korinte. On učil o odplate vo večnosti dľa zásluhy. Svet ho vysmieval a tak nemohol napraviť pokazený ľud. Za týmito vystupujúci mudrci zúfali nad náboženstvom ľudu a nad sebou. Život Grékov pred samým príchodom Pána nášeho Ježiša Krista upadol celkom mravne, všetky možné hriechy a nepravosti sa páchaly. Všeobecne vyjadrovala sa túžba po poznaní pravdy a po spojení sa s pravým Bohom. A čas, v ktorom tá horúca túžba lepších Grékov vyplniť sa mala, bol neďaleký.

Náboženstvo a mravy pohanských Rimanov.

Jako Gréci preslávili sa vedou a umením, tak usilovali sa Rimania vynikať v Italii a v celom svete svojou štátnou mocou a nadvládou nad inými národami. Prvotné náboženstvo Rimanov bolo dôstojnejšie nad smyselné a nemravné náboženstvo Grékov. Zakladateľ Ríma Romulus a jeho nástupca Numa Pompilius, ktorí žili v 8. storočí pred Kristom Pánom, učili Rimanov, že bohovia nemajú tela, že sú bezúhonné a vyššie bytosti bez náruživosti, a že ani maľovať, ani sochy jich zhotovovať ne-

možno; ale že treba dôstojne o nich smýšľať a dôstojne jich i ctiť. Toto náboženstvo pôsobilo dobre na mravy a povznesenie štátnej moci. Keď syn Tarkviniov, posledného to z prvých siedmi kráľov rímskych, okolo roku 509. pred Kristom Pánom násilne porušil šľachetnú manželku strýcovu Lukreciu, preklála sa zprznená žena zo žiaľu a hanby nad svojou potupou. A mladá Rimanka Virginia radšej podstúpila r. 444. pred Kr. P. smrť od vlastného otca, než by sa bola vydala za nehanobného radcu Appia. Mladý Riman Mucius chcel zabiť r. 507. pred Kr. P. etruského vladára Porsenu, ktorý Rím obliehal, i zaklál omylom jeho vodcu; za trest, že jeho ruka chybela, vložil si ju dobrovoľne do žeravého uhlia a neprejavoval žiadne boľosti, kým mu neshorela. A preto píše sv. Augustín o týchto skutkoch pohanských Rimanov v liste k Marcelinovi: »Tak ukázal Boh na kvetúcej rímskej ríši, jak mnoho môže čnosť i bez pravého náboženstva, aby sa poznalo, žeby Rimania, keďby prijali túto kresťanskú vieru, stali sa občanmi inej ríše, ktorej kráľom je pravda, zákonom láska a časom večnosť.« Za pradávnych časov mali Rimania len jedného Boha. Neskôr predstavovali si božstvo v silách prírody a tak povstal jejich názor o mnohých bohoch. Najvyššieho predstaviteľa sily prírodnej menovali Jupiter a nazývali ho najlepším a najväčším (optimus maximus), ktorý vládne nad celým svetom a nad nebom, na nebi nad bohami, na zemi nad ľuďmi. On vládol nad hromom a bleskom a používal jich, aby mohol trestať zlých ľudí. Streľky hotovil mu boh ohňa Vulkan. Pri jeho boku predstavovali si Rimania bohyňu ženského pohlavia, Juno menovanú. Apollo a Minerva boli bohovia umenia a remesiel. Mars bol bohom vojny. Merkur bol poslom bohov a spolu bohom obchodu. Diana bola bohyňou lovu, Ceres poľného hospodárstva.

Nad vodami panoval Neptun. Vesta bola bohyňou ohňa a panenskej čistoty, Venus lásky. Saturnus bol bohom času. Tito bohovia bývali na Olympe. Bachus, boh vinárstva, Pluto, boh podsvetia nebývali medzi tými 12 bohami. Časom utvorili si Rimania dľa vzorov gréckych veľké množstvo nižších bohov, pre všetky čnosti, pre každý stav, pre každú prácu a umenie, áno skoro pre každú vec. Vrchy a lesy, potoky a more, vetor a blesk, život a smrť, mladosť a manželstvo, každá čnosť a nečnosť — všetko malo zvláštnych bohov. A keď Rimania mnohé národy sebe podmanili, prijali i jejich bôžkov medzi svojich. A počet bohov bol tak veľký, že neboli všetci bohovia ani ľudu známi; preto viedli žretci (pohanskí kňazi) zvláštny soznam bohov vo svojich knihách. Za času Pána Krista vystaval cisár Augustus Markus Agrippa slavný chrám v Ríme ku cti všetkým bohom (Pantheon), ktorý r. 608. pápež Bonifác IV. ku cti Panny Marie a všetkých mučeníkov zasvätil. Týchto nižších bohov mali Rimania 20 do 30.000. Rimania stavali sochy a chrámy svojim kráľom a cisárom, vyhlásili ich za bohov a poverčivý ľud držal tie sochy za živých bohov a klaňal sa jim. A tak poklesli mocní a bohatí Rimania, i zapomínali pomali i na svoje vlastenecké čnosti. Idea štátu bola jim bohom. Náboženstvo jejich slúžilo cieľom vlasti, neskôr jednotlivým ľuďom, ktorí moc ríše uchvátili. Bolo ono náboženstvom slova, a nie srdca. Kňazia predpisovali zvláštne modlitby a obety každému bôžku. Keď sa Riman k bôžkovi modlil, ľúbil si ruku a točil sa do kola. Keď ho modla nevyslyšala, roztrepal ju, alebo nahádzal skaly do jej chrámu. Obety byly rozmanité, často vynakladaly sa na ne veľké peniaze. Rimania obetovali svojim bohom i ľudí, najmä Marsovi a Saturnovi. Za času cisára Augusta obetovali Rimania na po-

česť nedávno zabitého Cesara 300 zajatých Peršanov. A keď nektorý vznešený Riman zomrel, obetovali jeho pokrevní pri jeho pohrabe mnoho otrokov. Ku cti bohom sriaďovali sa v divadlách bojovné ihry a ubohí bojovníci, gladiatori menovaní, vykrvácali pred očima krvožižnivých rímskych mešťanov. Preto mudrc a slavný rečník Cicero, narodený roku 106. pred Kristom Pánom, s rozhorčenosťou zvolal: »Stavajte chrámy čnostám a nie nerestám!« I hovorí, že za jeho času nepostretli sa na ulici dvaja Auguri (kňazi, hadači), ktorí by sa neboli jeden na druhého nad zaslepenou poverčivosťou ľudu usmiali. I dokladá: »Žiadna stará ženička nechce veriť na bájky o Tartare (pekľe) a na radosti v Elysiume (v nebi).«

A nenie divu, že Rimania, predtým nábožní a čnostní, tak hlboko poklesli. Od znemravných Grékov prevzali nemravné názory náboženské; i celé zástupy žretcov (kňazov), ktorí z povier ľudu skvele žili, dopomohly k tomu úpadku. Najvyšší kňaz menoval sa Pontifex. On dozeral na pohanskú bohoslužbu, bol najvyšším sudcom, sostavoval kalendár atď. Jemu ku boku pridani boli 15 Flamines, traja z nich pochádzali zo šľachticov (patriciov) a obsluhovali bohov Jupitera, Marsa a Kvirina, ostatní 12 pridelení boli k obsluhu menších bohov a volení bývali z ľudu. Celé dve družstvá kňazov, Salii menovaní, konávali obety bohovi vojny a ozbrojení tancovali okolo jeho modly. Podobní kňazi týmto boli Luperci. Augurovia (hadači) mali úlohu skúmať vôľu bohov. A oni z letu a hlasu ptákov, zo zobania sliepok alebo kureniec, z hromobitia a blesku, z hviezd vyskumávali vôľu bohov a osudy riše (štátu), i oznamovali a predpovedali jich ľuďom. Volení bývali v nerovnom počte; i hlasovali medzi sebou, keď mali vôľu bohov

ľudu oznámiť; oni prinášali bohom i obety. A preto mali veľký vplyv na verejné záležitosti ríše. Neskôr kňazi, Haruspices menovaní, skúmali vnútornosti, najmä črevá obetovaných bohom zvierat a detí, i oznamovali senátu vôľu bohov. Bohyňu Ceres obsluhovaly panny. Šesť panien, Vestálky menované, venovaných bolo službe bohyně Vesty. Ony obhajovali v jej chráme večný oheň, piekly obetný chlieb a zachovávaly behom 30 rokov panenskú čistotu. Pri obetách, bohom konaných, dialy sa často nádherné a hlučné hostiny, ktoré obstarávali od r. 196. pred Kristom P. kňazi, Epulones nazvaní. Tieto hostiny stály mnoho peňazí. A čo dialo sa v chrámoch k počte bohov, to nasledovali Rimanovia i vo svojej domácnosti. Striedmosť, najmä u bohatých Rimanov, nebola známa. Istý pohanský dejepisec hovorí, že rímski šľachtici pri nádherných hostinách najprv sa do sýtosti najedli a napili, a hneď berávali na vracanie, aby do vyprázdneného žalúdka nové pokrmky a nápoje vnucovali. Cicero tvrdí, že jedna hostina, jaké často dávali Lukullus a Krassus, stála i 20.000 našich zlatých. A pri tejto rozkoši a nádhere jaká zpusť mravov a najmä úžasná bieda u Rimanov panovaly! Jako v hlavnom meste gréckom Athénach v treťom storočí pred Kristom P. popri 20.000 svobodných občanoch 400.000 otrokov živorilo: tak to bolo i v slávnom pohanskom Ríme. A otroctvo bolo v celej rozsiahlej ríši rímskej strašne rozmnožené. V celej ríši rímskej bola len jedna tretina svobodných občanov, a dve tretiny otrokov. Zákonom bolo zakázané prepustiť dľa ľúbosti otrokov na svobodu, i dovoleno bolo len jedného z 200 oslobodiť. S otrokmi mohol pán nakladať jako s hovädami; kupoval ich a predával, trýznil ukrutne pre maľuckosti, v zlosti ich zabíjal a keď sa množili, dal jejich

deti vržadiť a jich telami ryby krmieť. Keď niekto pána zabil, povraždili jeho pokrevní a domáci ľudia na stá otrokov bez viny. V cirkuse (divadle Koloseume) rímskom vystúpilo často i 600 otrokov, ktorí polonahí a ozbrojení krátkymi mečami museli pre zábavu Rimanov medzi sebou bojovať a vzájomne sa zabíjať, alebo s divokými zvermi zápasieť. V niektorom mesiaci padlo pri týchto gladiatorských krvavých ihrách i viac tisíc otrokov alebo v bitkách zajatých nepriateľov. Roku 105. po Kristu Pánu zariadil cisár Trajan takéto neľudské ihry, ktoré 120 dní trvaly a z pomedzi 11.000 ľudí, medzi nimi najviac nejvinných kresťanov, padlo zubami a pazúrami levov, týgrov, leopardov, hyen a iných divokých zverov 10.000 gladiatorov. Svojim otrokom sverovali Rímania svoje deti a otroci pomstili sa na ukrutných svojich pánoch tým, že nemravne vychovávali svojich sverencov a budúcich pánov, a to preto, aby jich nešťastnými v budúcom živote urobili. Ženské pohlavie bolo znižované; rozsobáše boli snadné, narušovanie vernosti manželskej obyčajné. Rodičia vyhadzovali svoje slabé deti na smetisko, lebo do riek, aby tam zahynuly. Necudnosť zvelebovala sa v chrámoch a na divadlách a páchala sa verejne. Z mesta Ríma rozširovala sa nemravnosť do všetkých podmanených krajín, a nakazily sa i tie najzachovalejšie národy. Preto volal mudrc Seneka: »K zúfalosti privádzajú nás naše neprávosti!« A sv. Pavel píše o tomto úpadku Rimanov (Rim. 1, 28): »Vydal jich Boh, že sú naplnení všetkou nepravosťou, zlosťou, smilstvom, lakomstvom, nešľachetnosťou, plní závesti, vraždy, roztržky, lsti, šibalstva, pretože sú vysokomyseľní, utrhači, hanliví, pyšní, nadutí, neposlušní rodičom, rozpuštili, nezachovávajú smluvy, a sú bez milosrdenstva«. A pohanský dejepisec Livius hovorí za času cisára

Augusta: »Žijeme v takej dobe, že sa nám hnusí i naša spustlosť i prostriedky proti nej«. Mudrc Seneka, vychovateľ Neronov, hovorí: »Všetko je plné neresti a nepravosti; pácha sa viac, než možno silou zastaviť; každým dňom raste náruživosť hriechov, klesá stud; náruživosť zavrhuje všetku úctu k niečomu lepšiemu a svätejšiemu, a vrhá sa kamkoľvek; i nepáchajú sa neresti len tajno, ale sú teraz verejné a tak nariastly v ľudských srdcach, že nenie čnosť teraz už nielen zriedkavou, ale že už niet ani žiadnej na svete«. Znemravneli a zotročení Rimania zbožňovali konečne svojich vládarov, jako Augusta (r. 14. po Kr. P.), ktorému k úcte sriadení boli kňazi, Sodales Augustales zvaní, ktorí mu obety prinášali. Jeho nástupníci, tyranskí cisári, vyhlásili seba samých za bohov a poverčivý ľud vzýval i jich necudné manželice za bohyne. Tak poklesli slavní predtým a čnostní Rimania! Nič neuspokojovalo jejich ducha. I túžili po lepšej zlatej dobe. V Ríme na hrade Kapitolu prechovávaly sa staré veštby Kumejskej Sibylly, ktorej knihy r. 100. pred Kristom Pánom zhorely. Na tieto odvoláva sa r. 30. pred Kr. P. slavný básnik Vergila tvrdí, že celé pokazené pokolenie ľudské i s celým zástupom báječných bohov a s vládou najvyššieho boha Jupitera vyhladené bude neznámou najvyššou mocou, i všetko sa navráti do pôvodného stavu prvotnej nevinnosti či spravodlivosti a nový kráľ od prírody zplodený započne panovať na zemi. A dejepisec Svetonius (In Vesp. 4.) hovorí: »Po celom východe rozšírená je stará a stála mienka, že tohoto času panovníci zo zeme židovskej povstať majú«. A tak povedomie o Bohu ani u poblúdených pohanských Rimanov celkom nezahynulo, ani uznanie o ľudskej opustenosti a slabosti; i prechovávala sa nádej na priišť majúceho nebeského Spasiteľa.

III.

Ž i d i a.

Židovské náboženstvo vôbec.

Keď pohanské národy i popri svojej vzdelanosti, jakú obdivujeme najmä u Grékov a Rimanov, v poznávaní a ctení Boha hlboko upadli, vyznačovali sa Židia od šerej dávnovekosti v náboženstve a vo viere v pravého Boha. Oni prechovávali čo najčistejšie ústne najstaršie podanie o Bohu a o určení ľudského pokolenia. Židom zjavil Boh zvláštne svoju vôľu, i dal jim zákony náboženské, obradné a politické; posielal jim z času na čas prorokov, učiteľov a vysloboditeľov, i prechovával v nich nádej na prítisť budúceho, v raji zasľúbeného Spasiteľa sveta. Prastaré dejepisné knihy židovské, Pentateuch menované, obsahujú v sebe popri tomto učení o pravom Bohu, o svete, o hriechu a čnosti, najstaršie písané pamiatky pre dejiny ľudského pokolenia, pre ethnografiu (národopis) a zemepis a to v čase, v ktorom dejepisci pohanskýck národov len samé bájky rozprávajú. Tieto sväté knihy poučovali Židov o jednom osobnom, svätom, všemohúcom, vševedúcom a spravodlivom Bohu, ktorý všetky veci stvoril; v nich opisuje sa s podivuhodnou jednoduchosťou a jasnosťou stvorenie sveta a prvých ľudí, jich blaženosť života, obcovanie s Bohom, príčina jich pádu a neskoršieho nešťastia, rozplemenenia ľudského pokolenia, pôvod národov, umenia a iných vecí, potrestanie hriešneho ľudu všeobecnou potopou a nové zaľudnenie zeme skrze potomkov spravodlivého Noema.

Zjavovanie Božie za Abrahama, iných Patriarchov a Mojžiša.

Potomkovia Noë m o v í, po nezdarenom stavaní väže babylonskej podelení na rozličných jazykov národy, rozišli sa po svete, odpadli zase od Boha, neverili v Neho, klaňali sa modlám: i uznal za dobre milostivý Boh, že aspoň v jednom národe zachová svoje prvotné zjavenie a vychová ten vyvolený národ ku príchodu Spasiteľovmu. Roku 350. po potope sveta zjavil sa Boh Abrahamovi (narodenému 2008. po stvorení sveta), ktorý býval čo pohľávar nomádskeho (kočovného) svojho ľudu v meste Ur v zemi chaldejskej (v Mesopotamii v Asii), i riekol mu: **»Vyjdi zo svojej zeme a z príbuzenstva svojho, a poď do zeme, ktorú ti ukážem«.** I odišiel Abraham zo zeme chaldejskej a býval v Hárán. Keď tu umrel jeho otec Thare, povolal Abrahama Boh ztadeto a uviedol ho do zeme Kanaan roku 2083. po stvorení sveta (1917. pred Kristom Pánom), i riekol mu: **»Učiním ťa v národ veľiký, a požehnám tebe, a zvelebím tvoje meno, a budeš požehnaným. A v tebe budú požehnané všetky pokolenia zeme a kráľovia z teba pojdú!«** I riekol Boh: **»A toto je moja smluva, ktorú budete zachovávať, medzi Mnou a vami: obrezaný bude každý z vás pohlavia mužského: a obrežete telo svojej hanby, aby bolo na znamenie smluvy medzi Mnou a medzi vami«.**

Tak ustanovil Boh Abrahama praotcom národu židovského, i vyvolil ho, aby pravú vieru a prikázania Božie zachovával a ku príchodu Spasiteľa sa pripravoval. I oznámil mu, že tu len jako v cudzej zemi bývať bude a že iba jeho potomci touto zemou jako vlastnou zavládnu. Roku 2094. (1906. pred narodením Krista Pána) daroval Boh Abrahamovi syna Ismaela zo slu-

žobnej Agar, pretože manželka jeho bola neplodnou, a r. 2108. (1892. pred Kristom Pánom) narodil sa mu z obstarnej manželky jeho Sára Isák. I riekol Boh k Abrahamovi, keď jeho milovaný syn Isák bol vyriastol: »Vezmi syna svojho jednorodeného, ktorého miluješ, Isáka, a choď do zeme videnia (židovsky Morijah): tam obetuj ho v obetu zápalnú na jednom vrchu, ktorý ukážem tebe«. Abraham uposlúchol a chcel svojho jediného manželského syna na vrchu Morijah r. 2133. (1867. pred Kr. P.) Bohu obetovať. Isák stal sa tak obrazom Ježiša Krista. Dobrotivý Boh nedopustil, aby Abraham syna svojho obetoval, uspokojil sa s jeho dobrou a ochotnou vôľou, i zaslúbil mu za jeho skvelú poslušnosť svoje požehnanie, reknúc: »Že si učinil tú vec, a neodpustil si svojmu jednorodenému synovi pre Mňa: požehnám teba a rozmnožím semeno tvoje jako hviezdy nebeské, a jako piesok, ktorý je na brehu morskem: vládnuť bude semeno tvoje bránami nepriateľov svojich. A požehnaní budú v tvojom semene všetky národy zeme, že si uposlúchol hlas Môj«. I dal Abraham synovi svojmu Isákovi Rebekku za manželku r. 2148. (1852. pred Kr. P.) a Boh poprial Isákovi dvoch synov Esaua a Jakoba r. 2168. (1832. pred Kr. P.). I zomrel Abraham v 175. roku života svojho. A Boh zjavoval sa Isákovi a riekol mu raz: »Ja som Boh Abrahama, otca tvojho, neboj sa, lebo ja som s tebou: požehnám tebe, a rozmnožím semeno tvoje pre Abrahama, služobníka Svojho«. I vyvolil si Boh, jako za času Abrahama, druhorodeného syna Isákovho Jakoba, aby s nim svoju smluvu obnovil. Keď Jakob utekal r. 2245. (1755. pred Kr. P.) pred svojim rozhnevaným prvorodeným bratom Esauom k Labanovi, zjavil sa mu Boh a riekol: »Ja som Pán Boh Abrahama, otca tvojho a Boh Isáka. Zem, na

ktorej spiš, dám tebe a tvojmu semenu. A bude semeno tvoje jako prach zeme: rozšírený budeš na západ a na východ, na poľnoc a na poľudnie: a požehnané budú v tebe a v tvojom semene všetky pokolenia zeme. Ani neopustím teba, kým nenaplním všetko, čo som mluvil«. Roku 2252. (1748. pred Kr. P.) pojal Jakob za manželku dcéru Labanovu Liu, ktorá mu porodila Rubena, Simeona, Leviho, Juda, Isachara, Zabulona; roku ale 2259. (1741. pred Kr. P.) pojal si druhú dcéru Labanovu Rachelu, ktorá mu porodila Josefa a Benjamína. Zo služobných Bály a Zelfy dľa vôle Lie a Rachely narodili sa Jakobovi Dán, Neftali, Gád a Aser. I navrátil sa Jakob r. 2265. (1735. pred Kr. P.) nazpät do Kanaan a na ceste dal mu Boh meno Israel. Roku 2276. (1724. pred Kr. P.) predali riadením Božím bratia 16ročného Josefa do Egypta, kde v dome Putifarovom za štrnásť rokov slúžil. Medzitým zomrel r. 2288. (1712. pred Kr. P.) arciolec Isák, keď dožil 180 rokov veku svojho. Josef hodený bol návodom necudnej manželky Putifarovej do väzenia a bol r. 2290. (1710. pred Kr. P.) pred Faraona predvolaný, aby mu jeho sen vyložil. A keď Josefa kráľ egyptský na najvyššiu hodnosť povýšil, povolal Josef otca svojho Jakoba a bratov do Egypta, kde Jakob r. 2315. (1685. pred Kr. P.) zomrel, v 147. roku veku svojho, čo posledný arciolec (patriarcha) národa židovského, ktorému zaslúbenie Spasiteľovo Boh obnovoval. Josef zomrel r. 2369. (1631. pred Kr. P.) vo svojom 80. roku. Potomkovia Jakobovi žili za 430 rokov v Egypte a rozmnožili sa tak veľmi, jako to Boh Abrahamovi, Isákovi a Jakobovi predpovedal. Ponevác sa ale zpusili Boha, prišiel na nich trest Boží. Egyptčania trýznili Židov tak neludsky, že na vrúčne jích prosby dal milostivý Boh r. 2430. (1570. pred Kr. P.)

z pokolenia Levi narodiť sa Aronovi a r. 2433. (1567. pred Kr. P.) Mojžišovi, ktorí mali vysvobodiť Židov z poroby egyptskej.

Mojžiša zachránil Boh divotvorným spôsobom pri jeho narodení, i vyvolil ho za osvoboditeľa, vödcu a zákonodarcu národa židovského. Mojžiš vychovávaný bol vo všetkých vedách na dvore kráľovskom; i odišiel r. 2473. (1527. pred Kr. P.) ku kňazovi Jethrovi do Madian. Tam žil za 40 rokov. A Boh povolal ho r. 2513. (1487. pred Kr. P.) na vrchu Horeb, aby predstúpil pred Faraona čo poslanec Boha Abrahmovho, Isákovho a Jakobovho a žiadal za prepustenie národa židovského. I riekol mu: »Ja som Boh otca tvojho, Boh Abrahmov, Boh Isákov, a Boh Jakobov. Videl som trápenie ľudu Môjho v Egypte, a krik jeho slyšal som pre tvrdosť tých, ktorí sú ustanovení nad robotami: a znám boľasť jeho a sostúpil som, aby som ho vysvobodil z rúk egyptských a vyviedol z tej zeme do zeme dobrej a priestrannej, do zeme oplývajúcej mliekom a mädom, na miesta Kananejské. Ale poď, i pošlem teba k Faraonovi, aby si vyviedol ľud Môj, synov israelských, z Egypta«.

A Mojžiš s bratom Aronom žiadali Faraona o prepustenie národu židovského. Keď však Faraon Židov prepustiť nechcel, potrestali jeho a celý Egypt 10 ranami. No len keď anđel Boží jednej noci všetkých prvorodencov egyptských usmrtil a prvorodencov židovských, ktorých dvere krvou jednoröčného nepoškvrneného baránka na rozkaz Boží poznačené boly, zachránil, prepustil Faraon Židov zo zeme egyptskej: a Mojžiš s Aronom vyviedli Židov z Egypta divotvorným spôsobom cez Červené more a chceli jich do zaslúbenej zeme uviesť, aby sa tu jedinému Bohu klaňali. A bolo Židov okolo 600.000 mužov peších, okrem žien a detí. A Židia museli za

pokutu, že sa v Egypte modlám klaňali a nemravne žili, za 40 rokov púšťou putovať, kde jich Boh divotvorným spôsobom vodou z vyschnutých skál, manóu, ktorá s neba pršala, a prepelicami krmil. Na púšti ohlásil jim Boh slavno na vrchu Sinai svojich desať prikázaní, z ktorých prvé znelo: »Ja som Pán Boh tvoj, nebudeš mať bohov cudzích predô Mnou; neučiniš obrazu ani žiadneho podobenstva tých vecí, ktoré sú na nebi hore, ani tých, ktoré sú na zemi dolu, ani tých, ktoré sú vo vodách pod zemou. Nebudeš sa jim klaňať, ani jich ctíť!« Tieto prikázania dostali na dvoch kamenných daskách. A za celý ten čas v púšti mali Mojžiš a Aron Židov v zákone Božom a vo viere v jedného Boha vyučovať a upevňovať, aby keď vojdú do zaslúbenej zeme, kde pohanía bývali, na pravého Boha nezabudli. I sriadil Mojžiš s Aronom stánok Boží (archu úmluvy), ustanovil kňazov a levitov, a 70 starších, ktorí mali ľud náboženstvu vyučovať, zákon vykladať a na zachovávanie jeho dozerať. Zaviedol služby Božie, obety a výročné slavnosti ku pocte Božej a na odpustenie hriechov, jako slavnosť Veľkonočnú na pamiatku vyvedenia z Egypta, v ktorú jedávali baránka jakoby na cestu pripravení, ktorému nesmeli kosti polámať (obraz to Ježiša Krista); ďalej slavnosť Letnic, v 50. deň po Veľkej noci, na pamiatku daných prikázaní na vrchu Sinai; slavnosť Stánkov, na pamiatku prebývania na púšti, slavnosť Očisťovania či smierenia s Bohom a slavnosť Nového roku (trúbenia). Mojžiš, ktorý nedôveroval Bohu, že zahasí smäd netrpezlivých a reptajúcich Židov, nemal vqjsť za trest do zaslúbenej zeme. A keď citil, že zomre, napomínal Židov k vernosti Bohu a dával jim výstrahu pred modlárstvom, ktoré v zaslúbenej zemi panovalo. I zvolal k ľudu ži-

dovskému: »Nespiateľ sa s manželkami pohanských obyvateľov, ale znivoč jeho modlárstvo, a chráň sa, aby si nenasledoval jeho ohavnosti«. I oznámil zasľúbenie, ktoré mu zjavil Boh o budúcom Spasiteľovi sveta, keď riekol: »Proroka vzbudím jím z prostriedku jích bratov, podobného tebe; a vložím Moje slova do úst Jeho, a bude mluiť k nim všetko, čo Mu prikážem!« I zomrel Mojžiš r. 2553. (1447. pred Kr. P.) na vrchu Nebo, vo svojom 120. roku a Josua prešiel r. 2559. (1441. pred Kr. P.) s národom židovským suchou nohou cez rieku Jordan do zasľúbenej zeme.

Josua a sudcovia.

Pod Josuom (Ježiš) vybojovali Židia zem Kanaan a rozdelili si ju medzi 12 pokolení, ktoré dľa synov Jakobových menoali. Pohanstvo nebolo v Kanaan celkom vykorenené. Židia vstupovali s pohanmi do manželstva, i odpadávali od viery v pravého Boha a klaňali sa fenickým a babylonským modlám, jako Bálovi a Astarte (slncu a mesiacu), i Molochovi, ktorý mal zlatú korunu na hlave s drahými kameňami. Podobne v mravoch poklesli Židia, keď ztratili úctu ku prikázaniu Božiemu a popri pravom Bohu klaňali sa modlám. A Boh jích trestal, dajúc jich pod moc pohanom nepriateľom; ale poprial jím v najväčšom trápení i mužov, sudcami menovaných, ktorí jich oslobodili. Za 310 rokov spravovaní boli Židia sudcami, ktorí boli spolu i najvyššími kňazmi a nektorí i prorokami. Takými sudcami po smrti Josuovej boli: Orthoniel od r. 2599. (1401. pred Kr. P.), ktorý za štyridsať rokov panoval, potom Aod od r. 2639. (1361. pred Kr. P.), Deborah s Barakom r. 2719. (1281. pred Kr. P.). Divotvorným spôsobom po-

volaný bol roku 2759. (1241. pred Kr. P.) Gedeon za sudcu. Po jeho smrti, ktorá sa r. 2768. (1232. pred Kr. P.) udala, panoval za tri roky jeho ukrutný syn Abimelech do r. 2771. (1229. pred Kr. P.), za nim Thola do r. 2794. (1206. pred Kr. P.), Jair do r. 2816. (1184. pred Kr. P.), Jefte do r. 2822. (1178. pred Kr. P.), Abesa do r. 2829. (1171. pred Kr. P.), Abialon do r. 2839. (1161. pred Kr. P.), Abdon do r. 2847. (1153. pred Kr. P.), Heli do roku 2887. (1113. pred Kr. P.) a konečne sudca a prorok Samuel do r. 2909. (1091. pred Kr. P.).

Samuel zostaral sa a dľa vôle Božej nestal sa žiaden z jeho nezdarných synov sudcom. Ľud volal: »Ustanov nám kráľa, aby nás súdil, jakého všetky národy majú!« A Boh zjavil sa Samuelovi a riekol: »Uposluchni hlas jejích a ustanov nad nimi kráľa«. I naznačil mu Boh Saula z pokolenia Benjaminovho, ktorý bol mužom výborným a udatným. I vzal Samuel nádobu s olejom, vylial olej na jeho hlavu, polúbil ho a riekol: »Hľa pomazal teba Pán nad svojim dedictvom za knieža, a vysvobodíš ľud Jeho z rúk nepriateľov, ktorí sú vôkol neho«. To stalo sa r. 2909. (1091. pred Kr. P.).

Králi a rozpadnutie sa kráľovstva.

Kráľ Saul plnil zpočiatku povinnosť svoju horlive. Popri jeho boku bol Samuel činným čo najvyšší kňaz a prorok. A tieto tri moci a hodnosti: kráľovská, vele-kňazská a prorocká u Židov za času panovania týchto jích kráľov vyobrazovala trojakú hodnotu a moc zaslúbeného Spasiteľa. Saul stal sa nehodným kráľovskej koruny a dľa vôle Božej pomazal prorok Samuel Davida, syna Isai z Betlehemu, z pokolenia Benjaminovho. Po smrti Saulovej zaujal zbožný David r. 2949. (1051. pred

Kr. P.) panovanie nad pokolením Juda a po smrti synov Saulových i nad všetkými ostatnými pokoleniami židovskými. I stal sa mocným a veľkým a slúžil verne Bohu. David bol i prorokom a složil viacero spevov, ktoré sa žalmami menujú, medzi nimiž sú 7. kajúcnych žalmov najznamenitejšie. On upevnil kráľovskú moc, bojoval šťastne a víťazil nad nepriateľmi, proti ktorým tiahol víťazne až do Egyptu a k Eufratu; i povýšil Jeruzalem za hlavné mesto svojho kráľovstva, preniesol stánok Boží (archu úmluvy) do tohoto mesta, vystaval hrad Sión a usporiadal služby Božie. Boh obnovil mu zasľúbenie, že sa z jeho pokolenia Spasiteľ sveta narodí. I predpovedal David o Spasiteľovi: Bude Synom Božím a kňazom (Žalm 109.) a od východu mudrci s darmi prídu sa mu klaňať (Ž. 71.), nemluvniatka budú mu volať na slávu (Ž. 8.), bude žĺčou a octom napájaný (Ž. 68.), ale zradený bude od vlastných (Ž. 40.), a posmievaný a usmrtený bude (Ž. 21. a 68.), lež vstane z mŕtvých (Ž. 15.) a vstúpi do neba (Ž. 46. a 67.). David prehrešil sa ťažko proti Bohu, ale svojim prisným a hlbokým pokánim, ako i pokorným pretrpením trestov Božích smieril rozhnevaného Boha a zomrel kajútcne a blažene r. 2990. (1010. pred Kr. P.).

Nástupcom na kráľovskom tróne stal sa syn jeho Šalomon, i panoval šťastne, kým bol múdрым a bohabojným kráľom; vynikal nad všetkých kráľov zeme svojou múdrosťou, ktorú z milosti Božej dostal, i slávou a bohatstvom. V Jeruzaleme vystaval r. 2992. (1008. pred Kr. P.) najslavnejší chrám na svete živému Bohu a bol vo veľkej milosti u Boha. Napísal knihu Príslovia a znamenitú Pieseň piesní. Vo svojej starobe odvrátil sa od Boha k vôli pohanským ženám. Vzal si za manželku dcéru egyptského kráľa a dľa príkladu okolitých pohan-

ských kráľov ešte i 700 pohanských žien a 300 otrokyní; k vôli týmto ženám ctil popri pravom Bohu modlu Filištinských Astartu, a modlu Amonitských Molocha. K úcte Molochovej sriadil pri Jeruzaleme v údolí Cedronu háj s oltárom, na ktorom židovské deti obetované bývaly. I bohyni necudnosti Astarte staval chrámy a zariadil háje, v ktorých panenská čistota k jej pocte prznená bola. I rozhneval sa spravodlivý Boh na necudného kráľa Šalamona a po jeho smrti r. 3029. (971. pred Kr. P.) rozpadlo sa za trest jeho kráľovstvo na dve časti, na kráľovstvo Judské pod jeho synom, kráľom Roboamom, ktorý býval v Jeruzaleme a jehož sa dve pokolenia židovské, Judovo a Benjaminovo, pridržaly a na kráľovstvo Israelské pod kráľom Jeroboamom, ktorý býval v meste Sichem v Samarii a nad ostatnými desiatimi pokoleniami židovskými kráľoval. Sila Židov bola zložená a nepriatelia víťazili nad nimi.

Kráľovstvo Israelské a assyrské zajatie.

V kráľovstve Israelskom panoval od roku 3030. (970. pred Kr. P.) Jeroboam, ktorý oddal sa modlárstvu. V mestách Betel a Dan postavil dve zlaté telce dľa egyptskej modloslužby (modla Apis), a israelský ľud klaňal sa jim. On ustanovil pohanských kňazov, obetoval sám kadidlo modlám a nedovoľoval Israelským navštevovať chrám jeruzalemský, aby sa kráľovi judskému nenaklonili a nepoddali. Po jeho smrti od r. 3050. (950. pred Kr. P.) panoval jeho syn Nábad do r. 3054. (946. pred Kr. P.), ktorého zabil Baasa, syn Ahiašov z pokolenia Issacharovho. I zaujal Baasa kráľovský trón a panoval do r. 3074. (926. pred Kr. P.). Po Baasovi kráľoval jeho syn Ela do r. 3075. (925. pred Kr. P.),

ktorého zabil jeho vlastní vojanský vodca Zambri; tento kráľoval len za sedem dní, a keď videl, že Israel-skí vyvolili si za kráľa vojanského vodcu Amri, ktorý mesto Thersu, kde Zambri býval, vojskom obliehal, zapálil svoj palác a sám zhorel v ňom. Amri kráľoval do r. 3086. (914. pred Kr. P.). On vystaval mesto Samariu. Po jeho smrti panoval Achab, ktorý, ako jeho otec a predchodcovia, modlám sa klaňal a hriešny život viedol. Za manželku vzal si Achab Jezabelu, pohanku, dcéru sidonského kráľa Ethbaala. V meste Samarii vystaval chrám Bálovi a klaňal sa mu s Jezabelou a celým svojím dvorom. Bála obsluhovalo 450 kňazov. Jezabela klaňala sa i necudnej bohyni Astarte, ktorej Achab zvláštny háj sriadil. I poslal Boh k bezbožnému Achabovi proroka Eliaša, ktorý riekol: »Živý je Pán Boh Israelský, pred ktorého tvárou stojím, že nebude za týchto rokov rosy ani dážďa, lež vedľa reči mojich úst!« Bezbožná Jezabel vraždiť dala kňazov pravého Boha, ale prorok Eliaš ukryl 100 kňazov a krmil ich. I predstúpil Eliaš pred Achaba a žiadal, aby shromáždil na vrchu Karmel kňazov Bálových a Astartiných. A po víťaznej obete, ktorú Boh sám s neba zapálil, pobil prorok Eliaš s pravoveriacimi Israelitami 400 pohanských kňazov Bálových a keď Achab pokanie robil, spadol na prosbu Eliašovu požehnaný dážď na vyschnutú zem. Eliaš pomazal za proroka Elisea a za kráľa israelského Jehu. A keď Achab neprestal hnevať Boha, zahynul biedne v bitke r. 3107. (893. pred Kr. P.). Hroznou smrťou zhynula i jeho manželka, bezbožná Jezabel. Za Achabom panovali jeho dvaja bezbožní synovia Ochosiaš a Joram. Ochosiaš poslal vo svojej nemoci k filistinskej modle Belzebubovi do mesta Askalonu s otázkou, či bude uzdravený, prečo mu prorok Eliseus oznámil,

že ho rozhnevaný Boh potresce a zomre; panoval iba do r. 3108. (892. pred Kr. P.) a Joram do r. 3120. (880. pred Kr. P.). Na prosbu proroka Elisea zvíťazil Joram nad Moabskými, keď Josafat, kráľ judský, ktorý pravému Bohu slúžil, s ním sa bol proti nepriateľom spojil. Keď i Joram v bezbožnosti nasledoval svojich predchodcov, potvrdil prorok Eliseus Jehu za kráľa israelského, ktorý dľa vôle Božej zabil modlára Joržamá, kráľa israelského a Ochosiaša, kráľa judského.

Jehu panoval nad Israelom do r. 3148. (852. pred Kr. P.); i zničil modlu Bálovu v Samarii a dal pobiť všetkých kňazov pohanských. Ponevác ale popri pravom Bohu klaňal sa zlatému teľatu, ktorého modly bol postaviť Jeroboam v Betel a Dan, hneval sa Boh na neho. Za ním panoval syn Joachas do r. 3165. (835. pred Kr. P.). Joachas bol modloslužebník, i potrestal ho Boh tým, že ho premohol v bitke syrský kráľ Hazael. Vo svojom trápení modlil sa k Bohu; modlitba jeho bola vyslyšaná a Boh ho vysvobodil z rúk nepriateľských. Po jeho smrti panoval syn Joas do r. 3181. (819. pred Kr. P.), ale žil tiež hriešne, ako Jeroboam, prvý kráľ israelský.

Jeho syn Jeroboam II. panoval za 41 rokov, do r. 3222. (778. r. pred Kr. P.). Za jeho panovania žil prorok Jonáš, i na prosbu jeho poprial Boh víťazstva Jeroboamovi II. nad nepriateľmi a vydobyl mnohé zeme Israelu, ačkoľvek neklaňal sa kráľ tento s celým srdcom dobrotivému Bohu. Po Jeroboamovi II. nebol ustanovený trón israelský za desať rokov; i prevzal vládu syn jeho Zachariaš r. 3232. (768. pred Kr. P.), — ale panoval len z šesť mesiacov, lebo ho zavraždil Selmum. A tak sa jalo, jako predpovedal rozhnevaný Boh kráľovi Jehu: Synovia tvoji až do štvrtého pokolenia

sedeť budú na tróne israelskom.« Ale Sellum panoval v Samarii len za jeden mesiac, lebo i jeho Manahem zabil. Potom kráľoval Manahem za desať rokov v Israeli, od roku 3233. (767. pred Kr. P.), do r. 3243. (757. pred Kr. P.). Za jeho hriešneho panovania prišiel assyrský kráľ Fal s veľkým vojskom do zeme Israelskej a Manahem dal mu tisíc hriviien striebra, aby ho nechal kráľovať. Po jeho smrti panoval syn Faceja do r. 3245. (755. pred Kr. P.). Proti nemu povstal jeho vodca Facee a zabil ho v Samarii, i zaujal sám trón kráľovský a panoval za 20 rokov. Za jeho panovania vtrhol do zeme Israelskej assyrský kráľ Theglathfalar, vydobyl mnohé kraje a vzal sebou r. 3253. (742. pred Kr. P.) mnohých Israelitov do zajatia assyrského. Roku 3265. (735. pred Kr. P.) povstal proti nehodnému kráľovi Facee Osea, zabil ho, i uchvátil pre seba kráľovskú korunu a slúžil modlám. Roku 3275. (725. pred Kr. P.) pritiahol assyrský kráľ Salmanasar z mesta Ninive s veľkým vojskom do zeme Israelskej, bojoval za tri roky s Oseom a konečne zaujal r. 3278. (722. pred Kr. P.) opevnené mesto Samariu, zrušil kráľovstvo israelské a odviedol r. 3283. (717. pred Kr. P.) kráľa Osea a všetkých Israelských (desať pokolení) do zajatia assyrského. I šľachetný muž Tobiaš prišiel do zajatia.

Tak potrestal Boh Israelitov, ktorí nepočúvali prorokov Božích Eliaša, Elisea, Jonáša, Amosa, Joela a Nahuma, a slúžili za dlhé roky modlám a žili hriešne. A kráľ assyrský Salmanasar poslal do miest israelských pohanov, ktorí s pozostalými chudobnými Israelitmi sa spojili a popri pravom Bohu i modlám sa klaňali. Tak povstala krajina Samaritánska.

Kráľovstvo Judské.

V kráľovstve Judskom stal sa po smrti Šalamonovej jeho syn Roboam kráľom r. 3029. (971. pred Kr. P.), ktorého sa pridržali pokolenia Juda a Benjamin. Keď po smrti Šalamonovej shromaždil sa národ židovský k Roboamovi, žiadal od neho: »Tvoj otec preťažké jarmo vložil na nás, preto ty teraz poľahči nám panovanie otca svojho pretvrdého a jarma preťažkého, ktoré vložil na nás, a budeme tebe slúžiť.« Roboam neuposlúchol radu starších radcov, ktorí stáli pri Šalamonovi; ale dľa rady mladých priateľov odpovedal národu: »Otec môj ťažké jarmo vložil na vás, ja ale pridám ku vašemu jarmu: otec môj šľahal vás bičikami, ja ale šľahať vás budem bičami uzlovatými.« Národ nahneval sa a odišiel od neho, len pokolenia Juda a Benjamin ostali mu verné. Tak utvorily sa dve kráľovstva židovské. A jako kráľ israelský Jeroboam, tak kráľ judský Roboam oddal sa modlárstvu. On uvádzal v krajine svojej modly, sriaďoval pohanské chrámy v hájoch a na vrchoch, pod stromami hájov staval modlám oltáre a trpel v zemi i ohavnú modloslužbu bohyne smilstva Astarty. Preto potrestal Boh kráľovstvo Juda; lebo r. 3034. (966. pred Kr. P.) pritiahol egyptský kráľ Sesák do Jeruzalema, pobral poklady chrámové a kráľovské. A po celý čas svojho sedemnásťročného panovania bojoval Roboam s kráľom israelským Jeroboamom. Po jeho smrti prevzal r. 3046. (954. pred Kr. P.) jeho syn Abia panovanie nad krajinou Judskou a nasledoval v hriechoch svojho otca. Roku 3049. (951. pred Kr. P.) nastúpil na trón otcov syn Asa a kráľoval za 41 rokov.

Asa nasledoval nábožného praotca Davida. I vyplienil v zemi modlárov Astarty a Priapových, porúcal

pohanské modly a chrámy, i po všetky dni svojho života slúžil verne pravému Bohu. I syn jeho Josafat, ktorý r. 3090. (910. pred Kr. P.) zaujal trón judský, slúžil verne pravému Bohu. On staral sa, aby ľud bol vyučovaný v zákone Božom od kňazov a levitov, ktorí po krajine chodili a zákon Boží ohlašovali. Roku 3115. (885. pred Kr. P.) zomrel spravodlivý Josafat; vládu nad Judskom prevzal jeho syn Joram, ktorý si za manželku pojal dcéru israelského kráľa Achaba, i nakazený ňou a Israelskými, s ktorými obcovoľ, slúžil modlám. Po jeho smrti r. 3119. (881. pred Kr. P.) panoval jeho syn Ochosisaš, ktorý priateľil sa s kráľom israelským Joramom a s nim slúžil modlám. I poslal rozhnevaný Boh zbožného Jehu a určil ho za kráľa israelského, i naložil mu, aby zničil celé pokolenie Achabovo. I zabil Jehu Jorama a s nim i Ochosisaša, kráľa judského r. 3120. (880. pred Kr. P.). Athalia, matka Ochosisašova, uchvátila kráľovskú korunu a panovala nad Judskom do r. 3126. (874. pred Kr. P.), v ktorom od pravoverného ľudu na rozkaz horlivého kňaza Božieho Jojada zabitá bola. A sedemročný syn Ochosisašov Joas povýšený bol na trón kráľovský, i panoval nad Judskom do roku 3165. (835. pred Kr. P.). Za jeho dlhého panovania obnovený bol chrám Boží na radu veľkňaza Jojada. Joas vyhubil modlárstvo, zboril chrámy, oltáre a obrazy Bálove; pobiť dal pohanských kňazov. Jeruzalemský chrám ozdobil skvostnými nádobami a najvyšší kňaz Jojada sriadil zase obety a služby Božie dľa zákona Mojžišovho. Po smrti Jojadovej dovolil Joas kniežatám, aby zase slúžili modlám; a keď sa tomu zoprel Zachariaš, syn Jojadov, dal ho kráľ ukameňovať medzi chrámom a oltárom. Keď ale kráľ syrský Hazael s veľkým vojskom tiahol proti Jeruzalemu, olúpil Joas chrám Boží a po-

slal poklady chrámove Hazaelovi, aby v pokoji odtiahol. Sluhovia kráľovi zbúrili sa a zabili Joasa. Jeho syn Amasiaš panoval za 29 rokov v Jeruzaleme. Ačkoľvek slúžil pravému Bohu, dopustil predsa, že ľud mohol obetovať modlám na vrchoch. Keď premohol Idumejských, priniesol si od nich modly, klaňal sa jim a zapaloval jim kadidlo. Israelský kráľ Joas, ktorého o priateľstvo žiadal, vtrhol do Judska a porazil vojsko Amasiašovo a vyplienil chrám jeruzalemský. I proti nemu spikli sa Jeruzalemski a zabili ho. Po jeho smrti začal panovať jeho šestnásťročný syn Oziaš či Azariaš r. 3194. (806. pred Kr. P.) a kráľoval za 52 rokov v Jeruzaleme. Na počiatku svojho panovania pridržiaval sa pravého Boha; ale nevyhubil pohanské modly na vrchoch, ktorým sa ľud klaňal a kadidlo jim obetoval. I ranil Boh kráľa, lebo vstúpil do chrámu Božieho a chcel konať miesto veľkého kňaza obetu Bohu. Malomocný Azariaš býval osobitne v dome až do svojej smrti a jeho syn Joatham spravoval kráľovský dom a súdil ľud zeme.

Po smrti Azariašovej prijal syn Joatham kráľovskú korunu r. 3246. (754. pred Kr. P.) a panoval za 16 rokov v Jeruzaleme. Vystavil vysokú bránu na dome Božom a mnohé pevnosti na vrchoch, i bojoval šťastlive proti Amonitským. Boh posilňoval svojho služobníka a keď r. 3262. (738. pred Kr. P.) usnul v Pánu, pochovaný bol v meste Davidovom. Syn jeho Achaz začal kráľovať v 20. svojom roku, a oddal sa hnusnému modlárstvu. I rozkázal zavreť chrám jeruzalemský, pobral všetky nádoby chrámove, vystavil oltáre Bálovi a za svojej šestnásťročnej vlády usiloval sa po celom kráľovstve modlárstvo zaviesť. Na každom rohu ulíc v Jeruzaleme a vo všetkých mestách vystavil obrazy

Bálove, na vrchoch pod stromami sriadil mu oltáre a sám obetoval kadidlo, jako i Molochovi v údolí jeruzalemskom a iným modlám z Damašku prineseným. A Boh trestal ho, lebo ho zbil kráľ syrský a vzal veľkú lúpež z jeho kráľovstva; i kráľ israelský Facee pobil jedného dňa 120.000 najlepších bojovníkov Achaových, medzi nimi i jeho syna Masiaša, i zajaľ 200.000 žien a detí judských a odviezol do Samarie, ktoré ale na svobodu prepustil. I Idumejčania a Filištínski pustošili krajinu Judskú. A len assyrský kráľ Thegladfalnasar, ktorému veľké dary poslal, vysvobodil ho z rúk kráľa syrského a israelitského.

Po smrti tohoto bezbožného kráľa panoval jeho zbožný syn Ezechiaš, ktorý bol za času proroka Isaiaša najhorlivejším ctiteľom pravého Boha medzi všetkými kráľmi judskými. Hneď otvoril chrám jeruzalemský, opravil a ozdobil ho, i uviedol do neho kňazov a levitov, aby ho očistili a početné obety na smierenie s Bohom obetovali. I povolal všetek ľud z krajiny Judskej a mnohých z Israelskej, a slávila sa zase Veľká noc za štrnásť dní s takou slavnosťou, jaká nebola od časov kráľa Šalamona. Všetky modly v krajine znivočil, posekal háje, modlám venované, zkazil modlárske oltáre. Za jeho panovania v Judsku zničil assyrský kráľ Salmanasar kráľovstvo Israelské a odviekol r. 3283. (717. pred Kr. P.) skoro všetkých Israelitov do zajatia assyrského. Senacherib, kráľ assyrský, hrozil Ezechiašovi, že znivočí kráľovstvo jeho. Ezechiaš modlil sa skrušene Bohu a prorok Isaiaš riekol: »Takto hovorí Pán: Neboj sa tých rečí, ktoré si počul, ktorými sa mi rúhali sluhovia kráľa assyrského. Hľa, ja pustím naň ducha a uslyší novinu a navráti sa do svojej zeme a porazím ho mečom v jeho zemi!« A keď Senacherib priblížil sa s vojskom k Jeruzalemu, sostúpil aniel s neba a porazil

v ležení assyrskom 185.000 a Senacherib vrátil sa zahanbený do svojho mesta Ninive, kde ho vlastní synovia zabili. Roku 3291. (709. pred Kr. P.) onemocnel Ezechiaš nebezpečne. Prorok Isaiaš riekol mu: »Usporiadaj svoj dom, lebo umreš.« I zaplakal Ezechiaš a modlil sa skrúšene k Bohu. A milostivý Boh riekol mu skrze svojho proroka Isaiaša: »Slyšal som tvoju modlitbu a videl som tvoje slzy: a hľa, uzdravím teba, tretieho dňa vstúpiš do chrámu Pána. A pridám ku tvojim dňom pätnásť rokov: ale i z ruky kráľa assyrského vysvobodím teba.« A Ezechiaš panoval slavno ďalej a Boh ho požehnával, že Jemu verne slúžil, a národ judský požíval blažený pokoj. I usnul v Pánu Ezechiaš r. 3306. (694. pred Kr. P.). a vďačný národ pochoval ho s veľkou slávou. Za jeho panovania prorokoval Isaiaš o Mesiašovi, že bude Bohom (9, 6): »Maľučký narodil sa nám, a Syn daný je nám, a vloženo je kniežatstvo na rameno Jeho: a nazvané bude meno jeho Podivný, Radca, Boh, Silný, Otec budúceho veku, Knieža pokoja.« On prorokoval (11; 1), že bude Spasiteľ z pokolenia Davidovho, že prídu mudrci s darmi a budú sa mu klaňať (60; 6). Prorokoval, že narodí sa Spasiteľ z panny (7; 14): »Hľa panna počne a porodi Syna, a nazvané bude meno Jeho Emanuel (Boh sám s nami)!« Súčasne s nim prorokoval Micheáš, ktorý tvrdil, že sa narodí Spasiteľ (5; 2) v Betleheme, bude učiteľom ľudu (61), divotvorcom (35), že sa Jeho učenie i medzi pohanmi rozšíri (60), že bude opravdivým Vykupiteľom ľudských hriechov (53), za ktoré mnoho trpezlive a ticho trpeť bude.

I zaujal trón otcovský Manasses r. 3306. (694. pred Kr. P.), ktorý za 55 rokov kráľoval. Nezdarný syn tento zbožného Ezechiaša oddal sa úplne mod-

lárstvu. Opravil pohanské oltáre na vrchoch, ktoré bol jeho otec zničil; vystaval chrám Bálovi; klaňal sa hviezdám; svojho syna zasvätil Molochovi, v chráme jeruzalemskom postavil smilnej bohyni Astarte sochu, uviedol veštcov, hadačov a zaklínačov, i prenasledoval prorokov Božích. I rozhneval sa Boh a riekol mu skrze svojich prorokov (Isaiaša a Micheaša): »Hľa ja uvedem zlé veci na Jeruzalem a na Judu. A vztiahnem na Jeruzalem provázok samarský«. I prišli Assyrcania r. 3329. (671. pred Kr. P.), premohli Manassesa, poviazali ho reťazami a odvliekli s mnohými pohlavármi židovskými do Babylona. I polepšil sa Manasses vo svojom trpkom zajatí; poznal, že je len jeden pravý Boh, i klaňal sa mu v skrúšenom pokání a prosil Ho neprestajne za odpustenie. I vyslyšal Boh v úzkostách postaveného kajúcneho hriešnika a uviedol ho zase do Jeruzalema. I slúžil verne Manasses Bohu svojmu. Očistil chrám jeruzalemský od modiel, porúcal pohanské chrámy a oltáre a prisne naložil ľudu, aby slúžil pravému Bohu. Keď r. 3361. (639. pred Kr. P.) kajúcne zomrel, zaujal trón kráľovský jeho syn Amón, ktorý len za dva roky panoval nad Judskom a modlám slúžil. I povstali proti nemu dvoranovia kráľovski a zabil ho. Roku 3363. (637. pred Kr. P.) prevzal panovanie jeho syn Josiaš, i kráľoval za 31 rokov v Jeruzaleme. On bol takým horlivým a pobožným jako Ezechiaš. Rozhúral oltáre Bálove v Jeruzaleme a po iných mestách. Roku 3381. (619. pred Kr. P.) dal opravovať chrám Boží, pri ktorej práci nalezeneý bol zachovaný rukopis zákona Mojžišovho. I rozkázal kňazovi Helkiašovi: »Idte a modlite sa Pánovi za mňa a za pozostalý ľud israelský a judský, nad všetkými rečami tejto knihy, ktorá je nalezeneá: lebo veľký hnev Pána vyliaty je na nás, preto že otcovia

naša nezachovávali slova Pánove, aby činili všetko, čo je písano v tejto knihe«. I shromaždil ľud v chráme jeruzalemskom a čítal z tej knihy, a sľúbil slavnostne, že bude nasledovať prikázania Božie, i zaviazal ľud prisahou, že bude i on slúžiť jedine pravému Bohu a slávil s ním slavnú Veľkú noc. Všetky modly porúčané a spálené boly, modlárski kňazi, ktorí obetovali kadidlo Bálovi, slncu, mesiacu a hviezdám, boli usmrtení nielen v Judsku ale i v Israelsku. Roku 3376. (624. pred Kr. P.) vystúpil prorok Jeremiaš a pomahal horlením svojim upevňovať vieru v pravého Boha a prorokoval za 42 rokov. Tak docielil, že všetci Židia slúžili verne jednomu pravému Bohu. Kráľ egyptský Nechao tiahol proti assyrskému kráľovi k rieke Eufratu. Josiaš vytiahol proti nemu. Nechao prosil ho, aby sa vrátil, a nechal ho na pokoji. Boh rozhnevaný bol na Judských pre bezbožného Manassesa a pre hriechy ľudu a čo i Josiaš verne Mu slúžil, riekol skrze svojho proroka: »I Judu zavrhnem od svojej tváre, jako som zavrhol Israela!« A keď Josiaš vytiahol proti vôli Božej na pole Mageddo, aby bojoval proti Nechaovi, ranený bol od strelcov egyptských, i zomrel r. 3394. (606. pred Kr. P.) v Jeruzaleme. Ľud vyvolil za kráľa jeho syna Joachaza, ktorý len za tri mesiace panoval. I prišiel egyptský kráľ Nechao do Jeruzalema, sosadil Joachaza, odviedol ho do Egypta, uložil zemi daň a ustanovil za kráľa Eliakima, ktorému premenil meno na Joakima. Jeremiaš predpovedá a oplakáva záhubu Judstva r. 3395. (605. pred Kr. P.).

I kráľoval v Jeruzaleme Joakim za 11 rokov a odpadol od Boha a žil hriešne. Boh napomínal Židov skrze svojich prorokov márne. I pritiahol r. 3403. (597. pred Kr. P.) kráľ babylonský Nabuchodonosor ku

Jeruzalemu, premohol Joakima, vzal ho sebou do Babylonu, prepustil ho ale zase a urobil si ho poddaným. Keď však o tri roky sprotivil sa Joakim proti Nabuchodonosorovi, poslal tento proti Joakimovi r. 3405. (595. pred Kr. P.) svojich spojencov, ktorí ho premohli a zabili. A ľud vyvolil jeho syna Joachina za kráľa, ktorý len za tri mesiace bezbožne panoval. I prišiel zase Nabuchodonosor, zajal Joachina i jeho matku, i kniežatá a 17.000 najlepších bojovníkov a remeselníkov, odvieďol jich do Babylona a zanechal v Judsku len chudobný ľud. Odniesol tiež všetky poklady z chrámu jeruzalemského a z palácu kráľovského. Medzi zajatými bol i prorok Ezechiel. I ustanovil Nabuchodonosor za kráľa Matthaniaša, jeho pokrevného, a dal mu meno Sedechiaš. Ani tento kráľ neslúžil pravému Bohu. Konečne rozhneval sa Boh na Jeruzalem a na Judu, i odvrátil svoju tvár od hrišnej zeme. Márne horlil Jeremiaš proti modlárstvu.

Roku 3415. (585. pred Kr. P.) povstal Sedechiaš proti Nabuchodonosorovi. I pritiahol babylonský kráľ s veľkým vojskom, obľahol mesto a vystaval okolo neho hradbý. I povstal hlad v meste a Sedechiaš ušiel v noci so svojimi bojovníkmi. Nepriateľské vojsko naháňalo kráľa a chytilo ho na rovine pri Jerichu a všetci jeho bojovníci rozprchli sa. Nabuchodonosor dal mu vylúpiť oči a jeho synov pobiť. Vybral poklady chrámové, zapálil chrám Boží a rozhoril Jeruzalem. I odvieďol poviazaného kráľa s veľkým množstvom kňazov, veľmožov a ľudu do zajatia babylonského. Mnohí Židia ušli do Egypta a len najchudobnejší ľud ostal obrábať pole a vinice. To stalo sa r. 3416. (584. pred Kr. P.). Rozhnevaný Boh potrestal tak prísno Židov bývajúcich v Judsku, ktorí odpadli od Neho, klaňali sa

modlám a nedbali na výstražný hlas Božích prorokov Jeremiaša, Ezechiela, Sofoniaša, Habakuka a Abdiaša. V babylonskom zajatí obrátili sa Židia k pravému Bohu a pôsobili dobre medzi pohanmi.

Prorok Jeremiaš ostal na zrúcaninách Jeruzalema, tešil pozostalých Židov a keď sa do Egypta odsťahovali, nasledoval jich ta a neprestal jich karhať až do r. 3418. (582. pred Kr. P.). On prorokoval príchod Spasiteľa; i hovorí o ňom (23; 3—6): »Shromažďím ostatky stáda svojho zo všetkých zemí, hovorí Pán. A vzbudím nad nimi pastiera a pásť jich bude. Hľa dni sú, mluví Pán: a vzbudím Davidovi kmen spravodlivý (mieni Spasiteľa): a kráľovať bude kráľ a múdry bude: a konať bude súd a spravodlivosť na zemi. Za tých dnív spasený bude Juda a Israel bývať bude dôverne: a toto je meno, ktorým Ho nazývať budú: Pán spravodlivý náš!« V hebrejskom zrejme stojí najsvätejšie meno, ktoré sa nedáva jedine pravému Bohu, čím poukazuje prorok Jeremiaš, že zaslúbený Mesiaš je pravý Boh; on udáva tými slovami tri hlavné čiastky Jeho spasiteľného pôsobenia: panovanie kráľovo, múdrosť učiteľskú a spravodlivosť sudcovu. Podobne predpovedali i druhí proroci toho smutného času o zaslúbenom Mesiašovi.

Babylonské zajatie.

V babylonskom zajatí slúžili nektorí Židia modlám, ale veľiká väčšina jich obrátila sa k pravému Bohu, žila nábožne a mravne. V Babylone poznali Židia ohavnosť modlárstva, i vinuli sa tým uprimnejšie k zákonu Božiemu. Sväté Pismo čítavali usilovne, z ktorého poznali, jak otcovsky staral sa Boh o jich spasenie. I uzná-

vali, že toto zajatie je zaslúženým trestom Božím, a usilovali sa kajúcnosťou napraviť predošlé svoje ťažké hriechy. Jich zajatie pôsobilo dobre i na pohanov, lebo sa obznámili so židovskou vierou, so zákonom Božím a so zaslúbením Mesiašovým. Roku 3398. (602. pred Kr. P.) prišiel do zajatia babylonského s kráľom Joakimom i Daniel, a pôsobil čo horlivý prorok Boží medzi zajatými. Vyvolený bol hneď po svojom zajatí, aby s inými vznešenými mláďencami vo všetkých vedách chaldejských bol vyučený a ku službe kráľovej vycvičený. I neodvrátil sa ani od pravej viery, ani od úcty jediného Boha, ani od horlivého zachovávanía zákona Božieho. A Boh obdaril ho prorockým duchom. V štyriadvadsiatom roku svojom oslobodil Daniel krivo obžalovanú Zuzanu od prisúdenej smrti, i vydobyl si tým veľkú vážnosť u Židov. Kráľovi Nabuchodonosorovi vyložil tajný sen a kráľ prijal ho ku svojmu dvoru a ustanovil ho za predstaveného nad všetkými chaldejskými mudrcami. Druhovia Danielovi Sidrach, Misach a Abdenago nechceli sa klaňať zlatej modle, i vhodení boli do ohnivej pece; zvelebovali Boha a boli zázračne zachránení r. 3444. (556. pred Kr. P.) Po smrti Nabuchodonosora povýšený bol Daniel za najvyššieho úradníka v Babylone od kráľa Daria Médskeho (Cyaxara II.). Ponevác sa klaňal pravému Bohu, vhodený bol do levovej jamy, v ktorej ho Boh zázračne zachránil r. 3450. (550. pred Kr. P.). Kráľ Cyrus vážil si ho veľmi, že s nim i pri jednom stole jedával. I odhalil podvod žretcov (kňazov) Bálových, a preto bol násilne od kráľa odpudený a zase do levovej jamy hodený, z ktorej neporušený na siedmy deň bol vysvolodený. Za kráľa Daria mal Daniel videnie i prorokoval určite o čase príchodu Mesiašovho a udal

i počet rokov číslami. On predpovedal (9; 24—27): »Sedemdesiat týždňov ukráteno je nad tvojim ľudom a nad tvojim svätým mestom, aby sa skonalo prestúpenie a koniec vzal hriech, a shladená bola neprávosť, a privedená bola večná spravodlivosť, a aby sa naplnilo videnie i proroctvo a pomazaný bol Svätý Svätých. Vidz teda a pozoruj: Od vyjdenia reči, aby zase vzdelaný bol Jeruzalem, až do Krista vojvodcu týždňov sedem a týždňov šesťdesiatdva budú: a zase vzdelaná bude ulica a hradby v úzkosti časov. A po týždňoch šesťdesiati a dvoch zabitý bude Kristus: a nebude ľud Jeho, ktorý Ho zapre. A mesto i svätyňu rozmece ľud s vojvodom, ktorý príjde: a koniec jeho pohubenia a po konci boje zpusťošenia. I utvrdí smluvu mnohým jedným týždňom: a v polovici týždňa prestane obeta a obetovanie: a bude v chráme ohavnosť zpusťošenia: a až do skonania a konca trvať bude zpusťošenie«. Týmto proroctvom udáva Daniel nielen čas, v ktorom Vykupiteľ priísť má, ale i hlavné udalosti vykúpenia ľudského pokolenia a čo sa stane s mestom Jeruzalemom, chrámom a národom židovským. Tých 70 týždňov ročných (70×7) znamená 490 rokov, ktoré ľud prežiť má do vykúpenia od hriechu, do verejného vystúpenia Spasiteľovho a založenia Jeho kráľovstva. I určuje čas, od ktorého tie roky počítať sa majú: »Od vyjdenia reči, aby zase vzdelaný bol Jeruzalem«. Tými slovami naznačuje sa rozkaz perského kráľa Artaxerxesa, v 20. roku jeho panovania, keď poslal do Judska Nehemiaša s dovolením, aby Jeruzalem zase bol čo mesto vystavaný a opevnený, lebo Cyrus dal len dovolenie Židom, jako nižšie uvidíme, aby sa do vlasti navrátili a chrám vystavali; medzi obidvoma udalosťami ubehlo 115 rokov. I rozvrhuje Daniel tých 490 rokov na tri doby. Týždňov ročných

7 je 49 rokov, keď Jeruzalem vystavaný bude »v úzkosti časov«, to jest všelijakých nátlaskov od susedných národov. A skutočne, keď Židia stavali hradby Jeruzalemské po vysvobodení zo zajatia babylonského, jednou rukou pracovali a druhou sa bránili. Týždňov ročných 62 (7×62) je 434 rokov, v ktorých sa ľudu hneď dobre hneď zle vodilo. Jeden týždeň ročný, posledných sedem rokov, určený je, že v ňom zasľúbený Spasiteľ verejne povstane, smluvu svojho nového Zákona s mnohými utvrdí učením a svojou smrťou; lebo od svojho národu zavrhnutý a ukrutne zabitý bude. V prostredí tohoto ročného týždňa, teda po $3\frac{1}{2}$ roku, prestane obeta, t. j. smrťou Kristovou pozbavené budú starozákonné obety svojej platnosti a ľud, ktorý zapre svojho Mesiáša, nebude viac ľudom Jeho. I prorokuje konečne Daniel, že mesto i s chrámom zrúcané bude a navždy zpusťne. Prorok Daniel zomrel v Babylone vo svojom 85. roku. Babylon vydobyl perský kráľ Cyrus, i dovolil r. 3464. (536. pred Kr. P.), aby sa Židia z Babylonu do svojej vlasti navrátili. I odovzdal jim zlaté a strieborné nádoby chrámové, asi 5400 kusov.

Pomery po babylonskom zajatí.

I navrátili sa z babylonského zajatia horlivejší Židia pod vodcom Zorobabelom a veľkým kňazom Josuom v počte 43.000, medzi nimi 4280 kňazov a 7000 otrokov. Väčšia časť zajatých nevrátila sa, ponevác sa jim v Babylone a v susedných asijských krajinách najmä pod Peršanmi dobre vodilo. Svobodne mohli plniť a vykonávať vieru a náboženské obrady, a spravovaní boli svojimi neodvislými najvyššími kňazmi. A tak len pokolenia Juda a Benjamin vrátili sa do

vlasti a usadili sa v bývalej zemi judskej okolo mesta Jeruzalema. Počas zajatia babylonského ostali vo vlasti chudobní Židia, ktorí pole obrábali; títo pomiešali sa s pohanmi, ktorých assyrskí a babylonskí králi ta poslali, a nazvali sa Samaritánmi. Títo položidia chceli Židom pri stavbe chrámu jeruzalemského pomahať, aby dopomohli si k spoločnému chrámu. Ale horliví Židia nechceli jich k stavbe pripustiť, lebo sa obávali, aby nektorí z nich k modlárstvu sa nenachýlili a trest Boží zase na seba neuvalili. Preto prekážali Samaritáni pri stavbe chrámu a upodozrievali Židov u perských kráľov, že opevňujú mesto Jeruzalem a proti Peršanom sa búria. A Cyrus zakázal Židom stavať ďalej a dal dozerať Samaritánom na Židov; i prekazená bola ďalšia stavba chrámu.

Cyrus zomrel r. 3475. (525. pred Kr. P.) a jeho syn Kambyzes panoval nad Persiou, Babylonom, a tak i nad Židmi, ktorí boli od neho odvislí, do r. 3482. (518. pred Kr. P.). Po jeho smrti panoval Darius Hystaspis, ktorý dovolil Židom chrám ďalej stavať a daroval jim i peniaze z kráľovskej pokladnice na stavbu. Proroci Hageus (Aggeus) a Zachariaš povzbudzovali Židov ku stavbe chrámu, ktorý bol r. 3485. (515. pred Kr. P.) skutočne vystavaný a opravený. Prorok Hageus tešil Židov a prorokoval (2; 7—10), že tento chrám bude slavnejším nad chrám Šalamonov, lebo že do neho sám Mesiaš zavíta. A prorok Zachariaš predpovedal, že Spasiteľ vojde na oslici do Jeruzalema (9), že bude predaný za 30 strieborných (11), že Jeho učenníci sa rozutekajú (13), že Mu budú prebodnuté ruky (13) a bok (12). Za Dariom panoval jeho syn Xerxes od r. 3519. (481. pred Kr. P.); za tým od r. 3527. (473. pred Kr. P.), dľa iných 3531. (469. pred Kr. P.) syn

Artaxerxes Longimanus. Tento dovolil okolo r. 3534. (466. pred Kr. P.) prorokovi Esdrášovi, aby odviezol z Babylona pozostalých Židov do vlasti, aby sriadil služby Božie dľa zákona Mojžišovho, aby ustanovil sudcov a úradníkov vo vlasti a naklonil Židov k tomu, že sa svojich pohanských manželiek dobrovoľne a kajúčne odriekli. Esdráš vyučoval horlive ľud vo viere a v zákone Pánovom, sriadil zvláštny stav zákoníkov, aby zákon Boží pre potrebu ľudu odpisovali, pred porušením chránili, a ľudu vykladali. I ustanovený bol veľký kňaz a jemu k boku 70 zákoníkov. Rada táto menovala sa synedrium (sanhedrin) a ona spravovala všetky záležitosti náboženské. Členovia synedriuma volení boli zo všetkých pokolení židovských a menovali sa majstrami (rabbi). Esdráš sobral všetky dosavadné spisy starého Zákona do jednej knihy (I. Esdr. 7; 6).

Roku 3547. (453. pred Kr. P.) prišiel prorok Nehemiaš z Babylonu, kde bol kráľovským čiašnikom, do Jeruzalema, aby s dovolením kráľa Artaxerxesa vystaval zase hradby jeruzalemské, jako to predpovedal prorok Daniel (9; 25): »Od vyjdenia reči, aby zase vzdelaný bol Jeruzalem, až do Krista vojvodca týždňov sedem a týždňov šesťdesiat dva budú ($69 \times 7 = 483$ r.): a zase vzdelaná bude ulica a hradby v úzkosti časov«. A keď dokonali Židia prácu pri stavbe mesta, smierili sa s Bohom vrúcnyim poďakovaním. Esdráš čítal jim zo zákona Mojžišovho od rána do poludnia za celých sedem dní a na slavnosť Stánkov. Ľud vyznával sa zo svojich hriechov, sľuboval vernosť zákonu Mojžišovmu svätením soboty a zveleboval Boha. Nehemiaš po delil národu zem a mestá, a len desiata čiastka ostala v Jeruzaleme. A tak riadil Nehemiaš národ židovský

za dvanásť rokov; sriadil úplné služby Božie dľa zákona Mojžišovho, doplnil od Esdraša sobrané sväté knihy, založil knihovňu a nasnášal do nej knihy z krajín, i prorocké, Davidové a kráľovské listy. I Malachias prorok obživoval vieru ľudu nádejou na zaslúbeného Mesiaša. Roku 3562. (438. pred Kr. P.) predpovedá čas Jeho príchodu, že vstúpi do toho nového chrámu. Naznačuje i jeho predchodcu (3; 1): »Hľa, ja posielam svojho andela a pripraví cestu pred Mojou tvárou. A i hneď príjde do svojho chrámu Panovník, ktorého vy hľadáte: a anel zákona, ktorého vy chcete. Hľa, prichádza, hovorí Pán zástupov«. A ďalej prorokuje (4; 5, 6): »Hľa ja pošlem vám Eliaša (Ján Krstiteľ v duchu a mocou Eliaša) proroka, prv lež príjde deň Pánov veľký a hrozný a obráti srdce otcov k synom a srdce synov k otcom, aby som snáď neprišiel a neuderil zem prekliatím«. I predpovedá čistú obeť nového Zákona na všetkých miestach Bohu prinášajú (1; 10, 11): »Kto je medzi vami, ktorý by zavrel dvere a zapálil Môj oltár darmo? Nemám zaľúbenie vo vás, hovorí Pán zástupov: a dary neprijmem z vašej ruky. Lebo od východu slnca až na západ veľké je Moje meno medzi národami: a na každom mieste posväcuje a obetuje sa Môjmu menu čistá obeta«. A napomína (4; 4): »Spomnite si na zákon Mojžišov, Môjho služobníka, ktorý som jemu prikázal na vrchu Horeb, na prikázania a súdy ku všetkému Israelovi!« I upozorňuje kňazov (2; 7): »Ústa kňaza chrániť budú umenie a zákon z jeho úst vyhľadávať budú; lebo anel Pána zástupov jest«. V sobraných knihách sv. Písma nachádzalo sa od tohoto času všetko, čo chcel Boh podať vyvolenému národu k jeho poučeniu; i zamlkol duch prorocký. Po celej krajine pozakladané boli, najmä v mestách, školy alebo syna-

gogy, ktoré určené boli k spoločnej modlitbe, ku čítaniu zákona Božieho a ku vyučovaniu ľudu v deň sobotný. Okrem toho schádzali sa v synagogach Židia v pondelok a vo štvrtok ráno, na poludnie a večer. V každej synagoge bolo desať, od ľudu vyvolených starších mužov, na ktorých čele stáli traja predstavení; popri nich riadil duchovný dozorca synagogy pobožnosti a mal pri ruke troch almužníkov a posla. Každý schopný a čnostný muž mohol byť oslovený od dozorca, aby čítal a vykladal sv. Písmo; keď ale bol prítomný zákoník (rabbi), lýval z úcty prvý k tomu vyzvaný. Týmto synagogami podporovala sa veľmi viera a mravnosť vyvoleného národu. Kde bolo 120 osôb, bola už synagoga, vo väčších mestách bolo jich mnoho.

Za Artaxerxesom Longimanom panoval v Babylone a Persii, jako i nad Židmi Xerxes II. r. 3579. (421. pred Kr. P.); za nim jeho brat Ochus či Darius Notus r. 3581. (419. pred Kr. P.); i nasledoval syn Artaxerxes Mnemon r. 3600. (400. pred Kr. P.), ktorý za 43 rokov panoval, potom jeho syn Ochus r. 3643. (357. pred Kr. P.), ktorého r. 3666. (334. pred Kr. P.) vodca stráže kráľovskej zavraždil, a za nimž syn Arsen nasledoval; konečne r. 3668. (332. pred Kr. Pr.) kráľoval Komodus, ktorý sa Darius menoval. Roku 3670. (330. pred Kr. P.) podmanil si kráľ macedonský, Alexander Veľký, krajinu babylonskú a perskú, a tak i Židia stali sa mu poddanými.

Židia poddaní Alexandrovi Veľkému a Egyptčanom.

Alexander Veľký, kráľ macedonský, požiadal r. 3669. (331. pred Kr. P.) Židov, aby mu išli na pomoc proti Peršanom. Samaritáni poslali mu 8000 mužov,

Židia nie. I popudili Samaritáni Alexandra proti Židom, ktorý po víťaznej bitke naproti Peršanom tiahol proti nim r. 3670. (330. pred Kr. P.). Najvyšší kňaz židovský Jojada vyšiel Alexandrovi naproti a získal mocného kráľa tak, že netrestal Židov, naklonil sa jim celkom, nepotlačoval jich pre plnenie svojho náboženstva a odpúšťal jim daň každého siedmeho roku. Alexander Veľký zomrel roku 3677. (323. pred Kr. P.) dňa 11. juni.

Kráľ egyptský Ptolomeus Lagi a Seleukus, kráľ Syrie a Babylonu, bojovali v zemi židovskej po smrti Alexandra Veľkého proti sebe, kým sa do moci Egyptčanov nedostala r. 3719. (281. pred Kr. P.). Ptolomeus I. Lagi odviezol 200.000 Židov do Egypta, ktorí sa tam dobre citili. Za Ptolomeom Lagim panoval jeho syn Filadelfus od roku 3719. (281. pred Kr. P.) do r. 3758. (242. pred Kr. P.) nad Židmi. Za jeho panovania odvedeno bolo mnoho Židov do Egypta a mnoho odsťahovalo sa ta dobrovoľne, lebo požívali tam svobodu a boli s Egyptčanmi rovnako uprávnení. V hlavnom meste Alexandrii bývalo časom do 200.000 Židov, jako i mnoho v meste Heliopolc. I v Babylone pozostali Židia boli početní. Z Egypta a z Babylonu rozšírili sa Židia po celej Asii, najmä po Arabii a Syrii, po Afrike, áno i v Europe po Grécku a Italii. Židia, ktorí v Palestíne bývali, menovali jich Židmi v rozptýlení. Tito rozptýlení po svete Židia boli v spojení so Židmi v Palestíne v náboženskom ohľade; i často posielali poplatok chrámový do Jeruzalema. Oni zabudli pomali i svoju národnú reč a osvojili si vtedy všeobecne známu reč grécku. I bolo jim treba toho času gréckeho prekladu sv. Pisma. Na doliehanie Demetria Falerea začali 72ti židovski učenci prekladať v Alexandrii v Egypte

za panovania kráľa Ptolomea Filadelfa sv. Písmo do gréckej reči. A tento preklad menuje sa prekladom sedemdesiatich (Septuaginta), i bol prijatý od Židov všeobecne, tak, že ho i sv. apoštolovia užívali. Po tomto kráľovi panoval nad Židmi jeho syn Ptolomeus Evergetes od r. 3758. (242. pred Kr. P.); za nim jeho syn Ptolomeus Filopater od r. 3783. (217. pred Kr. P.). Tento kráľ sužoval Židov veľmi a usiloval sa všemožne, aby jich od pravej viery v jedného Boha odviezol. Konečne panoval jeho syn Ptolomeus Epifanes od r. 3800. (200. pred Kr. P.). Roku tohoto postúpili egyptski králi židovskú zem kráľom Syrie.

Židia poddaní kráľom Syrie.

Antioch Veľký (III.), kráľ Syrie, panoval nad Židmi do r. 3817. (183. pred Kr. P.). Za jeho panovania usadili sa mnohí Syri a Gréci v Palestíne a usilovali sa Židov od viery v pravého Boha odviešť a jim pohanské mravy a grécku reč natisnúť. I zmáhala sa veľká vlačnosť vo viere, najmä u bohatých Židov. Najviac škodili veľkí kňazi, ktorí jeden druhého prenasledovali a túto najvyššiu dôstojnosť od pohanského kráľa zakúpiť sa usilovali. Keď Antioch bol zavraždený, zaujal kráľovský trón Seleukus Filopater r. 3817. (183. pred Kr. P.), ktorý so Židmi ukrutne nakladal. Roku 3828. (172. pred Kr. P.) poslal do Jeruzalema Heliodora, svojho úradníka, aby z pokladnice chrámovej peniaze pobral a jemu doniesol. Veľký kňaz Onias prosil Heliodora, aby sa netýkal pokladov chrámových, lebo že sú to peniaze vdov a sirôt. Heliodor išiel s vojakmi do chrámu a Židia nariekali a prosili Boha o pomoc. A keď Heliodor otvoriť chcel pokladnicu, padol i so svojimi sluhami

omdlený na zem, lebo sa jim ukázal kôň s hrozným jazdcom, ozdobeným najlepším zlatým odením a kôň ten v behu uderil prednými kopytami Heliodora a dvaja krásni mládenci obstúpili ho a šlahali nemilosrdne. Sluhovia vy-niesli ho z chrámu a prosili Oniaša, aby vyzýval Najvyššieho a daroval mu život. Oniaš obetoval zápalnú obeť a prosil Boha, aby sa oslávil a uzdravil Heliodora. A keď sa Oniaš modlil, zjavili sa tí podivní mládenci a riekli Heliodorovi: »Ďakuj Oniašovi kňazovi, lebo pre neho daroval ti Pán život!« A potrestaný i uzdravený pohan ohlašoval všade veľké skutky a moc živého Boha. Roku 3829. (171. pred Kr. P.) kráľovať začal Antioch Epifanes, syn Antiocha Veľkého; tohoto kniha Machabejská menuje »koreňom hriešnym« pre jeho hrozné nepravosti, ktorých sa dopyštal, prečo ho ľud židovský i Epimanesom, t. j. zbesnencom prezýval. Jason, brat najvyššieho kňaza Oniaša, kúpil si od Antiocha tento úrad a poslal za to i obeť pohanskému bôžkovi Herkulesovi. I mnohí Židia, ktorí opustili sv. vieru, kúpili si od kráľa dovolenie, aby si mohli vystavať v Jeruzaleme gymnasium, alebo školu dľa spôsobu Grékov, v ktorej sa mládež židovská cvičiť mala v behaní o závod, v strieľaní, šermovaní a v telocviku, aby sa od pohanov nerozoznávali. Mnohí vlažní Židia nezachovávali svätenie soboty a obriezku. Veľký kňaz Menelaos, ktorý za Jasonom nasledoval a podobne dôstojnosť túto od kráľa si kúpil, odovzdal sa celkom pohanstvu a to gymnasium premenil na pohanskú školu. Keď Antioch Epifanes zbadal rozorvanosť veľmožov a kňazov, jako i ľahostajnosť vo viere u ľudu židovského, zaumienil si, že vieru v jedného pravého Boha vykorení a Židov všetkých k pohanstvu privede. Roku 3830. (170. pred Kr. P.) prišiel do Jeruzalema, aby svoje predsavzatie uskutočnil.

Mnohi Židia zprotivili sa tomu násilenstvu. I vstúpil do chrámu, vzal zlatý oltár a svietnik, zlaté a strieborné nádoby, poklady, ktoré našiel, koruny a zlaté ozdoby; ostatnie veci dal roztrhať a zničiť, spálil sv. Písmo a pyšnými slovami nahováral Židov, aby sa odriekli otcovskej viery, opustili obety a prinášali obety modlám a nesvätili deň sobotný. I dal vyprázdniť chrám, vystavil v ňom modly a nazval ho chrámom Zeusa Olympského; i prikázal prisno, aby mu Židia obetovali. Tak pretvoril chrám Boží na peleš roztopaše a hodovania, pohanských obetí a smilnenia zverského. A Židia nariekali nad tým hnusným pohanením domu Božieho. Kniha Machabejská hovorí (I. Mach. 1; 29): »I zem pohla sa nad tými, ktorí bývali na nej, a celý dom Jakobov obliekal sa v pohanenie«; t. j. celý národ židovský pohanený bol, zničený hanbou, z čiastky, že sa videl byť potupeným pred národami, z čiastky, že si bol povedomým, že potupu tú pre svoje neprávosti zaslúžil. I pobil zúrivý pohanský kráľ mnohých pravoverných Židov, najmä v čas sviatkov, keď jim kázal obetovať modlám a oni nechceli zapáľovať kadidlo pred dvermi svojich domov modle Bachusovi. Kto bol udaný, že zachováva zákon Boží a svätí deň sobotný, bol mučený. Matky, ktoré dľa zákona obrezať daly synkov svojich, boli pobité a jich synovia za hrdlo na domoch zavesení. I prikázal ukrutník, aby každý Žid sviňské mäso požíval (II. Mach. 6). Mnohi Židia odpadli od viery svojich otcov, ale mnohi volili radšej mučennicku smrť, než by sa boli prehrešili proti zákonu Božiemu. Jeden z popredných zákonníkov, deťadesiatročný stariec Eleazar, dal sa radnej pred celým národom biť a zavraždiť, než by bol požíval zákonom zapovedené mäso. Tak vykrvácala i matka so svojimi siedmi synami, Machabejski menovanými. Ukrutný

pohanský kráľ dal jich jedného za druhým bičami a žilami šľahať, jazyky jim vyrezávať, kožu s hlavy sťahovať, ruky a nohy poodtínať a na panvách pražiť. Samaritani zapierali Antiochovi Epifanesovi svoj židovský pôvod a vieru v jedného Boha a vydávali sa za pohanov. I otvorili kráľovi svoj chrám a obetovali modle Zeusovi Jupiterovi.

Židia oslobodení Matatiašom a bratmi Machabejskými.

Keď bolo najhoršie so Židmi, vzbudil Boh v jich srdcach ohnivú lásku ku starootcovskému náboženstvu a k národným mravom.

Matatiaš, z kňazského rodu Hasmoneov, povstal r. 3836. (164. pred Kr. P.) so svojimi synmi Janom, Šimonom, Júdom, Eleazarom a Jonathasom v meste Modin zvolal hlasom veľkým (I. Mach. 2; 19—22): »Čo by i všetky národy kráľa Antiocha uposlúchly, aby odstúpil jeden každý od zákona svojich otcov a povolil jeho prikázania: ja a synovia moji a bratia moji poslušní budeme zákonu našich otcov! Buď nám Boh milostivý! Nenie nám užitočné opustiť zákon a spravodlivosť Božiu: neposlúchneme slova kráľa Antiocha, ani nebudeme obetovať a prestupovať prikázanie nášeho zákona, aby sme inou cestou chodili.« A keď to Matatiaš povedal, pristúpil jeden Žid k pohanskému oltáru a chcel modle obetovať, jako si to kráľ Antioch žiadal skrze svojho posla. A Matatiaš zabil toho pogrécťeného Žida i kráľovského posla, ktorý Žida k obetovaniu modle nahovoril; zrútil modlárske oltáre a zkríkol: »Každý, kto horlivosť má pre zákon stojac k smluve, nech vyjde za mnou!« I opustiac mesto Modin utiekol so synmi svojimi do hôr, kde shromažďoval okolo seba pravoverných a horlivých

Židov, ktorí sa chceli pričiňovať s celou silou, aby zachovával sa zákon Boží a smluva Pánova bez porušenia ostala. I chodil Matatiaš po krajine, boril módlárske oltáre, trestal odpadlíkov, obrezoval deti neobrezané, i vypudil vojsko Antiochove z vlasti. A keď Matatiaš r. 3838. (162. pred Kr. P.) umieral, riekol ku svojim synom: »Teraz vzmožla sa pýcha a trápenie: i čas je záhuby a prchlivého hnevu. Preto teraz, o synovia, buďte horlivými ochrancami zákona a dajte duše svoje pre zákon otcov svojich a pripomínajte si skutky našich otcov, ktoré činili za svojich časov: a dojdete veľkej slávy a večného mena.« Po jeho smrti bojoval jeho syn Júda Machabejský, Kladivo menovaný, proti vojsku syrskému, a porážal odbojných a neverných Židov. Keď to počul Antioch Epifanes, tiahol proti Jeruzalemu s veľkým vojskom a chcel ho celkom zboriť; ale na ceste spadol s voza, obrazil sa, i padalo shnilé telo s červami s neho a zahynul biedne r. 3840. (160. pred Kr. P.). A Júda zaujal Jeruzalem, vyčistil a posvätil chrám, vystaval v ňom nový oltár, posnášal do neho nové nádoby, a keď posvätil oltár, prinášal za osem dní obety. Na pamiatku toho ustanovil slavnosť posvätenia chrámu. I vstúpil do priateľstva s Rimanmi a Grékmi a Židia žili verne dľa viery svojich otcov, oslobodení od Syrčanov. V tomto čase obnovená bola vysoká rada židovská (synadrium) i pozostávala dľa príkladu Mojžišovho z 23 starších, 23 kňazov a 23 zákoníkov, ktorým predsedal náčelník zákoníkov. Rada mala najvyššiu súdnu a správnu moc vo vecach náboženských a občanských; ona poháňala pred svoj súd i kňazov, prorokov a vladárov a dávala vykonávať výrok smrti. Túto moc mala vysoká rada židovská až do času vlády Rimanov. Najvyšší kňaz nebol síce predsedom vysokej

rady, ale požíval najmocnejšieho vlivu v rade; a preto ju často sám svolával do svojho domu, alebo do nádvia chrámovho.

Medzitým bojovať musel Júda so Syrskými neprestajne. Kráľ syrský Antioch Eupator, ktorý po smrti svojho otca r. 3840. (160. pred Kr. P.) panovať začal, zaujal zase Jeruzalem a porúcal ho a ustanovil Alcinea najvyšším kňazom židovským. I ušiel z Ríma Demetrius Soter, syn Seleukov, ktorý tam vo väzení bol držaný; v meste Antiochii dal zabiť kráľa Antiocha Eupatora a jeho vojanského vodcu Lysiaša, i stal sa r. 3842. (158. pred Kr. P.) kráľom syrským. I poslal proti Júdovi vodcu svojho Nikanora; ale Júda premohol ho dvaraz v bitke a zabil 6000 z jeho vojska, i dal mu hlavu zotaf a ruku, ktorou hrozil sa Bohu. Keď to Demetrius Soter počul, poslal veľké vojsko do zeme židovskej r. 3843. (157. pred Kr. P.). I prišlo k bitke pri meste Bereji. Syrský vodca Bachides mal 20.000 peších a toľko bojovníkov na koňoch, Júda len 3000 bojovných mužov. I bol Júda premožený veľkou presilou nepriateľskou a padol v krvavej bitke.

Machabejskí bratia Jonathas a Šimon pochovali brata svojho Júdu v otcovskom meste Modine, ktoré ležalo severozápadne od Jeruzalema asi štyri mile, i oplakali ho a riekli: »Padol silný, ktorý vysvobodzoval ľud israelský!« A Židia vyvolili za vládkára svojho Jonathasa. A udatný vodca tento obnovil slávu vyvoleného ľudu Božieho a vzbudil obdiv u Rimanov a Grékov. Po smrti v bitke padnutého Demetria Sotera stal sa jeho syn Demetrius Nikator r. 3852. (148. pred Kr. P.) kráľom v Syrii. I poslal svojho vodcu Apollonia proti Jonathasovi, ktorý vojsko syrské zbil v bitke pri Azote, kde 8000 Syrských padlo. A Demetrius

uznal Jonathasa za vláďára židovského a menoval ho v svojom liste, jemu pisanom, svojim bratom. Keď vodca vojanský Tryfon Demetria zahnal, stal sa mladistvý Antioch r. 386o. (140. pred Kr. P.) kráľom syrským. Jonathas vyšiel so svojim vojskom proti vodcovi Tryfonovi; tento ale sa naľakal, poslal Jonathasovi veľké dary a odkázal mu: »Prečo si trápiš všetok ľud, keď niet vojny medzi nami? Poď so mnou do Ptolomaidy a dám ťu tebe aj iné pevnosti, a navráťim sa a odidem: lebo preto som prišiel.« I uveril mu Jonathas a išiel s ním s malým zástupom svojho vojska do Ptolomaidy. Ale keď Jonathas do Ptolomaidy vošiel, zavreť dal Tryfon mestské brány i zajaľ Jonathasa a jeho vojakov, ktorých všetkých dal pobiť. Tak upadol zradne Jonathas do rúk nepriateľských r. 386i. (139. pred Kr. P.). I riekol Tryfon ku svojmu vojsku: »Nemajú (Židia) knieža ani pomocníka; preto teraz vybojujme jich a vyhladíme z ľudi jich pamiatku.« Keď počul Šimon, brat Jonathasov, že zradný Tryfon tiahne s veľkým vojskom proti Židom, shromaždil ľud okolo seba a oznámil, čo sa stalo. A národ židovský zvolal: »Ty si vodca náš miesto Júdy a Jonathasa, tvojho brata: bojuj boj náš, a všetko, čo nám rekneš, učiníme!« I sobral veľký kňaz a vodca Šimon r. 386i. (139. pred Kr. P.) všetkých bojovných Židov, opravil hradby jeruzalemské a tiahol proti Tryfonovi. Na ceste zabil Tryfon Jonathasa pri meste Baskame, ba i mladistvého svojho kráľa Antiocha, a uchwát il pre seba korunu syrskú a vrátil sa nazpät do Ptolomaidy. Šimon sobral kosti brata svojho Jonathasa, a pochoval jich v Modine. A israelský ľud počal písať vo svojich pamätňostách: »Roku prvého za Šimona, najvyššieho kňaza a veľkého vodcu a kniežata židovského.« I osvobodil Šimon zem židovskú od pohanov,

opevnil vrch, na ktorom stál chrám jeruzalemský, a býval tam. Demetrius Nikanor uznal Šimona za knieža židovské a keď tiahol Demetrius proti zradnému Tryfonovi, zajal ho kráľ perský Arsaces (vlastne Mithridates) a hodil ho do väzenia. I mala pokoj zem judská po všetky časy vladárenia Šimonovho a ľúbilo sa vladárenie Šimonovo Židom a oslavovali ho Rimania i Gréci (Špartani). I sedávali Židia pod svojou révou a pod svojou smokvou (fikovým stromom), a nebolo kto by jich prestrašil (I. Mach. 14; 12). A keď Šimon presvedčil sa o udatnosti svojho syna Jána, ustanovil ho vodcom nad všetkými svojimi vojskami. Roku 3865. (135. pred Kr. P.) Antioch, syn staršieho Demetria Sotera, nekďajšieho kráľa syrskeho, vrátil sa z vyhnanstva z ostrova Rhodus, zahnal Tryfona a svojho vodcu Cendebeusa poslal, aby vtrhol do zeme židovskej. Šimonovi synovia Júdas a Ján porazili nepriateľa a prenasledovali ho. Šimon sveril vodcovstvo nad vojskom, ktoré ostalo na poli jeriškem svojmu zaťovi Ptolomeovi, synovi Abodovmu. A keď Šimon starostlivo prehliadal mesta v Judsku a prišiel so synmi Matatiašom a Júdom do mesta Jericha, prijal jich Ptolomeus na pevnostske Doch veľmi prívetive a uhostil jich nádherne. Úlisný zať Šimonov Ptolomeus chcel sa stať sám vládarom nad Židmi, i odplatil sa Šimonovi zlým za dobré. S ozbrojenými mužmi prepadol hodujúceho svojho svokra a zabil ho a jeho synov Mathatiaša a Júdu. Keď to počul syn Šimonov Ján, napadol zradného Ptolomea a vyhnal ho zo zeme. Po roku 3866. (134. pred Kr. P.) nespomína viac sv. Písmo starého zákona Židov a jich príbehy a to najmä pre mravnú zkazenosť ľudu, do ktorej vždy hlbšie upadal, hlavne nesvornosťou v panujúcej rodine Machabejských,

a nábožensko-politickými roztržkami Fariseov a Saduceov.

Ján Hyrkan, syn Šimonov, vybojoval Židom úplnú samostatnosť, rozšíril svoju vládu, podmanil si Idumejských, potrestal Samaritánov; ale nehorlil tak veľmi za vieru otcov, jako jeho predchodcovia Machabejskí. On obnovil priateľstvo s Rimanmi a upevnil vnútornú svoju vládu. V roztržkách medzi Farisejmi a Saducejmi zavrhol lichotivé učenie prvých a zdal sa pridržať posledných. Zneuctil i hrob Davidov: lebo dal ho otvoriť a vyňal z neho 3000 talentov. Židia požívali samostatnosť a slávu, kým Bohu verne slúžili; utratili ju, keď sa od Boha odvrátili. Po smrti Jána Hyrkana, ktorá sa stala r. 3393. (107. pred Kr. P.), prevzal r. 3894. (106. pred Kr. P.) jeho syn Júdas alebo Aristobul vládu, i menoval sa kráľom židovským. Obnovil síce kráľovskú dôstojnosť, ale len dľa mena. Ukrutný kráľ tento zúril vo svojej vlastnej rodine, nechal hladom umoriť vlastnú matku, odpraviť brata a zomrel sám v zúfalstve už r. 3895. (105. pred Kr. P.). Po jeho smrti rozzúril sa krvavý boj medzi židovskými stránkami, najmä Farisejmi a Saducejmi; židovsko-grécka strana povolala Pompeja, ktorý vtedy čo rímsky vodca v Asii účinkoval, aby medzi stranami židovskými rozhodol a pokoj urobil. I kráľoval Aristobulov brat Ján, ktorý tak bol naklonený gréckemu pohanstvu, že i meno svoje premenil a menoval sa Alexander. Po jeho smrti r. 3921. (79. pred Kr. P.) kráľovala jeho manželka Salome Alexandra, ktorá pridržovala sa strany pravoverných Židov a bola nástrojom Farisejov. Po jej smrti r. 3930. (70. pred Kr. P.) bojovali jej synovia Hyrkan II. a Aristobul II. (alebo Asmoneus) medzi sebou o kráľovskú korunu. Mladší brat Hyrkan II. po-

volal si na pomoc Rimanov. I prišiel r. 3937. (63. pred Kr. P.) rímský vodca Pompejus, vydobyl Jeruzalem, zneuctil chrám Boží, zboril hradby jeruzalemské, potvrdil Hyrkana II. za kráľa a najvyššieho kňaza, urobil ho ale závislým od Ríma a poplatným; lebo mu dal za poručníka cudzinca Antipatra Idumejského, ktorý vlastne nad Židmi panoval a veľmi jich utiskoval. Antipater a jeho synovia Herodes a Fasael pripravovali pôdu pre seba. Pompejus zajal Aristobula II. a jeho synov Antigona a Alexandra a odviezol jich do Ríma. Židia znášali ťažké jarmo. I ušiel Antigon s bratom Alexandrom z Ríma a brojili proti Hyrkanovi II. Vysoká rada židovská (synedrium) rozhorčená proti slabému Hyrkanovi II. a násilníkemu Antipatrovi a jeho synom, podporovala Antigona. I povstala vojna domáca, až konečne Hyrkan II. nespokojencami zo zeme vyhnaný bol a vo vyhnanstve zomrel.

Antigon, syn Aristobula II., panoval čo odvislý kráľ za krátky čas. Vodca rímský Antonius ustanovil synov Antipatrových Herodesa a Fasaela správcami v Palestíne. Vládobažný Herodes vymohol u Rimanov, že Antigona, posledného potomka z rodu Machabejských, usmrtiť dali. Mesto Jeruzalem bolo vydobyté, a keď bol Antipater otravený a Fasael sám si život vzal, ustanovili Rimania Herodesa, syna Antipatra Idumejského r. 3964. (36. pred Kr. P.) za jediného vladára zeme židovskej, i dovolili mu, že sa smel menovať kráľom. Berla kráľovská odňatá bola od kmenu Júda, čo bolo znamením, že sa priblížila doba, v ktorej prišiel mal očakávaný národami Vykupiteľ sveta, jako to umierajúci arcictec Jakob predpovedal (I. Mojž. 49; 10): »Nebude odňatá berla od Júdy, a knieža z bedier jeho (to jest panovanie), kým neprijde, ktorý má

poslaný byť, a On bude očakávanie národov (to jest Mesiaš).⁶

Herodes Idumejský a jeho nástupníci.

Herodes I. (Idumejský, i Veľkým menovaný) kráľoval nad Židmi od r. 3964. (36. pred Kr. P.) až do roku 2. po narodení Kr. P. On bol otrokom Rimanov a tyranom Židov. Ku cti rímskeho cisára usporadoval verejné pohanské hry a slavnosti, a vystaval pohanské mesto Cesareu Stratonis. Zúril vo vlastnej rodine, lebo dal r. 3976. (24. pred Kr. P.) svoju manželku Marianu a jej matku Alexandru zavraždiť, jako i neskôr r. 3999. (1. pred Kr. P.), svojich synov Alexandra a Aristobula. Z Babylonu povolal Ananela a ustanovil ho za najvyššieho kňaza židovského, oslabil vážnosť výsokej rady židovskej, potlačoval Židov najukrutnejšie, až sa proti nemu búriť začali. Aby jich utišil a ľudu sa zalúbil, začal r. 3984. (16. pred Kr. P.) stavať a spravovať chrám jeruzalemský, pri čom 18.000 robotníkov pracovalo. Za poldruha roka obnovená bola svätyňa chrámová a za osem rokov nádvorie. Nad hlavnou bránou chrámu zavesil zlatého orla rímskeho. Dôstojnosť najvyššieho kňaza trpená bola len dľa mena, ba bola skoro celkom zničená; lebo Herodes I. prechovával štolu najvyššieho kňaza v hrade Antoniovom a vydával mu ju vždy len siedmi dňami pred slavnosťami, a zase požadoval ju nazpät. Horlivci židovskí zopreli sa proti jeho ukrutnostiam a prechmatom, i odstránili zlatého orla s chrámu; boli ale smrťou potrestaní. Židia, nesvorní medzi sebou, rozdrobení na stránky a náboženské sekty Farizejov, Saducejov a Essenov, neholi v stave, zopreť sa cudzozemcom, jako jich horliví predkovia Egyptčanom a

Syrčanom, i stenali pod ťažkým jarmom korunovaného Idumejčana.

Roku 2. po narodení Kr. P. zomrel Herodes I. a Židia prosili rímskeho cisára Augusta, aby jich oslobodil od tyranstva Idumejčanov; Augustus nevyslyšal jich prosbu a podelil Palestínu medzi troch synov Herodesových. Archelaus stal sa vládárom (ethnarchom, tetrarchom) v Judsku, Idumei a Samarii, Herodes Antipas v Galilei a Perei, Filip v Batanei, Iturei a v Trachonitise; Lysanias bol vládárom v Abilinsku. Archelaus, ktorý nasledoval svojho otca Herodesa I. v krvežíznivosti a v tyranstve, panoval v Jeruzaleme. Keď Židia neprestávali na jeho ukrutnosti v Ríme žalovať, vyhnaný bol (r. 6. po narodení Krista Pána) do Gallie. Galilea a Perea pripojené boli k Syrii, vládol ale nad nimi zvláštny rímsky vládár (prokurator), ktorý v Jeruzaleme býval. Po smrti Filipovej († 34. po nar. Kr. P.) dostal Herodes Antipas jeho zeme. Rímsky cisár Klaudius poslal i ukrutného Herodesa Antipasa do vyhnanstva v Gallii a povýšil Herodesa Agrippu, vnuka Herodesa I., za kráľa (r. 41. po Kr. P.) nad celou Palestínou. A keď Herodes Agrippa (r. 44. po Kr. P.) zomrel, spravovali rímski vládári (prokurator) celú zem židovskú (Palestínu). Tito vládári rímski panovali nad Židmi veľmi prisne. Vysoká rada židovská mohla síce rozhodovať v náboženských záležitostiach, ale vládári nútili často najvyšších kňazov, aby za úrad svoj zažakovali a potláčali rozvadených medzi sebou Židov, ktorí sa čo Farizej a Saducej vzájomne prenasledovali, kým jich Rimania celkom nezničili, jako neskôr uvidíme.

Náboženské sekty medzi Židmi.

Miešaním sa Židov s pohanskými národami v Babilone, v Persku, v Egypte, áno i v Palestíne, kde sa najmä v Samarii, mnohí pohania po odvedení Židov do zajatia assyrského a babylonského usadili, kazila sa čistá viera Božia. Za časov nadvlády egyptskej a syrskej natískaná bola Židom grécka reč, mravy a pohanské náboženstvo. Keď Židia pod svojimi udatnými Hasmodeami či Machabejskými striasli so svojich ramien jarmo cudzimov, neprestal účinkovať v búrlivých tých časoch hellenský (grécky) duch nákazlivo medzi oslobodenými Židmi. Mnohým Židom zdaly sa zákony Mojžišove, obrady a obyčaje otcovské zastaralými. I počali vo viere klesať a pod zásterou grécko-rimskej vzdelanosti zmáhala sa nevera, povera a pokrytstvo. I utvorily sa náboženské a politické stránky či sekty, ktoré čím ďalej tým viac odchyľovali sa od pravej viery. Najznámejšie také sekty tvorili Farisei, Saducei, Esseni a Samaritani.

F a r i s e i (Oddelenci) boli najpočetnejší medzi Židmi. Oni povstali po navrátení sa Židov zo zajatia babilonského. Keď zbadali toho času nektorí horliví Židia, že začína sa trať u Židov medzi pohanmi zjavená viera Božia, obávali sa, aby sa s pohanstvom nesmiešala. I usilovali sa, aby svoj národ od nákazy zachránili. Za búrlivých časov Machabejských vystupovali najmä čo horliví obrancovia viery oproti vladárom syrským. Oni horlili pre zákon Boží a zdedené od predkov ústne podanie; v synagogách vykladali ľudu zákon Boží. Život jich bol prisny. K nim patrili skoro všetci kňazi, zákoníci (Soferim) a veľká väčšina ľudu židovského. Oni horlili za svoj národ, jeho reč a obyčaje a boli odpor-

covia cudzích vladárov. Ľud prechovával oproti nim veľkú úctu. Neskôr spyšneli. Pri plnení zákona Božieho dbali len na zovňajšok, na vidomý skutok, nie ale na srdce, na úmysel, jakým zákon Boží plnili. I vychvalovali sa zvláštnym náboženským podaním, ktoré sa, jako tvrdili, s vrchu Sinai u nich udržalo a toto ústne podanie povyšovali nad sv. Pismo. Dokazovali, že oni jediní najlepšie rozumejú sv. Pismo a že ho najlepšie vysvetliť vedia. Zaviedli mnoho prázdnych obradov. I začali si nevážiť zákon Boží, vykladali ho ľubovoľne dľa tej domnenky, že sv. Pismo má dvojaký smysel, jeden zjavný a druhý tajný. Mnohé miesta sv. Pisma vykládali chybné ku svojmu prospechu, jako n. p. o prisaha a sľuboch; zovnútorne zlé skutky, jako vraždu, cudzoložstvo, nesvätenie soboty, považovali sice za trestu hodné hriechy, nie ale zlé myšlienky a žiadosti, jako hnev a závišť, ktoré za hriechy nepovažovali. Vymysleli si rozličné obyčaje, vykonávali jich úzkostlivo, aby zavádzali ľud, nad ktorý sa povyšovali a od neho zvelebovaní byť chceli. Umývali sa po každom dotknutí sa nejakej veci. Kto sa neumyl pred jiedlom, bol nečistým na duši. Postievali sa i dvaráz v týždni, v pondelok a vo štvrtok a chodievali v tých dňoch s neumytou tvárou, s hlavou a bradou neučesanou. Deň sobotný zachovávali na oko prísne. Kto v sobotu trha klasy, aby jich požíval, kto nekohto uzdravil, prehrešil sa dľa jich mienky veľmi; keď ale padol jim do studne vól alebo osol, vyťahovali ho i v sobotu. Zákon Mojžišov prikazoval Židom, aby na chrám Boží dávali desiatok z obilia; Farisei dávali desiatok zo všetkých vecí, z maty, z ruty, z kôpru, z kminu a zo všetkých zelín, aby sa zdali byť spravodlivými ľudu. Oni pridžžali sa učenia o nesmrteľnosti ľudskej duše, o večnej odplate, o andeloch, o pôsobení Bo-

žom na ľudí, o prozreteľnosti Božej a o svobodnej vôli človeka; neskôr pohlúdili i v týchto hlavných článkoch viery. Jozef Flavius píše o nich za časov apoštolských: »Hlavnie učenie jejich je, že od osudu a od Boha všetky veci závisia; dobre ale a zle robiť z väčšej časti od človeka závisí, avšak vo všetkých vecach spolu i osud pôsobí. Duša je nesmrteľná, ale len dobré vchádzajú do druhých tiel, duše nešľachetných ľudí trápia sa večnými mukami«. Jako za časov Herodesových horlili za vieru a dobré mravy, keď z nich 6000 odopreli zložiť prisahu vernosti Rimanom, tak neskôr ochabla jich opravdivá horlivosť pre zákon Boží a odstúpili od svojej pôvodnej bezúhonnosti. Konali dobré skutky pred ľuďmi, ale nie k vôli Bohu a čnosti, lež z ctižiadosti a zisku. Keď podplácali nepravých svedkov, keď mučili a vraždili nespravodlivo učiteľov ľudu, keď okrádali vdovy a siroty, keď pohrdali každým, kto nebol Fariseom, keď šialili ľud, nad ľud sa vypínali, keď sa vychvalovali, že sú jedinými synami Abrahamovými, keď túžili po prvých miestach v shromaždeniach, po tituloch, po chvále ľudskej a pri tom v skrytosti páchali nepravosti: potratili všetku vážnosť u ľudí. Svojimi roztržkami so Saducejmi, najmä od času Jana Hyrkana I., podkopali silu národu židovského, ačkoľvek horlili za národ židovský a všemožne prekážali, aby sa Židia nestali Grékmi. Medzi nimi nachádzali sa i poctiví mužovia a opravdiví horlivci za zjavenú vieru Božiu, jako Gamaliel, Nikodem, Šavel a druhí; ale veľká väčšina z nich odovzdaná bola pokrytstvu, spravodlivosti len na oko, pridžžala sa len písmy zákona Božieho zo zisku a pýchy. Preto karhal často Fariseov Božský Spasiteľ a výstrahu dával ľudu pred nimi. On riekol (Mat. 5; 20): »Keď nebude hojnejšia spravodlivosť vaša, než zákoníkov a Fariseov,

nevojedete do kráľovstva nebeského«. A v posledných dňoch pred svojou smrťou dával výstrahu ľudu pred Farisejmi (Mat. 23; 2 a nasl.): »Na stoliči Mojžišovej sedia zákoníci a Farisei. Preto všetko, čokoľvek vám rieknu, zachovávajúte a čiňte: ale podľa jich skutkov nečinite; lebo mlúvia a nečinia. Beda vám, zákoníci a Farisei, pokrytci, ktorí dávate desiatky z maty a z kôpru a z kmínu a opustili ste ťažké prikázanie zákona: súdu a milosrdenstva a viery. Tieto veci mali ste konať a tie neopúšťať. Vodcovia slepi, ktorí cedíte komára, veľblúda ale požierate. Podobní ste hrobom obieleným, ktoré sa zdajú ľuďom zovnútra krásne, ale vnútri sú plné umrlčích kostí a všetkej nečistoty. Hadovia, jašterčie plemä! Ako utečete pred súdom pekelného ohňa? Hľa, ja posielam k vám prorokov a mudrcov a učiteľov: a z tých nektorých zabijete a ukrižujete a nektorých z nich bičovať budete vo svojich školách a budete jich naháňať z mesta do mesta: aby prišla na vás všetka krev spravodlivá, ktorá je vyliata na zemi«. I poučuje Spasiteľ ľud, keď ho vystriha pred skutkami pokrytských Fariseov (Mat. 6; 2 a nasl.): Keď dávaš almužnu, netrúb pred sebou, jako pokrytci činia v školách a na ulicach, aby ctení boli od ľudí. A keď sa modlite, nebuďte jako pokrytci, ktorí radi v školách a na uhloch ulíc stávajú a sa modlievajú, aby boli videní od ľudí«. Farisei mali veľký vplyv na ľud a preto ho veľmi i pokazili.

Saducei (Spravodliví) pripomínaní bývajú prvýraz za časov Jonathasa Machabejského (okolo r. 157. pred Kr. P.) a odvodzujú sa od učeného kňaza Zadoka, ktorý žil koncom 3. storočia pred Kr. P. Z počiatku vystupovali proti poblúdeniu Fariseov, i učili, že sa nemá zákon Boží plniť len dľa písmeny a taká veľká váha klásť na mnohé vymyslené obrady a maľučkosti, ale že

sa má skôr dbať a hľadať na ducha zákona Božieho, na čisté pohnútky k čnosti bez ohľadu na prospech a na odplatu. Zákon Mojžišov plnili dľa svojho smyslu, neprijali ale ústne podanie. Očakávali i Mesiaša, ktorý dľa jich náhľadu mal sa objaviť zo vznešeného rodu. Boli bohatí a z vyššieho rodu, zaujímali vysoké úradnie hodnosti pri panovníckych dvoroch, i žili pohodlne, nádherne a rozkošne. A preto nedbali neskôr na zákon Mojžišov, ktorý si vykladali ľubovoľne, nedbali veľmi na vieru svojich predkov, málo záležalo jim na tom, či sú oni Židmi, Grékmi alebo Rimanmi, i upadli do úplnej nevery. Boli svobodomyseľní a žili rozkošne. I zapierali prozreteľnosť Božiu, nesmrteľnosť duše, pokuty a odplaty po smrti, z mrtvých vstanie, andelov a diablov. Boha kládli mimo všetko spojenie s dobrými a zlými skutkami ľudskými a tvrdili, že zlé i dobré ponechano je celkom vôli ľudskej bez milosti Božej, a že človek podľa svojej svobodnej vôle k zlému alebo dobrému je náchylným a dľa svobodnej vôle zlé alebo dobré koná. Oni jedli, pili a užívali márnosti a rozkoše tohoto sveta a nestarali sa o vieru. Preto karhal jich Ján Krstiteľ, keď išli k jeho krstu (Mat. 3; 7): »Pokolenie jašterčie, kto vám ukázal, utiecť budúcu hnevú?« A Kristus Pán dával výstrahu svojim učennikom (Mat. 16; 6): »Hľadte a varujte sa kvasu farisejského a saducejského!« Preto prenasledovali Krista Pána a Jeho apoštolov. S Farisejmi mali ustavičné hádky a rozopry, i zapríčinili, že Rimania nesvornú Palestínu si podmanili. Neboli veľmi početní, ale nakazili ľud židovský svojim lahtikárskym životom a svojou neverou.

Esseni (Lekári) odvodzovali sa od Mojžiša, povstali ale len v polovici 2. storočia pred Kr. P. počas bojov Machabejských, proti syrským potlačovateľom

vedených. Oni žili od sveta odlúčení, viedli tichý a pracovitý život v dedinách a nektorých mestách pri Mrtvom mori, požívali skrovné pokrmý, odievajú sa bielym rúchom, mali spoločný majetok, modlievali sa často, do stavu manželského nevstupovali, slovo svoje držali a zachovávali nad prisahu, sobotu zachovávali, trápenie trpezlivo znášali, dušu považovali za nesmrteľnú a tvrdili, že je v tele ako v žalári zavrená, pokuty večné uznávali, cudzie deti radi a starostlivo vychovávali. Oni tvorili istý druh rádu (rehole), ktorého pravidlá prisne zachovávali a ačkoľvek ženami opovrhovali, prijímali jich predsa do svojho rádu; tých, ktorí sa k nim prihlasovali, zkúšali prisno za tri roky; kto sa z nich prehrešil, nemohol dosiahnuť odpustenia, vyhnaní ho zo svojej spoločnosti a zaviazali ho prisahou, aby od nikoho žiadon pokrm neprijal a len rastlinami aby sa živil, kým by nezhynul. Zdržanlivosť bola jim najväčšou čnosťou, ľubomudrctvo mravnosťou. Zkladali prisahu, že budú Boha ctíť a všetkých neprávostí sa chrániť. Po Bohu ctili Mojžiša najviac, kto mu zlorečil, toho odsúdili k smrti. Zaoberali sa orbou, remeslami a lekárstvom, preto menovali sa i Lekármi; ale žiadne bojovné nástroje nerobili a obchod neprevádzali. Neuznávali žiadnu vrchnosť, ale ctili krajinské poriadky a poslúchali predstavených. Bolo jich len okolo 4000. Neskôr i oni poklesli; od pravej židovskej viery sa uchýlili. Ačkoľvek prisnejšie zachovávali svätenie dňa sobotného, nenavštevovali chrám jeruzalemský, ani neobetovali dľa zákona Božieho zápalné obety. Obrady a podania otcov opovrhovali, navymýšľali si jich ale pri tom sami dosť. Popri Bohu ctili i slnce a anielov. V každodennom živote zkúmali každú vec, či je čistá alebo nečistá, čo veľmi obťažovalo jich obcovanie so svetom. Každé požívanie pokrmu bolo jim obetou

Bohu prinášanou. Olej bol jim poškvŕňujúcim, odpľutie na pravú stranu bolo jim nečnosť, a podobných mali-chemných povier mali mnoho. Jich nábožnosť nebola opravdivá, ale sebecká a nepravá. Esseni nepôsobili blahodarne medzi pokazenými Židmi, lebo žili odlúčení od sveta a s nikým neobcovali.

Samaritáni, tak nazvaní od hlavného mesta Samarie v nekdajšom kráľovstve israelskom, povstali po odvode-ní Israelitov, 10 kmenov židovských, do Assyrie z tých Židov, ktorí v kraji Samarskom pozostali a s prišlými ta pohanskými prisťahovalcami sa pomiešali. Keď sa vrá-tili Židia, najmä pokolenia Júda a Benjamin zo zajatia babylonského a stavali v Jeruzaleme chrám, nepripustili Samaritánov ku stavbe toho chrámu; lebo ačkoľvek kla-ňali sa pravému Bohu, vzdávali poctu i modlám. Naj-viac nahnevali sa na Samaritánov Židia za času Ale-xandra Veľkého, keď židovský kňaz Manasses, syn naj-vyššieho kňaza Jojada, pojal za manželku dcéru pohan-ského perského vladára v Samarii a vyhnaný preto z Jeruzalema usadil sa v Samarii a vymohol so svojim svokrom u kráľa perského dovolenie, že vystavať smeli Samaritáni svoj chrám na vrchu Garizim pri meste Sichem. Manasses stal sa jich najvyšším kňazom, usta-novil nové kňazstvo, konal v novom chráme služby Bo-žie, zaviedol zvláštne obrady a usiloval sa, aby Samari-táni prijali vieru v jedného Boha a modlárstva celkom sa zriekli. I prijali Samaritáni vieru v jedného Boha, knihy Mojžišové, obriezku, očisťovanie, obety, židovské sviatky. I verili v anjelov, v nesmrteľnosť duše, vo vskrie-šenie tela a v odpľatu po smrti. Jako Židia očakávali i oni Mesiáša čo učiteľa pravdy. Oni konali dobročinné skutky blížnym, len Židom nie, ktorí jich sami tomu na-učili a donútili, jako to i Kristus Pán zakúsil, keď mu

nechcela Samaritánka podať vody (Ján 4; 9). Židovský spisovateľ Jozef Flavius hovorí o Samaritánoch, že sa vydávali v šťastí za Židov, jako za času Alexandra Veľkého, v nešťastí ale za Sidončanov, jako za času Antiocha Epifanesa, ktorému riekli, že jích chrám zasvätený je gréckemu Bohu Zeusovi. Preto nenávideli jich Židia, jako oni Židov, najmä od toho času, keď kráľ židovský Ján Hyrkan I. zrušil jích chrám na vrchu Garizim r. 109. pred Kr. P.; oni modlievali sa i potom na tomto vrchu k Bohu. Z týchto Samaritánov povstali neskôr pôvodcovia kresťanských sekt, jako Dositheus, Šimon Magus a Menander. Samaritáni zachovali sa až na naše časy, ale len v malom počte, i majú svoju vlastnú vieru, reč a služby Božie na mieste drevného mesta Sichem a v Jaffe.

Okrem týchto sekt boli u Židov ešte i druhé, ale menej dôležité. Takou bola v Egypte Židovsko-alexandrińska nábožensko-ľubomudrcká sekta, ktorú založil z kňazského rodu pochádzajúci ľubomudrc (filosof, peripatetik) Aristobul, učiteľ kráľa Ptolomea Filometra, v prvej polovici druhého storočia pred Kr. P. On sa usiloval spojiť zákon Mojžišov s učením gréckych ľubomudrcov (filozofov). Z tejto školy alebo sekty pošiel učený Filo (nar. r. 25. pred Kr. P., zomr. r. 39. po Kr. P.), ktorý tvrdil, že učenie Platona a Stoikov už u Mojžiša, otca všetkých ľubomudrcov, sa objavuje. Učenie Filovo pôsobilo na mnohé storočia; on mal veľké, ďaleko siahajúce myšlienky, ale prejavoval i nebezpečné výrostky ľudského rozumovania. Jeho privrženci rozšírení boli veľmi v Egypte a z nich vyvinul sa spolok alebo družstvo Therapeutov, židovsko-gréckych pustovníkov. Therapeuti bývali neďaleko Alexandrie na jednom vrchu, i venovali svoj život nábožnému rozjímaniu, trva-

júcim modlitbám (askese) a zapieraniu seba. V každom dome mali svoje posvätné miesto, v ktorom muži a ženy osobitne cez celý deň zákon Mojžišov, prorokov a spisy od praotcov zdedené čítali a vykladali a zaľúbenia mali v tajomstvennom smysle písem, pri čom nábožné piesne spievali. Nepožívali pokrmu a nápoja pred západom slnca a postievali sa tri i šesť dní, víno nepili, mäso nejedli. Do svojho spolku prijímali i Grékov, ktorí verili v Boha. Sväté Písmo pripomína ešte i druhé sekty, jako Zelotov, Herodianov, ktoré mali smer politický.

Žiadna z týchto sekt Židovských nepôsobila blahodarne na náboženského ducha. Pokrytí Farisei udusovali lepší smysel svojim zovňajším plnením zákona Božieho, pochybujúci a neveriaci Saducei a Samaritáni neboli v stave dodať ľudu silnú vieru, a konečne Essení a Therapeuti obmedzení boli na svoj samotárske život a mali tiež prevrátené náhľady. Ačkoľvek Židia vysoko stáli nad pohanmi, poklesli predsa hlboko pri tejto rozdrobenosti náboženskej, stali sa vlažnými vo viere, pokrytými v živote a veľmi poverčivými. V mravoch poklesli úžasne, najmä za panovania Rimanov. Jozef Flavius píše o nich takto (Vojna Žid. V. 10; 5): »Zvláštne jích neprávosti rozprávať nemožno; nech na krátko poviem: žiadne mesto nikdy také veci neznášalo (počas obliehania Jeruzalema r. 70. po Kr. P.), ale ani žiadne pokolenie za pamäti ľudskej v zlosti plodnejšie nebolo. Bola to doba plná všetkých nerestí, tak že nebolo snáď už ani neprávosti, ani nemohol snáď nikto nejaké nové neznáme jim vymysleť, ktoré by sa neboli už od nich páchaly. Tak zkažení boli všetci v domacom i verejnom živote, že jeden hľadel druhého prevýšiť rúhavými zločinami proti Bohu a nespravodlivo-

stami proti blížnemu. Mocnejší trýznili ľud a ľud zase bažil po jejich smrti; tí sháňali sa po ukrutnej vláde a títo po násilenstvách a lúpeži.« Nesnesiteľne tlačilo jich nenávidené jarmo tyranov rímskych. A tým prebúdzala sa túžba po lepšom stave; i zatemnela viera v očakávaného zaslúbeného Vykupiteľa sveta; lebo očakávali Mesiaša čo bohatiera, ktorý povstane, aby jich vysvobodil z otroctva mocných a pyšných Rimanov, žeby i oni, národ vyvolení, jako Rimania nad celým svetom panovať a slavno i rozkošne žiť mohli. I pripojili sa ku každému nepravému Mesiašovi, ktorý hovel jich pozemským túžbam a nádejam. Židia teda čakali Mesiaša, ale nie Vykupiteľa svojich duší od hriechu, duchovného kráľa, jaký jim bol predpovedaný, lež svetského mocného panovníka.

IV.

Plnosť času.

Pohania a Židia dosiahli svoj pozemský cieľ, ktorý jim Boh vymeral, vyplnili svoje povolanie, ale vo viere a v mravoch poklesli hlboko. Pohanské národy vyvinuly sa každý vo zvláštnom ráze a povahe. Jich mohutný život sa ukončil a nečinnosť, sobectvo, sprostá zbujnosť a zverská nemravnosť zaujaly neskôr jeho miesto. Hlbokomyselná bázeň pred bohami, čo i nepravými, ktorá kládla medze a prekážky hrubej nemravnosti a úplne zverskému životu, zmizla i u najnižšej triedy pohanského ľudu a úplná nevera zavládla ním. Jednotliví pohanskí ľubomudrci (filosofi) neboli v stave, sopreť sa zdarne všeobecnému pochybovaniu a tej bohopustej nevere a nemravnosti, i zúfali nad človečenstvom, lebo

ani nemohli ľudu nič lepšieho poskytnúť, nemohli napraviť nemravý zdivočilého ľudstva. I najvzdelanejšie pohanské národy, Gréci a Rimania, prežily sa, vyplnily svoju pozemskú úlohu. Oni dokázali, čo v stave je vykonať človečenstvo zo svojej vlastnej sily, i vo svojom veľkom poblúdení očakávali túžebne oslobodenie z tej nákazy a pohanskej mrákavy, do ktorej upadli, i túžili po lepšej, zlatej dobe. A pôda ku prijatiu osloboditeľa človečenstva z tejto biedy bola u nich pripravená. Rozsiahla ríša rímska spojila i ostatnie pohanské národy starého sveta prostriedkom gréckej reči, ktorú všetky národy rozumely a v ktorej medzi sebou obcovaly. Smysel pre mohutnosť a nadzemskosť, ktorý východnie národy prejavovali, smysel pre mravnú krásu, ktorý u Grékov sa vyvinul, smysel pre občanský prospech, pre právo a spravodlivosť, ktorý Rimania vo svojich šťastnejších časoch pestovali, mal sa preobraziť a uskutočniť v tom opravdive Svätom, ktorý mal všetko posvätiť, človečenstvo od hriechu oslobodiť a nad pozemskosť povzniesť. Prastaré knihy Čiňanov rozprávaly, že ten »Svätý od západu« sa očakával. A rimanský pohan Tacitus písal: »Slyšaný je mohutný, nadľudský hlas: bohovia sa klúďa!« A vo svojom dejepise píše (Hist. I.; V, 6): »Mnohí boli presvedčení, že je to v starobylych kňazských knihách napísano, že sa toho času východ zmože a panovníci zo zeme židovskej povstanú.« To samé písal Suetonius, ako sme to predošle čítali. Preto navštívili niektorí pobožní pohania chrám jeruzalemský, aby sa vo sviatočné dni Bohu modlili. Tito spravodliví pohania menujú sa Proselytami. Oni verili v jedného Boha, od ktorého očakávali Mesiaša, i zachovávali aspoň zákon Boží, Noemovi daný; zdržovali sa modlárstva, rúhania proti Bohu, vraždy, smilstva, nečistoty a všetkého za-

škrteného (Skut. ap. 15; 29). Takíto Proselyti prosili sv. diakona Filipa, aby jich doviedol ku Kristu Pánu, keď pred posledňou Veľkonocou do Jeruzalema na oslici vstupoval (Ján 12; 20). Takým bol i komorník čerňošskej (muriňskej) kráľovny Kandaces (Skut. ap. 8; 27).

Židia nakazení boli farizejským pokrytstvom, i konali náboženské obrady len zovnútorne, jich ducha sa ony netýkali, v srdciach svojich dopúšťali sa ťažkých hriechov; i rozmohla sa medzi ľuďom židovským slepá horlivosť (fanatismus) a povera. Saducei pokazili Židov ešte viac, keď sa vysmievali z viery a proti nej rúhali, hriešny život viedli; preto i ľud začal pochybovať o pravdách, Bohom zjavených, oddával sa úplnej nevere a veľkej nemravnosti. Ale i popri tejto všeobecnej náboženskej a mravnej zkaze nachádzali sa mnohí nábožní a spravodliví Židia, ktorí svedomite pridŕžovali sa zákona Božieho a očakávali pravého Mesiaša, ktorý mal oslobodiť celé pokolenie ľudské od bludov a hriechov. Takými šľachetnými, pravovernými a zbožnými Židmi boli Zachariaš, Alžbeta, Maria, Simeon, Anna, Gamaliel a Nikodem.

Prozreteľnosť Božia ustálila medzi národami zeme pokoj. Mocný panovník Augustus (Vznešený) vládáril nad sjednotenou, najväčšou na zemi ríšou rímskou, a vydal r. 4000. po stvorení prvého človeka Adama rozkaz, aby všetci jeho poddaní popísaní boli. Kráľovská berla odňatá bola od Júdy, nad Židmi panoval Rimanom poddaný a poplatný kráľ, cudzinec Herodes Idumejský, jako to arcibiskup Jakob predpovedal (I. Mojž. 40; 10). Čas 70 rokových týždňov, a sice od vystavenia rozbúraného mesta Jeruzalema (453. pred Kr. P.) pod Nehemiašom po narodiť sa majúceho Mesiaša, ktorý mal po svojom narodení o 30 rokov čo »voj-

vodca Kristus« verejne vystúpiť (teda po $69 \times 7 = 483$, alebo po $453 + 30 = 483$ r.) a o tri roky neskôr (teda v polovici sedemdesiateho týždňa rokového) mal byť »zabitý Kristus«, »aby sa skonalo prestúpenie a koniec vzal hriech a shladená bola neprávosť a privedená večná spravodlivosť,« — ten čas predpovedaný od proroka Daniela (9; 24—27) už sa čiastočne vyplnil, čiastočne priblížil. Všetok lepší ľud túžobne čakal na vyplnenie predpovedania prorockého a vzdychal, aby milostivý Boh poslal Syna Svojho čo Vykupiteľa na svet. A skôr, než prišiel na svet čakaný Mesiaš, dal sa narodiť dobrotivý Boh svojmu poslednému prorokovi, sv. Jánovi Krstiteľovi. On zjavil zbožnému kňazovi Zachariašovi a jeho manželke Alžbete, že sa jim narodí syn, ktorý bude predchodcom Mesiašovým. A o šesť mesiacov neskôr oznámil milostivý Boh skrze archandela Gabriela (Luk. 1; 28—35) preblahoslavenej Panne Marii, že sa stane Matkou Božského Spasiteľa, ktorá pokorne riekla: »Ajhľa, dievka Pánova, staň sa mi podľa slova tvojho!« Keď sa sv. Ján Krstiteľ narodil, zvolal nadšene šťastný otec Zachariaš ku svojmu synovi (Luk. 1; 76—78): »A ty, dieťa, prorokom Najvyššieho nazvaný budeš, lebo pôjdeš pred tvárou Pána pripravovať cestu Jeho, aby bolo dané umenie spasiteľné ľudu Jeho na odpustenie jich hriechov i skrze srdečné milosrdenstvo Boha nášeho, v ktorom navštívil nás, vyjdúc s výsosti!« A s nábožným Zachariašom túžili po Vykupiteľovi mnohí šlachetní pravoverní Židia slovami Jeremiašovými (45; 8): »Rosu dajte nebesia s hora, a oblaky pršte Spravodlivého, otvor sa zem a vydaj nám Spasiteľa!« A milostivý Boh vyslyšal nešťastné človečenstvo, ktoré dočkalo sa Vykupiteľa, lebo r. 4000. po stvorení prvého človeka, 453. po vystavaní chrámu jeru-

zalemského pod Nehemiašom dľa proroctva Danielovho*) narodil sa v meste Betleheme v zemi judskej — Božský Vykupiteľ, Ježiš Kristus.

*) Rok 20. kráľovania Artaxerxesa, v ktorom povolil Nehemiašovi stavať Jeruzalem, je rok 299. po vystavaní mesta Ríma a rok 15. cisárstva Tiberia je rok 782. po vystavení tohože Ríma; medzi oboma je teda $(782 - 299 = 483)$ rok 483., alebo 69 týždňov rokových ($69 \times 7 = 483$) keď Ježiš Kristus čo učiteľ vystúpil; keď odtiahneme 30 rokov, v ktorých po svojom narodení čo Učiteľ vystúpil, od 483., nuž dostaneme rok Jeho narodenia 453. po vystavaní mesta Jeruzalema, jako Daniel prorokoval, a 4000. po stvorení Adama. Pôv.

STARÝ VEK SV. CIRKVE.

Prvá doba.

Od založenia sv. Cirkve do Konštantína Veľkého.

(Od r. 1. do 313. po Kr. P.)

P o h ľ a d.

Táto doba cirkevných dejín objavuje nám najdôležitejšie a najzajímavejšie udalosti sv. Cirkve, jako ona od láskavého Spasiteľa Ježiša Krista založená, sriadená, i jako od sv. apoštolov a ich plnomocných nástupcov v rozsiahlej ríši rímskej, ano i za jej hranice sa širila a blahonosne sa rozvíňovala. I vypravuje sa, jak sv. Cirkev prostred nepriateľského sveta, nepodporovaná svetskou mocou, ba ňou prenasledovaná, upevňuje sa a víťazí svojimi neohrozenými vyznavačmi a mučenníkami, jako ohrožovaná pobúdlými bludármi a rozkolníkami zachováva svoju jednotu, chráni svoju svätosť proti nákaze nemravných Židov a pohanov, jako vyvíňuje svoje učenie a riadená Duchom Svätým nenarušuje nikdy vieru Božského Uči-

teľa, jako klade základ bohosloveckej vede. Odhaľuje nám, jako sv. Cirkev používa a zošľachťuje všetky dobré a upotrebitelné živly zastaralého praveku, jako z kroka na krok odstraňuje hmlisté obrazy a podobenstvá starého Zákona, jako osvobodzuje sa z úzkych a obmedzených sväzkov a hrádz starej synagogy a stáva sa všeobecnou, katolíckou. Podrobne opisuje sa nám, jako vyvínovala sa bohoslužba, jako sv. Cirkev povznáša a zošľachťuje ľudstvo, a to i tých najopovrženejších údov jeho, jako láskavosťou a svätou prísnosťou udržuje poriadok, múdre riadi a spravuje svojich veriacich, i jako už v tom čase položený bol základ ku samospráve sv. Cirkve a k vladáreniu Kristových a apoštolských plnomocných nástupníkov. Najstaršia táto doba mladej Cirkve, doba to sv. mučeníkov, predstavuje našemu zadivenému zraku velikánsky vznešený obraz, v ktorom vidíme, jako sv. katolícka Cirkev pôvod svoj vzala od milostivého Boha a jako pod Jeho Otcovskou ochranou stala sa usposobnenou obživíť a spasíť hlboko pokleslé človečenstvo, vydobíť si lásku a obdiv všetkých šľachetných duší.

Prvá poddoba.

(Od r. 1. do 101. po Kr. P.)

Ježiš Kristus a apoštolské časy.

I.

Život Ježiša Krista, Spasiteľ'a sveta.

Narodenie a mladý vek Pána Ježiša Krista.

Ježiš Kristus, Syn Boží a Spasiteľ sveta, narodil sa roku 4000. po stvorení prvých ľudí, Adama a Evy, r. 747. po vystavani mesta Ríma, r. 453. po vystavani a obnovení pod Nehemiašom mesta Jeruzalema (Dan. 9; 24—27), z Panny (Isai 7; 14) Marie v mestečku Betleheme (Mich. 5; 2) nadprirodzeným spôsobom, počatý z Ducha svätého, jako to archandel Gabriel (Luk. 1; 31—35) predpovedal, za panovania židovského kráľa Herodesa I. Idumejského (I. Mojž. 40; 10) a rímskeho cisára Augusta (Vznešeného). Ačkoľvek dľa svojej Matky, dcéry Joachima a Anny, pochádzal z kráľovského pokolenia Davidovho (Luk. 1; 27—32), uponižil sa už pri svojom narodení v Betlehemskej maštali, prijal podobu služobníka, aby človečenstvo pokore učil, a zahalil svoje Božstvo chudobou a pokorou ľudskou čo zasľúbený a túžobne očakávaný Mesiaš, ktorého prorok Isaiaš (9; 6, 7)

predvídal, keď zvolal: »Maľučký narodil sa nám, a Syn daný je nám, a vloženo je kniežatstvo na jeho rameno; a nazvané bude Jeho meno Podivný, Radca, Boh, Silný, Otec budúceho veku, Knieža pokoja. Rozšírené bude Jeho panovanie, a pokoja nebude konca; na stolici Davidovej a na kráľovstve jeho sedieť bude, aby ho utvrdil a upevnil súdom a spravodlivosťou od tohoto času až na veky: horlivosť Pánova učini to.«

Podivné zjavenia stali sa pri narodení v Betlehemskej maštali Dieťaťa Božieho. Jasnosť Božia obklúčila okolie betlehemskej. I zjavili sa anđeli, aby menom človečenstva zvelebovali milosrdenstvo Božie (Luk. 2; 9—14): »Sláva na vysostách Bohu a na zemi pokoj ľuďom dobrej vôle!« I oznamoval anđel pastierom nočnú stráž držiacim a preľaknutým: »Nebojte sa, lebo, hľa, zvestujem vám radosť veľikú, ktorá bude všetkému ľudu; lebo narodil sa vám dnes Spasiteľ, ktorý je Kristus Pán, v meste Davidovom. A toto bude vám znamením: najdete nemluvniatko plienkami obvinuté a položené v jaslách.« A zbožní pastieri riekli: »Poďme do Betlehema a vidzme to slovo, ktoré sa stalo, ktoré nám Pán ukázal!« A pastieri išli do maštale, obetovali svoje dary svojmu Vykupiteľovi a zvelebovali Boha, že jim poprial uzrieť zaslúbeného Mesiaša. A keď podľa zákona Mojžišovho ôsmeho dňa obrezano bolo Dieťa Božie, ktoré chcelo byť podriadené zákonom a rovné všetkým ľuďom (Žid. 2; 17, 18), dali mu meno Ježiš (Ješua, zkrátené z Jehošua, t. j. Pomoc Božia), »ktorým nazvané bolo od anđela, prv než sa v živote počalo (Luk. 2; 21). A Otec nebeský oznámil narodenie Svojho Syna skrze hviezdou i východným pohanským mudrcom a kráľom Gašparovi, Melicharovi a Baltazarovi, ktorí očakávali Spasiteľa sveta; a oni prišli do Betlehema, poklonili sa narodenému Me-

siašovi a obetovali mu dary: zlato, kadidlo a myrhu, čo kráľovi, Bohu a človekovi. V štyridsiaty deň uvádzali Ho podľa zákona Mojžišovho v chráme jeruzalemskom, aby Ho obetovali Pánovi a aby panenská Matka Maria obetu zložila za svoje očisťovanie. I zjavil sa Boh spravodlivému a bohabojnému starcovi Simeonovi, ktorý očakával potešenie israelské (Mesiaša); a on Duchom Svätým osvietený zvolal, keď vzal na ruky Dieťa Božie: »Teraz prepust', Pane, služobníka svojho v pokoji podľa slova Tvojho; lebo videly oči moje spasenie, ktoré si pripravil pred obličajom všetkých ľudí, svetlo k zjaveniu národom a k sláve ľudu svojho Israelského.« A k Panne Marii, Jeho Matke, riekol: »Hľa, postavený je tento ku pádu a ku povstaniu mnohým v Israeli; a na znamenie, že Mu bude odpierané: tvoju vlastnú dušu prenikne meč (l.uk. 2; 29—35).« I nábožná vdova a prorokyňa Anna, ktorá nevychádzala z chrámu a slúžila Bohu pôstami a modlitbami dňom a nocou, i očakávala túžobne Mesiaša, zvelebovala so Simeonom nebeského Otca a natešená mluvila o narodenom Ježišovi Vykupiteľovi všetkým, ktorí očakávali vykúpenie Israelské (Mesiaša). Tak oznámil Boh Židom a pohanom príchod Spasiteľa sveta.

Medzitým dozvedel sa o narodení Ježišom ukrutný kráľ Herodes od pohanských mudrcov a kráľov, ktorí v Boha verili, Mesiaša očakávali a k nemu do Jeruzalema boli prišli, aby sa ho spýtali: »Kde je Ten, ktorý sa narodil, kráľ židovský? Lebo videli sme Jeho hviezdu na východe, a prišli sme pokloniť sa Jemu (IV. Mojž. 24; 17)«. I umienil si žiarlivý ukrutný kráľ Herodes I., ktorý sa obával o svoju kráľovskú korunu a Mesiaša považoval za svetského kráľa, že novonarodeného Ježiša Krista usmrtí; preto vydal rozkaz, aby všetky dietky, dva roky staré, v kraji betlehemskom

pozabíjané boly. Anđel Boží oznámil pestúnovi sv. Jozefovi vo snách: »Vstaň a vezmi Dieťa i Matku Jeho a ujdí do Egypta, a buď tam, kým poviem tebe, lebo bude Herodes hľadať Dieťa, aby Ho zahubil (Mat. 2; 13).« A sv. Jozef ušiel s Ním a Pannou Mariou do Egypta, kde v blízkosti mesta Heliopola, ktoré Židia pri Memfise boli vystavali, sv. Rodina bývala, kým po dvoch rokoch ukrutný Herodes I. za živa nezhní a nezhyne. I oznámil anđel Pánov sv. Jozefovi: »Vstaň a vezmi Dieťa i Jeho Matku a id' do zeme israelskej«. A sv. Jozef vrátil sa z Egypta a keď počul, že Archelaus, ukrutný syn Herodesa I., kraľuje v Judsku, obrátil sa do krajiny galilejskej, v ktorej miernejší jeho brat Herodes Antipas panoval a usadil sa v mestečku Nazarete. I vyplnilo sa proroctvo Oseašovo (II, 1): »Z Egypta povolal som Syna Svojho«. I býval od toho času Pán Ježiš v Nazarete, prečo bol neskôr i Nazaretským menovaný (ďľa Isai. 53; 3. »Pohrdaný«; ďľa gréckeho Nazaretský znamená »Bohu zasvätený«); i rástol tu v múdrosti, vo veku a milosti u Boha i u ľudí. V dvanástom roku veku svojho objavuje sa na výročnej veľkonočnej slavnosti v chráme jeruzalemskom, kam so svojou Matkou Pannou Mariou putoval i dokázal pred zákoníkami a ľuďom svoju múdrosť Božskú, keď jim vykladal sv. Písmo, že sa divili nad Jeho rozumom. (Luk. 2; 42). I vrátil sa do Nazareta a v skrytosti žil v tom mestečku, poddaný a poslušný svojej Matke a domnelému otcovi, tesárovi Jozefovi, ďľa ktorého i synom tesárovým krátkozrakými Židmi nazvaný bol (Marek 6; 3). Zvláštneho vyučovania nedostalo sa Mu, to vedeli Židia, ktorí neskôr Jeho múdrosť obdivovali; ale ani žiadna ľudská veda toho času nebola by v stave bývala k tej dokonalosti Ho povzniesť, jakou sa neskôr skvel. Tie slova (Luk. 2; 40):

»Dieťa rágtlo a posilňovalo sa plné múdrosti; a milosť Božia bola v Ňom«, vyjadrujú postupné vystupovanie na zjav a vyvinovanie sa v Ňom spočívajúcej a driemajúcej sily Božej. V Ňom žiarila popri ľudskej veda Božská, skvela sa všetka plnosť Božská telesne, v Ňom boli skryté všetky poklady múdrosti a umenia (Kolos. 2; 3, 9). I žil v Nazarete utiahnuto a ticho až do svojho tridsiateho roku, lebo dľa obyčaje židovskej nebolo dovoleno skôr verejne ľud vyučovať. V 30. roku svojom vystúpil Pán Ježiš zo svojho úkrytu a nastúpil svoj verejný úrad učiteľský.

Prvý rok učiteľského úradu Pána Ježiša Krista a Ján Krstiteľ.

Jako predchodca Mesiašov vystúpil poslední prorok (Malach. 4; 5, 6) Ján Krstiteľ, ktorý Jemu mal cestu pripravovať v duchu a moci proroka Eliaša (Luk. 1; 17; Marek 9; 11; Mat. 11; 13), a síce roku 15. panovania rímskeho cisára Tiberia, keď Pontský Pilát spravoval Judsko, Herodes Antipas Galileu a jeho brat Filip krajinu severne za Jordanom, za času najvyšších kňazov židovských Annáša a Kaifáša, asi 29. roku po narodení Krista Pána. Sv. Ján Krstiteľ, syn bohobožného kňaza Zachariaša a Alžbety, žil v najprísnejšom sebazapieraní, i vystúpil verejne na púšti za riekou Jordanom a privolával hriešnym Židom (Mat. 3; 2): »Činite pokanie, lebo sa priblížilo nebeské kráľovstvo«. I vyplnilo sa na ňom proroctvo Isaiašovo (40; 3): »Hlas volajúceho na púšti: Pripravujte cestu Pána, rovné čiňte chodníky Jeho!«. Keď prišli k nemu Židia z Judska a z okolia Jordanu a vyznávali svoje hriechy, krstil jich v rieke Jordane. A keď uzrel hriešnych Fariseov a Saduceov,

zahrnel proti tým pokrytcom a nevercom (Mat. 3; 7—11): »Pokolenie jašterčie, kto vám ukázal utiecť budúcemu hnevu? Preto čiňte ovocie hodné pokania. A nehovorte sami o sebe: Otca máme Abraháma! Lebo pravím vám, že mocný je Boh z kamenia tohoto vzbudiť synov Abrahámovi. Lebo už je sekera ku koreňu stromov priložená. Každý teda strom, ktorý dobré ovocie nenese, bude vyťatý a na oheň uvržený. Ja krstím vás vodou ku pokaniu: Ten ale, ktorý po mne príísť má, bude vás krstiť Duchom Svätým a ohňom!« Tak oznamoval sv. Ján Židom bližiace sa kráľovstvo Mesiašovo a predstavoval jim ho čo duchovné v pravom svetle. Pokorne odmietol od seba zveličovanie svojej hodnosti (Ján 1. 26): »Ja krstím vodou, ale uprostred vás stál (Kristus), ktorého vy neznáte. Ten je, ktorý po mne príjde, ktorý predom mnou učinенý je: ktorému ja nie som hoden rozviazať remienky na obuvi Jeho«. I poukázal na Ježiša Krista čo predpovedaného Mesiaša, ktorému cestu pripravoval. A sám Božský Spasiteľ prišiel o šesť mesiacov k nemu na púšť pri meste Betabare a požiadal ho, aby i Jeho samého pokrstil; lebo chcel čo Syn Boží krst Jánov odobriť a zasvätiť, seba uponižiť, tušenie Jánovo k neomyľnej istote povýšiť a jeho samého posvätiť. Ján zdráhal sa pokrstiť Spasiteľa (Mat. 3; 14): »Ja mám od Teba pokrstený byť, a Ty ideš ku mne?« Keď Ježiša Krista na opätnú žiadosť pokrstil, osvedčil pred Jánom Boh Otec Ježiša za Syna svojho hlasom z otvoreného neba: »Tento je Môj milý Syn, v ktorom sa Mi zaľúbilo!« A Duch Svätý v podobe holubice vznášal sa nad hlavou Pána Ježiša Krista (Mat. 3; 17), aby dosvedčil Jánovi vnuknutie Božie, že je to skutočne Syn Boží (Ján 1; 33). Pri tomto krste zjavila sa najsvätejšia Trojica. A od tohoto času vydával sv. Ján

svedectvo o Spasiteľovi (Ján 3; 28, 30.): »Ja nie som Kristus, ale poslaný som pred Nim. On musí rásť, ja ale sa umenšiť«. A keď na druhý raz prichádzal Ježiš ku sv. Jánovi, riekol k zástupu (Ján 1; 29): »Hľa, Baránok Boží! Hľa, ktorý sníma hriech sveta!« I poslať učennikov svojich k Pánu Ježišovi, aby sa Ho pridržali (Ján 1; 36). I svolal (Ján 1; 34): »Ja videl a svedectvo som vydal, že Tento je Syn Boží!« A neohrožene bojoval horlivý predchodca Pánov, Ján Krstiteľ proti nemravnosti a nevere Židov. I zahrnel do očí ohavnému tetrarchovi galilejskému Herodesovi Antipasovi (Mat. 14, 4): »Nesluší sa tebe mať manželku tvojho brata!« Ukrutný Herodes Antipas dal neskôr sv. Jána Kr. chytiť a do pevnosti Macherus uväzniť.

Po krste v Jordane odišiel Ježiš na púšť Kvarantania a pripravoval sa tu štyridsaťdeňným pôstom, ako nekdý Mojžiš na vrchu, ku nastúpeniu svojho úradu Mesiašského, kde ako druhý Adam od diabla triraz pokúšaný bol a zvíťazil. I navrátil sa Ježiš k Jordanu, kde sv. Ján Krstiteľ, ako sme videli, o Ňom čo Mesiašovi a Synovi Božom svedectvo vydával. Potom počal Pán Ježiš kázať Židom v Galilei. Učenníci sv. Jána Kr., Andrej a Ján, pripojili sa k Nemu. Jeho prvé slova podobaly sa slovám sv. Jána (Mat. 4; 17): »Činite pokanie, lebo priblížilo sa kráľovstvo nebeské!« Učil (Mat. 5; 17): »Nedomnievajte sa, že som prišiel zrušiť zákon alebo prorokov: neprišiel som rušiť, ale doplniť«. Navštívil svatbu v Kane Galilejskej, kde prvý zázrak urobil, keď vodu na víno obrátil. I cestoval do Jeruzalema vo sviatky Veľkonočné, kde v chráme našiel predavačov, ktorých vyhnal z chrámu a riekol (Ján 2; 16): »Odneste toto ztadeto a nečinite dom Otca Môjho domom kupeckým!« I vyhlásil sa za Syna Božieho. Mnohí

zo Židov uverili v Neho, keď videli divy, ktoré činil. V noci prišiel k Nemu Farisej Nikodem, vznešený člen vysokej rady (synedriu) židovskej a riekol (Ján 3; 2): »Majstre, vieme že si od Boha prišiel čo Učiteľ, lebo žiaden nemôže tie divy činiť, ktoré Ty činiš, lež by Boh bol s nim«. A Pán Ježiš riekol: »Keď sa kto nenarodí z novu z vody a z Ducha Svätého, nemôže vstúpiť do kráľovstva Božieho. Tak Boh miloval svet, že Syna Svojho jednorodeného dal, aby žiaden, kto veri v Neho, nezahynul, ale mal život večný. Kto veri v Neho, nebude súdený; ale kto neverí, už je odsúdený«. I odišiel Ježiš z Jeruzalema do zeme judskej s Andrejom a Jánom a krstil tam Židov.

Cez Galileu prišiel Pán Ježiš do Samarie k mestu Sichem (teraz menuje sa Nablus) a pýtal si vody pri studni Jakobovej od Samaritánky. Keď sa ona zdráhala podať Mu vody čo Židovi, poučoval ju Ježiš, že prestane nenávisť medzi Židmi a Samaritánmi a že všetci ľudia budú sa klaňať jednomu pravému Bohu. I riekol jej (Ján 4; 24): »Boh je duch, a tí, ktorí sa Mu klaňajú, v duchu a pravde majú sa klaňať«. A Samaritánka riekla: »Viem, že Mesiaš príjde, ktorý sa menuje Kristus; keď teda Ten príjde, oznámi nám všetko«. A Ježiš jej riekol: »Ja som, ktorý mluvim s tebou!« Mnohí Samaritáni uverili v Neho, keď jim o Ňom rozprávala žena a riekla: »Povedal mi všetko, čokoľvek som urobila«. I vrátil sa Ježiš do Galilei, kde v meste Kafarnaume uzdravil syna kráľovského dvorského úradníka, skôr mu však privolať: »Keď neuzrete divy a zázraky, neuveríte!« I odišiel Ježiš do Nazareta, kde bol vychovaný, učil v synagoge a vykladal prorocstvo Isaiašovo (61.) o Mesiašovi. I riekol: »Dnes sa naplnilo toto pismo vo vašich ušiach«. A zjavil Židom, že je On tým pred-

povedaným Mesiašom. Mnohi prisviedčali Mu a divili sa nad Jeho múdrosťou; druhí sa pohoršili a chceli Ho s vrchu shodiť. I riekol jim: Žiadon prorok nenie vzáchny vo svojej vlasti.«

Potom odišiel do mesta Kafarnauma, kde učil v dni sobotné a uzdravoval nemocných, medzi nimi svokru Šimonovu. I učil v kraji jazera genezaretského. Keď sedel na brehu jazera a zástupy ľudu išli zo všetkých strán k Nemu, aby počuli slovo Božie, uzrel dve lodičky pri brehu, ktoré náležaly Šimonovi; vstúpil do jednej a prosil Šimona, aby Ho odviezol máľučko od brehu. Z lodičky učil zástupy ľudu, ktorí boli k Nemu prišli z Galilee, Judska, zo Zajordánska, z Desatoro miest a zo Syrie. Keď dokončil ohlasovanie evangelia o kráľovstve Božom, riekol k Šimonovi: »Vyjeď na hlbinu a rozostrite svoje siete k loveníu.« Šimon namietal, že celú noc marnie pracovali; ale uposlúchol Ježiša Krista a nezadlho vylovil so svojimi súdruhmi veľké množstvo rýb. Hrôza obklúčila Šimona a jeho brata Andreja, jako i jeho súdruhov, Jakoba i Jána, synov Zebedeových. Šimon padol pred Nim a zvolal: »Odojdi odo mňa, Pane, lebo som človek hriešny!« Kristus Pán odpovedal mu (Luk. 5; 10): »Neboj sa: už od tohoto času ľudí budeš loviť.« Rybári opustili svoje lodičky a išli za Nim.

I cestoval Pán Ježiš po Galileji a učil tam ľud. Vrátil sa potom zase ku jazeru genezaretskému a prišiel do Gadary. Na jazere utišil búrku. Keď sa vrátil do Kafarnauma, uzrel mýtnika Matúša Zéviho a riekol k nemu: »Nasleduj ma!« I jedol pri stole tohoto publikána. Keď to Farisei videli, riekli k učennikom Ježišovým: »Prečo s publikánmi a hriešnikami jie váš Majster?« Keď to počul Ježiš, povedal (Mat. 9; 12): »Nenie potrebný lekár

zdravým, ale nemocným. Idte a učte sa, čo to je: »Milosrdenstvo chcem a nie obeť (Oseas 6, 6). Lebo neprišiel som povolať spravodlivých, ale hriešnikov!« I pristúpili k Pánu Ježišovi učennici Jána Krstiteľa a riekli: »Prečo my a Farisei postievame sa často, učennici ale Tvoji sa nepostia?« A Ježiš Kristus bránil svojich učennikov a hovoril (Mat. 9, 15): »Či môžu synovia (druhovia, sprievodcovia) ženichovi smútiť, kým je s nimi ženich? Ale prídu dni, keď bude od nich odňatý ženich: a vtedy budú sa postiť.« A mnohými podobenstvami a obrazmi poučoval Fariseov a Saduceov a podvracal ich bludné domnenky.

Aby uveril v Neho ľud, činil Ježiš mnohé divy a zázraky. Pred Neho predstúpil predstavený synagogy Jajrus a riekol: »Pane, dcéra moja teraz skonala, ale poď, vlož na ňu svoju ruku a bude živá.« Ježiš išiel do jeho domu a vskriesil mrtvú dcéru, reknúc (Mark. 5, 41): »Dievka, vstaň!« Uzdravil i ženu, ktorá 12 rokov trápená bola ťažkou nemocou, a vravel jej: »Dcéro, viera tvoja ťa uzdravila: id' v pokoji.« Tiež navrátil zrak dvom slepým (Mat. 9, 29). Nebeskými slovami bojoval proti nemravnosti a spotvoiovaniu zákona Božieho skrze pokrytých Fariseov; i učil ľud všade, ako ktorý mal moc, a nie jako zákonníci a Farisei. Zástupy divili sa Jeho učeniu, ktoré hlboko do jích srdc prenikalo, k dobrému jich povzbudzovalo a posilňovalo. Učenie svoje potvrdzoval týmito a inými mnohými zázrakami a svojim svätým životom, že svojim nepriateľom do očí povedať mohol (Ján 8, 46): »Kto z vás bude Mňa trestať z hriechu?« Prisne zachovával zákon Mojžišov, zapieral sám Seba a dľa toho žil, čo ohlašoval. Takú mravnú povýšenosť a velebnú veľkosť nevidel posiaľ svet, i žasnul a obdivoval ju.

Druhý rok učiteľského úradu Pána Ježiša Krista a založenie sv. Cirkve.

Vo výročné sviatky prišiel Pán Ježiš do Jeruzalema a uzdravil v sobotu človeka, ktorý 38 rokov ťažkou nemocou bol trápený, pri rybníku Betsaide (Beth Chised) sedával a na svoje uzdravenie čakal. Uzdravený vzal svoju postel a odchádzal. Keď sa Farisei horšili, že Ježiš kázal uzdravenému vziať svoju posteľ a niesť ju v deň sobotný, riekol jim Pán Ježiš (Ján 5, 17): »Otec môj až dosiaľ účinkuje, i Ja účinkujem.« I slúbili sa Židia proti Nemu, že prestúpil sobotu a že svojho otca nazval Bohom. Pán Ježiš riekol jim: »Nemôže Syn nič sám od seba činiť, jedine čo uzre, že čini Otec; lebo čokoľvek On čini, to čini podobne i Syn. Jako Otec kriesi mŕtvých a obživuje: tak i Syn, ktorých chce, obživuje. Ani Otec nesúdi nikoho, ale všetok súd dal Synovi, aby všetci ctili Syna, jako ctia Otca: kto nectí Syna, nectí Otca, ktorý Ho poslal. Zpytujte písma, lebo vy sa domnievate život večný v nich mať, a tie sú, ktoré vydávajú svedectvo o Mne.« Tak a podobne poučoval Pán Ježiš Židov o Svojom božskom poslaní. V druhú sobotu po sviatkoch uzdravil v synagoge človeka, ktorý mal uschlú ruku a riekol mu (Marek 3, 5): »Vzťahni ruku svoju!« Nad tým pohoršili sa zase Farisei a držali radu s Herodianmi, jako by mohli Ježiša Krista zničiť.

I odišiel Pán Ježiš z Jeruzalema so svojimi učeníkmi k moru genezaretskému a veľké zástupy Židov z Galilee a z Judstva, z Idumee a zo Zajordánska išly za Nim. A učil zástupy a uzdravoval nemocných. Keď videl, že ešte nové zástupy zo Syrie a Fenicie prichádzajú k Nemu, aby slyšali slova večného života a uzdra-

vení boli, riekol ku svojim učennikom (Mat. 9, 37): »Žatva je mnohá, delníkov ale málo. Proste teda Pána žne, nech pošle delníkov na svoju žeň.« I vyšiel na blízky vrch Tabor a modlil sa cez celú noc. On chcel sriadiť svoje kráľovstvo na zemi, ktoré i po Jeho odchode do svojho nebeského kráľovstva trvať malo a toto Svoje pozemské kráľovstvo nazval Cirkvou (Mat. 16, 18). A táto Cirkev založená mala byť jako pre Židov, tak i pre pohanov (Ján 10, 16. Mat. 15, 14. Marek 16, 16. Luk. 14, 23). I založil sv. Cirkev čo vidomú spoločnosť ľudí, vyvolených zo všetkých národov, aby bol »jeden ovčinec a jeden pastier.«

Ráno po modlitbe povolal k sebe svojich učeníkov a vyvolil z nich dvanásť apoštolov (vyslancov). Mená tých dvanásti apoštolov sú: Šimon, ktorému dal Pán Ježiš meno Peter (Kefas, Skala) a jeho brat Andrej, obaja boli predtým rybármi v Betsaide. Jakob (Veľký) a jeho brat Ján (miláčok Pánov), obaja boli synmi Zebedea a Marie Salome, tak tiež rybári galilejskí a druhovia Šimonovi, Filip a Bartolomej (Nathanael) rybári, Tomáš (Didymus, bliženec) a Matúš (Levi) mýtnik (publikán) z Kafarnauma, Jakob (Menší, Spravodlivý) a jeho brat Júda (Tadeáš i Lebeus menovaný), synovia Kleofášovi (Alfeovi), bratranci Pánovi z Nazaretu, Šimon Kananejský (Zelotes, horlivec) a Judáš Iskariotský z pokolenia Júda. Všetci apoštolovia, vynímajúc Judáša, boli galilejskí. Mimo apoštolov shromaždil Ježiš okolo seba 72 učeníkov (Luk. 10, 1). Týchto apoštolov a učeníkov vyučoval Ježiš zvlášťne a neunavene; najúplnejšie sdelil svoje sväté učenie apoštolom, ktorých ustanovil za rybárov ľudí a pred jich očima konal zvlášťne divy, aby jich úplne presvedčil o svojej dôstojnosti Mesiašskej. I vysielal

jich z času na čas po dvoch medzi Židov, aby jim ohlašovali, že priblížilo sa nebeské kráľovstvo a chystali jich na Jeho príchod, keď mal zavítať do jich mest a dedín. Udelil jim Pán Ježiš i moc, aby riadili veriacich, udeľovali jim tajomstvá spásy i uzdravovali nemocných. Jako Jeho poslal Otec, tak jich i On posielal (Ján 20, 21).

Tak založená bola duchovná spoločnosť ľudí, sv. Cirkve, ktorá pozostávala z učiacich a riadiacich z jednej, a z veriacich a poslúchajúcich z druhej strany. Dvanásť apoštoli, ktorí predstavovali dvanásť pokolení isreal-ských, sdpovedali duchovným smerom človečenstva. Vyvolení boli z najnižšej vrstvy človečenstva a boli neumeli; lebo nie Ľudská, ale Božská moc mala skrze nich pôsobiť. A týmto apoštolom zaslúbil neskôr Ducha pravdy a Svoju ustavičnú podporu; jim udelil moc, že mohli zázraky činiť, moc hlásania slova Božieho, moc viazania a rozvázovania, hriechy odpúšťať a zadržať, na Jeho pamiatku ustanovenú svätú obeť sláviť. Ano, On apoštolom udelil i slávu, ktorú obsiahol od Otca, keď Sám vo svojej modlitbe vyznal (Ján 17, 22): »A ja slávu, ktorú si dal Mne, Otče, dal som jim, aby boli jedno, jako i My jedno sme.« Apoštoli mali byť jeho nástupníci na zemi; preto riekol jim (Luk. 10, 16): »Kto vás slyší, Mňa slyší: a kto vami pohŕda, Mnou pohŕda: kto ale pohŕda Mnou, pohŕda tým, ktorý mňa poslal.« Aby sa ale táto jednota medzi apoštolmi i po Jeho odchode s tejto zeme udržala, aby Jeho kráľovstvo na zemi, sv. Cirkev, takou sa zachovala, jakú Sám založil, čo hlava a riaditeľ, ustanovil Svojho námestníka v osobe apoštola Šimona, ktorému dal meno Peter (Ján 1, 42): »Ty si Šimon, syn Jonášov; ty menovať sa budeš Kefas, čo sa vykladá Peter (skala).« I doložil (Mat. 16,

18): „A na tej skale založím Svoju Cirkev, a brány pekelné neodolajú proti nej. A tebe dám kľúče nebeského kráľovstva: čokoľvek sviažeš na zemi, bude sviazano i na nebi: a čokoľvek rozviažeš na zemi, bude rozviazано i na nebi.« Vyvolil ho za pastiera nad celým svojim stádom, jako predtým Sám Seba pastierom všetkých Ľudí menoval (Ján 10, 1), keď riekol k Šimonovi-Petrovi a triráz sa ho pýtal (Ján 21, 15—17): »Šimone Jonášov, či miluješ Mňa viac než títo? . . . Pas baránky Moje, pas ovce Moje!« Šimona-Petra naznačil i za potvrdzovateľa bratov svojich apoštolov (Luk. 22, 32): »Ja som prosil za teba (jako za hlavu druhých apoštolov), aby nezhylnula tvoja viera, a ty, keď sa nekdý obrátiš, potvrdzuj svojich bratov.« A táto malá Cirkev, riadená najvyššou vidomou hlavou, mala rásť, sveličovsa a šíriť (Mat. 13, 31), jako z horčičného semena povstáva strom, na ktorom nebeskí vtáci poletujú a na jeho ratolesťach bývajú; mala s Pánom Ježišom, jej Zakladateľom, v živom spojení jako hrozno na viniči ostávať (Ján 15, 1—6). Kto svoje spasenie v Cirkvi vyhľadávať chce, má sa pripojiť k Jeho apoštolom, najmä k jich hlave Petrovi a jich riadnym nástupcom (Luk. 10, 16). Predstavení Cirkve majú byť posvätení v pravde (Ján 17, 17—19). »Otče, posväť jich v pravde,« modlil sa Ježiš k nebeskému Otcovi za apoštolov. »Reč Tvoja je pravda. Jako si Ty Mňa poslal na svet, i Ja som jich poslal na svet. A Ja posväcujem Seba Samého za nich: aby i oni posvätení boli v pravde.« Cirkev mala byť svätá a nepoškvrnená (Pav. k Efes. 5, 25), nesená bohatierskou láskou, prekypujúca snahou po dokonalosti, jako dokonalým je nebeský Otec (Mat. 5, 48). Aby stala sa sv. Cirkev všeobecnou, postaral sa Ježiš i o rozšírenie Svojho učenia Božieho a o nasledovníkov sv.

apoštolov. O tom píše sv. Pavel (Efes. 4, 11): »A On ustanovil nektorých za apoštolov, nektorých za prorokov, iných za evangelistov, iných zase za pastierov a učiteľov k zdokonáleniu svätých, k dielu posluhovania, k vzdelaniu tela Kristovho (sv. Cirkve).« Tak založená bola v svete a pre svet jednotná svätá katolícka Cirkev, v ktorej vyplnili sa všetky proroctvá (Isai. 2, 2. Daniel 2, 44. Malach. 1, 11) o večnom kráľovstve Mesiasovom. Táto sv. Cirkev vyvíňovala sa a rástla za časov jej božského zakladateľa, Ježiša Krista; On Sám vyučoval ľud o tomto svojom kráľovstve. Neskôr upevnili sv. apoštolí a jich nástupníci a rozšírili túto sv. Cirkev po celom svete.

I vystúpil Ježiš na vrch, keď videl veľké zástupy ľudu, ktoré valili sa k Nemu, aby počuli slová večného života; i učil jich na základe zákona Mojžišovho, ktorý prišiel doplniť, dokonálejšiu vieru, lež v starom Zákone bola. V dlhej krásnej reči vysvetľoval články mravov svojej sv. viery, najmä piate, šieste a ôsme prikázanie Božie; odporúčal lásku k bližnému a kresťanskú spravodlivosť, dobré totižto skutky a dobrý pri nich úmysel bez ohľadu na ľudskú chválu. I napomínal ľud, aby tieto skutky činili ochotne a bez pokrystva (Mat. 5; 44, 48): »Milujte nepriateľov svojich, dobre činite tým, ktorí vás nenávidia, a modlite sa za tých, ktorí vám protivenstvo činia a utrhajú vám. Buďte teda vy dokonalí, jako i Otec váš nebeský dokonalý je!« I vykladá v podobenstve o milosrdnom Samaritánovi toto isté učenie, že je každý človek bližným (Luk. 10; 29) a každému človekovi máme lásku preukazovať. I učil svojich apoštolov novú modlitbu (Mat. 6; 9) »Otčenáš«. Vôbec učil Ježiš Kristus najradšej v podobenstvách, aby Ho ľud rád poslúchal a dobre pochopil a pomaly Jeho poslanie

Mesiašské pokojne uznal. I prišiel do mesta Kafarnauma a uzdravil služobníka stotníkovho, ktorý veľkú vieru prejavoval. A keď sa poheral na slavnosť Veľkonočnú do Jeruzalema, išiel popri vrchu Tabore cez mesto Naim. Tu vskriesil mládenca, vdovinho syna jediného. A ľud zvolal (Luk. 7; 16): »Prorok veľiký povstal medzi nami a Boh navštívil ľud svoj!« Keď potom Ježiš prekročil Jordán a prišiel do Perea, poslal k Nemu Ján Krstiteľ z väzenia svojich dvoch učennikov, ktorí sa Ho pýtali (Luk. 7; 19): »Či si Ty, ktorý príjsť máš, alebo či iného očakávať máme?« A Ježiš odpovedal jim: »Idte a povedzte Jánovi, čo ste slyšali a videli: slepi vidia, kulhavi chodia, malomocní sa očisťujú, hluchí slyšia, mrtví vstávajú z mrtvých, chudobným sa evangelium zvestuje; a blahoslavený je, kto sa nepohorší nado Mnou.« Sv. Ján Krstiteľ, ktorý sa nachádzal vo väzení na pýčnosti Macherus, chcel tým posolstvom docieľiť, aby sa jeho učennici o poslaní Mesiašskom Ježiša Krista sami presvedčili a Jeho sa pridržali.

I odišiel Ježiš zpoza Jordana a prešiel cez mesto Jericho do Bethanie, kde u Farisea Šimona stoloval (Luk. 7; 36). I prišla verejná hriešnica, Maria Magdalena, do hodovne, padla k nohám Ježišovým, počala slzami smáčať Jeho nohy, vlasmi svojimi utierala jich a ľúbala a pomazala nohy Jeho drahocennou masťou. A Farisej, Šimon Malomocný, myslel si, keď to uzrel (Luk. 7; 39): »Keby Tento bol prorok, zajiste by vedel, kto a jaká je táto žena, ktorá sa Ho dotýka; lebo je hriešnica.« A vševedúci Ježiš riekol k Šimonovi: »Odpúšťajú sa jej hriechy mnohé, lebo milovala mnoho; komu ale menej sa odpúšťa, menej miluje.« Týmito a inými slovami vytýkal Ježiš pyšnému Fariseovi, že Ho neprijal do svojho domu, jako slušnosť požadovala, a

Maria Magdalena zaslúžila si svojimi kajúcnyimi skutkami dvojnásobnú zásluhu a obsiahla hojnejšiu milosť, lež Šimon, ktorý to urobiť premeškal. Preto riekol ku kajúcej hriešnici Ježiš Kristus: »Odpúšťajú sa tebe hriechy! Viera tvoja ťa spasenou učinila; oďiď v pokoji. I putoval do Jeruzalema ku sláveniu druhých veľkonočných sviatkov. Tohto času prednášal ľudu sväté svoje učenie v podobenstvách, jako o zrne (slove Božom), ktoré sa rozsieva a padá na rozličnú pôdu, i rozličný osov donáša (Mat. 13; 3—8), o kráľovstve nebeskom (Mat. 13; 24), ktoré prirovnal k dobrému semenu, vyasiatemu na roľu, k zrnu horčičnému (Mat. 13; 31, 32), ku kvasu (Mat. 13; 33). I rozposlal svojich sv. apoštolov, aby ohlašovali slovo Božie, keď jich bol dostatočne vyučil. Riekol jim (Mat. 10; 7): »Idte, kážte a reknite: Priblížilo sa nebeské kráľovstvo. Nemocných uzdravujte, mŕtvých krieste, málomocných očisťujte, diablov vyhánajte: darmo ste vzali, darmo dávajte!« A Ježiš sám učil ľud po mestách. Na tejto svojej učiteľskej ceste stretol sa Ježiš so svojou Matkou, Pannou Mariou (Luk. 8, 20). Pri konci druhého roku učiteľského pôsobenia Ježiša Krista dal ukrutný a nemravný Herodes Antipas, panovník Galilejský, zotáť hlavu sv. Jánovi Krstiteľovi v pevnosti Macherus, na žiadosť dcery necudnej Herodiady. Jánovi učenníci pochovali telo mučennikovo a oznámili smrť svojho majstra Pánu Ježišovi. Keď to počul Spasiteľ, sadol na lodičku a odplavil sa so svojimi učenníkmi na pusté miesto pri Betsaide Julias a zástupy ľudu išli z mest pešky za Ním, aby počúvali slova večného života. A apoštoli, ktorí sa k Nemu vrátili, zvestovali Mu všetko, čo boli činili a učili od toho času, jako jich bol po krajine rozposlal (Luk. 9, 10. Marek 6, 31).

Tretí rok učiteľského úradu Pána Ježiša Krista a Jeho nepriatelia.

Už tretí rok vyučoval Ježiš Kristus Židov vo sv. náboženstve a potvrdoval svoje učenie mnohými divy a zázraky. Mnohí uverili v Neho, mnohí ostali zatvrdení vo svojich srdcach. Jeho nepriatelia Farisei a Saducei, najvyšší kňazi, vysoká rada (synedrium), zákoníci a Herodiani svádzali ľud a prekážali Mu v Mesiašskom úradovaní. Farisei hnevali sa, že jich ľud opúšťa a Ježiša Krista vyznačuje a Jeho sa pridružuje, že jim vytýkal pred ľudom zlé a prevrátené výklady sv. Písma, že karhal jich pokrytý a hriešny život. I osočovali Ho pred ľudom, že nezachováva zákon Boží, že obcúva s hriešnikami, že mocou diabla koná zázraky a pri tom za Syna Božieho sa vydáva. Saducei mysleli, že jim k vyššej moci dopomôže; i hnevali sa, že napádal jich svobodomyseľné učenie a ľahotársky hriešny život. Najvyšší kňazi mysleli, že Mesiaš opraví služby Božie dľa jich smyslu a že rozšíri jich i v širokom svete, i že oni budú mať ešte väčšiu moc a slávu. Vysoká rada židovská a zákonníci túžili, že jich Mesiaš od nenávidených Rimanov oslobodí, že bude jich majstrom vo výklade zákona, že jim dopomôže k vážnosti a bohatstvu a k spoluvláde jich povýši. Herodiani obávali sa, že utratia masťné úrady, ktoré zaujímali pri cudzozemskom vladárovi Herodesovi, keď počuli, že ľud chce Ježiša Krista kráľom urobiť (Ján 6, 15). Všetci sklamaní boli vo svojej svetárskej nádeji, i vo svojej domnej náboženskej a ctižadnej horlivosti prekážali Ježišovi Kristovi v Jeho učiteľskom diele, a búrili nestály ľud, ktorý pravé povolanie Mesiašovo dokonale nechápal, proti Nemu.

Ale Božský Spasiteľ nedal sa mýliť tými prekážkami vo svojom úrade Mesiašskom; i vyučoval ďalej neunavene ľud, dosvedčoval svoje učenie Božské mnohými zázrakami a neohrožene bojoval proti bludnému učeniu a domnenkám svojich protivníkov. Po ztáti sv. Jána Krstiteľa preplavil sa po mori genezaretskom do mesta Betsaidy Julias. Veľké množstvo Židov išlo za Nim na blízky vrch, kde jím hovoril o kráľovstve Božom a nemocných uzdravoval. Večer pristúpili k Nemu učenníci a riekli (Mat. 14, 15): »Pusté je miesto a hodina už minula: prepust' zástupy, nech idú do mestečiek a nakúpia si pokrmov.« A Ježiš riekol (Mar. 6, 37): »Dajte vy jím jesť.« Andrej, brat Šimona Peťra, odpovedal (Ján 6, 8): »Tu je mladík, ktorý má päť jačmených chlebov a dve ryby; ale čo je to medzi tak mnohých?« I riekol Ježiš: »Rozkážte ľudu, aby sa posadil.« A posadilo sa do trávy asi 5000 mužov okrem žien a detí. I vzal chleby a ryby, pohliadol do neba a prežehnal jich, lámal a dával učenníkovi, ktorí podávali pokrm divotvorne rozmnožený zástupom. I jedli všetci a nasýtili sa. I sobrali učenníci ostatky odrobieniek dvanásť plných košov (Mar. 6, 43). Po tomto zázraku zvolal ľud (Ján 6, 14): »Tento je iste prorok (Mesiaš), ktorý má prísť na svet!« A keď Ježiš videl, že Ho chce ľud urobiť svojim kráľom (Ján 6, 15), ušiel s učenníkmi na vrch a tam sa o samote modlil. I pýtal sa potom učenníkov (Luk. 9, 18): »Kým Mňa pravia byť zástupy?« A keď Mu odpovedali, že Ho držia mnohí za Jána Krstiteľa, za Eliaša alebo za iného vskrieseného nekdajšieho proroka, pýtal sa jich: »A vy za koho Ma držíte?« Šimon Peter odpovedal (Mat. 16, 16): »Ty si Kristus, Syn Boha živého!« A Ježiš Kristus riekol mu: »Blahoslavený si, Šimone, synu Jonášov, lebo telo a

krev nezjavilo tebe, ale Otec Môj, ktorý je v nebesiach. A ja pravím tebe: »Ty si Peter, a na tejto skale vzdelám Cirkvev svoju, a brány pekelné nepremôžu ju.« I naložil učenníkom, aby sadli si na lodičku a večerom preplavili sa do Kafarnaumu a Jeho ta predišli (Ján 6, 17). Ježiš sám ostal na vrchu, kým sa ľud nerozišiel. Keď sa učenníci na tridsať honov (asi tri švrti míle) od brehu odplovili, zdvíhalo sa more dutím veľkého vetru. I uzrev Ježiš, že ťažko sa plavia a odporný vetor nazpät jich tisne, sostúpil k ránu s vrchu a kráčal k smietanej vlnami lodičke po mori (Mat. 19, 25). Keď Ho učenníci uzreli, naľakali sa a strachom vykrikli: »Obluda je!« Ježiš jim privolal: »Dúfajte! Ja som: nebojte sa!« A Peter prosil: »Pane, keď si to Ty, káž mi k Tebe prísť po vode.« Peter vystúpil na more, ale bál sa a začal tonúť, i zvolal: »Pane, zachráň mňa!« Ježiš vztiahol k nemu ruku a pokarhal ho: »Máloverný, prečo si pochyboval?« A keď vstúpil Ježiš s Petrom do lodičky, padli učenníci na kolená a zvolali: »Zajiste Syn Boží si Ty.« Tak potvrdoval láskavý Spasiteľ svojich apoštolov vo viere v svoju božskosť. I prišiel ráno so svojimi učenníkmi do Kafarnauma a ten zástup ľudu, ktorý bol na vrchu divotvorne nasýtil, vysadol na lode, plavil sa za učenníkmi a vyhľadal Ho v synagoge. I pýtal sa Ho ľud, ktorý vedel, že nesadol s učenníkmi do lodičky (Ján 6, 25): »Majstre, kedy si sem prišiel?« Ježiš odpovedal (Ján 6, 26): »Hľadáte Mňa, nie preto, že ste videli divy, ale že ste jedli z chlebov a nasýtení ste.« I zasľúbil založiť sviatosť Oltáru: »Snažte sa nie o pokrm, ktorý hyne, ale ktorý ostáva k večnému životu, ktorý Syn človeka dá vám. Toho zajiste Otec zpečatil, Boh (t. j. zázrakami dosvedčuje Jeho Otec, ktorý je pravý Boh, že Ho za svojho Syna

uznáva)«. A zástup zvolal: »Pane, dávaj nám vždy ten chlieb.« Ježiš riekol: »Ja som chlieb života.« Židia reptali. Ježiš riekol: »Kto verí vo Mňa, má život večný. Ja som chlieb života. Vaši otcovia jedli na púšti mannu a pomreli. Ja som chlieb živý, ktorý som s neba sstúpil. Keď bude kto jesť z tohoto chleba, živý bude na veky: a chlieb, ktorý ja dám, je Moje Telo za život sveta.« A keď sa Židia medzi sebou hádali, riekol: »Keď nebudete jesť telo Syna človeka a piť Jeho krev, nebudete mať života v sebe. Kto jie Moje telo a pije Moju krev, má život večný: a ja ho vskriesim v najposlednejší deň.« Nektóri z učennikov riekli: »Tvrdá je táto reč, i kto ju môže slyšať?« »Či vás to pohoršuje?« pýtal sa jích Ježiš. »A čo, keď uzriete Syna človeka, jako vstupuje, kde predtým bol?« I odišli nektóri z Jeho učennikov. Pán Kristus obrátil sa k 12. apoštolom (Ján 6, 68): »Či i vy chcete odísť?« Šimon Peter odpovedal: »Pane, ku komu pôjdeme? Ty máš slová večného života. My sme uverili a poznali, že si Kristus (Mesias), Syn Boží.« I pristúpili k Nemu Farisei a zákonníci, ktorí boli prišli z Jeruzalema, a pokúšali Ho (Mat. 15, 2): »Prečo Tvoji učenníci prestupujú ustanovenia starších? Lebo neumývajú svoje ruky, keďedia chlieb.« A Ježiš zavrátil Fariseov: »Vy zrušili ste prikázanie Božie pre svoje ustanovenie. Pokrytci, dobre prorokoval o vás Isaiaš, keď riekol: Ľud tento ctí Ma ústami: ale srdce jích ďaleko je odo Mňa.«

Farisei odišli nahnevaní. Ježiš odcestoval s učenníkami svojimi do Fenície, k mestám Týru a Sidonu. I prišla k Nemu pohanská žena Syrofeničanka, aby vyhnal diabolstvo z jej dcéry. On ale riekol (Marek 7, 27): »Nech sa skôr nasýťa synovia; lebo nenie dobre vziať chlieb synom a hodiť psom«. Pohanka riekla: »Ovšem

Pane; ale i šteniatka jedia pod stolom odrobiny synov.« A Ježiš pohnutý tou rečou uzdravil jej dcéru: »Pre tú reč choď: vyšlo diabolstvo z tvojej dcéry.« Cez mesto Sidon vrátil sa Ježiš nazpät k moru galilejskému prostriedkom krajín Desiatimiest. I tu uzdravil mnohých nemocných, medzi inými hluchonemého. A ľud zveleboval Ho: »Dobre všetky veci učinil; i hluchým rozkázal slyšať i nemým mluiť!« Veľký zástup ľudu bol pri ňom a nemal pokrmu. I riekol k učennikom (Mar. 8, 2): »Ľúto mi je zástupu; lebo hľa, už tri dni trvajú so Mnou a nemajú, čo by jedli«. Učennici pýtali sa: »Odkiaľ jich bude môcť kto nakrmiť chlebami tu na púšti?« »Koľko chlebov máte?« pýtal sa Ježiš. »Sedem«, odpovedali učennici. I rozkázal Ježiš posadiť sa zástupu, požehnal chlieb a nasýtil 4000 mužov a učennici sobrali ešte sedem košov odrobiniiek. Večer vystúpil na loď a plavil sa do kraju Dalmanutského (Mar. 8, 10). I prišli k Nemu Farisei a Saducei a začali Ho pokúšať a žiadať znamenie z neba. On však riekol jim (Mat. 16, 4): »Plemä zlé a cudzoložné hľadá znamenie: a nebude mu dano, lež znamenie Jonáša proroka.« Tým naznačil svoju smrť a vskriesenie. Potom opustil nepriateľov a plavil sa cez more. Učennici spomneli, že nevzali sebou chleba. Ježiš jim riekol (Mar. 8, 15): »Varujte sa kvasu Farisejského a kvasu Herodesovho.« V Betsaide uzdravil slepého. I chodil po Galileji, lebo nechcel učiť v Judsku, kde Ho chceli nepriatelia zabiť (Ján 7, 1). V Kafarnaume radili Kristu Pánovi pokrevní, aby išiel vo výročný sviatok Stánkov do Jeruzalema. Ježiš jim odpovedal (Ján 7, 6): »Čas môj ešte neprišiel; ale čas váš vždy je tu. Vás nemôže svet nenáviieť; ale Mňa nenávidí, lebo svedoctvo vydávam o ňom, že sú zlé jeho skutky.«

I preplavil sa do Peree, kde po mestách a dedinách vyučoval; ztade išiel k Jordanu a cestoval cez Samariu, kde Mu nechceli dať hospodu, do Jeruzalema. Na ceste uzdravil desať malomocných. V prostriedku sviatkov prišiel Ježiš v tichosti do Jeruzalema a učil v chráme. Mnohí uverili v Neho a riekli (Ján 7, 31): »Až prijde Kristus, či bude viac divov činiť, lež ktoré tento činiť?« Keď to počuli Farisei a údovia vysokej rady, poslali svojich sluhov, aby Ježiša zajali. Medzi Židmi stal sa rozbroj. Jední vyhlasovali Ho za proroka, iní za Krista (Mesiaša), iní sa vysmievali: »Či z Galileje prijde Kristus?« Ale nik neopovážil sa Naň ruku vziať. Sluhovia vrátili sa k najvyšším kňazom a Fariseom a riekli: »Nikdy nemlúvil tak človek, ako človek tento.« A člen vysokej rady židovskej Nikodem riekol ku Fariseom, ktorí sluhov karhali, že Ježiša nechytli (Ján 7, 51): »Či náš zákon súdi človeka skôr, než by uslyšal od neho, a poznal, čo činiť?« Farisei oborili sa na Nikodema: »Či i ty si Galilejský? Zpytuj Pisma a vidz, že nepovstáva prorok z Galilee.« Ježiš vyšiel večer so svojimi učenníkmi na vrch Olivetský, aby sa tam modlil; na úsvite vrátil sa do Jeruzalema a učil zase v chráme. Keď to zbadali Farisei a zákonníci, chceli Ho pochytiť v reči, aby Ho mohli pred vysokou radou obžalovať a zničiť, alebo aspoň pred ľudom znížiť. I predviedli pred Neho ženu, v cudzoložstve popadnutú a riekli: »Majstre, táto žena teraz dopadnutá je v cudzoložstve. V zákone prikázal nám Mojžiš takú kameňovať. Preto, čo Ty mlúviš?« Ježiš nachýlil sa k zemi a písal prstom na nej. A keď Farisei opakovali otázku, riekol: »Kto je z vás bez hriechu, prvý hoď na ňu kameňom.« A Farisei i zákonníci vytratili sa po jednom z chrámu. Ježiš ale riekol ku hriešnici: »Id a už viac nehreš!« I učil Ježiš

ďalej ľud o svojom poslaní Mesiašskom a o svojom Božstve. I riekol k pokúšajúcim Ho zase Fariseom: »Keď povýšite Syna človeka, vtedy poznáte, že Ja som, a sám od seba nič nečiním, ale jako Ma naučil Otec tak mlúvim. Kto z vás bude ma trestať z hriechu? Jestliže pravdu mlúvim vám, prečo Mi neveríte? Kto je z Boha, slová Božie slyší; preto vy neslyšíte, že nie ste z Boha. Abraham, otec váš, radoval sa, aby videl deň Mój; i videl a zaradoval sa. Pravím vám, skôr lež Abraham bol, Ja som!« Rozzlomení Farisei a zákonníci chápali kamenie, aby Ho zabili. A Ježiš vyšiel z chrámu. Na ceste uzdravil Ježiš človeka od narodenia slepého. Farisei prísno skúmali ten zázrak a dohadovali sa v synagoge medzi sebou a s uzdraveným. A uzdravený riekol na jich osočovanie (Ján 9, 32): »Od vekov nenie slychano, aby kto otvoril oči slepca od narodenia. Keby tento nebol od Boha, nemohol by činiť nič.« Farisei na to vyhodili uzdraveného zo synagogy. A Ježiš riekol mu: »Na súd som Ja prišiel na tento svet, aby ti, ktorí nevidia, videli, a ktorí vidia, slepí boli.« To dopočuli Farisei a pýtali sa: »Či sme i my slepí?« A Ježiš odpovedal: »Keby ste slepí boli, nemali by ste hriech; ale teraz hovoríte: Vidíme! Hriech váš zostáva.« I hovoril pri tej príležitosti o sebe čo dobrom pastierovi a pokarhal Fariseov, ktorí sa vychľubovali, že sú opravdivými učiteľmi ľudu a jeho vodcami. I riekol (Ján 10, 11): »Ja som pastier dobrý. Dobrý pastier dáva život za ovce svoje. Nájomník, keď vidí vlka, opúšťa ovce a uteká. Jako Mňa zná Otec, i ja znám Otca a život svoj dávam za ovce svoje.« Farisei kričali: »Diabolstvo má a blázní; čo Ho poslúchate?« I odišiel Ježiš so svojimi učenníkmi do mestečiek a vykladal najväčší príkaz lásky k Bohu a bližnému.

Potom prišiel Ježiš do Cesaree Filipovej, kde učil. Vystúpil na vrch Tábor a pojal sebou Petra, Jakoba a jeho brata Jána (Mat. 17, 1. Mar. 9, 1. Luk. 9, 28) a modlil sa s nimi. Keď sa modlil, premenil sa pred nimi; rúcho jeho skvelo sa jako biely sneh a tvár jeho žiarila jako slnce. A objavili sa Mojžiš a Eliaš a shovárali sa s Nim. Peter zvolal vo vytržení (Mat. 17, 4): »Pane, dobre je nám tu byť: keď chceš urobme si tri stánky, Tebe jeden, Mojžišovi jeden a Eliašovi jeden.« Zo svetlého oblaku zavznel hlas: »Tento je Syn Môj milý, v ktorom sa Mi dobre zaľúbilo; Toho poslúchajte!« Učennici báli sa veľmi, i padli na svoje tváre. Ježiš pristúpil k nim a riekol: »Vstaňte a nebojte sa. Žiadnemu nerozprávajte videnie, až Syn človeka z mrtvých vstane.« Týmto svojim slavným premenením chcel Ježiš potvrdiť vo viere svojich najprednejších apoštolov, ktorí mali byť svedkami i Jeho utrpenia a poníženia.

Na ceste do Galilee učil Pán Ježiš svojich učeníkov súkromne a predpovedal jim svoje utrpenie (Mar. 9, 30): »Syn človeka vydaný bude v ruky ľudské a zabijú Ho, a keď bude zabitý, tretieho dňa z mrtvých vstane.« Keď prišiel Ježiš do Kafarnauma, pýtali Židia od Petra chrámový plat. Ježiš riekol k Petrovi (Mat. 17, 26): »Aby sme jich nepohoršili, id' k moru, hoď udicu, a tú rybu, ktorá prvá uviazne, vezmi, otvor jej ústa, i najdeš stater (4 drachmy, 1 toliar); ten vezmi a daj jim za Mňa a za seba.« A tak sa i stalo. I pristúpili k Nemu učennici, ktorí sa boli medzi sebou o prednosť po ceste dohadovali, a pýtali sa (Mat. 18, 1): »Kto je väčší v kráľovstve nebeskom?« Ježiš privolał chlapčoka, postavil ho medzi učeníkov a riekol (Mat. 18; 3—4): »Keď sa neobrátime a nebudete jako maľučkí, nevojdete do kráľovstva nebeského. Preto, kto sa poníži jako

tento maľučký, ten je väčší v kráľovstve nebeskom.« I vyučoval apoštolov, jako nemajú pohoršovať bližných a jako majú bližným odpúšťať. Za tým poberal sa Ježiš do judského Zajordánska (Mat. 19, 1). Tu pristúpili k Nemu Farisei i riekli: »Či sluší človekovi prepustiť manželku svoju z ktorejkoľvek príčiny?« Ježiš odpovedal pukušitelom: »Či ste nečítali, že kto učinil človeka na počiatku, muža a ženu učinil jich? Preto opusti človek otca a matku a pridŕža sa svojej manželky, i budú dva v jednom tele. Tak nie sú už dva, ale jedno telo. Preto, čo Boh spojil, človek nerozlučuj!« Tak učil Ježiš o sviatosti stavu manželského.

I obrátil sa Ježiš k Jerichu. Mládenec pristúpil k Nemu a riekol (Luk. 10, 25): »Majstre, čo mám činiť, aby som obdržal život večný?« Ježiš sa pýtal: »Čo je pisané v zákone?« Mládenec odpovedal: »Milovať budeš Pána Boha svojho z celého srdca svojho, z celej duše svojej, zo všetkej sily svojej a zo všetkej mysle svojej: a bližného svojho jako seba samého.« Ježiš mu riekol: »Prave si odpovedal: to činiš a živý budeš!« I rozprával podobenstvo o milosrdnom Samaritánovi, ktorý smiloval sa nad poraneným Židom. Keď Ježiš na svojej ceste do Jeruzalema, kam putoval ku slavnosti posvätenia chrámu, prišiel do mestečka Bethanie, pozvala Ho Marta do svojho domu a uhostila Ho. Jej sestra Maria Magdalena, pred svojim obrátením veľká hriešnica, sadla si k nohám Pánovým a počúvala Jeho slová. Marta sťažovala si, že jej sestra pri obsluhovaní nepomáha a Ježiš riekol (Luk. 10, 41): »Marta, Marta! Starostlivá si a zarmucuješ sa pri mnohých vecach; ale jedno ti je potrebné (starosť totižto o svoju dušu). Maria najlepšiu stránku vyvolila, ktorá nebude odňatá od nej.« I prišiel Ježiš do Jeruzalema ku sviatku posvätenia

chrámu a učil ľud v podobenstvách. Potom opustil Jeruzalem opäť a na ceste predpovedal svojim učennikom blízku svoju smrť a vskriesenie (Luk. 18, 31—33): »Dokonajú sa všetky veci, ktoré sú písané skrze prorokov o Synu človeka. Lebo vydaný bude pohanom, a bude posmievaný a bičovaný a upľúvaný; a keď Ho ubíjajú, zabijú Ho a tretieho dňa z mŕtvých vstane.« Keď sa približoval k Jerichu, sedel slepý žobrák pri ceste a kričal (Luk. 18, 38): »Ježišu, Synu Davidov, smiluj sa nado mnou!« Ježiš sa pýtal: »Čo chceš, aby som ti učinil?« »Pane, nech vidim,« prosil slepý. A Ježiš riekol mu: »Prehliadni, viera tvoja ťa uzdravila.« Žobrák prehliadol a velebil Boha so zástupom, ktorý Spasiteľa nasledoval. I pristúpila k Ježišovi Maria Salome, matka synov Zebedeových, apoštolov Jakoba a Jána, poklonila sa a riekla (Mat. 20, 21): »Riekni, nech tito moji dvaja synovia sedia jeden na pravici a druhý na ľavici v kráľovstve Tvojom.« Ježiš ctižiadostivú matku a apoštolov pokarhal: »Neviete, za čo prosíte. Či môžete piť kalich, ktorý Ja piť mám?« Oni dvaja riekli: »Môžeme.« A Ježiš jich poučoval: »Kalich zajiste môj piť budete; ale sedieť na pravici mojej alebo na ľavici, nenie moje dať vám, ale ktorým pripravené je od Otca Môjho.« Keď odišiel Ježiš z Jericha, prišiel do Kafarnauma, kde sa najviac bavieval. Z Kafarnauma odošiel do Jordán, kde bol sv. Ján krstil, a učil tam za dlhší čas.

Približovala sa Veľká noc a Ježiš išiel na slavnosť do Jeruzalema. Keď cestoval cez mesto Jericho, doprevádzalo Ho veľké množstvo ľudu. Bohatý mýtnik Zacheus nemohol pre zástup vidieť Pána Krista i vystúpil na planý fíkový strom. Ježiš uzrel ho a zvolal (Luk. 19, 5): »Zacheju, zostúp chytro dolu; lebo dnes v dome tvojom musím zostať.« Farisei reptali, že k hrieš-

nikovi sa obrátil. Zachej zvolal: »Hľa, polovicu majetku svojho, Pane, dám chudobným: a keď som nekoľo v nečom oklamal, navrátim štvornásobne.« Ježiš potešil kajúcneho publikána: »Dnes spasenie stalo sa domu tomuto, preto že i on je synom Abrahama. Lebo prišiel Syn človeka hľadať a spasiť, čo bolo zahynulo.« I učil Ježiš v podobenstvách, menovite o hrivne (t. j. o milosti), ktorú dal Pán sluhom svojim, aby s ňou kupčili. Ježiš približoval sa k Bethanii. Hneď poslala Marta a Maria Magdalena proti Nemu posla, ktorý zvestoval, že jich brat Lazar je nemocný. Ježiš riekol (Ján 11, 4): »Nemoc táto nenie k smrti, ale ku sláve Božej, aby oslávený bol Syn Boží skrze ňu.« I ostal na tom mieste dva dni. Potom riekol: »Lazar, priateľ náš, spí; ale idem, aby som ho zo sna prebudil.« Apoštol Tomáš riekol: »Poďme i my, aby sme zomreli s Nim.« Keď Ježiš s apoštolmi do Bethanie prišiel a uzrel sestry a mnohých Židov plakať, zarmútil sa a riekol: »Kde ste ho položili?« A keď Mu ukázali hrob Lazarov, zaplakal. Židia hovorili medzi sebou: »Či nemohol Ten, ktorý otvoril oči slepému od narodenia urobiť, aby bol tento neumrel?« Ježiš pomodlil sa pri hrobe i zvolal veľkým hlasom: »Lazare, poď von!« A Lazar vstal a vyšiel z hrobu. Mnohi Židia, ktorí videli tento zázrak, uverili v Krista Pána; nektori ale z nich išli ku Fariseom a povedali jim, čo učinil Ježiš. Hneď sišla sa vysoká rada židovská a Farisei, i radili sa: »Čo urobíme, lebo tento človek čini mnohé divy? Keď to tak necháme, všetci uveria v Neho: i prijdú Rímania a odojmú naše mesto i ľud.« Najvyšší kňaz Kajfaš riekol: »Vy neviete ničoho, ani sa nedomýšľate, že užitočno je vám, aby jeden človek umrel za ľud, žeby všetok národ nezahynul.« A od toho dňa chceli Farisei a vysoká rada židovská

Ježiša Krista usmrtiť. No láskavý Spasiteľ uchýlil sa na púšť vedľa pustého pohoria, Kvarantania menovaného, ktoré dve mile severne od Jeruzalema leží; tu zdržoval sa so svojimi učenníkami.

Keď sa priblížila Veľká noc, prišli mnohí Židia zo všetkých strán do Jeruzalema, i rozprávali medzi sebou v chráme o Pánu Ježišovi: »Či neprišiel ku dňu sviatočnému?« Najvyšší kňazi a Farisei vydali boli rozkaz, aby sa jim oznámilo, kde by bol Ježiš Kristus, žeby Ho mohli dať chytiť. Ježiš vrátil sa šiestimi dňami pred Veľkou nocou do Bethanie. Tam pripravili Mu večeru a Marta posluhovala, vskriesený ale Lazar sedel medzi hodujúcimi. I vkročila Maria Magdalena a pomazala drahocenou masťou nardovou hlavu Ježiša Krista a dom naplnený bol vôňou masti. Judáš Iškariotský riekol: »Prečo nepredala sa táto masť za tristo peňazí a nedalo sa chudobným?« Ježiš pokarhal ho (Ján 12, 78): »Nechajte ju, nech ku dňu môjho pohrabu to učiní. Lebo chudobných vždy máte medzi sebou, ale Mňa nie vždy máte.« Judáš Iškariotský nehovoril to preto, žeby mu bolo ľúto bývalo chudoby, ale preto, že mal peniaze spoločné, o ktoré Cirkev okrádal. Na druhý deň poberal sa Ježiš so svojimi učenníkami z Bethanie do Jeruzalema. Keď prišiel k Bethfage pri vrchu Olivetskom, riekol učennikom (Mat. 21; 2): »Idte do mestečka, a najdete priviazanú oslicu a osliatko s ňou; odviažte a priveďte jich ku mne«. Keď to učenníci vykonali, vysadol Ježiš na oslicu a poberal sa k Jeruzalemu. I vyplnilo sa proroctvo Isaiašovo (62; 11): »Hľa, kráľ tvoj bere sa k tebe tichý, sediac na oslici a na osliatku, jarmu podrobenom.« A zástupy Židov, ktoré išli s Ježišom Kristom, sekali ratolesti so stromov na vrchu Olivetskom a hádzali jich na cestu, kade Ježiš išiel, ba

mnohí povyzliekali vrchnie rúcha a prestierali jich na cestu vyvolávajúc (Marek 11; 9, 10): »Hosanna! Požehnaný, ktorý sa berie v mene Pána! Požehnané kráľovstvo otca nášho Davida, ktoré prichádza! Hosanna na výsostach!« A Ježiš vstúpil oslavený ľudom jako kráľ do Jeruzalema. Farisei a Saducei volali zo závesti (Mat. 21, 10): »Kto je Tento?« A Ježišovi riekli (Luk. 19, 39): »Majstre, potrestaj svojich učennikov!« Ježiš odpovedal: »Pravím vám, že keď budú títo mlčať, kamenie bude volať.« I vstúpil do chrámu Božieho a začal vyhánať predavačov a kupcov (Mat. 21, 13): »Pisano je: Dom môj domom modlitby nazvaný bude; ale vy ste ho učinili pelešou lotrovskou!« Tu pristúpili k Nemu slepí a kulhaví a Ježiš jich uzdravil. Keď najvyšší kňazi a zákonníci videli divy a počuli, jako Ho všetci, ešte i deti, zvelebujú a na slávu Synovi Dávidovmu privolávajú, riekli rozhorčení k Nemu (Mat. 21, 16): »Či počuješ, čo títo hovoria?« Ježiš odpovedal: »Ovšem. Či ste nikdy nečítali (Žalm 8, 3): Z úst nemlúvniatok a tých, ktorí prsia požívajú, dokonat si chválu?« Večerom odišiel Ježiš za vrch Olivetský do Bethanie a prenocoval tam, lebo veľké množstvo Židov z celého sveta sišlo sa na sviatky do Jeruzalema. Keď sa vracal ráno do Jeruzalema, uzrel pri ceste krásny fíkový strom, ktorý nemal ovocia; i zlorečil mu (Mat. 21, 19): »Nikdy nerod sa z teba ovocie na veky!« A hneď uschol fíkový strom. Učenníci divili sa. Ježiš jich poučil (Mar. 11, 22): »Majte vieru v Boha!« Žiadal teda živú vieru, skutkami dosvedčovanú od svojich učennikov. Keď prišiel Ježiš do chrámu a začal ľud učiť, pristúpili k Nemu najvyšší kňazi Kajfaš a Annáš, i mnohí z vysokej rady židovskej a pýtali sa Ho (Luk. 20, 2): »Povedz nám, v jakej moci tie veci činiš? Alebo kto je ten, ktorý dal Tebe tú

moc?« Ježiš odpovedal jim: »Opýtam sa i ja vás jedno slovo. Odpovedzte mi: či bol krst Jánov z neba, alebo z ľudí?« Nepriatelia báli sa pred ľudom Pánu Kristovi odpovedať, lebo ľud vo veľkej úcte mal sv. Jána. Oni odpovedali, že nevedia. »Ani ja vám nepoviem«, riekol Ježiš, »v takej moci tieto veci činím.« Nepriatelia zahaňbení odstúpili a Ježiš začal učiť ľud v podobenstvách o svojom poslaní Mesiašskom, jako o vinohradníkovi, ktorý prenajal svoju vinicu iným a odišiel do cudzej zeme a keď sa vrátil a žiadal svoju vinicu nazpät, pobili prenájomníci jeho sluhov i vlastného jeho syna (Luk. 20, 9—16. Mar. 12, 1—9. Matúš 21, 32). I obrátil sa Ježiš k nepriateľom a riekol (Matúš 21, 42): »Či ste nečítali nikdy v Pismach: Kameň, ktorý zavrhli stavitelia, ten učiný je uhelnou hlavou: od Pána stalo sa to a je divné pred očima našima (Žalm 117, 22)? Preto pravím vám, že bude odňato od vás kráľovstvo Božie a bude dano ľudu, prinášajúcemu jeho úžitky.« Tak predpovedal Ježiš, že keď Židia neuveria v Neho a nevstúpä do sv. Cirkve, zničení budú a pohanía požívať budú milosti učenia Božieho a sv. Cirkve. Najvyšší kňazi, Farisei a Saducei rozumeli, že sa to najmä na nich vzťahuje, i chceli Ho zajať, ale báli sa ľudu, ktorý držal Ho za proroka. I povedal Ježiš podobenstvo o nebeskom kráľovstve, keď ho porovnal ku kráľovi, ktorý urobil svatbu svojmu synovi a povolání nechceli na svatbu prísť (Mat. 22, 1—14).

Medzitým poslala vysoká rada Fariseov, Saduceov a Herodianov, aby Ho v reči chytili (Mar. 12, 13). I riekli nepriatelia títo k Pánu Kristovi: »Majstre, vieme, že si pravdomluvný: či sluší dávať daň cisárovi, či nemáme dávať?« Ježiš odpovedal: »Čo ma pokúšate? Doneste mi peniaz!« A keď Mu ho podali, pýtal sa:

»Či je tento obraz a nápis?« No keď Mu riekli, že cisárov, odpovedal jim: »Dávajte teda, čo je cisárovo, cisárovi a čo je Božieho Bohu!« Tak nemohli Ho ani Herodiani u námestníka rímskeho Piláta, ani Farisei u ľudu očierniť. Podobne zavrátil Ježiš ľahotikárskych Saduceov, (Mar. 12; 18—27), ktorí Ho pokúšali, jakej je mienky o vskriesení z mŕtvých: »Nenie Boh mŕtvých, ale živých. Preto vy veľmi blúdite!« Nektóri zo zákonníkov riekli (Luk. 20, 39): »Majstre, dobre si odpovedal!« Jedon zákonník opýtal sa Ježiša Krista, ktoré by bolo prvé a najväčšie prikázanie. Ježiš riekol (Marek 12, 29): »Slyš Israelu, Pán Boh tvoj jeden jest: a milovať budeš Pána Boha svojho z celého srdca svojho a z celej duše svojej a zo všetkej mysle svojej i zo všetkej sily svojej. Druhé ale je jemu podobné: milovať budeš bližného svojho jako seba samého.« Zákonník riekol: »Majstre, dobre si v pravde odpovedal.« A Ježiš Kristus pochválil ho: »Nie si ďaleko od kráľovstva Božieho.« I pýtal sa Ježiš Fariseov (Matúš 22, 42): »Čo sa vám zdá o Kristu? Či je Syn?« Odpovedali: »Davidov.« I pýtal sa jich: »Jako teda David v duchu nazýva Ho Pánom, keď povedal: Riekol Pán Pánu môjmu: sed na pravici mojej, až položím tvojich nepriateľov za podnožie nôh tvojich?« A žiadon z Fariseov nemohol Mu odpovedať. I začal Ježiš vytykať pred zástupom pokrytstvo a prevrátenosť Fariseov (Mat. 23; 2—39): »Na stolič Mojžišovej sedia zákonníci a Farisei. Preto všetko, čo vám rieknu, zachovávajú a čiňte; ale podľa skutkov jich nečinite; lebo mluvia a nečinia. Všetky svoje skutky činia, aby boli videní od ľudí; rozširujú svoje nápisy, a zveličujú svoje podolky. A milujú prvé miesta na večerách a prvé stolice v synagogách, a pozdravovanie na trhu, a aby majstrami nazvaní boli od ľudí. Ale beda vám, zákon-

níci a Farisei, pokrytci, že zavierate kráľovstvo nebeské pred ľuďmi; lebo sami ta nevchádzate, ani vchádzajúcim vníť nedopúšťate! Beda vám pokrytci, lebo zožierate domyvdôv, keď dlhé modlitby odriekate: preto ťažký súd ponesiete! Beda vám, vodcovia slepí, ktorí cedíte komára a veľblúda požierate. Beda vám pokrytci, lebo čistíte po vrchu čiaše (sklenice) a misy, ale vnútri ste plní lupáže a nečistoty! Fariseu slepý! Vyčisť drieb, čo je v čiaši (sklenici) a v mise, aby i to, čo zovnútra je, bolo čisté. Hadovia, plemä jašterčie! Jako utečete pred súdom pekelného ohňa? Jeruzalem, Jeruzalem, ktorý zabíjaš prorokov a kamenuješ tých, ktorí k tebe sú poslaní: koľkoráz som chcel shromaždiť synov tvojich, jako sliepka shromažďuje pod krýdla kurčiatka svoje a nechcel si?! Hľa, zanechá sa vám dom váš pustý! Lebo vravím vám, neuzrete Mňa od tejto chvíle, až i povieť: Požehnaný, ktorý sa bere v mene Pána (t. j. len na súdny deň čo prísneho sudcu)!« A keď Ježiš vystupoval s učenníkmi z chrámu, zastál si pri pokladnici, do ktorej hádzali bohatí Farisei svoje dary. I uzrel chudobnú vdovu, ktorá hodila dva malé peniaze. I riekol Ježiš (Luk. 21, 3): »V pravde vravím vám, že táto chudobná vdova viacej vhodila, lež všetci; lebo všetci títo z toho, čo jim zbývalo, dali dary Bohu; táto ale zo svojho nedostatku všetku svoju živnosť, ktorú mala, vložila.«

Keď vyšiel Ježiš z chrámu, riekol jedon učenník (Marek 13, 1): »Majstre, pozri, jaké to kamenie a jaké stavenie!« Ježiš odpovedal: »To, čo vidíte, príjdu dni, v ktorých nebude ponechaný kameň na kameni, ktorý by nebol zborený.« I vystúpil s učenníkmi na vrch Olivetský a keď sedel proti chrámu, pýtali sa Ho apoštolí Peter, Jakob, Ján a Andrej (Marek 13, 4): »Povedz nám, kedy to bude? A ktoré znamenie bude, keď sa

všetky tieto veci počnú dokonávať?« Ježiš ale predpovedal jim (Marek 13; 9, 10): »Vy hľadte sami na seba. Lebo vydávať vás budú na snemy, a vo školách budete bití, a pred vladármi a kráľmi stáť budete pre Mňa na svedoctvo jim. A najprv musí vo všetkých národoch kázano byť evanjelium (Luk. 21, 20). Keď ale uzrete, že obľahnutý je Jeruzalem od vojska, vtedy vedzte, že sa priblížilo jeho zpusťovanie.« I predpovedal Ježiš svojim apoštolom aj svoj druhý príchod na svet v deň posledného súdu, keď príjde s veľkou slávou a mocou, aby súdil živých a mrtvých. Od toho času vyučoval len samých učennikov o Sebe, o kráľovstve Božom, o jeho šírení sa na zemi a predpovedal i utrpenie apoštolom, ktorému vystavení budú. Tým dokončil svoj verejný učiteľský úrad.

Utrpenie a smrť Pána Ježiša Krista.

Dvoma dňami pred Veľkou nocou sišla sa vysoká rada židovská (synedrium) u najvyššieho kňaza Kajfaša, i radili sa zákonníci a Farisei, jako by Ježiša Krista úkladne chytili a zabili (Mat. 26; 3, 4); báli sa ale ľudu, ktorý Ho vysoko ctil, najmä po vskriesení Lazara v Bethanii pri Jeruzaleme. Judáš Iškariotský, jeden z apoštolov, obľahčil Fariseom a zákonníkom krvožité nástrahy, keď prisľúbil, že Ho za tridsať strieborných peňazí tajne jim naznačí a vydá. Vo štvrtok veľkonočný (pascha) poslal Ježiš podvečer apoštolov Petra a Jána (Luk. 22, 8) do mesta Jeruzalema: »Idte a pripravte nám baránka, aby sme jedli«. A keď sadol si s apoštolmi za stôl, aby dľa predpisu zákona Mojžišovho požíval veľkonočnú večeru, upečeného baránka, riekol (Luk. 22, 15): »S túžobnosťou žiadal som jesť tohoto ba-

ránka s vami, prv lež trpeť budem.« I umýval nohy svojim apoštolom, aby jich učil pokore. Aby však vyplnil to, čo veľkonočný baránok starého Zákona predznamenal, odporúčal a dal jim svoje telo a krev pod spôsobami chleba a vína za duchovný pokrm a rozkázal, aby to samé na Jeho pamiatku i ďalej konali. Keď totižto jedli, vzal Ježiš chlieb, dobrorečil a lámal a dával jim (Marek 14, 22): »Vezmite, toto je telo Moje.« A prežehnal kalich s vínom, i podal jim ho k pitiu a riekol (Mar. 14, 24): »Táto je krev Moja nového Zákona, ktorá za mnohých vyliata bude.« I doložil (Luk. 22, 19): »To čiňte na Moju pamiatku.« Týmito slovami ustanovil Ježiš Kristus najsvätejšiu obeť sv. Omše, prevelebnú sviatosť Oltárnu a stav kňazský; lebo keď apoštolom svoje Telo jako budúcu obeť za hriechy sveta (Luk. 22, 19) a krev svoju, ktorá za hriechy sveta vyliata bola, (Mat. 26, 28) dal a toto i budúce vykonávať kázal a nariadil: nuž teda ustanovil, aby táto obeť i po všetky časy tak vykonávaná bola, jako ju On pri poslednej večeri nekrvavým spôsobom konal, aby Jeho telo a krev čo pokrm duším podávané boli a toto všetko apoštoli a jich nástupníci spravovali.

Po večeri napomínal Ježiš Kristus apoštolov ku láske a jednote, jako On a Otec jedno sú, posilňoval jich k budúcim trápeniam, keď jim prisľúbil prísť majúcего Utešiteľa, Ducha Svätého (Ján 14, 26) a modlil sa za nich. K Šimonovi Petrovi riekol (Luk. 22, 31): »Šimone, Šimone, hľa satan vyžiadal vás, aby vás cúdil jako pšenicu: ale Ja som prosil za teba, aby nezhylnula tvoja viera, a ty, keď sa obrátiš, potvrdzuj svojich bratov.« I predpovedal apoštolom, že Ho Peter triráz zapre a Judáš Iškariotský zradí, aby bol mučený a ukrižovaný; predpovedal i svoje slavné vskriesenie (Ján 16, 16).

Tiež oznámil jim, že keď z mŕtvých vstane, predojde jich do Galilee (Marek 14, 28), kde sa s nimi sijde. I pozdvihol Ježiš oči k nebu a riekol (Ján 17, 1): »Otče, prišla hodina: osláv Syna svojho, aby Syn Tvoj oslávil Teba!« A keď sa pomodlil (Ján 17; 1—26), vyšiel z domu, prešiel s apoštolmi cez potok Cedron na vrch Olivetský do zahrady, Gethsemana zvanej (Marek 14, 32). Judáš Iškariotský nešiel s nimi, ale zostal v meste, aby dal znak Kajfašovi, kde by mohol dať Ježiša Krista chytiť. I riekol Pán apoštolom: »Sedzte tuto, kým sa pomodlím.« Ježiš, pojav sebou Petra, Jakoba a Jána, odišiel s nimi maľučko a riekol: »Šmutná je duša moja až k smrti; počkajte tuto a bdite.« Keď sa i od týchto apoštolov vzdialil, padol na svoje kolená, potil sa krvou v strašnej úzkosti smrteľnej a modlil sa: »Otče, Tebe je všetko možné; odjmi tento kalich odo Mňa: ale nie čo ja chcem, ale čo Ty!« Keď sa pomodlil, riekol k tým trom apoštolom (Marek 14; 42): »Vstaňte, poďme: hľa, ktorý Ma zradí, blízko je.« Potom navrátil sa Ježiš k ostatným apoštolom a Judáš Iškariotský pristúpil so zástupom najatých vojakov od najvyšších kňazov Annáša a Kajfaša i od zákonníkov a Fariseov, ktorí boli údami vysokej rady židovskej, i dal znamenie ozbrojeným zástupom, keď Pána Ježiša polúbil a riekol (Mat. 26, 49): »Zdrav buď, Majstre!« Ozbrojenci chceli zajať Ježiša Krista, ale Peter bránil Ho a odťal mečom ucho Malchusovi, sluhovi najvyššieho kňaza Kajfaša. Však Ježiš pokarhal Petra (Mat. 26, 52): »Obráť svoj meč na miesto jeho; lebo všetci, ktorí meč berú, mečom zahynú. Či nemám piť z kalicha, ktorý mi dal Otec?« I uzdravil Ježiš poraneného Malchusa. Učenníci odstúpili poslušne a Pán Ježiš riekol k zástupom (Mat. 26, 55): »Jako na lotra vyšli ste s mečmi a kyjami, aby ste Ma zajali: každý

deň sedával som u vás a učil v chráme, a nezajali ste Mňa. Ale toto všetko stalo sa, aby sa naplnily pisma prorokov (Plač. Jerem. 4, 20).« I opýtal sa Ježiš ozbrojencov, ktorí pred Ním pokľakli (Ján 18, 4): »Koho hľadáte?« Keď zástupy odpovedali, že Ježiša Nazaretského, riekol jim Ježiš (Ján 18, 8): »Ja som. Keď Mňa hľadáte, nechajte týchto, nech odídu.« Dôstojník rozkázal, aby ozbrojenci Pána Ježiša poviažali a odviedol Ho ku Annášovi, ktorý bol skôr najvyšším kňazom a svokrom najvyššieho kňaza Kajfaša. Apoštoli rozutekali sa, len Peter a Ján išli za Majstrom svojim až do domu Annášovho. Čestný najvyšší kňaz Annáš mal veľký vplyv na vysokú radu židovskú a na svojho zaťa, panujúceho najvyššieho kňaza Kajfaša. I pýtal sa Annáš Ježiša o Jeho učení a o učennikoch. Ježiš odpovedal mu (Ján 18; 20, 21): »Zjavne mluvil som svetu; vždy učil som v synagoge a v chráme, kde sa všetci Židia schádzavajú, a tajne nič som nemluvil. Čo sa Ma pýtaš? Pýtaj sa tých, ktorí slyšali, čo som jim mluvil.« Annášov sluha na to uderil Pána Ježiša Krista po tvári: »Či tak odpovedáš najvyššiemu kňazovi?« Čo sa toto u Annáša dialo, zaprel Peter Majstra svojho v predsení. A keď Ježiš Annášovi viacej neodpovedal, poslal Ho poviazaného ku svojmu zaťovi Kajfašovi, u ktorého sa vysoká rada židovská bola shromažďila. Farisei žalovali Ježiša Krista a najali skrivodlivých svedkov, ktorí riekli (Mat. 26, 61): »Tento povedal: Môžem zboriť chrám Boží a vo troch dňoch ho zase vystavať«. Keď sa jich skrivodlivé svedoctvo nesrovnávalo, pýtal sa Kajfáš Ježiša Krista (Mat. 26, 63): »Zaklínam Ťa skrze živého Boha, aby si nám povedal, či si ty Kristus, Syn Boží?« Ježiš odpovedal: »Ty si riekol.« Najvyšší kňaz roztrhol svoje rúcho a riekol: »Rúhal sa. Či ešte po-

trebujeme svedkov? Hľa, teraz ste počuli rúhanie: čo sa vám zdá?« Zákonníci odpovedali: »Hoden je smrti!« I bili rozzlostení zákonníci po tvári Pána Ježiša Krista. A Peter, ktorý vonku bol, zaprel Majstra svojho po druhý a tretí raz. Ráno na svitaní v piatok viedli zákonníci a Farisei Ježiša Krista k Pilátovi, vladárovi rímskému; ale nevnišli do zadného domu pohanského, aby sa nepoškvrnili (Ján 18, 28). Pilát vyšiel von a pýtal sa: »Jakú žalobu máte proti tomuto človekovi?« A začali na Neho žalovať (Luk. 23, 2): »Tohoto sme našli, že búri náš národ a bráni dane dávať cisárovi a hovorí, že je kráľom Kristom.« Vladár rímský pýtal sa Ježiša Krista (Mat. 27, 11): »Či si Ty kráľ Židovský?« Ježiš odpovedal Pilátovi (Ján 18, 34): »Či to sám od seba vravíš, či ti to druhí povedali o Mne?« Pilát riekol: »Či som ja Žid? Tvoj národ a najvyšší kňazi vydali Ťa mne; čo si urobil?« Ježiš odpovedal: »Kráľovstvo Moje nenie z tohoto sveta. Keby z tohoto sveta bolo Moje kráľovstvo, zajiste bránili by Ma moji služobníci, aby som nebol vydaný Židom«. Pilát sa pýtal: »Teda kráľ si Ty?« Ježiš riekol: »Ty vravíš; ja som kráľ. Ja som sa k tomu narodil a preto som na svet prišiel, aby som svedectvo vydal pravde: každý, kto je z pravdy, slyší Môj hlas.« I vyšiel Pilát von k Židom a riekol: »Ja žiadnej viny na Ňom nenachádzam.« Židia kričali (Luk. 23, 5): »Búril ľud, keď učil po všetkom Judsku počnúc od Galilee až sem.« I poslal Pilát Ježiša Krista k Herodesovi, panovníkovi Galilejskému, ktorý toho času bol v Jeruzaleme. Herodes zaradoval sa, keď uzrel Ježiša a nazdával sa, že nejaký zázrak od Neho uvidí; lež keď sa Ho spytoval, nedostal žiadnej odpovede. Najvyšší kňazi a zákonníci žalovali neprestajne na Ježiša Krista. Herodes dal Ho obliecť na posmech do bieleho

rúcha, jaké králi a mudrci vtedy nosievali a poslal Ho nazpäť k Pilátovi. Vladár rímský povolal najvyšších kňazov a zákonníkov i riekol, že ani sám, ani Herodes na obžalovanom Ježišovi viny nenašiel, a že Ho dá zbičovať a prepustí na slobodu. V skutku dal Pilát Ježiša zbičovať; pohanskí ale vojaci uplietli z trňov korunu, položili ju na Jeho hlavu a priodiali Ho rúchom šarlátovým. Zbičovaného Ježiša vyviedol vladár von a zvolal k Židom (Ján 19, 5): »Ajhľa človek!« Jaknáhle Farisei a zákonníci Pána Ježiša uzreli, kričali: »Ukrižuj, ukrižuj Ho!« Pilát riekol: »Vezmite Ho vy a ukrižujte; lebo ja na ňom žiadnej viny nenachádzam.« Židia kričali: »Máme zákon a podľa zákona má zomreť, lebo sa činil Synom Božím! Keď Ho prepustiš, nie si priateľ cisárov; lebo kto sa činí kráľom, protiví sa cisárovi!« Pilát našakal sa a medzi deviatou a dvanástou hodinou posadil sa na súdnu stolicu, umyl si ruky pred ľudom, vyznal Pána Ježiša Krista po štvrtýraz za nevinného, keď riekol (Matúš 27, 24): »Nevinný som ja krve Spravodlivého tohoto; vy vidzte!« Fariseami a zákonníkmi zvedený ľud kričal: »Krev Jeho na nás i na našich synov!« I prepustil zúrivým Židom lotra Barabáša a vydal jim Pána Ježiša Krista k postupnej smrti na dreve kríži jako nejakého zločinca.

Zúrivi Židia zbičovali Pána Ježiša Krista znovu, okorunovali Ho trňovou korunou, vyviedli Ho za mesto Jeruzalem na kopec Kalvariu či Golgotu, pribili Ho na kríž medzi dvoch zločincov v piatok pred Veľkou nocou okolo poludnia, v 33. roku požehnaného a najsvätejšieho života Jeho, za panovania cisára rímskeho Tiberia. Pilát dal vyvesiť na kríž Pána Ježiša Krista s nápisom v reči židovskej, grécskej a latinskej: »Ježiš Nazaretský, kráľ židovský«. Pod krížom Spasiteľovým stála Jeho

Matka, Panna Maria, Maria, matka Jakobova, Salome, matka synov Zebedeových, Maria Kleofášova, Maria Magdalena a apoštol Ján. S boľastného križa prehovoril Božský Vykupiteľ ešte sedemkrát a okolo tretej hodiny po hrozných mukách a posinechoch, ktoré mu Farisei robili, zvolal: »Dokonano jest (Ján 19, 30)! Otče, do rúk Tvojich porúčam ducha Svojho (Luk. 23, 46)!« I naklonil hlavu a vypustil dušu. Zradca Judáš hodil vysokej rade k nohám 30 strieborných a zvolal: »Zhrešil som, keď som zradil krev spravodlivú!« A obesil sa v zúfalstve.

Celá príroda sa zhrozila a oznamovala, že Spasiteľ sveta umiera! Už okolo poludnia, keď Pán Ježiš Kristus na križi visel, rozprestrela sa tma po Kalvarii a za tri hodiny zakrývala slnce a oblohu; opona chrámová roztrhla sa na dve poly, na dôkaz, že starý Zákon sa dokončil; zem triasla sa, skaly sa pukaly, hroby otváraly sa a mrtvi vstávali z nich. Pohanský stotník, ktorý stál pri križi na stráži, vyznal skrušene ľudu, ktorý sa prestrašený v prsia udieral, že človek tento bol spravodlivý, že bol Syn Boží. Dionys Areopagita, pohanský hvezdár a súdca areopagu (súdneho dvoru v meste Athenach v Grécku, neskôr biskup v tom istom meste) zbadal nepredvídané zatmenie slnca, ktoré stalo sa pri smrti Božského Spasiteľa, i zvolal: »Lebo trpí Boh prírody, alebo sa svet rúca!« Na ďalekom mori ozval sa tajomstvenný hlas pohanom: »Veľký Pán umrel!« To dosvedčujú pohanskí dejepisci[†] Plutarch a Tacitus, i tvrdia, že bol počutý plač a obdivovanie. A dľa svedectva Plutarchového dal rímsky cisár Tiberius túto udalosť vyšetrovať. Pilátovi zdala sa smrť Spasiteľova takou mimoriadnou, že podal obširnu zprávu o všetkých okolnostiach umučenia a ukrižovania Pána nášeho Ježiša

Krista cisárovi Tiberiovi, ktorý do roku 37. po Kr. P. v Ríme panoval. Tiberius dojatý zázrakami, ktoré Pilát vo svojom spise mu sdelil, navrhol senátu rímskému, aby Boha kresťanov medzi ríšskych bohov prijali. Senátori riekli, že keď sa nedal cisár Tiberius za boha vyhlásiť, že nemôžu žiadnemu človekovi božskú úctu preukazovať; ale Tiberius predsa ctil Ježiša Krista a naklonený bol kresťanom. Pilát padol do nemilosti u cisára Kaliguly, ktorý ho r. 39. do vyhnanstva, do mesta gallického (francúzskeho) Vienny poslal, kde si v zúfalstve život vzal. Rímský vladár Vitellius zložil veľkého kňaza Kaifáša a ustanovil na jeho miesto Jonathasa. Ukrutný Herodes Antipas vyhnaný bol do Gallie, do mesta Lyonu, zkaďe do Španielska ušiel, kde biedne zahynul. Tak píše cirkevný spisovateľ Eusebius († 338.) a za nim Tertullian. Eusebius (Hist. I, II) podáva svedectvo slavného vodca a spisovateľa židovského Jozefa Flavia (okolo r. 70. po Kr. P.) z jeho starožitnosti vyňaté: »Bol v tie časy nejaký Ježiš, človek múdry, keď Ho však možno človekom nazývať. Lebo bol činiteľom predivných skutkov, a učiteľom tých, ktorí radi pravdu prijímajú, a mal mnoho nasledovníkov jak zo Židov tak z pohanov. Ten bol Kristus. A keď Ho Pilát obžalovaného od kniežat nášcho národa na smrť kríža odsúdil, neprestali Ho milovať, ktorí z počiatku začali. Lebo ukázal sa jim tretieho dňa zase živý, dľa toho, jako o ňom to, i iného veľmi mnoho a divného svätí proroci z vnuknutia Božieho predpovedali. Ano, podnes národ kresťanský od Neho menovaný neprestáva.«

Vskriesenie a oslávenie Pána Ježiša Krista.

Pán Ježiš Kristus dokončil vykúpenie pokolenia ľudského Svojou preboľastnou smrťou na dreve kríži a

smieril krvavou svojou obetou rozhnevanú spravodlivosť Božiu; On stal sa obetou, jako píše sv. Ján (I. 2, 2) »sľutovania za naše hriechy a nielen za naše, ale i za všetkého sveta.« Po smrti Spasiteľovej prosili pokrytí Farisei Piláta, aby dovolil zlámať hnáty ukrižovaných, aby neostaly telá vo veľkonočnú sobotu na križoch. Vojaci polámali hnáty lotrom, Pánu Ježišovi ale otvoril vojak ľavý bok kopiou, z ktorého vyšla krev a voda. I vyplnilo sa proroctvo (II. Mojž. 12, 46. Žalm 33, 22): »Kosti v Ňom nezlámate« a (Zach. 12, 10): »Uzrú, do koho bodli!« Ku Pilátovi prišiel Jozef z Arimatie, bohatý a vážny úd vysokej rady židovskej a tajný predtým učeník Kristov a prosil vladára, aby smel sňať telo Spasiteľovo. I odniesol ho do svojej zahrady, ktorá pri vrchu Kalvárii bola, aby ho vo svojom novom hrobe pochoval. Nikodem, úd vysokej rady a tajný učenník Pána, doniesol masť z myrrhy a aloe. I pomazali telo Spasiteľovo, obvinuli ho presteradlami a voňavými vecmi a uložili do nového hrobu, neďaleko, kde bol ukrižovaný. Najvyšší kňazi a Farisei obsadili hrob strážou a zapečatili skalu, ktorá zatvárala hrob. Ale Fariseom a iným zaťatým nepriateľom nepodarilo sa Spasiteľa sveta a jeho Božské učenie zničiť; radosť jich dlho netrvala; smrť nemohla život, Pôvodcu života (Škut. 3, 15) u seba podržať.

Božský Spasiteľ vstal svojou mocou z mrtvých na tretí deň, jako predpovedal, prvý deň po veľkonočnej sobote a dokázal tým najväčším zázrakom svoju hodnosť Mesiašsku. Včas ráno v nedeľu zjavil sa Ježiš Kristus po svojom vskriesení v oslávenom tele najprv Marii Magdalene pri hrobe (Ján 20, 14), ktorá hneď bežala do Jeruzalema, aby tú radostnú zvesť apoštolom oznámila; neskôr nábožným ženám, Marii Jakobovej a Marii Sa-

lome (Mat. 28, 9), ktoré išli od prázdneho hrobu a riekol jim: »Zdravy buďte!« Keď padly k Jeho nohám a klaňaly sa Jemu, riekol: »Nebojte sa. Idte, zvestujte Mojim bratom (apoštolom), aby išli do Galilee, tam Ma uzrú.« Potom zjavil sa Ježiš Petrovi (I. Korint. 15, 5). Po poludni v nedeľu zjavil sa Ježiš dvom učennikom na ceste do mestečka Emaus (Luk. 24, 13—32) a večer desiatim apoštolom bez Tomáša (Luk. 24, 36), keď vstúpil medzi nich a riekol: »Pokoj vám! Ja som; nebojte sa!« Po ôsmi dňoch zjavil sa zase jedenástim apoštolom v Jeruzaleme, keď jim Tomáš prvé zjavenie veriť nechcel (Ján 20, 26). Tomáš zvolal: »Pane môj a Bože môj!« Apoštoli išli z Jeruzalema dľa vôle Spasiteľovej do Galilee a lovili ryby na mori tiberiasskom (genesarethskom). Boli tam: Peter a Tomáš, Nathanael (Bartolomej), Jakub a Ján (synovia Zebedeovi) a iní dva apoštoli (Ján 21, 2). I jedol s nimi chlieb a rybu na brehu, kde sa jim zjavil. Po obede riekol k Petrovi (Ján 21, 15): »Šimone Jonášov, či Ma miluješ viac, než tito?« Peter odpovedal: »Ovšem, Pane, Ty vieš, že Ťa milujem«. Riekol mu Ježiš: »Pas baránky Moje!« I pýtal sa Ježiš Petra po druhý i tretí raz a keď Peter vždy Jeho o svojej veľkej láske ujšťoval, riekol láskavý Spasiteľ: »Pas ovce Moje!« Tak potvrdil Ježiš Kristus Petra za najvyššieho správcu sv. Cirkve. Potom zjavil sa zase všetkým jedenástim apoštolom na vrchu v Galilei, kde sa Mu klaňali a riekol (Mat. 28, 18): »Daná je mi všeliká moc na nebi i na zemi. Preto idte, učte všetky národy, krstite jich v mene Otca i Syna i Ducha Svätého: učte jich zachovávať všetko, čokoľvek som vám prikázal: a hľa, Ja s vami som po všetky dni až do skonania sveta!« Potom videný bol oslávený Spasiteľ od viacej než 500 bratov v Galilei na vrchu, z ktorých mnohí za času sv. apoštola Pavla ešte žili, keď

svoj prvý list ku kresťanom korinthským písal, a konečne od Jakoba (I. Kor. 15; 6, 7). Slavné z mŕtvých vstanie Ježiša Krista stalo sa pre naše ospravedlnenie (Rim. 4, 25. I. Kor. 15, 4) a dokonalo naše vykúpenie, preto hovorí apoštol národov, sv. Pavel (I. Kor. 15, 14): »A keď nevstal Kristus z mŕtvých, marné je vtedy naše kázanie, marná je i vaša viera«. Vskriesenie Spasiteľovo ozbrojilo apoštolov neohrozenou smelosťou ku ohlašovaniu sv. evanjelia. A za štyridsať dní obcovoľ oslávený Bohočlovek a Spasiteľ, Ježiš Kristus so svojimi apoštolmi a učenníkmi, poučoval jich o kráľovstve Božom, činil mnohé divy pred nimi (Ján 20, 30), a povzbudzoval jich k prevedeniu Svojho diela Mesiašského (Skut. Ap. 1, 3). Apoštolom prikázal, aby neodchádzali z Jeruzalema a očakávali tam Ducha Svätého, Utešiteľa a Ducha pravdy. Vyviedol jich na vrch Olivetský, pozdvihol svoje ruky, požehnal jich, a poberal sa od nich, nesný do neba k Otcovi Svojmu, kde sedí a kraľuje na pravici Božej (Skut. ap. 1; 4—9), aby zase prišiel súdiť živých i mŕtvých (Skut. ap. 1, 11. Mar. 16, 19. Luk. 24, 51). Zadívení apoštolovia navrátili sa do Jeruzalema, i očakávali na modlitbách vyplnenie zaslúbenia Kristového (Luk. 24, 49): »A ja pošlem zaslúbenia Svojho Otca na vás: vy ale zostaňte v meste, kým nebudete oblečení mocou z výsosti.«

II.

Učinkovanie sv. apoštolov medzi Židmi a pohanmi.**Soslanie Ducha Svätého a prvá Cirkev v Jeruzaleme.**

Dľa prikázania Božieho Spasiteľa (Sk. ap. 1, 4) zotrúvali sv. apoštolí v Jeruzaleme na modlitbách, očakávali zaslúbeného Utešiteľa Ducha Svätého a pripravovali sa ku svojmu preťažkému verejnému úradu. Oni mali po vystúpení na nebe Ježiša Krista, svojho Učiteľa Božieho, Jeho učenie po všetkom svete medzi Židmi a pohanmi rozširovať, všetkých ľudí sv. krstom do Cirkve prijímať, kresťanské obce zakladať a riadiť, sv. sviatosti prisluhovať a obetu nekrvavú na Jeho pamiatku konať (Mat. 28; 18—20. Mar. 16; 15—18). Lež oni boli neučenými a bojazlivými rybármi! Sami nepochopovali základne učenie Majstra svojho Božieho a duchovné kráľovstvo Mesiašovo. Smýšľanie jejich bolo pozemské. Preto pýtali sa Ho, jakú jim dá odmenu, že Ho nasledujú (Mat. 19, 27), hádali sa medzi sebou, kto by bol z nich väčším (Luk. 22, 24), a Jakob a Ján chceli byť v Jeho kráľovstve prvými úradníkmi (Mat. 20, 22); preto nepochopovali ani učenie o sviatosti Oltárnej (Ján 6, 30—61), ani to, žeby mal Spasiteľ umrieť ukrutnou smrťou (Luk. 18, 38). Keď na vrchu Olivetskom odchádzal do neba, opytovali sa osláveného Spasiteľa, či obnoví kráľovstvo Israelské (Skut. ap. 1, 6)? Často karhal jich Pán Ježiš pre neveru (Mar. 16, 14). A taki boli bojazliví, že sa v zahrade Getsemane rozutekali, keď ozbrojenci zajali jich Majstra, a len Peter a Ján išli za Nim

ku najvyšším kňazom, kde Peter zo strachu zaprel Pána, a po smrti Jeho zavreli sa všetci v Jeruzaleme zo strachu pred najvyššími kňazmi a Farisejmi (Ján 29, 19). Takí slabí boli 11. apoštoli, keď jich zanechal Spasiteľ, aby Jeho veľké dielo na zemi konali. A veriacich bolo málo medzi Židmi po vystúpení na nebe Pána; v Jeruzaleme, bolo jich s apoštolmi 120, v Galilei 500. Úloha apoštolov bola ťažká; preto horlive modlili sa a za desať dní očakávali zasľúbeného Utešiteľa. Na radu sv. Petra vyvolili apoštoli na miesto zradcu Judáša Iškariotského, ktorý zo zúfalstva sa bol obesil, z prítomnosti 120 veriacich žrebom (lósom) Mateja za apoštola (Skut. 1; 15—26).

V židovský sviatok 1. etnic (Pentekoste), v slavnosť to obžinkov a pamiatky obsiahnutia Zákona na vrchu Sinai, v 50. deň vskriesenia, v 10. deň na nebe vystúpenia Pána Ježiša Krista, shromaždení boli 12. apoštoli v prítomnosti Matky Spasiteľovej, Panny Marie, a zotrvali jednotlivo na modlitbe (Skut. ap. 1, 14) v tej svetlici v Jeruzaleme, v ktorej požívali boli poslednú večeru so svojim nebeským Učiteľom. V Jeruzaleme prítomní boli na tej výročnej slavnosti veľmi mnohí Židia a na vieru v jedného Boha obrátení pohanovia (Proselyti) z celého sveta. I stal sa ráno zrazu zvuk z neba, ako prichádzajúceho prudkého vetru (Skut. ap. 2, 2) a naplnil celý dom, v ktorom modlili sa apoštolovia. I ukázali sa ohnivé jazyky nad apoštolmi a Duch Svätý naplnil všetkých. Predtým nerozumeli učenie Kristovo, teraz hneď poznali všetku pravdu. Predtým boli neučení, teraz začali hovoriť zadiveným zástupom Židov a pohanov, ktorí sa k domu sbehli, o duchovnom kráľovstve Mesiašovom, o Jeho svätom učení, o Jeho vykúpení všetkých ľudí a o svojom apoštolskom povolani.

Predtým bojazliví, že si netrúfali na ulicu vyjsť, vyznávajú teraz smeie ukrižovaného i vskrieseného Spasiteľa. I prestrašili sa všetci Židia a pohania a zadivení zvolali (Skut. ap. 2, 7): »Hľa, či nie sú tito, ktorí mlúvia, galilejskí? A jako sme my slyšali jedenkaždý svoj jazyk, v ktorom me sa narodili?« I pýtali sa jeden druhého: »Čo to máš byť?«

Sv. Peter, hlava apoštolov, osvietený Duchom Svätým, povstal a ohlašoval zadiveným zástupom význam zázračného soslania Ducha Svätého, o ktorom proroci Joel a Isaiáš predpovedali (Joel 2, 28. Isai. 44, 3): »Vylejem z Ducha svojho na všetko telo; a prorokovať budú vaši synovia i vaše dcéry, a vaši mládenci videnie vidieť budú a vaši starci sny mať budú. A dám zázraky na nebi zhora, a znamenie na zemi dolu: krev a oheň a dýmovú paru.« I ohlašoval jim sv. Peter od nich ukrižovaného Ježiša čo pravého Syna Božieho a zaslúbeného Mesiaša. A slova jeho prenikly srdcia mnohých a milostou Božou naplnení zvolali: »Čo máme činiť, mužovia bratia?« A sv. Peter vyzýval ich, aby prijali vieru Spasiteľovu pokánim a krstom (Skut. ap. 2, 38): »Čiňte pokanie a pokrstení buď jedenkaždý z vás v mene Ježiša Krista na odpustenie svojich hriechov: a prijmite dar Ducha Svätého!« I napomínal ich: »Zbavte sa tohoto zlého pokolenia,« t. j. oddelte sa od neverného židovstva a pošetilého pohanstva a vstúpte do našej spoločnosti! I dalo sa hneď pokrstiť 3000. A tak bola založená prvá verejná obec cirkevná dľa ducha Spasiteľovho v Jeruzaleme a od toho dňa počína sv. Cirkev verejný svoj život; lebo veriaci žili spoločne na modlitbách, v poslúchaní učenia apoštolského, v slávení večere Pána (sv. Omše) a v prijímaní svätých sviatostí, najmä sviatosti Oltárnej (Skut. ap. 2, 42).

No sv. Cirkev v Jeruzaleme ešte viac zrástla. Sv. Peter a Ján vstupovali o tretej hodine do chrámu, aby sa modlili, i uzdravili štyridsaťročného, chromého od narodenia žobráka, keď sv. Peter riekol: »Žlata a striebra nemám, ale čo mám, to dám tebe. V mene Ježiša Nazaretského vstaň a choď!« I sbehol sa všetok ľud do siene Šalamonovej ku apoštolom Petrovi a Jánovi a obdivovali ich. A sv. Peter ohlašoval slovo spásy a privolával ľudu (Skut. ap. 3; 19, 26): »Číňte pokanie a obráťte sa, aby zhladené boli vaše hriechy! Vám najprv vzbudil Boh svojho Syna, poslal Ho dobrečiniaceho vám: aby sa obrátil jedenkaždý od svojej neprávosti!« I dali sa zase 2000 Židov pokrstiť a sv. Cirkev v Jeruzaleme počítala 5000 veriacich (Skut. ap. 4, 4). Týmto verejným zovňajším vyznaním učenia Ježiša Krista premenili sa pokrstení Židia celkom i vnútorne. Oni žili jako bratia a sestry jednej rodiny, boli jakoby jedno srdce o jedna duša. Majetok bol jim spoločný a nebolo medzi nimi chudobných, lebo majetní veriaci predávali svoje polia a domy a donášali peniaze apoštolom, aby z toho každému kresťanovi dľa potreby udeľovali (Skut. ap. 4, 32). Apoštolia riadili mladú Cirkev a strážili nad čistotou a pravdou. Keď Ananiaš a jeho manželka Safira predali svoje pole a klamu pri utržených peniazoch, ktoré k nohám apoštolov priniesli, sa dopustili, potrestal ich sv. Peter, čo hlava apoštolov, náhlou smrťou (Skut. ap. 5, 1—10). A keď povstali roztržky medzi kresťanmi z domorodého židovstva a z cudzozemských Židov, ktorí grécky hovorili, najmä preto, že sa vdovy gréckych žido-kresťanov pri rozdávaní podpory ukrivďovali, svolali 12. apoštolí mnohých učennikov a riekli k veriacim (Skut. ap. 6, 2): »Nenie slušné, aby sme opustili slovo Božie a prisluhovali stolom. Vyberte

si sedem mužov dobrej povesti, plných Ducha Svätého a múdrosti, ktorých by sme ustanovili nad tou prácou. My ale pilní budeme v modlitbe a posluhovaní slova.« I vyvolení boli siedmi diakoni, nad ktorými sa apoštoli modlili a vkládali na nich svoje ruky. Takto posvätení diakoni (Skut. ap. 6, 6) starali sa o chudobných kresťanov a o hmotné záležitosti sv. Cirkve; neskôr poverili ich apoštoli i čiastočným vykonávaním svojej moci apoštolskej, keď mohli i slovo Božie ohlašovať, krstiť a veriacim prevelebnú sviatosť Oltárnu podávať.

Služby Božie týchto prvých kresťanov, zo židovstva posýlých, boli dvojnásobné. V súkromných domoch kresťanských pozostávaly služby Božie zo spoločnej modlitby, z poslušania slova apoštolského, z podieľu-brania na nekrvavej obete sv. Omše a z prijímania sviatosti Oltárnej (Skut. ap. 2; 42, 46); týmito súkromnými službami Božími oddeľovali sa prví kresťania jeruzalemski od iných Židov. Ale oni súčasťňovali sa spolu i na verejných službách Božích v chráme jeruzalemskom, na starozákonných obetách, pobožnostiach a modlitbách a to preto, že ten chrám Pán Ježiš Kristus svojou prítomnosťou poctil, že dľa vôle Božej levitické obety svoju silu ešte celkom neutratily, že apoštoli mohli sa v chráme odvolávať na svedoctvá starozákonných prorokov, ktoré znely o Ježišovi Kristovi, čo zaslúbenom Mesiašovi a získať hlásaním slova Božieho Židov, ktorých milostivý Boh prvých povolal do kráľovstva svojho, do sv. Cirkve. Prozreteľnosť Božia chcela, že len pomaly mali prestať zastaralé obrady starozákonné. Čím väčším počtom shromažďovali sa do chrámu učennici Kristovi, tým ľahšie mohla sa starozákonná bohoslužba v novozákonnú pre-tvoriť. Pritom pridržali sa Židia krčovito obradov dľa predpisov Mojžišových, kým mali jakúkoľvek malú moc

štátnu vo svojich rukách, a sami sv. apoštoli, čo pravi Židia, ctili si vysoko staré národné obyčaje a pamiatky. A preto ostávali prví kresťania, zo Židostva pošli, opravdivými Židmi a rozdeľovali sa od druhých Židov len vierou v prísľého Mesiaša a zachovávaním veľkého zákona lásky k Bohu a blíznym a inými dokonalejšími zásadami, ktoré jich láskavý Spasiteľ zachovávať naučil; a to tak dlho trvalo, kým prozreteľnosť Božia chrám jeruzalemský čo obraz sv. Cirkve, a nevďačný národ židovský celkom nezavrhlá.

Prenasledovanie apoštolov a veriach v Jeruzaleme a ďalšie šírenie sa kresťanstva medzi Židmi.

Neohrozené oslavovanie vskrieseného Ježiša Krista čo Syna Božieho v chráme jeruzalemskom skrze sv. apoštolov Petra a Jána a uzdravenie nemocného žobráka pobúrilo Fariseov a Saduceov proti smelým apoštolom. Saducei pohoršili sa najmä preto, že zvestovali apoštoli z mrtvých vstanie Spasiteľovo. (Skut. ap. 4, 2). I zajali jich Saducei a hodili do väzenia. Na druhý deň ráno shromaždili sa najvyšší kňazi a údovia vysokej rady židovskej (synedrimum) v Jeruzaleme i pýtali sa apoštolov: »Jakou mocou, alebo v čom mene učinili ste to vy?« Sv. Peter smele ohlásil pred vysokou radou, že v mene Ježiša Krista, ktorého dala rada židovská ukrižovať a ktorý z mrtvých vstal, chromého žobráka uzdravili. Keď videli stálosť Petrovu a úctu, ktorú apoštoli pre tento zázrak požívali u ľudu, báli sa jich najvyšší kňazi a zákonníci odsúdiť a potrestať, i prepustili jich na svobodu s prikazom, aby o tom zázraku ľudu nehovorili, ani v mene Ježišovom neučili. Peter a Ján odpovedali (Skut. ap. 4. 19): »Či je to spravodlivé pred tvárou

Božou, aby sme vás viac poslúchali, lež Boha, súdte! Apoštoli vrátili sa ku svojim bratom. A keď sa skrže apoštolov dialy mnohé zázraky v meste, keď ľudia na ulice vynášali nemocných, ktorí hneď uzdravení boli, jak-náhle len tóna mimo idúceho Petra nektorého z nich zastienila, rástol počet veriacich v Ježiša Krista. I vyplnilo sa na apoštoloch proroctvo Spasiteľovo, že jich ľudia budú nenáviieť a prenasledovať; lebo najvyšší kňazi Annáš a Kaifaš, Farisei a Saducei uväznili jich zase, ale anjel Boží vysvobodil jich v noci z väzenia (Skut. ap. 5, 19). Na druhý deň kázal zase Peter a Ján v chráme; i chytil jich predstavený chrámu a zaviedol jich pred vysokú radu. Sv. apoštoli bránili svoje poslanie Božské a svedectvo o Kristu (Skut. ap. 3, 30) a sv. Peter riekol: »Boh našich otcov uskriesil Ježiša, ktorého ste vy usmrtili. Toho za kráľa a Spasiteľa vyzdvihol Boh svojou pravickou, aby bolo dano ľudu israelskému pokanie a odpustenie hriechov. My sme svedkami týchto slov i Duch Svätý, ktorého dal Boh všetkým, ktorí sú poslušní Jemu.« Rozhnevali sa údovia vysokej rady a chceli ho zabiť. I povstal spravodlivý Gamaliel a riekol (Skut. ap. 5, 38): »Odstúpte od týchto ľudí a nechajte jich: lebo jestli je z ľudí táto rada alebo to dielo, rozpadne sa; keď je z Boha, nebudete ho môcť zrušiť.« Vysoká rada dala sv. Petra a Jána zbičovať zakázala jim učenie Ježiša Krista ohlašovať a prepustila jich na svobodu. Lež oni tešili sa, že za hodných uznání boli pre Krista môcť trpeť, i zvestovali horlive i na ďalej učenie Spasiteľovo každý deň v chráme a po domoch.

Sv. Cirkev zmáhala sa v Jeruzaleme tak, že i mnohí kňazi židovskí dali sa pokrstiť. Čím viac rástla sv. Cirkev, tým viac hnevali sa pokrytiskí Farisei a neve-

riaci Saducei. R. 36 po Kr. P. vypuklo verejné prenasledovanie kresťanov, keď nedávno vyvolený horlivý diakon Štefan mocnými slovami dokazoval, že starý Zákon premení sa na nový, Ježiša Krista, sediaceho na pravici Božej, nadšene oslavoval, a plný milosti Ducha Svätého veľké divy a zázraky medzi ľuďmi konal. Najprv chytli zákonníci horlivého diakona Štefana, priviedli ho pred vysokú radu a obžalovali ho skrivodlive, že sa rúhal Mojžišovi a Bohu. Sv. diakon Štefan držal pred vysokou radou nadšenú a skvelú historicko-apologetickú reč, v ktorej vystúpil proti zarytosti židovskej, ako hriechu proti Duchu Svätému. I vytýkal a dokazoval Židom z vlastných jích dejín jasne a otvoreno jích zaryté a tvrdohlavé odpiekanie poznanej pravdy i zahrnel jim rázne do prázdnych prevrátených srdiec (Skut. ap. 7, 5): »Tvrdej hlavy a neobrezaných srdiec a uší! Vy sa protivíte vždy Duchu Svätému, jako otcovia vaši, tak i vy. Ktorému z prorokov neprotivili sa vaši otcovia? Veď zabili tých, ktorí predpovedali príchod Spravodlivého, ktorého ste vy teraz zradcami a vrahmi boli! Keď Farisei a Saducei túto pravdu počuli, rozpálili sa hnevom, škripali zubami, vyviedli Štefana z Jeruzalema a ukameňovali ho, keď sa za obrátenie svojich nepriateľov modlil (Skut. ap. 7, 59): »Pane, nepokladaj jim to za hriech!« Pri kameňovaní sv. Štefana vyznačoval sa svojou krvoločnosťou mladý učený Farisej Šavel. Tak vykrvácal pre Krista prvý mučenník sv. Cirkve! A keď videli nepriatelia Kristovi tieť prvú krev horlivého vyznávača pravdy, rozzúrili sa jako divoké zvery a prenasledovali veriacich ukrutne v Jeruzaleme. Čo najväčší nepriateľ zúril v Jeruzaleme mladý horlivec farisejský Šavel, ktorý vchádzal do kresťanských domov, a mužov i ženy do väzenia odvádzal. Toto prenasledovanie donieslo dobré ovocie sv. Cirkvi

Kristovej; lebo veriaci rozišli sa z Jeruzalema po celej Palestíne a usadili sa po mestách v Judsku, v Samarii a v Galilei, ba zašli i do Fenície a Syrie (najmä do ľudnatých miest Antiochie a Damašku), jako i na ostrov Cyprus (Skut. ap. 8, 1. II, 9) a ohlašovali so zdarom všade medzi Židmi učenie Pána Ježiša Krista.

Po čas prenasledovania kresťanov ostali sv. apoštoli v Jeruzaleme a účinkovali v tichosti na rozšírení a upevnení sv. Cirkve. Diakon Filip, ktorý ušiel do Samarie, pôsobil tam horlive hlásaním slova Božieho a mnohými zázrakami, ktoré činil tak, že veľké množstvo Židov dalo sa od neho pokrstiť. Keď počuli apoštoli v Jeruzaleme, že obyvatelia Samarie prijali slovo Božie, vyslali z pomedzi seba svoju hlavu, sv. Petra, so sv. Jánom, aby Samaritánov do jednoty sv. Cirkve prijali. A sv. Peter, čo hlava apoštolov, prišiel so sv. Jánom do Samarie, modlili sa nad tými, ktorí boli diakonom Filipom pokrstení, vkladali na nich svoje ruky, aby prijali Ducha Svätého, t. j. potvrdzovali ich vo sv. viere, birmovali ich (Skut. ap. 8, 17). V týchto prvých časoch sv. Cirkve dosahovali pokrstenci vkladáním rúk apoštolských i zvláštne dary Ducha Svätého okrem posilnenia vo viere, jako dar reči, že mohli mlúviť cudzími jazykmi, dar činenia divov a iné. Takéto milosti obsiahli i kresťania v Samarii pri sviatosti birmovania skrze sv. Petra a Jána. Keď to zbadal istý pokrstený Šimon, ponúkal sv. apoštolom peniaze, aby mu udelili svoju moc, žeby i skrze neho každý, na koho on vloží svoje ruky, prijal Ducha Svätého. Sv. Peter pokarhal Šimona, že dar Boží za peniaze kúpeným byť nemôže (tento hriech menuje sa Simoniou). Pošetilý Šimon Magus a istý Dositheus prekážali neskôr šíreniu sa sv. Cirkve a jej upevneniu v Samarii svojím bludným vystupovaním a

prevráteným učením, i vydávaním sa za Mesiašov. Sv. apoštoli vrátili sa do Jeruzalema a ztade navštevovali novo založené cirkevné obce v celej Palestíne, Fenícii, Syrii a na ostrove Cypre, ktoré sv. Peter, čo hlava apoštolov, jako dcéry s matkou Cirkvou v Jeruzaleme spojil. Horlivý diakon Filip pokrstil na ceste, z Jeruzalema do Gazy vedúcej, i proselytu židovského, dvorana murinskej kráľovny Kandace (z Nubie), ktorý bol prišiel do Jeruzalema, aby sa Bohu modlil. Keď ho krstil, pýtal sa: »Či veríš celým srdcom?« A dvoran odpovedal (Skut. ap. 8, 37): »Verím, že Syn Boží je Ježiš Kristus«. I odišiel pokrstený kráľovský dvoran do svojej vlasti a tešil sa, že bude môcť oznámiť učenie Kristovo v Nubii a pripravovať cestu k založeniu tam sv. Cirkve. Diakon Filip ohlašoval sv. evangelium po všetkých mestách prímorských, až prišiel do slavného mesta Cesaree.

Obrátenie prenasledovníka sv. Cirkve Šavla.

Roku 37. po narodení Krista Pána vyvolila si prozreteľnosť Božia nového mohútneho obrancu a rozširovateľa kráľovstva svojho na zemi v osobe najukrutnejšieho prenasledovníka sv. Cirkve, učeného mladého Farisea Šavla.

Šavel narodil sa v meste Tarse v maloasijskej krajinke Cilicii z pokolenia Benjaminovho čo mešťan rímský. V rodnom meste osvojil si nadaný mladík všetky vedy, ktoré sa tam na slavných gréckych školách pestovali. Pozdejšie prišiel do Jeruzalema a učil sa pod slavným židovským učiteľom Gamalielom bohoslovie a vycvičil sa v tej vede dľa názoru farisejského, i poznal osobne Ježiša Krista (I. Kor. 9, 1). Bol horlivým Fariseom a

prenasledovníkom sv. Cirkve Kristovej. Keď učenie Kristovo rozšírilo sa po celej Palestíne a Malej Asii, najmä v krajinke Syrii, vyžiadal si od najvyššieho kňaza židovského v Jeruzaleme plnomocenstvo, aby mohol v syrskom meste Damašku Židov pochytať, ktorí boli vyznavačmi učenia Kristovho, jako to v Jeruzaleme predošlého roku robil (Skut. ap. 8, 3). Na ceste blízko mesta Damašku obkľúčilo ho svetlo z neba a keď padol na zem, počul hlas (Skut. ap. 9, 4): »Šavle, Šavle! Čo Mňa prenasleduješ?« I pýtal sa v úzkosti: »Kto si, Pane?« A hlas z neba odpovedal: »Ja som Ježiš, ktorého ty prenasleduješ. Vstaň a id' do mesta a tam bude tebe povedano, čo máš činiť.« Oslepeného Šavla zavedli súdruhovia do Damašku, kde za tri dni v slepote žil a neprestajne sa modlil. I zjavil sa Ježiš učenníkovi Ananiašovi a riekol mu: »Id' k Šavlovi do domu Judovho, lebo mi je nádobou vyvolenou, aby niesol Moje meno vpred pohanov i kráľov i synov Israelských.« Ananiaš išiel k slepému Šavlovi, vložil naň ruky a riekol: »Brat môj Šavle, Pán Ježiš, ktorý sa tebe ukázal na ceste, ktorou si kráčal, poslal mňa, aby si prehliadol a naplnený bol Duchom Svätým.« I prehliadol a bol pokrstený. Za niekoľko dní obcovoal s učenníkmi apoštolskými v Damašku, ktorí ho vo sv. viere vyučili. I vystúpil v synagoge a začal ohlašovať Židom, že Ježiš Kristus je Syn Boží (Skut. ap. 9, 20). Židia divili sa a riekli: »Či nenie tento, ktorý hubil v Jeruzaleme tých, čo vzývali meno toto, a sem preto prišiel, aby jich poviazaných viedol ku kniežatom kňazským?« Ano, divili sa zaslepení Židia, že Boh najkrvožižnivejšieho odporca, pyšného rímskeho mešťana, útlovzdelaného Gréka, svetárskeho Syrana, horlivého a úzkoprsého Žida, zarytého Farisea, za najhorlivejšieho apoštola Kristovho vy-

volil. Jako apoštoli v deň Letnic (Turičný), tak premenený bol v Damašku Šavel a prijal meno Pavel.

Z Damašku odišiel Pavel do Arabie, kde za tri roky v samote žil, aby sa v pravde, ktorú poznal, utvrdil a na úrad apoštolský náležite pripravil. I ohlašoval v Arabii roztrateným Židom vieru v božského Spasiteľa. Keď sa navrátil r. 40. po Kr. P. do Damašku, ohlašoval v synagoge Židom sv. evangelium a dotieral tak horlive na nich, aby prijali učenie Kristovo, že ho chceli Židia zabiť. Veriaci zachránili ho pred zúrivými Židmi, spustili ho nočnou dobou v koši pres mestské hradby a Pavel prišiel šťastne do Jeruzalema a chcel sa pripojiť k učeníkom apoštolským, ktorí sa ho všetci báli. Barnabáš predstavil ho apoštolom a zvláštne sv. Petrovi (Gal. 5, 18), a rozprával jako divotvorne bol Pavel obráteným. Za 15 dní obcovoal Pavel s apoštolmi v Jeruzaleme, i ohlašoval Ježiša Krista čo Syna Božieho Židom v synagogách. Židia siahali mu na život; preto odišiel do svojho rodného mesta Tarsu v Cilicii, kde ho Barnabáš vyhládal a do Antiochie odviedol (Skut. ap. 11, 25), v ktorom meste za celý rok slovo Božie spolu ohlašovali.

Učinkovanie sv. Petra a prijímanie pohanov do sv. Cirkve.

Keď úhlavný nepriateľ sv. Cirkve z Jeruzalema do Damašku odišiel, kde zázračným spôsobom obrátený bol, poživala sv. Cirkev pokoja v Jeruzaleme a po celej zemi židovskej, i širila sa a upevňovala každým dňom. Sv. Peter a iní apoštoli chodili po Judsku, Galilei a Samarii, ohlašovali všade medzi Židmi slovo Božie, krstili tých, ktorí prijali sv. vieru, posilňovali (birmovali) jich vo viere a konali mnohé divy a zázraky. Na tejto

apoštolskej ceste prišiel sv. Peter do mesta Lyddy (i Diospolis menovaného), ktoré ležalo od Jeruzalema asi na päť míľ vzdialené, na ceste do primorského mesta Joppe (Jaffa) vedúcej. I uzdravil tu osem rokov na porážku trpiaceho Eneasa a zázrak tento zapríčinil, že sa mnohi Židia obrátili na vieru Kristovu. V meste Joppe (Jaffa) umrela dobročinná kresťanka Thabitha. Učenníci počuli, že sa sv. Peter v Lydde, ktorá bola len tri míle vzdialená, zdržuje, i poslali k nemu dvoch mužov a prosili ho, aby k nim prišiel. A keď sv. Peter do mesta prišiel, vskriesil zomrelú Thabithu z mŕtvych a mnoho Židov uverilo a dalo sa pokrstiť. Sv. Peter býval za dlhý čas v tom primorskom meste u nejakého kresťanského koželuha, menom Šimona.

Jedného dňa vystúpil sv. Peter na plochú strechu domu, ktorý stál pri samom medzizemnom mŕi, aby sa okolo poľudnia modlil; i pripadlo naň vytrženie mysle: videl nebe otvorené a sostupovala z neho nádoba jako veľké prestieradlo, v ktorej nachádzaly sa všelijaké zveri štvornohé a zemeplazi i rozličné vtáctvo. I počul hlas:

Vstaň, Petre, bij a jedz! Peter riekol: »Nie, Pane, lebo som nikdy nič obecného a nečistého nejedol.« Nadzemský hlas ozval sa zase: »Čo Boh očistil, nehovor, že je to obecné!« A videnie zmizlo. Sv. Peter rozjímal o videní a poznal, že pod tými zvieratmi, ktoré videl a požívať mal, vyzumievajú sa rozličné národy, ktoré kázaním slova Božieho skrze apoštolov ku Kristu obrátené a do sv. Cirkve prijaté byť majú. V tom istom čase zjavil sa Boh Korneliovi, vodcovi rímskej kohorty vojanskej (desiatiny pluku či legie), pohanovi, ktorý bol židovským proselytom, v jedného Boha veril, prikazy Božie zachovával a mnohé almužny chudobným v meste Cesarei, kde býval, udeľoval. Tomu oznámil Boh skrze

andela, aby poslal do mesta Joppy ku Petrovi, ktorý ho má poučiť, čo by mal činiť. Keď sv. Peter sostúpil s domu, prišli práve poslanci Korneliovi k nemu, ktorí ho prosili, aby do Cesaree išiel a Kornelia vo sv. náboženstve vyučil. I riekol ku Korneliovi: »V pravde som poznal, že Boh nenie prijímačom osôb: ale v každom národe, kto sa Ho bojí a číní spravodlivosť, príjemný je Jemu.« I ohlašoval sv. Peter Ježiša Krista, Syna Božieho, Spasiteľa celého ľudského pokolenia, ktorého Židia ukrižovali, ktorý ale vstal z mŕtvých a apoštolov poveril, žeby všetkým ľuďom Jeho učenie ohlašovali a tým, ktorí v Neho uveria, hriechy odpúšťali. A keď sv. Peter kázal, naplnil Duch Svätý Kornelia a prítomných pohanov, jako nekdý apoštolov, aby bez všetkej pochyby mohli byť pokrstení a tým dokázal, že nielen Židia, ale všetci ľudia povolani sú do sv. Cirkve. Židia, ktorí so sv. Petrom boli prišli, divili sa; on ale riekol: »Či môže kto zabrániť vody, aby neboli pokrstení títo, ktorí prijali Ducha Svätého, jako i my?« I pokrstil sv. Peter Kornelia a mnohých pohanov. (Skut. ap. 10). Keď počuli nektorí učenníci, že sv. Peter pokrstil pohanov a prijal do sv. Cirkve v Cesarei, prišli z Cyreny a Cypru do hlavného východného mesta rímskeho Antiochie a pokrstili mnohých pohanov. Kresťania, zo židovstva pošli, najmä tí, ktorí bývali v Jeruzaleme pohoršili sa nad tým veľmi. Sv. Peter vrátil sa do Jeruzalema, poučil reptajúcich kresťanov zo židovstva, prečo pohanov pokrstil a do sv. Cirkve prijal (Skut. ap. 11, 1—18), že sa to z vnuknutia Božieho stalo. I doložil sv. Peter: »Ponevác tú istú milosť dal jim Boh, jako i nám, ktorí sme uverili v Pána Ježiša Krista: kto som bol ja, aby som mohol zabrániť Bohu?« Žido-kresťania, najmä ktorí boli z Fariseov a zo židovských kňazov, vo svojej

predpojatosti žiadali sice od pohanov, aby sa pred sv. krstom podrobili zákonu Mojžišovmu a najmä obriezke, dali sa ale sv. Petrovi poučiť, velebili Boha a riekli: »Teda i pohanom dal Boh pokanie k životu!« Keď do počuli apoštoli v Jeruzaleme, že v hlavňom východňom meste cisárstva rímskeho, Antiochii, prijali mnohí pohanskí Gréci vieru Kristovu, poslali ta sv. Peter a ostatní apoštoli učennika Barnabáša, aby jich vo viere utvrdzoval a slovo Božie jim ohlašoval. Učenník Barnabáš išiel do Tarsu a pojal sebou učennika Pavla, aby mu v tom sv. diele bol na pomoci. Za celý rok (40. po Kr. P.) učinkovali títo horliví učenníci v Antiochii tak zdarne medzi pohanmi, že tu založená bola druhá slavná cirkevná obec a jej údovia nosili prví meno »kresťanov« (Skut. ap. 11, 26). Cirkev v Antiochii stála v spojení s Cirkvou v Jeruzaleme, ktorú podporovala po čas hladu štedre skrze ruky učenníkov Barnabáša a Pavla. (Skut. ap. 11. 27—30. 12, 25). Pozdejšie prevzal sv. Peter riadenie cirkve v Antiochii a bol za čas jej biskupom a keď r. 42. po Kr. P. do Rima odchádzal, ustanovil Evidia za jej biskupa.

Druhé prenasledovanie kresťanov v Jeruzaleme a mučennícka smrť Jakoba staršieho.

Sv. cirkev v Jeruzaleme požívala za dlhší čas pokoja. Po smrti cisára rímskeho Tiberia panoval od r. 37. po Kr. P. cisár Kaligula, ktorý judského vládaru Piláta do vyhnanstva poslal; jeho nástupca Vitellius zložil i najvyššieho kňaza Kajfáša z úradu a dosadil na jeho miesto Jonathasa. Vysoká rada židovská a najvyšší kňaz pozbavení boli moci nad životom a smrťou občanov a sami Židia znepokojovaní boli

častým zamieňaním sa najvyšších kňazov a žiarlivými roztržkami Fariseov a Saduceov. Preto mali kresťania od Židov pokoj. Roku 41. ustanovil cisár Klaudius za kráľa v Judsku a Samarii Herodesa Agrippu I. vnuka Herodesa I. (Idumejského), ktorý zavŕačiť chcel sa vysokej rade židovskej a dovolil židovským kňazom, aby kresťanov prenasledovali. On bol prvým zo svetských panovníkov, ktorí kresťanov prenasledovali. Židovski kňazi najviac nenávideli apoštola Jakoba Staršieho, brata Jánovho, syna Zebedeovho, preto že horlive učenie Kristovo v Jeruzaleme hlásal; na jich žiadosť dal Herodes Agrippa sv. Jakoba chytiť a jeho hlavu mečom zotáť. Sv. Jakob Starší stal sa prvý z apoštolov mučenníkom. Keď ukrutný kráľ videl, že sa to Židom ľúbi, hodil do väzenia i hlavu apoštolov sv. Petra a chcel ho dať po veľkej noci usmrtiť (Skut. ap. 12, 4). Sv. Peter sedel vo väzení, strážený 16 vojakmi; ale veriaci modlili sa neprestajne k Bohu za neho. V tú noc, keď ho chcel kráľ k smrti dať vyviešť, spal sv. Peter medzi dvoma vojakami, viazaný dvoma reťazami a stráž stála pred dvermi väzenia. I prišiel anjel Pánov k Petrovi a riekol: »Vstaň chytro!«. A reťaze spadly s jeho rúk. I vyviedol ho anjel pomedzi obidve stráže cez železnú bránu, ktorá sa jím sama otvorila, do ulice mesta. Sv. Peter ponáhlal sa do domu Marie, matky učenníka Jána Marka, kde na modlitbách shromaždení boli apoštoli a učenníci. I ustanovil apoštola Jakoba Mladšieho, syna Alfeovho za biskupa jeruzalemského a odišiel do Antiochie, kde bol biskupom a ztade odišiel r. 42. do Rima. I ostatní apoštoli mimo Jakoba Mladšieho, ktorý ostal v Jeruzaleme čo biskup úradovať, uposluchli rozkaz Majstra Svojho Ježiša Krista: »Idúc učte všetky národy!«. I rozišli sa do šireho sveta,

keď sa boli usniesli na zostavení vyznania viery. Učenie Kristovo ohlašovali všade medzi národami so zďa-rom, lebo mali dar jazykov a potvrdzovali svoje učenie mnohými divy (Mar. 16, 20). Popri jich boku účinkovali i mnohí učenníci jako Josef Barnabáš, levita z Cypru, Ján Markus, Lukáš, Timoteus, Titus, Silas, Epafras, Šimon, Apollo, Akvilla a iní. V ktoromkoľvek kraji založili sv. apoštoli Cirkev, ustanovili všade svojich nástupcov biskupov, a po mestách biskupských námestníkov kňazov a diakonov. Kam nemohli sv. apoštoli osobne prísť, tam poučovali svojimi spisami, evangeliami a listami, i upevňovali vzdialených veriacich v poznanej pravde, ktoré spisy sa v Novom Zákone sv. Pisma sohrané nachádzajú.

Povolanie sv. Pavla na úrad apoštolský.

Po svojom obrátení a trojročnom meškani v Arabii, kde roztrateným Židom učenie Kristovo hlásal a ku svojmu úradu sa chystal, predstavený bol sv. Pavel učenníkom Barnabášom sv. Petrovi a Jakobovi v Jeruzaleme (Gal. 1, 17—19. Skut. ap. 9, 26--28) a týmito čo učenník uznaný účinkoval v Antiochii popri Barnabášovi, Šimonovi, Luciovi a Manahenovi (Skut. ap. 13, 1) a staral sa i o núdzu trpiacich kresťanov v Jeruzaleme (Skut. ap. 11, 30. 12, 25). Posiaľ bolo jeho účinkovanie podriadené apoštolom a iným učenníkom; no Boh povolal ho ku hodnosti apoštolskej, ku hodnosti najväčšieho apoštola národov. Jeho skvelé dary, vysoká grécka vzdelanosť, známosť ľudí, hlboké poznanie učenia Kristovho, plamenná horlivosť, neodolateľná výmluvnosť, obetivá pokora a nadprirodzená múdrosť naplňovali úžasom všetkých ľudí. Dľa vnuknutia a rozkazu Ducha

Svätého (Skut. ap. 13; 2, 3) bol sv. Pavel na úrad biskupský a apoštolský v Antiochii vysvätený. A sv. Pavel s posväteným Barnabášom mali doplniť sbor apoštolský, keď Jakob Starší bol zabitý a Jakob Mladší na svoj biskupský úrad v Jeruzaleme obmedzený, aby sv. Cirkev po celom svete medzi všetkými národami rozšírená byť mohla. V chráme jeruzalemskom mal sv. Pavel zjavenie, že je povolánym, aby najmä medzi pohanmi učenie Kristovo ohlašoval (Efes. 3, 3. Galat. 1; 12, 16). A od toho času počína sa zázračná činnosť apoštolská Sv. Pavla. Svojou neunavenou horlivosťou chcel napraviť to, čím sa bol predtým proti sv. Cirkvi Spasiteľovej prehrešil. Celý svoj život posvätil službe Kristovej. Čo veľký apoštol národov rozšíril najviac sv. Cirkev a požehnanie Božie spočívalo na jeho namáhavých prácach.

Prvá apoštolská cesta sv. Pavla a shromaždenie apoštolor v Jeruzaleme.

Skutky apoštolské podávajú nám veľkolepý obraz o apoštolskom účinkovaní sv. Pavla, kdežto od tohoto času len poriadku zmieňujú sa o hlave sv. apoštolor, sv. Petrovi. Sv. Pavel nastúpil svoju prvú veľkú misiónársku cestu z Antiochie, i vzal sebou Barnabáša a učenníka Jána Marka. Cez syrské mesto Seleuciu vybral sa na ostrov Cyprus, do rodiska svojich dvoch sprievodcov. V meste Salamine ohlašovali slovo Božie v synagoge Židom. Precestovali celý ostrov hlásajúc slovo Božie Židom i pohanom, až prišli do mesta Pafu, kde vládár rímsky, Sergius Pavel, býval, ktorý bol síce pohanom, ale čnostný život viedol a po pravom náboženstve túžil. Žid čarodejník, menom Barjesu alebo Elymas, protivil sa hlásaniu slova Božieho skrze sv. Pavla,

ktorého vladár ku sebe bol povolal. Sv. Pavel zvolal (Skut. ap. 13, 10): »Oj, plný všetkej lsti a všetkej chytrosti, synu diablov! Nepriateľu všetkej spravodlivosti, neprestávaš prevracat' pravé cesty Pána! A hľa, teraz ruka Pána nad tebou: i budeš slepý a neuzreš slnca až do času!« A nepravý židovský prorok a čarodejník hneď oslepol, a vladár Sergius Pavel prijal učenie Kristovo a bol pokrstený. Z Pafu odplavil sa sv. Pavel do mesta Perge v asijskej krajinke Pamfylii a ohlašoval tam slovo Božie. Učenník Ján Marek opustil sv. Pavla a Barnabáša a odišiel do Jeruzalema. I prišiel sv. Pavel so sv. Barnabášom do mesta Antiochie v Pisidii, kde v synagoge v sobotu Židom slovo Božie ohlašovali (Skut. ap. 10, 26) a ku prijatiu učenia Kristovho jich vyzývali: »Mužovia bratia, synovia rodu Abrahamovho a ktorí medzi vami boja sa Boha! Vám slovo spasenia tohoto poslano jest. A my vám zvestujeme to zasľúbenie, ktoré sa stalo našim otcom.« I uverili mnohi Židia a prosili jich, aby od nich neodchádzali a budúcu sobotu zase spasenie jim ohlašovali. I sišlo sa celé mesto, Židia a pohania (Gréci) ku slyšaniu slova Božieho. A keď zase mnohi Židia naklonení boli k prijatiu sv. viery, sopreli sa Farisei a Šaducei proti kázaniu o viere v Ježiša Krista, rúhali sa Spasiteľovi a odhovárali ľud od prijatia sv. krstu. Sv. Pavel a Barnabáš pokarhali jich: »Vám malo byť najprv mluveno slovo Božie: ale pretože ho neprijimate a seba za nehodných držíte večného života, hľa obraciame sa k pohanom; lebo tak nám prikázal Pán (Isai. 49, 6): Položil som teba za svetlo národom, aby si bol k spaseniu až do konca zeme!« Keď to počuli Gréci pohania, zaradovali sa, uverili a dali sa pokrstiť. Židia sbúrili sa proti sv. Pavlovi a Barnabášovi, ktorí odišli do Ikonii,

kde mnoho Židov a Grékov pokrstili. A keď i tu oborili sa Židia na nich, odišli do krajinky Lykaonie, kde v mestách Lystre a Derbe slovo Božie so zdarom ohlasovali. V meste Lystre uzdravil sv. Pavel chromého od narodenia. Keď ten zázrak pohanov uzreli, zvolali (Skut. ap. 14, 10): »Bohovia pripodobnili sa ľuďom a sostúpili k nám!« I nazvali sv. Barnabáša bôžkom Zeusom (Jupiterom, Paromom) sv. Pavla Merkurom (poslom bohov, ktorého si predstavovali čo vynálezcu reči a darcu výmluvnosti), pretože on držal k nim reč. I chceli jim čo bohom bujaka obetovať. Sv. Pavel pokarhal ich a napomenul, aby sa obrátili od marných bôžkov k živému Bohu. Židia, ktorí prišli z Antiochie, sbúrili ľud, ktorý sv. Pavla kamenoval a von z mesta vyviekol. Učenníci obštúpili ho; on povstal zdravý a odišiel s Barnabášom do mesta Derbe. I ponavštevovali kresťanov v Lystre, Ikonii, v Pamfýlii, utvrdili ich vo viere a preplavili sa nazpät do Antiochie, kde rozprávali veriacim, jaké veľké veci Boh skrze nich učinil a národom dvere viery otvoril. Tu bavil sa sv. Pavel s učenníkami za dlhší čas a pôsobil blažene.

Horlivci židovskí, ktorí prijali učenie Kristovo, prišli z Jeruzalema do Antiochie, i zazlievali sv. Petrovi i Pavlovi, že pohanov bez obriezky do sv. Cirkve prijímali. I naliehali na Grékov (Skut. ap. 15, 1): »Keď nebudete sa obrezávať podľa obyčaje Mojžišovej, nemôžete byť spasení.« Sv. Pavel a Barnabáš mali s týmito úzkoprsými pokresťanenými Židmi nemalý spor, a odcestovali s nektorými učenníkmi do Jeruzalema k apoštolom, ktorí sa boli tam r. 50. po Kr. P. shromaždili, aby sa o ďalších prácach, o článkach viery a o kázni (poriadku) cirkevnej radili. Na návrh sv. Petra, ktorý z Ríma do Jeruzalema prišiel, a Jakoba Mladšieho uzavrelo shro-

maždenie (cirkevný snem) apoštolov, učennikov a starších Cirkve, aby neboli znepokojovaní obriezku tí, ktorí sa z pohanov k Bohu obracajú; ale aby sa jim písalo, žeby sa zdržovali od požívania vecí obetovaných modlám, od smilstva, ktoré pohania za hriech nepovažovali, od uškrteného a od krve. I vyvolení boli od cirkevného snemu: Pavel a Barnabáš, i učenníci Júda Barsabas a Silas, aby zanesli list veriacim Grékom do Antiochie, v ktorom to uzavretie snemu sa obsahovalo. Sv. apoštoli písali medzi iným veriacim v Antiochii (Skut. ap. 15, 28): »Videlo sa zajiste Duchu Svätému i nám, žiadnu ťarchu viac na vás nenakladať, krem týchto potrebných vecí.« I uzavreli sv. apoštolovia, aby sv. Pavel medzi pohanmi tak pôsobil na rozširovaní sv. Cirkve, jako predtým. sv. Peter a Jakob medzi Židmi (Gal. 2, 9). Neskôr prišiel za sv. Pavlom i sv. Peter do Antiochie (Gal. 2. 9), kde sa za dlhší čas bavil.

Druhá apoštolská cesta sv. Pavla a jeho prvé listy.

Z Antiochie nastúpil sv. Pavel s učennikom Silasom druhú svoju veľkú misionársku cestu. Sv. Barnabáš odlúčil sa od neho a odišiel so svojim pokrevným Jánom Markom do svojho rodiska na ostrov Cyprus. Sv. Pavel chodil po Syrii, Cilícii a Lykaonii, navštevoval cirkevné obce, potvrdzoval veriacich vo viere a prikazoval jim zachovávať prikázanie apoštolov. V meste Lystre pojal sebou učenníka Timothea, učeného mladíka, ktorého matkou bola pokrstená Židovka, otcom ale pohan Grék. Ponevác Židia to vedeli, prijal Timotheus obriezku, aby tým zdárnejšie mohol medzi nimi pôsobiť. A sv. Pavel cestoval s oboma učenníkama do Frygie, Galacie a Mysie. V Troade mal sv. Pavel vi-

denie, i odhodlal sa preísť i do Európy. Tu pripojil sa mu lekár Lukáš čo učenník, ktorý neskôr napísal sv. evangelium a Skutky apoštolské. I prišiel sv. Pavel s troma učenníkmi do Macedonie a založil cirkevné obce v mestách Filipi, Solune (Thessalonich) a v Berøe. V meste Filipi pokrstil sv. Pavel bohatú Lydiu a jej celú rodinu. Mnoho tu pretrpel, ale i mnohých získal učeniu Kristovmu. Keď vyhnal zlého ducha z poslednej dievky, nahnevala sa jej pani Rimanka, ktorá mala osoh z jej prorokovania (čarenia), dala chytiť pobúreným pohanom sv. Pavla a Silasa, predviedla jich pred uradníkov a riekla: »Tito ľudia sú Židia a búria naše mesto.« Rimskí úradníci dali jich vyzliecť, metlami šľahať a do väzenia hodiť. Sv. Pavel modlil sa vo väzení, i zatriaslo sa stavisko, dvere sa pootváraly a okovy spadly s nôh väzňov. Keď ten zázrak žalárnik videl, padol k nohám sv. Pavlovi a Silasovi a zvolal: »Páni, čo mám činiť, aby som bol spasený?« A oni riekli: »Ver v Pána Ježiša a budeš spasený ty a dom tvoj.« Žalárnik a celá jeho rodina vyučení boli vo sv. náboženstve a prijali sv. krst. Žalárnik pojal vierozvestov do svojho domu, vymyl jich rany a uhostil jich. Ráno poslali úradníci posla, aby žalárnik väzňov na svobodu prepustil. Sv. Pavel jim odkázal, že ho čo mešťana rímskeho bez odsúdenia bičovali a väznili. Sudcovia naľakali sa a odprosili ho. Potom prišiel sv. Pavel do Solúnu (Thessalonich) a kázal v židovskej synagoge po tri soboty, i dokazoval zo sv. Pisma, že Kristus mal trpieť a z mŕtvých vstať a že ten Ježiš, ktorého on zvestuje, je Kristus. I uverili mnohí Židia, židovskí proselyti a pohania. Farisei zbúrili ľud a oborili sa na dom Jásonov, kde sv. Pavel s učenníkmi býval, a chceli jich uväzniť. Nemohli jich popadnúť, i odviedli Jásona a nektorých kresťanov pred sudcu rímskeho

a žalovali na nich, že prijali sv. Pavla, ktorý búri proti ustanoveniam cisárskym a hovorí, že Ježiš je kráľom. Sudca prijal rukojemstvo a prepustil kresťanov. Sv. Pavel odišiel v noci s učenníkmi do Beröe, kde v synagoge slovo Božie ohlasoval. Mnohí Židia a pohania boli pokrstení. Keď to počuli Židia v Solúne, prišli ta a poburovali ľud proti sv. apoštolovi. Sv. Pavel vysadol na loď a plavil sa do hlavného gréckeho mesta Athén. V Beröe zanechal učenníkov Silasa a Timothea, aby cirkevnú obec sriadili a upevnili. V Athénach ohlašoval sv. Pavel evangelium Židom v synagoge a pohanským Grékom na námestí. Nektóri mudrci, Epikurei a Stoici, dohadovali sa s nim; i zaviedli ho do Areopagu (Arseov kopec, na ktorom sa shromažďovali vážni starci, aby sa radili o náboženstve a o verejných mravoch). I pýtali sa ho: »Či môžeme vedieť, jaké je to nové učenie, ktoré hlásaš?« Sv. Pavel riekol: »Mužovia athenski: Našiel som tu oltár, na ktorom napísano je: Neznámemu Bohu. Preto, čo vy neznáte a ctíte, to ja zvestujem vám.« I poučoval mudrcov gréckych o pravom Bohu, Stvoriteľovi neba a zeme, ktorému jedine klaňať sa ľudia majú a ktorý Spasiteľa poslal a z mŕtvých vzkriesil. Mnohí pohania uverili v Pána Ježiša Krista a prijali sv. krst, medzi nimi vážny mudrc Dionys Areopagita, ktorý neskôr stal sa prvým biskupom v Athénach. I odišiel sv. Pavel do mesta Korintu, chýrneho svojim bohatstvom a hriешnou nádherou mešťanstva. Ubytoval sa u Žida, menom Akvila, ktorý shotovoval pokrovce na stány, i pracoval u neho. Akvila a jeho manželka Priscilla vypovedaní boli cisárom Klaudiom (od r. 41—54 po Kr. P.) z Ríma, usadili sa v tomto meste a sv. Pavlom poučení, prijali sv. krst. Sv. Pavel kázaval v dni sobotné v synagoge a presvedčoval Ži-

dov a Grékov. Keď prišli za nim Silas a Timotheus, ohlasoval horlivejšie Židom, že Ježiš je Kristus. Ubytoval sa u zbožného Tita Justa a zdržoval sa za rok a šesť mesiacov v Korinte. Jeho horlivému kázaniu pošťastilo sa obrátiť predstaveného synagogy Krispa s celou rodinou jako i veľké množstvo Židov a pohanov. Židia zatvrdeli obžalovali sv. Pavla u vladára achájskeho, Galliona, brata mudrca Seneky, že navádza ľudí, aby proti zákonu ctili Boha. Vladár odmietol jich žalobu a sv. Pavel pôsobil ďalej a založil prekvetajúcu cirkevnú obec.

Z mesta Korintu písal sv. Pavel (r. 52. alebo 53. po Kr. P.) prvé svoje dva listy veriacim do Solúna (Thessalonich), kde bola sporiadaná cirkevná obec, ale veriaci do bludu upadli, že sa domnievali, jakoby druhý príchod Spasiteľov na svet už sa približoval a do tejto myšlienky zahrúžení svoje povolanie zanedbávali. Túto bludnú domnenku vyvracal sv. Pavel svojim prvým listom. A keď niekto Solunským list iný podhodil, ktorý považovaný bol za list sv. Pavla, a ktorý jich v tej bludnej domnenke potvrdzoval, napísal starostlivý apoštol druhý svoj list ku kresťanom v Solúne a tíšil nim rozdráždenú a prestrašenú myseľ jejich, keď v ňom poukázal i na tie predznaky, ktoré pred hrozným dňom posledného súdu, v ktorý Ježiš Kristus druhýraz na zem príjde, sa objaviť majú.

Z Korintu preplavil sa sv. Pavel s Akvilom do Syrie a prišiel do mesta Efesu, kde v synagoge slovo Božie hlásal. Cez Cesareu cestoval do Jeruzalema, aby svoj sľub vyplnil. Za krátky čas v materskej Cirkvi sa pobavil, i vrátil sa do Antiochie a ponavštevoval cirkevné obce v Galácii a Frygii, až sa v Efese usadil. Za jeho neprítomnosti prišiel bol učený a výmluvný žid z Ale-

xandrie do Efesu, menom Apollo, ktorý bol učenníkami sv. Jána Krstiteľa poučený a v Efese priateľmi sv. Pavla Akvilom a Priscillou vo viere Ježiša Krista utvrdený. Tento výmluvný učený muž hlásal židom v Efese a v Acháji (Korinte), kam na čas odišiel, učenie Spasiteľovo a dokazoval zjavne zo sv. Písma, že Ježiš je Kristus, i prosperel veľmi tým, ktorí boli uverili. Neskôr sišiel sa Apollo so sv. Pavlom v Efese. Toho času pokrstil sv. Pavel dvanásť učenníkov Jánových a keď na nich vkladal ruky (birmoval), sostúpil na nich Duch Svätý a obsiahli dar reči a prorocstva. I mnohí hádači a čarodejníci židovskí a pohanskí prijali tu sv. krst. Zlatník Demetrius, ktorý shotovoval strieborné chrámy bohyne Diany, videl, že šírením sa sv. Cirkve v meste utratí dôchodok; preto sbúril tých, ktorí žili z pohanskej povery pri chráme modly Diany proti sv. Pavlovi a jeho učerníkom, ale bez všetkého úspechu.

Z Efesu písal sv. Pavel svoj list ku Galatským a prvý list ku Korinským veriacim r. 57. po Kr. P. Cirkve, ktorú sv. Pavel v Galacii založil, pozostávala zo Židov a Grékov. V jeho neprítomnosti nahovorili učenníci, zo židovstva pošli, Grékov k tomu, že prijali obriezku a zachovávali obyčaje židovské, i podozrievali apoštolskú hodnosť sv. Pavla. Sv. Pavel zastával vo svojom liste ku Galatom svoje bezprostredné povolanie na úrad apoštolský a božskosť svojho učenia, evangelickú slobodu a dary Ducha Svätého, ktoré veriacim skrze vieru sa udelily. V Korinte utvorili sa v jeho neprítomnosti strany medzi veriacimi, z ktorých pridržali sa nektorí veriaci Kefasa, Pavla, Apolla a nektorí samého Spasiteľa. Sv. Apoštol pokarhal vo svojom liste ku Korinským veriacich pre jich rozdrobenosť, ľudské rozumkovanie, pre jich nemravný život, pre jich pravotenie sa pred pohan-

skými súdcami, pre jich účasť na hostinách, ktoré sa pri pohanských obetách vydržiavali a pre iné poblúdenia a hriechy; on karhá, napomína a poučuje čo horlivý apoštol. V Efese bavil sa sv. Pavel vyše dvoch rokov. Veriaci oddelení boli od židov a vydržiavali služby Božie v dome učiteľa mudrcstva Tyrana. A Boh konal veľké divy skrze ruky sv. Pavla, tak že i šatky a pásky z jeho tela na nemocných sa kládly, aby uzdravení boli (Skut. ap. 19; 11, 12).

Tretia apoštolská cesta sv. Pavla a jeho prvé uväznenie v Ríme.

Roku 58. po Kr. P. nastúpil sv. Pavel svoju tretiu veľkú misionársku cestu cez Troas do Macedonie a ponavštevoval cirkevné obce (Skut. ap. 20, 1), aby veriacich vo viere potvrdil a potešil, i mnohé potrebné nariadenia ustanovil. A keď tu marne očakával učenníka Tita, ktorého bol do Korintu poslal, aby sa dozvedel, jaký účinok mal jeho list, veriacim písaný, odišiel sám do Grécka. Keď Židia úklady mu strojili, navrátil sa do Macedonie, kde sa s Titom sišiel (II. Kor. 7, 6) a pozdejšie i s Timotheom. Od týchto učenníkov dozvedel sa, že jeho list blahonostne pôsobil v Korinte, ale že sa nachádzajú tam i mnohí, ktorí ho strannicky zľahčujú (II. Kor. 7; 7—9). Preto napísal v Macedonii (v meste Solúne alebo vo Filipi) druhý svoj list ku Korintským, v ktorom veriacim oznamuje, čo všetko v Asii pretrpel, a preto k nim prísť nemohol, ako slúbil, odpúšťa ďalší časný trest vyobcovania z Cirkve kajúcemu krveprzniteľovi a nakladá, aby ho starší zase do Cirkve prijali, vyhlasuje úrad hlasateľa sv. evangelia nad úrad starozákonného kňazstva, napomína k trpezlivosti, varuje pred

obcovaním s pohanmi, povzbudzuje ku zbieraniu almužny pre núdzu trpiacich kresťanov v Jeruzaleme, vystrieha veriacich pred bludnými učiteľmi, proti ktorým poblúdeným strannikom prinútený je, ačkoľvek proti svojej vôli, svoj úrad apoštolský zveľobovať, ale i svojimi zásluhami a milosťami, od Boha obsiahnutými, sa brániť (II. Kor. 10, 12), a konečne zahrozil neposlušným, že jich prisne potresce, keď sa nepolepšia, i zakončuje svoj list pozdravením a apoštolským požehnaním. List tento poslal do Korintu po učenníkovi Titovi. Nezadlho cestoval sám do Korintu, aby cirkevnú obec usporiadal. I bavil sa v Grécku a najmä v meste Korinte za tri mesiace (Skut. ap. 20, 3), kde medzi iným i to ustanovil, aby veriaci velebnú sviatosť Oltárnu lační prijímali (sv. Augustín). Toho času napísal i svoj list (r. 58. po Kr. P.) k Rimanom a poslal ho z Korintu (z prístavu Kencher) po diakoniske Febe do toho hlavného mesta ríše rímskej, kde ešte nikdy nebol. Rímska cirkevná obec toho času prekvetala (Rim. 1, 6). Žili tam mnohí kresťania zo židovstva a pohanstva obrátení, rodom, vychovaním, povahou a mravami rozliční. Žil tam i priateľ sv. Pavla Akvila s manželkou Priscillou. Tejto neznámej osobne cirkvi písal sv. Pavel svoj list a vystrihal ju pred možným zvedením a poblúdením, i usiluje sa obe strany v jednu rodinu Pána v pravej viere a v uprimnej bratskej láske spojiť a upevniť. List tento je veľmi dôležitý pre svoj obsah, lebo v ňom pojednáva o najhlavnejších článkoch viery a písaný je cirkvi, ktorá vždy od jej založenia skrze sv. Petra za hlavu a základ všetkých kresťanských obcí po svete považovaná bola. V ňom presvedčuje sv. Pavel Rimanov, že Židia a pohania skrze pravú vieru dosahujú len milosti ospravedlnenia a spasenia, že sa táto viera skutkami mravného života dokázať

má, jako zatvrdeli Židia nekdý v Krista uveria a spasenia dôjdu; konečne napomína sv. apoštol otcovsky veriacich k bratskej láske, pozdravuje jednotlivých známych horlivých kresťanov a udeľuje Cirkvi svoje apoštolské požehnanie.

Z Kórintu cestoval sv. Pavel cez mesto Filipi, kde sa mu pridružil učenník Lukáš, do Troady, kde na neho čakal Timotheus a iní učenníci. Keď sv. Pavel v Troade do polnoci kázal, spadol mládenec Eutichos s okna, na ktorom zaspal, a ostal mŕtvý na dlážke ležať. Sv. Pavel sostúpil k nemu, objal ho a riekol: »Nezarmucujte sa, veď je duša jeho v ňom.« I slúžil sv. omšu, a udeľoval veriacim sv. Oltárnu a kázal do svítania. Ráno priviedli do shromaždenia pokrevní mládenca živého a všetci kresťania zvelebovali Boha. Z Troady išiel sv. Pavel pešky do Assonu, kde vystúpil na loď, ktorá doplavila ho s učenníkami do mesta Mityleny na ostrove Lesbese, zkade plavil sa popri ostrovoch Chiosu a Samosu a pristal v primorskom meste Milete. Do tohoto mesta povolal biskupov z Efesu a iných cirkevných obcí maloasijských, odobral sa srdečnými slovami od nich, predpovedal svoje utrpenie, ktoré ho v Jeruzaleme očakáva, čo neskôr i muž Boží Agabus v Cesarei propokoval; oznámil, že povstanú medzi nimi bludoverci a zvolal: »A hľa, ja viem teraz, že neuzrete viac moju tvár, vy všetci, medzi ktorými som chodil a kázal o kráľovstve Božom. Buďte bedliví o seba i o všetko stádo, v ktorom Duch Svätý ustanovil vás biskupami, aby ste spravovali Cirkev Božiu, ktorú vydobyl svojou krvou.« S plačom odprevadili sv. Pavla asijskí biskupi k lodi a on plavil sa do Cesaree, kde so svojimi učenníkmi vystúpil na suchú zem a vzdor výstrahám veriacich išiel do Jeruzalema, aby odovzdal chrámovú daň.

I shromaždili sa v Jeruzaleme veriaci a starší Cirkve u apoštola sv. Jakoba Mladšieho, a sv. Pavel rozprával, čo Boh skrze neho medzi pohanmi pôsobil. V chráme, kde konal svoj nazarejský slub dľa obyčaje židovskej, uzreli ho židia z Asie, sbúrili ľud, zajali ho a kričali: »Mužovia Israelskí, pomôžte! Toto je ten človek, ktorý proti ľudu i zákonu i tomuto miestu všetkých všade učil, ba i pohanov do chrámu uviedol a poškvrnil toto sväté miesto.« I vyvliekli ho z chrámu a chceli ho zabiť. Keď to dupočul tisícnik rímskeho vojska, ktoré ležalo posádkou na blízkom hrade, Antonia menovanom, pribehol s vojskom pred chrám, vytrhol sv. Pavla z rúk pomstivých židov, ktorí ho bili, i uväznil ho. Na hrade pýtal sa vojanský plukovník sv. Pavla: »Či si ty nie ten Egyptský, ktorý pred týmito dňami zapríčinil smrť a vyviedol na púšť štyritisíc mužov vrahov?« Sv. Pavel odpovedal: »Ja som človek Žid, mešťan z Tarsu, nie neznámeho mesta cilickeho. I prosím ťa, dovol mi premlúviť k ľudu«. Keď mu vladár dovolil hovoriť k ľudu so schodov pevnosti, ospravedľoval sa sv. Pavel, prečo sa stal kresťanom, rozprával, ako ho Boh divotvorným spôsobom z najväčšieho nepriateľa obrátil pri Damašku na svojho apoštola, i prečo hlásal učenie Kristovo Židom a pohanom. Keď spomnel svoje poslanie od Boha k pohanom, začali Židia kričať a chceli ho kamenovať. Plukovník dal sv. Pavla do hradu doviešť a chcel ho dať bičovať, aby zvedel, prečo Židia tak kričia, lebo židovsky nerozumel. Vojaci začali ho viazať remeňami, aby ho bičovali; ale sv. Pavel riekol grécky ku stotníkovi, ktorý pri ňom stál: »Či sluší vám človeka Rimaná a neodsúdeného bičovať?« Keď sa to plukovník dozvedel, naľakal sa, dal ho rozviazať a riekol: »Ja som za veľké peniaze to občanské právo dosiahol.«

A sv. Pavel odpovedal: »Ja som sa s nim i narodil.« Na druhý deň chcel zvedieť, prečo Židia na sv. Pavla žalujú, i dal povolať vysokú radu židovskú (synedrium) a doviedol sv. apoštola pred ňu. Sv. Pavel prehovoril: »Mužovia bratia, ja so všetkým dobrým svedomím obcoval som pred Bohom až do dnešného dňa.« Keď to povedal, kázal najvyšší kňaz židovský Ananiaš tým, ktorí pri sv. Pavlovi stáli, aby ho po ústach bili. Sv. Pavel privolať Ananiašovi: »Bude biť teba Boh, stena obielená! A ty sedíš, aby si ma súdil dľa zákona a proti zákonu kážeš ma biť!« A keď sv. Pavel zbadal, žeby v rade zasedali Farisei a Saducei, zvolal: »Ja som Farisej, syn Fariseov: pre nádej a vskriesenie z mrtvých som ja súdený!« Ipovadili sa Farisei so Saduceami, ktorí na vskriesenie, na andelov a duchov neverili. Farisei zastávali sv. Pavla: »Nič sme nenalezli zlého na tomto človeku: a čo, keby bol jemu mluvil duch alebo andel?« A keď sa Farisei so Saducejmi kričiac dohadovali, obával sa plukovník o sv. Pavla a dal ho z rady do pevnosti odviesť. V noci zjavil sa Spasiteľ sv. Pavlovi a riekol: »Buď stálym: lebo ako si svedčil o Mne v Jeruzaleme, tak musíš svedčiť i v Ríme«. Keď zbadal plukovník Lysias, že sa mnoho Židov sprisahalo, aby sv. Pavla zabili, dal ho vojskom odviesť do Cesaree ku rímskému vladárovi Felixovi. Najvyšší kňaz Ananiaš prišiel s údami vysokej rady židovskej do Cesaree a žaloval na sv. Pavla pred Felixom: »Našli sme tohoto človeka jedovateľného a vzbudzujúceho nepokoje medzi všetkými Židmi po celom svete a pôvodcu šbury sekty Nazaretských, ktorý i chrám poškvŕniť sa usiloval.« Sv. Pavel bránil sa, že ticho modlil sa v chráme, vykonal obety a sľuby, keď ho Židia zajali a že ho preto odsúdili na smrť, že povedal: »Pre vskriesenie z mrtvých

súdený som ja dnes od vás«. Felix nevydal Židom sv. Pavla, väznil ho za dva roky a očakával, že sa peniazmi z väzenia vykúpi. I nástupca Felixov, vládár Festus, nevydal sv. Pavla Židom, ktorí u neho znovu na horlivého apoštola žalovali; lebo sv. Pavel riekol odhodlane do očí Židom: »Ani proti zákonu židovskému, ani proti chrámu, ani proti cisárovi som sa neprevinil«. Festus chcel sa zavďačiť Židom, i pýtal sa sv. Pavla: »Či chceš ísť do Jeruzalema a tam pred o mnou z týchto vecí súdeným byť?« Sv. Pavel odpovedal: »Pred stolicou cisárovou stojím, tam mám byť súdený: Židom som neublížil, ako lepšie vieš. K cisárovi sa odvolávam!« Vládár poradil sa s dôstojníkami a riekol: »K cisárovi si sa odvolal? K cisárovi pôjdeš!« Židia zklamali sa v nádeji, oni chceli ho na ceste do Jeruzalema zabiť. O niekoľko dní prišiel kráľ židovský Herodes Agrippa II. a jeho sestra, krvoprznivá Berenica, do Cesaree, aby privítali Festa. Vládár rozprával kráľovi o sv. Pavlovi. A Herodes Agrippa II. riekol: »Chcel by som i ja toho človeka počuť.« A sv. Pavel výmluvnými slovami ohlašoval vieru v Božieho Spasiteľa a priznal sa ku svojmu pôsobeniu apoštolskému. I pýtal sa kráľa: »Či veríš, kráľu Agrippa, prorokom? Viem, že veríš!« Agrippa riekol: »Skoro prehovoriš mňa, aby som bol kresťanom«. A sv. Pavel riekol: »Žiadam od Boha, aby ste nielen skoro, ale celkom, nielen ty, ale i všetci, ktorí mňa slyšia, boli dnes takí, jaký i ja som, krom týchto okovov. I riekli vládár a kráľ medzi sebou: »Nič smrti alebo väzenia hodného neučinil človek tento.« Agrippa dodal: »Mohol prepustený byť človek ten, keby sa nebol odvolal k cisárovi.«

Rímský vládár Festus poslal sv. Pavla do Ríma, kam ho učenníci Lukáš a Aristarch zo Solúna spre-

vádzali. Po nebezpečnej plavbe dorazili na ostrov Malta, kde sv. Pavel na brehu morským sliehal rážda na oheň a zázrakom nebol pokúšaný od jedovatého hada, ktorý sa mu okolo ruky ovinul. Keď to videli pohanskí vojáci, riekli, že je Boh. I uzdravil mnohých nemocných, ktorí boli na tom ostrove. Konečne po jednoročnej morskej plavbe pristála loď pri brehu Italie a sv. Pavel vystúpil na jar r. 61. po Kr. P. na suchú zem. Rímski kresťania dozvedeli sa o príchode veľkého apoštola národov, i vyšli mu oproti až k Forum Apii a ku »Trom Tavernám« (hostincom), ktoré boli 28 rímskych míľ (6 našich míľ) od Ríma vzdialené. Sv. Pavel zveľboval Boha, keď kresťanov uzrel, na ktorých bol svoj list z Macedonie upravil. V Ríme väznený bol sv. Pavel v súkromnom dome a strážený jedným vojakom. Dovolené bolo mu obcovať so Židmi i kresťanmi, ktorí sa do jeho domu schádzali. Jedného dňa obrátil mnohých Židov na vieru Kristovu; tým, ktorí ostali zatvrdení privolať: »Dobre Duch Svätý k otcom mluvil skrze proroka Isaiáša, keď riekol: Id' k ľudu tomuto a rekní jim: Uchom budete slyšať a nesrozumiete a hľadiac hľadeť budete a nespatriť; lebo zhrublo srdce ľudu tohoto a ušima ťažko slyšali a oči svoje zažmúrili: aby snáď nevideli očima a ušima neslyšali a srdcom nesrozumeli a neobrátili sa, aby som jich neuzdravil. Buď vám teda známo, že pohanom poslano je toto spasenie Božie, a ti budú slyšať.« Židovskí žalobníci neprichádzali z Jeruzalema a horlivý apoštol neprestával vo svojom ľahkom väzení pracovať na šírení kráľovstva Božieho v Ríme. Učenníci Lukáš, Timotheus, Tychikus, Markus, Demas a jeho dvaja spoluväzni Aristarchus a Epafras z Macedonie účinkovali pri jeho boku. V Ríme napísal sv. Pavel svoje listy (od r. 61.—63. po Kr. P.)

k Efesským, ku Kolossenským, k Filipenským, k Filemonovi a k Židom. V liste k Efesským, alebo vôbec k mnohým cirkevným obcam prednej Asie, kladie pred oči veriacim veľkosť milosti Božej, jednotu sv. Cirkve, význam svojho apoštolského účinkovania a vznešené povinnosti veriacich. Na cirkevnú obec v Kolosse (mesto v maloasijskej krajinke Frygii), ktorú učenník Epafras založil a ktorú horlivci židovskí a bludní učitelia znepokojovali, písal sv. apoštol, že jedine Kristus je našim prostredníkom u Boha a že kresťania, ktorí sú smrťou Kristovou vykúpení, nie sú podrobení ani obradnému zákonu židovskému, ani vymysleným prikázaniam pohanských mudrcov. Keď prvá cirkevná obec evropejská vo Filipi (v krajine Macedonii), sv. Pavlova »radosť a koruna« (Fil. 4, 1), po Epafroditovi, svojom biskupovi, poslala mu do väzenia peňažnú podporu, ďakoval jim vo svojom liste s najsrdečnejšou láskavosťou, varoval ich od svodných učiteľov, a dokazoval, že len vo viere Kristovej je opravdivé ospravedlnenie, i napomínal veriacich ku kresťanským čnosťam. Filemon bol bohatý a nábožný kresťan v Kolosse, jehož pohanský otrok Onesimus do Rima ušiel. Sv. Pavel obrátil Onesima na sv. vieru a poslal ho pánovi s listom do Kolossy. O Filemonovi, ktorý Onesima na slobodu prepustil, rozprávajú dejiny, že stal sa biskupom v Kolosse a bol tam pre Krista Pána kameňovaný. Onesimus vrátil sa ku sv. Pavlovi do Rima, ktorý ho vo sv. náboženstve vyučil, za kňaza a biskupa posvätil, i podstúpil v Beröi smrť mučennickú. Ku koncu roku 64. po Kr. P. napísal sv. Pavel v Ríme svoj list k Židom, ktorí v Judsku prijali učenie Kristovo, ale i zákona Mojžišovho pevne sa pridržiali. Proti jich bludným domnenkám píše horlivý apoštol národov, že starý Zákon so svojim kňazstvom,

obetami a obradami bol len predpodobnením nového Zákona a prípravou k nemu; preto jim predstavuje veľkosť Božstva Ježiša Krista, dokazuje, že kňazstvo novozákonné Kristovo je vznešenejšie nad kňazstvo starozákonné, že Ježiš Kristus čo najvyšší kňaz svojou krvavou obetou na kríži za naše hriechy dosť učinil a nás od večnej smrti vykúpil; konečne jich napomína, aby odložili všetku neveru, lebo že prepadnú trestu Božiemu. Behom svojho dvojročného väzenia účinkoval horlivý apoštol v Ríme neunavene tak, že i ľahkomyselnú ženskú od cisárskeho dvoru a čiašnika (pohárnika) Neronovho obrátil a pokrstil, jako o tom vo svojom liste ku Filipenským (4, 22) píše: »Pozdravujú vás všetci svätí, zvlášte ale tí, ktorí sú z domu cisárovho«. O ďalšom apoštolskom účinkovaní sv. Pavla nezmiňujú sa viacej Skutky apoštolské, písané učníkom sv. Lukášom, i zakončujú sa väzením sv. Pavla v Ríme roku 63. po Kr. P.

Štvrtá a piata apoštolská cesta sv. Pavla a jeho mučennícka smrť v Ríme.

Jaknáhle osvolodil sa sv. Pavel zo svojho väzenia v Ríme, vydal sa na cesty, aby slovo Božie národom ohlašoval. Dľa svojej túžby (Rim. 15; 24, 28) cestoval do Španielska, kde vo všetkých prímorských mestách Židia a židovskí proselyti sa nachádzali (Klemens kom. I. ku Kor. 5. Kanon z 2. storoč.). Pozakladal tam cirkevné obce a ustanovil v nich biskupov a kňazov. I obrátil sa na východ, zastavil sa na ostrove Krete, kde učníka Tita biskupom ustanovil. Z Krety odplavil sa na breh Asie, ponavštevoval cirkevné obce, v ktorých bludoverskí učitelia sa usalašili. V meste Efese ustanovil za biskupa

svojho verného učennika Timothea, ktorý ho ani vo väzení rímskom neopustil. Veľkú dôveru mal sv. Pavel k tomuto zbožnému mužovi, keď mu tento dôležitý úrad sveril vo veľkom tomto meste, v ktorom veľké nebezpečenstvo hrozilo Cirkvi od bludárskych učiteľov. I precestoval horlivý apoštol národov všetky znamenitejšie cirkevné obce v Malej Asii a upevňoval jich v pravej viere Kristovej.

Z Asie preplavil sa sv. Pavel do Európy, navštívil veriacich v Macedonii, menovite cirkevné obce v mestách Filipi a v Nikopole. Z mesta Filipi poslal Timotheovi do Efesu svoj prvý list (asi r. 65. po Kr. P.), ktorým ho vo viere upevňuje a poučuje, jakoby svoj biskupský úrad zdarne zastávať mal; i napomína ho, aby častejšie obnovil milosť, ktorú pri vysvätení obsiahol. Z mesta Nikopole písal sv. Pavel svoj list Titovi na ostrov Kretu, v ktorom jemu, jako Timotheovi, prospešné naučenie dáva, jakoby mal svoj biskupský úrad zastávať, žeby i veriaci i on sám spasení byť mohli. Titus navštívil sv. Pavla pred smrťou (II. Tim. 4, 10) a išiel na jeho rozkaz do Dalmacie. Navrátil sa na ostrov Kretu, kde v 94. roku zomrel.

Z Macedonie išiel sv. Pavel do Korintu, kde sa so sv. Petrom sišiel. Ukrutný cisár Nero podpáliť dal mesto Rím, rozhlásil, že to kresťania urobili, i nastalo krvavé prenasledovanie kresťanov v Ríme. Oba sv. apoštolovia pospiechali do hlavného mesta ríše rímskej, aby prenasledovaným kresťanom ku pomoci prispeli; i upadli do väzenia. Sv. Pavel poslal zo svojho krutého väzenia svoj druhý list k Timotheovi do Efesu r. 66. po Kr. P. (II. Tim. 4; 6—8, 18). V tomto liste, ktorý sv. Pavel blízko pred svojou smrťou písal, napomína srdečne svojho učennika k zachovávaní pravej viery, i prejavuje svoju

otcovskú lásku a snažnú apoštolskú starostlivosť, jako i prorockého ducha. Timotheus väznený bol pre vieru (Žid. 13, 23) a zomrel smrťou mučeníckou asi r. 97. po Kr. P. v Efese, kde ho pohania ukameňovali. Roku 67. po Kr. P. vypuklo ukrutné prenasledovanie kresťanov v Ríme. Sv. Pavel vyvedený bol dňa 29. júna z mesta a bol čo mešťan rímsky na ceste, do Ostie vedúcej, mečom liktorovým zfatý. Nábožná vznešená kresťanka Plautilla, ktorú sv. Petor pokrstil, prosila ho na popravnú cestu s plačom o prímluvu a podala mu svoj závoj, ktorým si pri smrti oči zaviazal. Tak obsiahol veľký apoštol národov »korunu spravodlivosti« (II. Tim. 4, 8), po ktorej túžil.

D'alšie účinkovanie sv. Petra a jeho mučenícka smrť v Ríme.

Od vystúpenia veľkého apoštola národov sv. Pavla, ktorý podivuhodnou vytrvalou horlivosťou účinkoval na šírení sa sv. Cirkve po celom známom svete, mlčí jeho učenník sv. Lukáš vo svojom spise, Skutky apoštolské menovanom, o ďalšej apoštolskej činnosti sv. Petra. Po zázračnom vysvobodení sv. Petra z rúk ukrutného Herodesa Agrippu I. odišiel apoštol na iné miesta (Skut. ap. 12, 17) a ohlašoval slovo Božie po Judsku, Ponte, Kapadocii, Galacii, Bithynii a zašiel do Ríma r. 42. po Kr. P. Keď cisár Klaudius r. 49. rozkaz vydal, aby všetci Židia Rím opustili, odišiel ztade i sv. Peter, pretože bol rodom Žid a prišiel r. 51. do Jeruzalema, kde sv. apoštoli prvý cirkevný snem vydržovali (Skut. ap. 15, 7). Z Jeruzalema išiel sv. Peter cez Judsko do Syrie, i prišiel do Antiochie, kde sa so sv. Pavlom sišiel (Galat. 2, 11.) a to sa stalo, čo sv. Pavel vypravuje, pri čom, jako sv.

Augustin hovorí, »podivu hodná je i uprimná smelosť Pavlova, i skromná pokora Petrova«. Dľa hodnoverných zpráv kázal potom sv. Peter sv. evangelium i v Meso-potamii, Ponte a Grécku. Z Korintu, kde sa so sv. Pavlom sišiel, prešiel do Italie. V Ríme účinkoval pri boku sv. Petra učennik jeho Ján Markus, ktorý svoje evangelium na apoštolovo vyzvanie pre cirkev rímskú grécky napísal. Tento istý učennik poslaný bol neskôr od sv. Petra do Alexandrie, hlavného mesta v Egypte, kde kvetúcu cirkev sriadil a dľa svedoctva sv. Hieronyma a Eusebia mučennickou smrťou zomrel. Z Ríma písal sv. Peter r. 65. po Kr. P. svoj prvý list veriacim, rozptýleným v Malej Asii a v Ponte, aby jich k vytrvalosti v protivenstvách potvrdil, k pravej svätosti života a k vzájomnej láske napomenul a všetky stavy ku svedomitému plneniu náležitých, obecných i domácich povinností povzbudil. List ten naznačil z Babylonu, jako kresťania vtedy Rím menovali pre jeho modlárstvo a nemravnosť (I. Sv. Petra 5, 13. Zjav. sv. Jána 14, 8). Nezadlho po tomto liste napísal sv. Peter druhý svoj list na veriacich v Ponte, Kappadocii, Galacii, Bithynii a Asii, v ktorom jich mimo spasiteľného napomenutia vystrieha od svodných bludárskych učiteľov, zvlášte tých, ktorí popierajú druhý príchod Spasiteľov na tento svet v deň posledného súdu (II. Sv. Petra 1; 13—15). Len zázračnému pôsobeniu prozreteľnosti Božej možno pripísať, že knieža apoštolské sv. Peter s apoštolom národov sv. Pavlom zdarne pôsobiť mohol v Ríme, v ktorom tyranský cisár Nero od r. 54. panoval. Oba sv. apoštolovia účinkovali spolu v Ríme, keď krvavé prenasledovanie kresťanov vypuklo. Roku 64. dňa 19. júla dal ukrutný, nemravný a bláznivý cisár Nero podpáliť mesto Rím, aby si predstavil požiar nekďajšieho mesta Troje;

požiar zúril za šesť dní a zo 14 ulíc mesta ostaly len štyri zachránené. Pričinením ukrutného cisára obviňovali pohania a Židia nenávidených kresťanov z podpaľačstva. Hrozné bolo zúrenie rímskej luzy a vrchností. Mnohí kresťania zašití boli do kože divých zverov a roztrhnutí od psov, iní pohádzaní boli do rieky Tiberu, iní zaobalení do handár, a obliati vriacou smolou, poprивázovaní o stĺpy a zapálení, aby osvecovali ulice rímské a zahrady Neronové. Hrôza zaujala všetkých kresťanov, ktorí početne mučennickou smrťou zomierali. Ku koncu r. 65. po Kr. P. boli i sv. Peter a Pavel chytení a do väzenia Mamertinského hodení. Sv. Peter vysvobodil sa z väzenia a na prosby kresťanov chcel sa z Ríma vzdialiť. Sotva bol za bránou mesta, postretol nekoľko, ktorý sa do Ríma ponáhlal (Origen. i Joan. c. 21. Ambr. Sermon. 68). I poznal Spasiteľa a pýtal sa Ho: »Pane, kam ideš?« A láskavý Spasiteľ odpovedal: »Idem do Ríma, aby som sa zase dal ukrižovať.« Sv. Peter porozumel svojho Majstra Božieho. Nepovedal ani slova a vrátil sa do väzenia. Vo väzení obrátili sv. Peter a Pavel dôstojníkov Processa a Martiniana, ktorí jich so svojimi vojakmi strážili. Keď nebolo vody ku jich pokrsteniu, prežehnal sv. Peter skalú, o ktorú sa väzenie opieralo, vyzýval meno Ježiš, a keď zo skaly prameň vody vytekať začal, pokrstil dôstojníkov a 42 iných vojakov a väzňov. Keď pokrstení dôstojníci pred pohanského sudcu vedení boli, aby buď svoju vieru zapreli alebo zomreli, zvolali: »Sláva na vysostách Bohu, zvelebené nech je meno Božie!« Pri mučení modlili sa: »Tvoje meno, o Pane, nech je zveľebované každého času, nech Ťa oslavujú anđeli, a všetky tvory majú Ťa chváliť a zveľebovať!« I manželka sv. Petra vedená bola na smrť. Na ceste k smrti mučennickej privolať jej sv. Peter: »Pamätaj na Spasiteľa!

Teším sa, že tvoje trápenie sa skončí a do nebeskej otčiny sa navraciaš (Klem. Alex. Strom. 1, 70).« Roku 67. dňa 29. júna vyvedený bol sv. Peter z väzenia na kopec Vatikánsky, aby bol ukrižovaný. Pokorný knieža apoštolský, ktorý nechcel sa rovnať svojmu Spasiteľovi, prosil katov, aby ho dolu hlavou na kríž pribili (Origen. u Eusebia hl. III. 1.), čo sa i stalo (Acta SS. 29. jun.). Toho istého dňa bol i sv. Pavel na ceste do Ostie vedúcej zŕtaty. Oba najväčší apoštolovia ctení boli od najstarších časov čo zakladatelia cirkve rímskej, jako i jích ostatky; ale sv. Peter považovaný bol vždy za hlavu celej sv. Cirkve. Veď sv. Písmo priporúča ho vždy na prvom mieste medzi apoštolmi. Po na nebe vstúpení Spasiteľovom vidíme sv. Petra vždy na čele najvážnejších udalostí. On riadil voľbu nového apoštola Mateja (Skut. ap. 1, 15). Po soslani Ducha Svätého na apoštolov vystúpil sv. Peter prvý z apoštolov verejne pred ľudom (Skut. ap. 2, 14) a v mene všetkých apoštolov pred vysokou radou židovskou (synedriumom; Skut. ap. 4, 8). On učinil z apoštolov prvý zázrak (Skut. ap. 3, 4) a vyniesol súd nad Ananiašom (Skut. ap. 5, 1). On bol prvým z apoštolov, ktorý prijímal poľanov do sv. Cirkve (Skut. ap. 10). Obrátený Šavel, neskôr horlivý apoštol národov sv. Pavel, vyhľadal ho v Jeruzaleme, aby sa mu predstavil a s nim sa radil (Gal. 1, 18). Na prvom cirkevnom sneme v Jeruzaleme predsedal sv. Peter (Skut. ap. 15). Sv. apoštolovia uznali ho za hlavu svoju a hlavu sv. Cirkve, jako sám Spasiteľ ustanovil, keď mu riekol (Ján 21; 15—17): »Pas baránky Moje, pas ovce Moje!«. Za 25 rokov riadil sv. Peter celú sv. Cirkev z hlavného mesta rozsiahlej rímskej ríše, z Ríma.

Učinkovanie ostatných sv. apoštolov.

O účinkovaní ostatných sv. apoštolov zmieňuje sa sv. Písmo v krátkosti a poriadku, a to nie bez príčiny. Z toho, čo konali sv. Peter a Pavel pre rozšírenie sv. Cirkve, dá sa zatvárať i na účinkovanie ostatných sv. apoštolov. Po složení apoštolského vyznania viery v Jeruzaleme rozišli sa po celom svete, aby dľa rozkazu svojho Majstra a Spasiteľa ohlašovali sv. evangelium všetkým národom a sv. krstom prijímali jich do sv. Cirkve.)

Sv. Andrej, brat sv. Petra, narodený v Bethsaide v Galilei, bol horlivým učennikom sv. Jána Krstiteľa a keď počul Ježiša Krista slovo Božie hlásať, stal sa Jeho učennikom a priviedol i svojho brata Šimona Petra k Nemu. Od toho času bol svedkom učenia a všetkých zázrakov Spasiteľových, ktorý si ho vysoko vážil. Po rozídení sa sv. apoštolov z Jeruzalema ohlašoval sv. Andrej sv. evangelium v Kappadocii, Galacii, Bithynii, Scythii (terajšom južnom Rusku) a v Grécku. V Gréckom meste Patras dal ho chytiť rímsky vladár Egeas a do väzenia hodiť, i odsúdil ho, aby bol ukrižovaný. Za dva dni visel horlivý apoštol na kríži, z ktorého ohlašoval slovo Božie jako z kazateľne, i dokončil svoj úrad apoštolský mučennickou smrťou dňa 30. novembra r. 72. po Kr. P. Cisár Konstantin Veľký dal jeho telo preniesť z Patrasu do Carilradu; neskôr prenesené boli ostatky jeho z čiastky do Rima, z čiastky do Amalfi, kde sa posiaľ prechovávajú.

Sv. Jak ob Starši, syn Zebedea a Marie Salome, brat sv. apoštola Jána, ohlašoval sv. evangelium v Judsku, hlavne v Jeruzaleme a bol prvým z apoštolov, ktorý

dosiahol mučennicku korunu. Židovský kráľ Herodes Agrippa I., vnuk Herodesa I., ktorý požíval priazeň rímskych cisárov Kaliguly a Klaudia, chcel sa zalúbiť i Židom a najmä vysokej rade, a preto dal neunavného apoštola r. 44. po Kr. P. v Jeruzaleme mečom zotáť, jako i sv. Petra uväzniť, ktorého ale anjel Boží z jeho krvavých rúk vysvobodil.

Sv. Ján, brat predošlého, miláčok Pánov, povolaný bol od rybárstva so svojim bratom k úradu apoštolskému. On bol so sv. Petrom a svojim bratom Jakobom Starším svedkom zázračného vskriesenia dcéry Jairovej, oslávenia Pána Ježiša Krista pri Jeho premenení a pri Jeho smrteľnej úzkosti na vrchu Olivetskom. Pri smrti Spasiteľovej stál pod krížom, kde mu On Matku Svoju do opateru odporúčal. Po na nebe vstupení Spasiteľovom účinkoval za čas v Jeruzaleme, kde si dom kúpil, v ktorom pod jeho opaterou prebývala Panna Maria do roku 47. po Kr. P. žila. Sv. Pavel (Gal. 3, 9) menuje ho, jako i Petra a Jakoba Menšieho stlpom sv. Cirkve, ktorý pre svoje neohrozené hlásanie slovo Božieho i synom hromu (Bonaerges; Mar. 3; 12) nazývaný bol. Neskôr účinkoval horlive v Malej Asii. Roku 58. po Kr. P. býval v meste Efese. Tu vzdelal učenníkov, jako Papiasa, biskupa v Hierapole, Ignáca, biskupa v Antiochii, Polykarpa, biskupa v Smyrne, ktorí mu verne oddaní boli. Slovo Božie ohlašoval i Parthom (Peržanom). Za dlhší čas spravoval cirkevné obce v Malej Assii (Zjav. 2, 3.), kým ho cisár Domician (od r. 81—96) do Ríma odviešť nedal. Domician, ktorý dal sa menovať »pánom a bohom,« prenasledoval kresťanov z bažlivosti po jich majetku. Preto dal uväzniť i svojho pokrevného, predošlého konsula, Flavia Klemensa a jeho manželku Flaviu Domitillu, hor-

livých kresťanov; Flavia Klemensa dal zabiť, Domitillu poslal do vyhnanstva. Sv. Jána dal hodiť v Ríme do kotla, v ktorom sa olej varil a keď divotvorným spôsobom neporušený ostal, poslal ho do vyhnanstva na ostrov Patmos. Na tomto pustom ostrove písal sv. Ján svoje Zjavenie r. 96. po Kr. P. Po smrti Domicianovej panoval Nerva (96—98) a dovolil sv. Jánovi navrátiť sa nazpät do Efesu. Na žiadosť veriacich navštevoval sv. apoštol cirkevné obce okolitých národov, kde ustanovil biskupov, cirkve usporiadal a hodných kňazov vyvolil (Euseb. 3, 23). Roku 97. po Kr. P. napísal svoje sv. evangelium a tri listy. Prvý list písaný je na všetkých veriacich, ako sprievodný list ku svojmu orličím vzletom písanému evangeliumu, v ktorom ako v tomto usiluje sa sv. Ján dokázať, že Ježiš Kristus je pravý Syn Boží, Boh a Spasiteľ všetkých veriacich. Druhý list písal sv. apoštol Elekte (Vyvolenej), Cirkvi, ktorcej veriaci zbožne žili, ktorých ale chcel v láske upevniť a pred zvodcami zachrániť, ktorí prichod Kristov v tele zapierali. Tretí list písal sv. Ján Gájovi, ktorého pochválil pre pevnú vieru a horlivé účinkovanie; i karhá nepriateľského biskupa Diotrefesa, ktorý neprijal poslaných k nemu od apoštola bratov a oznámil, že sám do tej cirkve príjde, aby poriadok urobil. Mužne bojoval sv. Ján proti bludovercovi Cerinthovi a iným bludárom, ktorí zapierali, žeby Ježiš Kristus bol Synom Božím, alebo tvrdili, že neprišiel na svet s opravdivým, ale len so zdanlivým telom. Horlive ohlašoval sv. Ján slovo Božie a keď už hovoriť nevládal, často opakoval slová: »Dietky, milujte sa vo-
spolok!« Sv. Ján zomrel prirodzenou smrťou, ako mu Spasiteľ predpovedal, za panovania cisára Trajana r. 101 po Kr. P. vo svojom 90. roku v meste Efese, kde bol i pochovaný.

Sv. Filip, narodený v Bethsaide v Judsku, ohlašoval slovo Božie v severnej Asii a východnej Európe, v Scythii; i zdržoval sa v meste Hierapole, v maloasijskej krajine Frygii. I jeho tri dcéry, z ktorých dve žily v panenstve až do smrti a v Hierapole odpočívajú, podporovali ho v úrade apoštolskom. Zúrivi pohanskí kňazi žalovali ho u vládkára, ktorý ho dal uväzniť, bičovať a na križ v meste Hierapole r. 81. po Kr. P. pribiť.

Sv. Bartolomej (Nathanael), narodený v Káne v Galilei, ohlašoval sv. evangelium v Arabii a Indii, potom obrátil sa do Frygie a sišiel sa so sv. Filipom v meste Hierapole; ztade cestoval do Lykaonie, kde horlive slovo Božie hlásal. I prišiel do veľkej Armenie, kde dcéru kráľa Polymia divotvorne uzdravil, tak že kráľ s dvanásti mestami sv. vieru prijal. Pohanskí kňazi nahovorili brata kráľovho Astiagesa v meste Albanopole, ktorý dal r. 71. po Kr. P. sv. apoštola mučiť, za živa kožu s tela mu stiahnuť a jeho ukrižovať.

Sv. Tomáš, Didimus (Bliženec) zvaný, hlásal slovo Božie Parthom a Medom, i odišiel do Indie, kde v meste Kalamine (Meliapar) od pohanských kňazov r. 66. po Kr. P. kopyou prebodnutý bol, keď sa kľačiac modlil.

Sv. Matúš, predtým Levi menovaný, syn Alfeov z Kány galilejskej, bol rímskym mýtnikom (publikánom) v Kafarnaume pri jazere genezaretskom. Keď jedného dňa zbožie cenil a mýto vyberal, išiel popri ňom Ježiš a riekol k nemu: »Poď za Mnou!« Matúš osvietený milosťou Božou išiel za Spasiteľom a stal sa Jeho horlivým apoštolom. Po prijatí milosti Ducha Svätého ohlašoval sv. vieru svojim krajanom. Keď odchádzal z Jeruzalema, napísal svoje evangelium Židom v aramaickej (sýro-chaldejskej) reči, ktorého grécky preklad vo sv. Cirkvi neskôr užívaný bol. Išiel do Ethiopie, Indie, Parthie

a Arabie a ohlašoval tam sv. evangelium. Život jeho bol prisny. Nikdy nepožíval mäsa, ale živil sa len rastlinami a korenkami; nápojom bola mu voda. Ethiopský kráľ Egippus prijal s celou svojou rodinou kresťanskú vieru. Po jeho smrti panoval jeho brat Hyrtakus, i chcel si pojať bratovu dcéru, krásnu kresťanskú pannu Ifigeniu za manželku. Svätá panna, ktorá složila sľub večnej čistoty, v čom ju sv. Matúš potvrdzoval, odoprela strýcovi manželstvo. Rozhnevaný pohan rozkázal preto sv. Matúša kopiou prebodnúť a do ohňa hodiť; keď za 23 rokov v Ethiopii (v Afrike) apoštolský úrad horlive vykonával. Ostatky jeho, pochované v Hieropole, neskôr do Salerna pri Neapole prenesené boli.

Sv. Jakob Mladší (Menší) bol synom Alfea a Marie Kleofášovej, blízkej pokrevnej prebl. Panny Marie. Matky Ježiša Krista (Mat. 13, 55), preto sa menuje i »bratom« Spasiteľovým, lebo u Židov bola obyčaj, že najbližší pokrvní menovali sa medzi sebou bratmi. Telesne podobal sa tak veľmi Pánu Ježišovi, že ho cudzi od Spasiteľa ani nerozoznali, a preto poľúbil zradca Judáš Pána Ježiša Krista v zahrade Gethsemane, aby sa Farisei nepomýlili a Jakoba za Pána Ježiša nezajali. Než stal sa apoštolom, bol sv. Jakob Nasireom. Viedol život odlúčený od sveta, mäsa nepožíval okrem veľkonočného času, vína nepil nikdy, vlasy si nestrihal, obuv nenosil, šatil sa skrovne. Jeho bratom bol apoštol Júda Thadeus (Lebbeus), Josef Barsabaš (Skut. ap. 1; 2, 3) a Šimon, pozdejší biskup jeruzalemský. Keď Ježiš z Kafarnauma odchádzal, povolal Jakoba za učenníka a o rok neskôr vyvolil ho za svojho apoštola. Po vskriesení zjavil sa mu Ježiš zvlášť. Po soslani Ducha Svätého stal sa sv. Jakob biskupom v Jeruzaleme. Roku 51. po Kr. P. hlasoval so sv. Petrom na cirkevnom sneme

v rozopre o obriezku, čo bolo od ostatných apoštolov schváleno. Roku 59. napísal svoj prekrásny a pre učenie sv. Cirkve veľmi dôležitý list na všetkých kresťanov zo židovstva pošlých, ktorí si učenie sv. Pavla o ospravedlnení skrze vieru bludne vykladali a dobré skutky k spaseniu potrebné zapierali. V tomto svojom, hladkým a stručným slohom písanom liste učí sv. apoštol Jakob, že pravá viera musí byť vždy spojená s dobrými skutkami; v ňom píše i o spovedi a poslednom pomazaní. Pre svoj svätý život, pre svoju nábožnosť a spravodlivosť bol i od nepriateľských Židov Spravodlivým menovaný. Každý deň chodieval do chrámu jeruzalemského a modlieval sa na kolenách za obrátenie Židov, že jeho kolená ztvrdly a dostaly mozoly jako u veľblúda. Svojimi rečami a svätým životom obrátil veľmi mnohých Židov v Jeruzaleme na vieru Kristovu. Farisei, ktorých prevýšil svojou horlivosťou i v plnení starozákonných predpisov čo opravdivý Žid, nenávideli ho, že bol od ľudu vysoko cteným; ľahotikárski Saducei hnevali sa na neho pre jeho prisny a svätý život; ale báli sa ľudu a rímskeho vladára Festa, i nemohli mu ublížiť. Keď Festus zomrel a nový vladár Albinus bol na ceste do Jeruzalema, použil najvyšší kňaz židovský Ananus, syn zlostného Annáša, ktorý Krista Pána prenasledoval, a Saducei túto vhodnú príležitosť; i povolal Ananus vysokú radu židovskú a obžaloval Jakoba, že narušil zákon Mojžišov. Vysoká rada židovská odsúdila sv. apoštola, ktorý bol vtedy už 96 rokov starý, aby so strechy chrámu odvolal učenie Ježiša Krista. Sv. Jakob vystúpil na strechu chrámu a zvolal ku shromaždenému ľudu: »Ježiš, ktorý bol ukrižovaný, je Boh a sedí čo Syn Otcov na pravici Boha, a zase príjde v oblaku nebeskom, aby celý svet súdil!« Že Ježiša

Krista nazval Bohom, nahnevali sa Farisei, že riekol o Jeho vskriesení a budúcom príchode, rozzúrili sa Saducei, i shodili ho so strechy chrámu. Keď dopadol k zemi, modlil sa za svojich vrahov a mimo idúci valchár zabil ho svojou palicou. Sami Židia obžalovali Ananusa u kráľa Herodesa Agrippy II., ktorý nehodného najvyššieho kňaza preto hodnosti pozbavil. Sv. Jakob podstúpil smrť mučennicku r. 63. po Kr. P.

Sv. Júda Thadeus (Lebbeus), brat sv. Jakoba Menšieho, ohlašoval slovo Božie najprv v Judsku a v Samarii, potom v Syrii a Mesopotamii. Po smrti svojho brata Jakoba prišiel ku voľbe biskupa do Jeruzalema, kde druhý jeho brat Šimon za biskupa vyvolený bol. Vrátil sa zase na východ a ohlašoval pohanom sv. evangelium. Obrátil na vieru Kristovu kráľa Abgara z Osrhoeny a založil cirkevnú obec v meste Edesse. V Persii sišiel sa so sv. apoštolom Šimonom Kananejským, kde obrátili na vieru Kristovu kráľa Borodacha. Sv. Júda Thadeus bol od pohanských kňazov kyjom zabitý.

Sv. Šimon Kananejský, i Horlivec nazvaný, ohlašoval slovo Božie v Egypte a Mauritanii, zkaďe odišiel do Persie, kde so sv. Júdom Thadeusom sa sišiel. Vodca kráľa Borodacha tiahol s veľkým vojskom proti Indii. Kráľ zavolaľ sv. apoštolov k sebe, aby mu predpovedali, jako vojna vypadne. Sv. apoštoli použili tú príležitosť, ohlašovali učenie Pána Ježiša Krista, i obrátili kráľa, celý jeho dvor a mnohých pohanov na kresťanskú vieru. Pohanski kňazi sbúrili ľud, ktorý sv. Šimona pilou rozpilil.

Sv. Matej vyvolený bol za apoštola po na nebe vstúpení Pána od shromaždených apoštolov na miesto zradného Judáša Iškarjotského, ktorý Spasiteľa za 30

strieborných zapredal, zo zúfalstva tie peniaze v chráme odhodil, a zvolajúc: »Zhrešil som! Zradil som krev spravodlivú!« — sa obesil. Sv. Matej ohlašoval slovo Božie najprv v Galilei, potom prešiel do Afriky, kde v krajine Ethiopii sv. evangelium zvestoval. Keď sa navrátil do Galilee, bol roku 63. po Kr. P. od Židov ukameňovaný.

Všetka známosť o sv. apoštoloch krem toho, čo naznačené je vo sv. evangeliach a v knihe Skutkov apoštolských, zakladá sa na ústnom podaní. Sv. apoštolovia nepisali svoje životopisy, oni nevyhľadávali slávu ľudskú, ale starali sa len o hlásanie slova Božieho a o šírenie sa sv. Cirkve, za ktorú svoj život radi obetovali.

Hlavnéjšie apoštolské cirkevné obce.

Následkom horlivého účinkovania sv. apoštolov rozšírila sa sv. Cirkev po všetkom známom svete. Nie len chudobní a neučení ľudia, ale i bohatí, vznešeného rodu a učení prijali sv. krst; toho dôkazom sú v apoštolských listoch pripomínané peňažné milodary, posielané chudobným veriacim (Skut. ap. 13. Filipen. 3, 24), obrátenie vznešeného dvorana kráľovny mudijskej Kandace, plukovníka Kornelia (Skut. ap. 8 a 9), vladára na ostrove Cypre Sergia Pavla (Skut. ap. 13), Dionysia Areopagitu v Athénach (Skut. ap. 17, 34), členov cisárského dvoru v Ríme (Filip 4, 22), Flavia Klemensa, strýca Vespasianovho a jeho manželky Domitilly, k tomu napomínanie sv. Pavla a jeho vystríhanie veriacich pred učiteľmi, ktorí ľubomudracké svoje náhľady kresťanstvu vnucovali (Koloss. 2, 8; Tim. 1, 20). Tak povstali prekvetajúce cirkevné obce v Asii, v Európe a v Afrike.

V Asii prvou a najznamenitejšou cirkevnou obcou bola jeruzalemská, ktorú sv. Peter založil. Z tejto rozšírilo sa učenie Kristovo po celej Palestíne, Samarii a Syrii, kde nové cirkevné obce od obrátených Židov pozakladané boli, ktoré s ňou spojené zotrvaly. Sv. apoštoli ustanovili za prvého biskupa v Jeruzaleme sv. Jakoba Mladšieho (Menšieho), ktorého nástupcom stal sa r. 63. po Kr. P. jeho brat, učenník Ježiša Krista, Šimon, narodený ôsmi rokami pred Spasiteľom. Roku 67. po Kr. P. boli vojska rímske na pochode proti odbojnému Jeruzalemu pod Vespasianom; i utiahol sa sv. Šimon so svojimi veriacimi do mesta Pelly za Jordán. Po odtiahnutí vojska rímskeho navrátil sa sv. Šimon do svojho biskupstva a obrátil svojou láskavou horlivosťou a mnohými zázrakami veľké množstvo pozostalých Židov na vieru kresťanskú. Mužne bojoval sv. biskup proti Židom a povstálým bludárom za panovania cisárov Vespasiana a Domiciana. Istý Žid obžaloval za panovania ukrutného Trajana sv. Šimona u vladára Attika čo kresťana a potomka Davidovho, ktorý si nádej robí na kráľovskú korunu židovskú. Vladár uväznil sv. Šimona a dal ho ukrutne mučiť a r. 106. po Kr. P. na križ pribiť. Sv. Šimon zomrel čo posledný z učeníkov Kristových mučennickou smrťou a jeho účinkovaním končia sa apoštolské časy. Vo Fenícii boli apoštolské cirkevné obce, odvislé od cirkve Jeruzalemskej, v mestách Sidone, v Ptolomaide, v Tripolise a v Byklöse.

V Antiochii, hlavnom meste Syrie a východnej ríše rímskej, založená bola druhá prekvetajúca veľká cirkevná obec v Asii, keď pohanská rodina vojenského plukovníka Kornelia pokrstená bola. Sv. apoštoli dozvedeli sa o tom, že Židia a mnohí pohania v Antiochii

prijali učenie Kristovo, i poslali ta Barnabáša a tento priviedol sem i obráteného horlivého Pavla. Pod správou týchto horlivých učiteľov stala sa táto cirkevná obec v krátkom čase druhou slavnou obcou na východe a veriaci začali sa prví nazývať »kresťanmi«. Neskôr riadil túto cirkevnú obec čo biskup sv. Peter a keď r. 42. po Kr. P. do Ríma odchádzal, ustanovil svojho učennika Evodia za biskupa. Za nim úradoval tu sv. Ignác, učenník sv. apoštolov Petra, Pavla a Jána, ktorého ukrutný cisár Trajan r. 107. po Kr. P. do Ríma odvieť dal a levom v divadle Kolosseume predhodil. Za jeho biskupského úradu počítovala sv. Cirkev v Antiochii na 200.000 veriacich. S Antiochiou stály v spojení mnohé cirkevné obce v Syrii, jako v meste Seleucii, kde sv. Júda Thadeus slavného Marisa biskupom ustanovil, v Beröe, Hierapole, Cyre a Samosate. V ostatnej Asii vynikala apoštolská cirkevná obec i v meste Efese, kde sv. Pavel a Ján učinkovali. Sv. biskup Timotheus, ktorého tu sv. Pavel za biskupa posvätil, zomrel mučennickou smrťou r. 97. po Kr. P. Roku 101. po Kr. P. usnul tiško v tomto meste sv. apoštol Ján, miláčok Pánov. Znamenitejšími biskupmi boli tu potom Onesimus, ktorého sv. Ján za biskupa posvätil, Apollonikus a Polikrates. Vo Frygii byly značné cirkevné obce v mestách Synade a Hierapole; v Bythynii v mestách Nikomedii, Apollonii, Prose, Hellenopole a Cesarei; v Kappadocii v meste Cesarei, v Osrhoene v meste Edesse; v Mesopotamii v mestách Amide, Nisibe a Kaskare; v Armenii v mestách Sebaste, Melitene a Komene; v Parthii v mestách Seleucii a Ktesifone; v Arabii, kde sv. Pavel slovo Božie hlásal (Gal. 1, 17) v meste Bostre.

V Ríme, hlavňom meste rozsiahleho cisárstva rímskeho a celej drevnej Európy, založil sv. Peter, knieža apoštolov, múdrom riadením Božím najväčšiu cirkevnú obec. Ačkoľvek sv. Peter už v Ríme nektorých kresťanov našiel, keď r. 42. po Kr. P. ta prišiel, predsa len on jich spojil, sv. Cirkev založil, za 25. ročného účinkovania rozšíril a upevnil. A preto, že najvyššia hlava celej sv. Cirkve, sv. Peter, v Ríme svoje trvácne sídlo biskupské založil a učenie svoje apoštolské r. 67. po Kr. P. mučennickou smrťou zapečatil, stala sa ona prvou Cirkvou celého kresťanského sveta na večné veky. Po mučennickej smrti sv. Petra vyvolený bol Linus, učenník hlavy apoštolov a celej sv. Cirkve, za najvyššieho biskupa a pastiera, ktorý za 12 rokov sv. Cirkev riadil. Ukrutný konsul Saturnin, ktorého dcéru z nebezpečnej nemoce uzdravil a na sv. vieru obrátil, dal sv. Lina r. 78. po Kr. P. usmrtiť. Jeho nástupcom stal sa druhý učenník sv. Petra, sv. Kletus, ktorý do r. 90 po Kr. P. sv. Cirkev spravoval. Veriaci rozmnožili sa v Ríme tak, že musel ku svojmu boku 25 kňazov vysvätiť. Vo svojich listoch, písaných rozličným cirkevným obcam, užíval začiatocné slová: »Spasenie a apoštolské požehnanie.« Za panovania ukrutného Domiciana obsiahol r. 90. po Kr. P. mučennicku korunu. Za nim nasledoval tretí učenník sv. Petra, sv. Klement, ktorý dal spisovať život a smrť sv. mučenníkov siedmim pisárom. Ku Korinským napísal prekrásny pastiersky list, v ktorom sa značí jeho znalosť ľudí, apoštolskej sily a dôstojnosti plný duch, výmluvnosť a hlboká učenosť. Chváli drevne kresťanské mravy veriacich v Korinte, i vyslovuje svoje poľutovanie nad jich neporiadkami, ktoré zapríčinili nektorí sobeckí veriaci. On hovorí: »Kristus je majetkom tých, ktorí sú pokorní

a nepozdvihujú sa proti Jeho stádu. Berla vyvýšenosti Božej — náš Pán Ježiš Kristus neprišiel v nádhere chvastania sa alebo vysokomyseľnosti, ačkoľvek to mohol, ale v pokore, jako Duch Svätý o Ňom predpovedal.« Aby jich poučil, že majú byť Bohu poslušnými, poukazuje na zjavy v prírode Božej, i na posledný súd a vskriesenie. Svoj list končí slovami: »Jak blahosla-vené a podivné sú dary Božie, najmilejší! Život v nesmrtnosti, lesk v spravodlivosti, pravda v nádeji, viera v dôvere, zdržanlivosť v posvätení, všetko toto vstúpilo do kruhu našich predstáv. Čo je teda to, čo je pripravené vytrvalým? Stvoriteľ a Otec časov, Najsvätejší, zná veľkosť a krásu toho. Bojujme teda, aby sme pripočítaní boli k tým, ktorí trpiac Jeho očakávajú, aby sme účasť mali na zaslúbených pokladoch! Jako sa to stane? Keď naše smýšľanie skrze vieru k Bohu sa obracia, keď Jeho vôľu plníme a na ceste pravdy Jeho nasledujeme. Toto je cesta, najmilejší, na ktorej najdeme nášho Spasiteľa Ježiša Krista, Najvyššieho kňaza našich obetí, Ochrancu a Podporcu našich slabostí.« Cisár Trajan vyhnal r. 100. po Kr. P. sv. Klementa do Chersonu, kde ho pohania umučeného do mora hodili; jeho ostatky objavili a preniesli do Ríma v 9. storočí svätí Cyrill a Method. Sv. Klement bol posledným pápežom apoštolských časov. V Európe založené boli i druhé apoštolské cirkevné obce. Sv. Peter vysielal z Ríma svojich učeníkov po celej Italii, aby sv. evangelium ohlašovali. V Gallii (Francúzsku) ohlašoval slovo Božie na rozkaz sv. Petra za času panovania cisára Klaudia (41—54 po Kr. P.) Trofimús, jedon z 72 učeníkov Spasiteľových, v meste Arles; Marcialis v meste Limoge (Limoges), Pavel v Narbonne, Austremonius v meste Klermone (Clermont), Galianus v meste Túr

(Tours) a Saturnin a meste Tulús (Toulouse). V Grécku prekvitaly cirkevné obce v Korinte a v Athénach; v Macedonii v Solune, vo Filipi a v Nikopole.

V Alexandrii, v hlavňom meste Egyptu v severnej Afrike, ktoré toho času malo 500.000 obyvateľov, založil učenník sv. Petra, evangelista Ján Marek, dľa vôle apoštola, veľkú cirkevnú obec, ktorú čo biskup až do svojej mučenníckej smrti riadil. V Alexandrii prekvitaly všetky vedy, ona bola strediskom vysokej učenosti gréckej. V krátkom čase zrástla sv. Cirkev v tom veľkolepom východňom meste, ku ktorej patrily i mnohé cirkevné obce v Egypte. Pohanía zhrozili sa, keď videli zrast sv. Cirkve i umučili sv. Marka r. 68. po Kr. P., keď ukrutný Nero panoval v Ríme. Po smrti sv. Marka stal sa biskupom jeho učenník Anianus. Neskôr prekvitala v Alexandrii prvá a najslavnejšia kresťanská vysoká škola, na ktorej sa bohoslovecké a iné vedy prednášaly.

Prekážky rozširovania sa sv. Cirkve v ríši Rimskej.

Rozširovaniu sa kresťanskej viery sopreli sa hneď na počiatku zatvrdeli Židia. Videli sme, jaký nerovný boj viedli s nimi sv. apoštolovia a učenníci Ježiša Krista. Neskôr sv. Pavel narazil na veľké prekážky i u pohanov v gréckych mestách Athénach a v Efese; najväčší ale odpor stavali horlivému účinkovaniu sv. apoštolov a jích učenníkov súveki cisári rimskí, že obdiv vzbudzuje rýchle zázračné upevňovanie sa sv. Cirkve v najväčších mestách ríše rimskej.

Rod cisárov rimských vyšvihol sa nepokojami domášnych rozbrojov a utlačoval svevolne svojich poddaných. Julius Cesar a jeho vnuk Cesar Augustus,

ktorý od r. 29. pred Kristom Pánom do r. 14. po Kr. P. panoval, poškrvnili sa krvou svojich poddaných. Tento cisár, za ktorého panovania narodil sa Ježiš Kristus, odohnal svoje dve prvé manželky; tretia manželka Livia, ktorá nemohla sa dočkať nastúpenia na trón svojho syna Tiberia, otravila 76 ročného Augusta. Cisár Tiberius (od r. 14—37), pod ktorého panovaním Spasiteľ sveta bol ukrižovaný, zavraždiť dal svoju manželku Juliu, jedinú dcéru Augustovu, ktorý ho bol za syna prijal, ako i Agrippinu, manželku svojho za vlastnieho prijatého syna Germanika a jej dvoch synov. Kajus Kaligula, ktorého Tiberius za syna prijal, zahrdúsil ho r. 37. po Kr. P. a panoval krvave do r. 41. Sám vyhlásil sa za Boha, vystaval si chrámy a oltáre a dal si od zaslepeného ľudu čo bohovi obetovať. Keď bol zavraždený, nastúpil blbý a krvožižnivý stavec Klaudius panovanie, ktorého šiesta manželka Agrippina r. 54. po Kr. P. otravila, aby svojmu synovi Neronovi, ktorý sa r. 37. v Anciume narodil a r. 48. po Kr. P. od Klaudia za svojho syna prijatý bol, ku trónu dopomohla.

Klaudius Nero, vychovávaný najslavnejšími ľubomudrcmi Senekom a Burrhom, zaujal v svojom 17. roku cisársky trón r. 54. po Kr. P. a stal sa najohavnejším nečlovekom, jaký len nekdý po zemi kráľ. Pri svojom nastúpení na trón, ku ktorému dopomohla mu jeho zlostná matka Agrippina, dal sa zaniest do shromaždenia senátu, a prečítal prestolnú reč, ktorú mu Seneka napísal. Za tri roky riadil sa dľa rady svojich učiteľov, a ľud, predtým potlačený, zveleboval ho. Keď mu senát postaviť chcel zlaté a strieborné pomníky, riekol: »Počkajte, kým si jich zaslúžim! Keď mal podpísať prvý výrok smrti, zvolal: :Oj, keby som nikdy

písať nebol sa naučil! Nemravní mladí senátori pokazili ho. Preoblečený za otroka túlal sa nočného času s nemravnými priateľmi po ulicach Rímu a po hostincoch, kde sa oddával hanebnosťam a bitkám. O panovanie sa nestaral. Vládychtivá matka Agrippina panovala neobmedzene, karhala rozpustilého syna a vyhrážala mu, že keď sa nepolepší, dosadí na trón Klaudiovho a svojho syna Britanika, ktorý i tak mal väčšie právo na otcovský trón, než Nero. Na radu svojich priateľov otravil Nero svojho 14-ročného brata Britanika a odmietol ženu, ktorá mu jed podala, statkami. Matka rozhnevala sa na nezdarného syna a nemravná Poppea, ktorá chcela sa stať cisárovnou a ktorej manželka Neronova, Oktavia, dcéra Klaudiova a jeho matka Agrippina v ceste stály, nahovorila nemravníka, aby manželku odohnal a matku zahubil. Ukrutný Nero triraz chcel matku otraviť; keď sa to nepodarilo, pozval ju k verejným ihrám do Baje. Nešťastná matka vysadla na loď, ktorá tak bola usrojená, že sa na mori rozpadla, ale matka zachránila sa plávaním. Na druhý deň ráno r. 59. po Kr. P. dal Nero svoju matku najatými vrahmi doma zabiť. Od toho času nemal pokojnej noci i upadal do zúfalstva. Marne namáhali sa učitelia Seneka a Burrhus, aby jeho nepokojné svedomie utišili; marne nariadil senát verejné poďakovanie modlám za usmrtenie Agrippiny; Nero nemohol sa pozbaviť ukrutného trápenia svojho svedomia. I hodil sa do náručia ohavnej nemravnosti a hlučnej veselosti; usporiadal verejné ihry Juvenalia menované, ktoré sa v jeho paláci alebo v zahradách vydržievaly; roku ale 60. po Kr. P. olympické ihry pod menom Neronia. Sám písal divadelné kusy a nemravné piesne, ktoré sa v divadlách a po ulicach spievaly. Kto tie piesne neposlúchal, trestaný bol

smrťou; tak vodca vojenský Vespasian, ktorý pri takom divadle zadriemal, len ťažko vyviazol so životom. Keď bol Burrhus otrovený, utiahol sa i Seneka od dvoru, kde bol miláčkom hnusný nemravník Tigellinus, vodca cisárskej gardy. Od toho času vystupoval Nero sám v divadlách a prespevoval nemravné piesne; jeho nasledovali najvznešenejšie ženy a mužovia rímski a Rím poklesol do bahna nemravnosti a zverstva. V jeho nádher-
ných sieňach uhostení bývali štedre veľikáši rímski, gladiatori (divadelní herci, ktorí medzi sebou krátkymi mečami bojovali), otroci a verejné hriešnice. Roku 62. odohnal Nero svoju manželku Oktaviu a pojal si nemravnú neviestku Poppeu Sabinu, pre ktorej kúpeľ 500 oslíc každú hodinu dojeno bývalo. Na radu tejto ohavnej neviestky poslal Nero svoju 20ročnú čnostnú manželku do vyhnanstva na ostrov Pandateriu, kde ju neskôr zahrdúsil dal. Celý Rím sa zhrozil, len senát ďakoval verejne modlám za túto vraždu. Roku 64. dal zapáliť ukrutník slavné mesto Rím na štyroch miestach a to preto, aby si mohol predstaviť, ako 1000 rokami pred Kristom Pánom grécke mesto Troja horelo a aby vystaval nové mesto s rovnými ulicami, ktoré mestom Neronovým pomenovať chcel. Za šesť dní a sedem nocí horelo mesto a nešťastní mešťania nesmeli hasiť najatí zločinci prekážali jim a podpaľovali ďalej ulice. Nero sedel na pavlači palácu, hral na kytaru, spieval divadelným rúchom odiaty piesne, ktoré sám složil o zahynutí Troje a díval sa so zaľúbením na horiace mesto. Sostupoval i sám do mesta preoblečený za pohoniča a vozil sa horiacimi ulicami. Zo 14 okresov Ríma obrátené boli tri na popol, zo siedmich pozostaly len zrúcaniny. Ubídení mešťania búrili sa. Aby ľud utišil, dával Nero verejné ihry, pri ktorých sám o závod jazdil, a

mnohé peniaze nespokojencom. Za niekoľko rokov vystaval zase Rím; ale ľud, ako píše pohanský spisovateľ Tacitus († r. 98.), nemohol to zpuštošenie tyranovi zabudnúť. Aby tú vinu so seba striasol, dal rozhlásiť na radu ohavnej Poppey a nektorých Židov, že Rím kresťania podpálili.

I nastalo krvavé prenasledovanie kresťanov po celej rozsiahlej ríši rímskej. V cisárskych zahradách na kopci Vatikáne, kde teraz chrám sv. Petra a obydlie pápežské stojí, usporadoval Nero vo dne a v noci rozličné verejné ihry, pri ktorých nevinní kresťania ukrutne mučení boli. Zahrady tie osvetloval tak, že dal pooblievať kresťanov voskom a smolou, ku stĺpom priviazať a zapáliť. Tacitus pohan píše o tých hrozných mukách, ktorými kresťania trápení boli, vo svojom dejepise takto: »Pozajímaní boli po požiare tí, ktorí sa osvedčili, že sú kresťanmi a dľa jích výpovedi nesčíselne mnohí, ktorí všetci neboli osvedčení z podpaľačstva, ale pre tú okolnosť, že nenávisť ľudského pokolenia na nich zpočívala, ktorá jich s posmechom a potupou života pozbavovala. Nektóri zašiti boli do koží zverov a psom predhadzovaní; druhí na kríže pribití, zase druhí voskom obliati, alebo do vriec pozakrúcaní, ktoré boli smolou poliate, jako stĺpy svietien do zeme zakopaní a nocou zapálení, aby svietili. K týmto divadelným ihrám poskytoval Nero svoje vlastné zahrady, súčasne dal prevodzovať cirkusové ihry a zamiešal sa medzi množstvo v rúchu pohoniča jako spravujúci voz.« Sami pohania ľutovali ubohých mučenníkov kresťanských. Ukrutný tyran dal si vystavať ohromný nádherný palác, na ktorý každoročne 10 miliónov sestercí ríša vynakladať musela, ktoré poddani po celej države skladali. Steny izieb palácových, ktorý celé staré mesto zaujímal, obité boli

zlatými plochami, vykladané drahokamy a perlami. Poval jedálni shotovená bola z pohyblivých, zo slonovej kosti zhotovených pokryvadiel, ktoré prepúšťaly nad hodojúcich vonné pary a kvety. Z mora a rieky Tiberu viedly vodu vodovody do nádherných kúpeľov. Keď Nero vkročil prvýraz do zlatého palácu, riekol: »Teraz bývam predsa raz jako člověk.« Ukrutník povraždiť dal najprednejšie v zemi rodiny. Seneka riekol mu: »Môžeš o život pripraviť ešte raz toľkých, svojho nástupcu predsa nikdy nezabiješ.« Roku 65. po Kr. P. sprisahali Piso senátorov, veľmožov a vojakov proti zverskému tyranovi. Mnohí z nich vykrvácali, keď Nero prišiel na stopu sprisahancom; i dal zavraždiť medzi mnohými vznešenými Rimanmi i svojho otcovského učiteľa Seneku.

Mnohé nešťastie dopustil Boh na mocnárstvo rímské, v samom Ríme zomrelo v jaseň r. 65. po Kr. P. 30.000 ľudí na morovú ranu. To predesilo ukrutníka a keď ho nemravná Poppea napomínala, aby opustil svoj zverský život, zabil ju vlastnoručne. Roku 66. po Kr. P. prišiel Tiridates, kráľ armenský do Ríma, aby bol v hodnosti svojej Neronom potvrdený. Nero prijal ho skvele a zabával v divadle osobne, kde sa s citerou v ruke na prknách objavil, a v cirkuse čo boh Apollo pristrojený o závod jazdil. Toho času prišli sv. apoštolovia Peter a Pavel do Ríma, aby tešili a podporovali prenasledovaných kresťanov. V Neronovej záhrade mal známy samaritanský bludár Šimon Magus ku cti Tiridatovej svoje čarodejnícke kúsky prevádzať. Keď sa chcel čarodejník povzniesť do povetria, spadol následkom modlitby sv. Petra a Pavla dolu a zlomil si nohy. I rozhneval sa bláznivý Nero na všetkých čarodejníkov a mudrcov, ktorých dal všetkých povraždiť. Jeho zúreniu ne-

ušli ani sv. Peter a Pavel, na ktorých sa tyran veľmi hneval, že jeho dvorského čašníka a ľahkomyselnú dvorskú dámu na cestu poznania pravej viery a zbožného života priviedli. I dal jich uväzniť a dňa 30. júna r. 67. sv. Petra na vršku Vatikane ukrižovať, sv. Pavla ale, čo rímskeho meštana na ceste do Ostie vedúcej zoňať. Na mieste jich mučennickej smrti stoja teraz veľkolepé chrámy: sv. Petra na Vatikane v meste a sv. Pavla za mestom, v ktorom každom z nich nachádzajú sa polovice ostatkov jich sv. tiel, vyňímajúc hlavy, ktoré v chráme sv. Jána na Laterane v Ríme na hlavňom oltári sa prechovávajú.

Počas tohoto prenasledovania umučeno bolo veľké množstvo kresťanov nielen v Ríme, ale i po celej rozsiahlej države. Za sv. vieru vyliali svoju krev medzi inými v meste Pise biskup Paulin, dvaja vysokí úradníci Neronovi Torpes a Evellin (r. 66.), v Ravenne Ursicinus, Vitalis a Valeria, v Milane bratia Gervas a Protaz, na dvore Neronovom Nazarius, syn afrického dôstojníka a Celsius, nemecký mladík z Trevíru; v Tuscii biskup Ptolemeus, učenník sv. Petra, v Brescii vznešený veľmož Alexander, v Antiochii biskup Evodius, v Alexandrii evanjelista Markus (68.), v Akvilei biskup Mohor (Hermagoras). A keď potokami tiekla krev sv. mučeníkov, potuloval sa ukrutný Nero po Italii a Grécku jako herec, sprevádzaný 5000 mladíkmi a verejnými neviestkami. V Ríme vládral jeho miestodržiteľ Helius svevoľne a krvožižnive. Prenasledovaní a veľkými daňami obťažaní občania začali sa hýbať. V Gallii (Francúzsku) postavil sa na čelo nespokojencov Kajus Julius Vindex; v Španielsku bol od vojska miestodržiteľ Galba za cisára vykričaný. V Ríme zúril hlad a keď z Egypta miesto zbožia dovezly lode piesok do cirkusu, v ktorom sa

gladiatorské ihry prevádzať maly, sbúrili sa hladní obyvatelia, roztrepali Neronove pomníky a nechceli do vojny tiahuť. Bláznivý tyran chystal sa k vojne proti povstalcom tak, že naložil na vozy svoje divadelné rúcha a nástroje a vystrojil verejné neviestky čo amazonky, ktoré ho do vojny odprevádzať maly. Vlastná jeho telesná stráž opustila ho a vyplienila jeho palác. V divadle zlorečili mu mešťania. V tmavej noci vysadol na koňa, prehodil si starý plášť a odprevádzaný štyrmi otrokami ponáhlal sa do domu prepusteného na slobodu otroka Faona. Keď na ceste strebal z kaluže mutnú vodu, vzdychol si: »Či je to Íúbezny nápoj Neronov? Na ceste postretli ho ľudia a pýtali sa ho: »Čo i vy naháňate Nerona?« Hromové blesky plašily jeho koňa, diabolské svedomie jeho. V zúfalstve pricválal ku svojmu jedinému priateľovi na svete, prepustenému otrokovi. Medzitým odsúdil tyrana rímsky senát, aby bol na smrť ubičovaný. Keď to Nero dopočul, plakal a nariekal jako baba, a chcel si vziať život; keď si ale kožu poškríbal, odhodil zbabelec, ktorý státisíce kresťanov a iných občanov povraždiť dal, smrtiaci nástroj a zvolal: »Jakého umelca utratí svet vo mne! Vojaci, od senátu vyslaní, blížili sa k úkrytu Neronovmu, aby ho zajali, i pochytil s nárekom a revaním nôž a Faon pomáhal mu ho do hrtáňa vraziť. Tak dokonal ukrutný tyran Nero svoj zverský život dňa 11. júna r. 68. po Kr. P., vo 31. roku bohopustého svojho života.

Po Neronovi panoval do 16. januára r. 69. po Kr. P. sedemdesiatročný Galba, ktorého vojsko 9. júna r. 68. v Španielsku za cisára vyhlásilo. Galbu dal vojvodca Otho zavraždiť. Otho bol dôverným priateľom Nerona, ale vzdor tomu začal spravodlivo panovať. Vojsko, ktoré ukázalo svoju moc nad senátom rímskym

pri voľbe Galbovej, pozbavilo po troch mesiacoch i Otha trónu a vyvolilo Vitellia, miestodržiteľa v Gallii a v Nemecku; legie (pluky) ale v Syrii vyhlásili za cisára svojho zmužilého vojvodu Vespasiana. Vitellius oddal sa nádhernému životu, i nedbal na hroziace mu nebezpečenstvo; len keď vojenské pluky v Illyrii, v Španielsku, v Gallii a Britanii Vespasiana za cisára uznali, vyšiel Vitellius s malým vojskom vodcovi Vespasianovmu Primovi z Ríma oproti. Primus uderil na Rím a zaujal ho, pri čom padlo 50.000 ľudí. Popolom ľahol slavný kapitol s veleslavnými pohanskými chrámami Jupitera, Junony a Minervy. Tacitus hovorí vo svojom dejepise (3, 72), že nebolo potupnejšej udalosti od vystavania večného mesta, jako táto, ktorú sami Rímania na svojich svätyňach spáchali a že to sami bohovia dopustili za nepravosti jich. Tak vyhladené holy chýrečné miestnosti náboženstva pohanského, jako o osem mesiacov neskôr nádherný chrám židovský v Jeruzaleme, aby ustúpily obe svätému a pravému náboženstvu kresťanskému.

Vespasian, ktorý od r. 69. po 78. panoval, bol synom daňového úradníka v Helvecii (Švajcsku); pod Kaligulom stal sa senátorom, konzulom a prokonzulom v Afrike. Pod ukrutným Neronom utiahol sa na svoj vonkovský majetok, keď bol zrazu čo najvyšší vojvodca do Judska poslaný, aby proti povstalcovi bojoval. Roku 70. vtiahol čo cisár do uspokojeného Ríma, kde prisne zakročil proti nemravnosti, jaká v meste panovala; kresťanov neprenasledoval, ale predsa zomreli mnohí za jeho panovania mučennickou smrťou, lebo jich považovali pohania za nenávidených a odbojných Židov. Keď Vespasian zomieral, riekol posmešne: »Myslím, že nezadlho bude zo mňa boh.« Zomrel dňa 23. júna r. 79.

Za nim panoval jeho čnostný syn Tit u s do roku 81., ktorý kresťanov ctil. Veľmi bol dobročinným. Keď večerom nepripomnel si nejaké preukázané dobrodenie, zvolal: »Priatelia, ztratil som deň!« Za jeho panovania dňa 24. augusta a 8. septembra r. 79. začala ohnivá sopka Vesuv zúriť a pohrobila pod svojim popolom a ohnivou lávou kvitnúce mestá Herkulanum, Pompeji, Kumeu a Baju, ktoré za našich časov sa vykopávajú. Šlachetný Titus zomrel už r. 81. následkom otravy, ktorú, jako sa mnohí domnievajú, vlastný jeho brat Domician dal mu vypiť.

Domician panoval od r. 81. do r. 96. po Kr. P. Ukrutný tento tyran menoval sám seba »pánom a bohom«, i prenasledoval kresťanov nielen v Ríme, ale po celej Italii a rozsiahlej riši rímskej, dal ich ukrutne mučiť a vraždiť, najmä v posledných dvoch rokoch svojho panovania. Tento tyran odanil naprv ťažko Židov a kresťanov a považoval ich za neznabohov. Ku ukrutnému prenasledovaniu zviadla ho túžba po majetku kresťanov a pohnul ho strach pred možným utratením trónu. Dal si nahovoriť, že podľa očakávania kresťanov a Židov potomci kráľovstva Mesiašovho z kmenu Davidového zmocnia sa vlády rímskej; i kázal kresťanov väzniť a mučiť. Z Palestíny dal doviešť dvoch potomkov Davidových, vnukov sv. apoštola Júda Thadeusa a bratrancov Ježiša Krista, ktorých mu udal vyslúžilý vojak. Pred svojou súdnou stolicou vypytoval sa ich na pôvod a majetok. Oni vyznali, že pochádzajú z pokolenia Davidovho a že sú pokrevnými Ježiša Krista. Keď mu riekli, že majú len 39 jutár poľa, ktoré sa cení na 9000 denárov a ukázali mu svoje mozoľovité ruky, i dokazovali, že Kristovo kráľovstvo nenie pozemské, prepustil ich svobodne domov. Domician

dal i sv. Jána, apoštola a evangelistu z Efesu do Ríma doviešť a do vriaceho oleja hodiť pred Latinskou bránou v Ríme a keď sv. Ján ostal zázračným spôsobom neporušený, poslal ho na ostrov Patmos do vyhnanstva. I svojich pokrevných, ktorí prijali učenie Kristovo, prenasledoval Domician. Senátor a konsul Flavius Klemens bol zavraždený, jeho manželka Flavia Domitilla vypovedaná bola na ostrov Pandataria a jeho vnučka, sv. panna Domitilla do Poncie. Bohaté jejich majetky osvojil si tyranský pokrevný cisár, ktorého svedomie nemalo nikdy pokoja. Kresťanská krev tiekla potokami, ale Boh potrestal ukrutného Domiciana. Aby tyran zaháňal svoje trudné myšlienky, mával okolo seba malých chlapcov z najprednejších rodín, ktorí ho svojimi rečami zabávali. Jedného poludnia, keď cisár na pohovke driemal, vyňal jedon chlapcov tabličku zpod jeho podušky a ihral sa s ňou. Cisárovná vstúpila do svetlice, vzala chlapcovi z rúk tabličku a preľakaná čítala meno slov na smrť odsúdených, v ktorom ona sama, dvaja plukovníci telesnej stráže, komorník a na svobodu prepustený otrok naznačení boli. Cisárovná oznámila svoje odsúdenie na smrť plukovníkom a títo poverili prepusteného otroka, aby cisára zavraždil. Štefan, tak sa menoval sprisahaneц, vstúpil k Domicianovi, podal mu písmo a keď ho tyran čítal, prepíchol ho nožom. Tak dokonal ukrutný Domician r. 96. po Kr. P. Rimania vydýchli si a zničili jeho pomníky.

Jeho nástupca, šľachetný Nerva, panoval len do r. 98. po Kr. P., keď vo svojom 66. roku zomrel. On poprial kresťanom pokoja, zakázal, aby neboli k súdu poháňaní tí, ktorí po židovsky žijú, ku ktorým pripočítaní boli i kresťania, i požadoval len od Židov a kresťanov, jako Vespasian a Titus, značné osolné dane.

V Ríme pozakladal verejné školy a zakázal oplzlé divadelné predstavenia. Jeho nástupcom stal sa Trajan, ktorého za svojho syna prijal a Rimanom za cisára odporúčal. Za mierneho vladárenia Nervy navrátil sa sv. Ján z ostrova Patmos nazpät do Efesu, kde až do svojej blahoslavenej smrti pokojne žil.

Trajan, ktorý sa r. 54. v Itálii (Seville) v Španielsku narodil a ktorého otec bol udatným plukovníkom, panoval od r. 98. do 117. po Kr. P. Zo začiatku neprenasledoval kresťanov a panoval múdre a spravodlivo. Všetomne sa vynasnažoval, aby povzniesol moc a slávu državy rímskej: preto chcel i pozdvihnúť bohoslužbu pohanskú, ktorá bola veľmi poklesla a ktorá s vladárením úzko spojená bola. Vydal rozkaz, ktorým tajné spolky sa zakazovali; k takým spolkom pripočítali pohanské úrady i tajné schôdzky kresťanov, v ktorých služby Božie odbavovali. Pohania začali preto zúrivo prenasledovať kresťanov a Trajan, ktorý oddal sa opilstvu, nebránil svojim úradníkom, aby nevinných kresťanov mučili a vraždili. Roku 100. po Kr. P. poslal Trajan rímskeho pápeža Klementa I., učennika sv. Petra a Pavla (Fil. 4, 3), do vyhnanstva na poloostrov Taurický (Krym), kde okolo 2000 vyhnaných z Ríma kresťanov v kamenných lomoch pracovalo. Sv. Klement bol r. 101. so železnou kotvou na krku do čierneho mora vhozený. V Ríme dal Trajan umučiť vznešenú kresťanku Flaviu Domitillu mladšiu a jej komorníkov Nerea a Achillea. Roku 103. do 105. po Kr. P. bol v asijskej krajinke Bythynii Plinius mladší prokonsulom. Pohania udávali u neho kresťanov a prenasledovali ich. Keď mučenia nemalo konca, obrátil sa pohan Plinius písomne k cisárovi o radu, čo má s kresťanmi robiť. Miestodržiteľ písal: »Považujem to za

zákon, o pane, aby som sa k tebe obracal v pochybných prípadoch. Posiaľ nebol som nikdy prítomným pri vyšetrovaniach oproti kresťanom a preto neznám, čo a jak ďaleko sa zvyklo trestať alebo vyšetrovať. I nebol som v malej pochybnosti, či s ľuďmi rozličnej staroby rozlične sa má zachádzať, či kajúcim má byť odpusteno, či už samo meno i bez každého zločinu, alebo len zločiny, keď sú s tým menom spojené, trestané byť majú. Moje pokračovanie proti kresťanom pozostávalo posiaľ v tom, že som sa jich opýtal, či sú kresťanmi? Keď sa priznali, pýtal som sa jich ešte druhýraz a po tretíraz, a hrozil som jim pokutami. Keď i teraz pri tom zotrvali, dal som jich na smrť odvieť; lebo som nepochyboval, že — nech je to čokoľvek, čo vyznávajú — už pre svoju hlavatosť a nezlomnú odpornosť trestaní byť musejú. Podaná mi bola i žaloba bez podpisu udavača, ktorá obsahovala mená mnohých, ktorí zapierali, že sú alebo že boli kresťanmi. Vzáývali teda bohov, jako som jim predriekaval, i obetovali kadidlo a vino tvojemu obrazu, ktorý som spolu s obrazmi bohov priniesť kázal. I zlorečili Kristovi, k čomu sa vraj opravdiví kresťania nedajú prinútiť. Mal som teda za to, že môžu byť prepustení. Iní vyznali, že všetka vina a jich blud, keď boli kresťanmi, v tom záležaly, že mali obyčaj, určitého dňa pred svitaním sa schádzať a spoločne Kristovi, ktorého čo Boha vyznávajú, chválospevy prespevovať a konečne sa zaväzovať nie ku zločinom, ale aby sa ani krádeže, ani lúpeže, ani cudzoložstva nedopúšťali, ani dané slovo nerušili, ani sverený majetok, keďby sa naspäť požadoval, neodpierali. Po vykonaní toho sa vraj obyčajne rozchádzali. Držal som za potrebné dozvedieť sa pravdu mučením od dvoch služiek, ktoré diakonisami menujú. Ale nedozvedel som sa ničoho viac, jedine

prevrátenú a nesmyselnú poveru a preto odložil som všetko, kým by som tvoje rozkazy neobdržal. Vec zdála sa mi pre množstvo ľudí, ktorí sú do obžaloby zapletení, povážlivou a tvojho rozsudku hodnou. Lebo veľké množstvo osôb každého veku, stavu a pohlavia je, ktoré toto náboženstvo vyznávajú. Nákaza tejto povery nezachvátila len mestá, ale rozšírila sa i po dedinách a na vonkove. Pri svojom príchode do Bithynie uzrel som chrámy našich bohov celkom prázdne a opustené, slavnosti prestaly a sotva nachádza sa neкто, ktorý by našim bohom obeť priniesol.« Trajan odpovedal miestodržiteľovi: »Nič nemožno vo všeobecnosti čo vodítko určiť; kresťania nemajú byť vyhľadávaní; keď ale budú udaní a dosvedčení, že sú kresťanmi, majú byť pokutovaní; ale tak, že keď bude nektorý tajiť, žeby bol kresťanom a to skutočne obetovaním dokáže, jakokoľvek bol predtým podozrivým, má predsa dosiahnuť odpustenie pre svoje pokanie. Žalobné listiny bez mena žalobníka nemôžu odôvodniť obviňovanie, lebo toto je nebezpečným príkladom a protivilo by sa duchu mojej doby.« Následkom toho dopisu požívali kresťania pokoja aspoň pod Pliniom. Po druhých krajinách predsa udávaní, mučení a vraždení boli mnohí kresťania. V Afrike vykrvácali veľmi mnohí kresťania, tak že miestodržiteľ Arrius Antonius ku samovoľne udávajúcim sa mnohým kresťanom s hrôzou zvolal: »Keď na každý pád zomreť chcete, nešťastníci, nuž pohotove sú prepasti a provazy!« I v Jeruzaleme ukrižovaný bol Šimon, syn Alfea a Marie Kleofášovej, blízky pokrevný Pána Ježiša Krista, druhý biskup a nástupca sv. apoštola Jakoba Mladšieho, keď ho Židia r. 106. po Kr. P. u syrského vladára Attika obžalovali, že pochádza z pokolenia Davidovho. V Efese zomrel smrťou mučennickou

Onesimus, učenník apoštolský, ktorého sv. Ján tu biskupom ustanovil. Niekedy vyriekol i sám cisár Trajan výrok smrti nad kresťanmi.

Roku 107. po Kr. P. tiahol Trajan po svojom víťazstve nad Skythami v Evrope do Armenie v Asii. Zastavil sa v meste syrskom Antiochii a žiadal, aby i kresťania za víťazstvo modlám obetovali. Kresťania nechceli obetovať modlám, i boli zajímaní, mučení a ukrutne zabíjani. Starostlivý biskup Ignác, učenník sv. apoštolov Petra, Pavla a Jána, išiel s prosbou k cisárovi, aby od kresťanov obetovanie modlám nežiadal a jich nemučil, keď sa za neho k pravému Bohu modlievajú. Trajan riekol ku sv. biskupovi: »Prečo vzdoruješ mojim rozkazom a druhých k tomu svádzaš, ty diable?« Sv. Ignác odpovedal: »Nie som zlý duch, aby som druhých k zlému svádzal, ale služobník Boží, ktorý Krista nosí vo svojom srdci. Cisár riekol: »Myslíš, že je to nerozum, tíť týchto bohov, aby nám dali víťazstvo?« Biskup odpovedal: »Mýliš sa, pane, keď jich držíš za bohov; len jeden je Boh a Jeho Syn Ježiš Kristus.« Cisár pýtal sa: »Myslíš toho, ktorý bol pod Pontským Pilátom ukrižovaný?« Sv. Ignác riekol: »Ano, lebo Ten osvobodil nás od hriechu a premohol lož a diablov.« Rozhnevaný tyran vyriekol súd: »Tak ťa odsudzujem, aby si od desiatich vojakov v okovoch odvedený bol do Ríma a tam v divadle divým zverom predhodený!« Sv. biskup zvolal: »Sláva Bohu!« S radosťou dal si poviazať ruky a nastúpil ďalekú cestu do Ríma. V meste Smyrne vyšiel mu oproti biskup Polykarp, učenník sv. apoštola Jána, jako i mnohí biskupi, kňazi a diakoni, vyslaní sem od všetkých kresťanských mest a dedín v Malej Asii. Sv. Ignác prosil jich všetkých,

aby sa za neho modlili, žeby mu Boh poprial sily pri jeho neďalekej mučennickej smrti. Na svojej ceste mučennickej napísal sedem listov rozličným cirkvám, i povzbudzoval veriacich v dobrom. Sv. Polykarpovi odporúča vo svojom liste svoju cirkevnú obec v Antiochii.

Rímskym kresťanom takto sa prihovára vo svojom liste: »Rád umrem pre Boha, keď mi len vy nebudete prekážať. Prosím vás, nepreukazujte mi nevčasnú priazeň, ale vyproste mi len silu, aby som kresťanom bol uznaný. Dopustite, aby som mohol byť pokrmom divým zverom, lebo len tak môžem sa k Bohu dostať, a lichoďte jim radšej, aby ničoho z môjho tela nezanechali. Prajem si zúrivých jich najst' a budem jich dráždiť, aby ma tým skoršie pohltily, a keď sa nebudú chcieť mňa dotknúť, ako druhých, donútim jich. Odpustite mi moju žiadosť, lebo viem, čo je mne k dobrému. Oheň, kríž, útok divých zverov, rezanie a trhanie, rozdelenie kostí, okyptenie údov, roztrhanie tela, všetky muky satanové nech sa na mňa oboria, len keď budem účastným Krista.« I prišiel sv. Ignác do Ríma, keď sa divadelné hry s divými zvermi v amfiteatre dokončievaly. Hneď hodený bol medzi divé zvery, ktoré ho roztrhaly a pohlťaly, že z neho len väčšie hnáty pozostaly. Tak dokončil sv. biskup svoj bohumilý život mučennickou smrťou, po ktorej túžil, dňa 20. decembra r. 107. po Kr. P. Kostí jeho prenesené boly v drahocennej schránke do Antiochie.

Tak zomierali prví kresťania za sv. vieru a jich vylievaná krev bola semenom, ktoré tisíc násobný úžitok donášalo, lebo sv. Cirkev vzdor tým krvavým prekážkam rozširovala a upevňovala sa po celom svete a jej odporníci, cisári rímski pomiňali sa rýchlo jeden

za druhým a neboli v stave zachrániť rozsiahlu svoju ríšu pred jej úpadkom, zapríčineným nemravami pohanskými.

Odlúčenie sv. Cirkve od Židovstva, vojna Židov s Rimanmi a zkáza Jeruzalema.

Židovské náboženstvo bolo prípravou ku založeniu kresťanskej Cirkve, ku večne trvať majúcejmu kráľovstvu Krista Spasiteľa na zemi, v ktorom majú všetky národy žiť, aby časného šťastia a večného spasenia dosiahli. S príchodom Vykupiteľa na svet vykonal Židovstvo svoje svetodejné poslanie, ktoré Boh mu vykázal, aby behom tisícročí zachovalo medzi pohanmi vieru v jedného Boha; židovské náboženstvo vyplnilo svoj úkol, že pripravovalo Židov na príchod Mesiaša, i malo dľa zámeru Božieho ustúpiť sv. učeniu Kristovmu. Židia mali uznať Pána Ježiša Krista za prisľúbeného a prorokmi predpovedaného Spasiteľa sveta a vstúpiť do Jeho sv. Cirkve. Židia neuznali Pána Ježiša Krista za Vykupiteľa, ukrižovali Ho, ano prekázali všemožne rozširovaniu sa sv. viery, keď prenasledovali apoštolov a tých súkmenovcov, ktorí prijali učenie Kristovo. I samo náboženstvo židovské ohrožovalo sv. vieru, keď sami kresťania, pošli zo židovstva, nechceli upustiť od zastaralých starozákonných obradov židovských a nechceli prijímať pohana do sv. Cirkve; a keď zvláštnym vnuknutím Božím prijímaní boli pohania do sv. Cirkve, chceli jim pokrstení Židia nanútiť zachovávanie zákona Mojžišovho. Toto možné smiešanie sa kresťanstva so židovstvom bolo veľmi nebezpečné sv. Cirkvi, lebo hrozilo nielen zakalením dokonalého učenia Kristovho, ale

obmedzovalo jej vieru výlučne na Židov a prekážalo rozšíreniu jej medzi všetkými národami sveta. Kým stál svetochrýny a nádherný chrám židovský v Jeruzaleme, posvätné to stredisko obradov starozákonných, ohrožovaná bola novozákonná sv. Cirkve a jej rozširovanie sa medzi národami.

Prozreteľnosť Božia shovievala po ukrutnej a potupnej smrti Spasiteľovej za 30 rokov, že zaslepený a tvrdohlavý národ židovský uzná po mnohých strašných zkuškách Pána Ježiša Krista za Vykupiteľa, činiť bude pokanie za spáchaný neslýchaný zločin, že obráti sa k Bohu a prijme sv. učenie Kristovo. Ale Židia nechceli porozumeť slovám proroka Micheáša (5, 2): »A ty, Betlehem Efrata, malúčký si v tisícich Judských; z teba Mi vyjde, ktorý bude panovníkom v Israeli, a východy jeho od počiatku od dní večností.« Oni nechceli porozumeť slovám Pána Ježiša Krista o Jeho nebeskom kráľovstve na zemi, keď povedal (Ján 18, 36): »Kráľovstvo Moje nenie z tohoto sveta!« Zaslepení Židia očakávali svetského panovníka Mesiaša, ktorý by jich oslobodil z nenávideného a ťažkého poddanstva rímskeho, keď práve kráľovstvo duchovného Mesiaša utešene rozširovať sa začalo. Oni nedbali na výstražné slová Pána Ježiša Krista (Mat. 23; 37, 38): »Jeruzaleme, Jeruzaleme, ktorý zabijaš prorokov a kameňuješ tých, ktorí k tebe poslaní sú: Kolikoraz chcel som shromaždiť tvojich synov, jako sliepka shromažďuje pod krýdla svoje kuriatka, a nechcel si? Hľa, zanechá sa vám dom váš pustý! (Luk. 19, 42—44.) Oj, keby si poznalo i ty a to v tento deň tvoj, čo je tebe k pokoju: ale teraz je to skryté pred tvojma očima. Lebo prídu na teba dni a obkľúča ťa tvoji nepriatelia násypom a obľahnú teba a stisnú ťa zo všetkých strán; a na zemi

rozmečú teba a synov tvojich, ktorí v tebe sú, a neza-
nechajú v tebe kameň na kameni: preto že si nepoznalo
čas svojho navštívenia. (Luk. 21; 10, 11.) Povstane ná-
rod proti národu a kráľovstvo proti kráľovstvu: a budú
po miestach veľké zemetrasenia a mor a hlad a hrôzy
s neba a znamenia veľké budú. (Marek 13; 17, 19.)
Beda tehotným a kojiacim v tých dňoch. Lebo budú
dni tie takých súžení, jakých nebolo od počiatku tvor-
stva, ktoré stvoril Boh, až dosaváď, ani nebude! (Luk.
21, 24.) I padať budú ostrím meča a zajatí odvedení
budú medzi všetky národy; a Jeruzalem pošliapaný
bude od národov, dokým sa nenaplnia časy národov!«
Neuznaný a zavrhnutý Vykupiteľ, Pán Ježiš Kristus,
predpovedal zkazu mesta Jeruzalema, chrámu Božieho
a celého národu židovského za trest pre spáchané zlo-
činy a odvolával sa na svedectvo proroka Daniela
(9, 26): »Mesto a svätyňu rozmece ľud Jeho, ktorý Ho
zapre, a koniec jeho zahubenia a po konci boje ulo-
žené zpusťošenia.« A Židia uvalovali na seba vlastnou
vinou tie hrôzy plné dni biedy a zkazy, ktoré jim Spa-
siteľ predpovedal; oni neprestajne očakávali svetobor-
ného Mesiaša, búrili sa proti nenávideným Rimanom a
dali sa dráždiť k tomu zúfalému kroku nepravými pro-
rokami, až po mnohom napominaní Božom, po mno-
hých výstražných znameniach, vyplnených proroctvách
prišla na nich pomsta Božia za vyliatu nevinnú krev
Spasiteľovu, ktorú u Piláta na seba svolávali, keď kri-
čali (Mat. 27, 25): »Krev Jeho na nás i na našich
synov!«

Ťažké jarmo vladárov rímskych obrážalo nábo-
ženské city a národnú pýchu Židov, že pri každej pri-
ležitosti sa búrili. V jích bludnej domnenke a nádeji
na pozemské panovanie zasľúbeného Mesiaša, ktorý mal

vyvolený národ zpod jarma pohanov vysvobodíť a k veľkej sláve Židov povzniesť, potvrdzovali a podnecovali ich prehnani svodcovia, ktorí sa za Mesiašov vydávali, i stavali sa na čelo zavedenému ľudu židovskému proti nenávideným Rimanom. Už r. 9. po narodení Krista Pána, keď za panovania cisára Augusta miestodržiteľ (prokonsul) Syrie Kvirin popisoval po druhýraz Židov, pobúril ľud židovský Judáš Gaulonitský, v meste Gamale narodený, s Fariseom Sadokom, ktorí sa postavili na čelo horlivcov (Zelotov) zákona Mojžišovho. Verejne hovorili, že to popisovanie je znamením otroctva a napomínali národ, aby povstal ozbrojene k obhájeniu svojej svobody. Skutky apoštolské (5, 37) hovoria o ňom, že »zahynul a všetci, ktorí sa ho pridržali, boli rozptýlení«. I jeho traja synovia vyhlasovali sa za Mesiašov a poburovali Židov proti Rimanom. Vladár (prokurator) Alexander dal jeho dvoch synov Šimona a Jakoba ukrižovať; tretí syn Manahem, ktorý r. 66. vo svojej pýche dal sa kráľom menovať, čo vodca povstalcov od samých horlivcov bol zabitý. Roku 41. za panovania cisára Klaudia pobúril prehnaný nepravý prorok, menom Theodas, veľké množstvo ľudu židovského proti Rimanom; i nahovoril ľahkomyselníkov, aby so svojimi pohutelnými majetky k rieke Jordanu za ním išli. Sľuboval jim, že na jeho rozkaz rieka sa rozstúpi, aby ju suchými nohami prejsť mohli. Vladár rímsky, Krispius Fadus, vyslal za povstalcami jazdcov, ktorí ich prepadli, zbili a mnohých zajali. Theodasovi zotáli vojaci hlavu a doniesli ju do Jeruzalema. Skutky apoštolské (5, 36) hovoria, že sa toho buriča pridržalo okolo 400 Židov. Roku 57. za panovania cisára Nerona pobúril Židov nejaký zbojník, ktorý sa vydával za proroka a sľuboval, že svojim slovom hradby mesta Jeruzalema zborí a

Rimanov z mesta a zo zeme vyžene, i tiahol so svojimi privržencami k mestu Jeruzalemu. Jozef Flavius, učený spisovateľ židovský, píše o ňom takto: »Nejaký Egyptčan, nepravý prorok, svodca a čarodejník, prišiel do Judska, získal si meno proroka a 30.000 ľudu sviedol a shromaždil svojim čarodejnictvom, ktoré množstvo priviedol z púšte až na vrch Olivetský tým úmyslom, aby mesto Jeruzalem vybojoval a keď ho zaujme, ľud rímsky, ktorým mesto pre ochranu bolo obsadené, vyhnal, panovanie nad národom židovským uchoпил a tých, ktorí by s ním do mesta vpadli, za svojich obrancov upotrebil. Ano hovoril jim, že sa na jeho slovo hradby jeruzalemské musia zboriť, za čím vraj ľahko do mesta dostať sa môžu. Ale vládár Felix s ozbrojeným ľudom rímskym oproti nemu vytiahol a k nemu pripojil sa i obecný ľud, aby mesto bránil. I ako začala sa bitka medzi nimi, videl Egyptčan, že nemá nádeje k víťazstvu, utiekol s malým zástupom, väčšia ale časť buričov z tej luzy, jeho spoločníkov, bola pozabíjaná a živých mnoho bolo pochyteno. Pobil jich vraj 400 a zabil 200.« Skutky apoštolské (21, 38) hovoria, že ten Egyptčan vyviedol na púšť len 4000 mužov vrahov. I potulovali sa po zemi mnohí klamári, streštenci, buriči a odvážni zlodeji, ktorí nešťastný ľud proti Rimanom podhuckávali; kto jich nechcel poslúchať, toho chceli násilím a lúpením, ano i vraždou donútiť. Jozef Flavius rozpráva, že za panovania Nerona potulovali sa mnohí lotri po Jeruzaleme, ktorí za bieleho dňa ľudí na verejnej ulici zabíjali svojimi krátkymi nožami, ktoré pod odevom skryté nosili. I povraždení boli najvznešenejší a najbohatší Židia, medzi nimi najvyšší kňaz Jonatan. Keď vrahovia niekoho zabili, pridružili sa k preľaknutému bedákajúcemu zástupu, preklínali na oko s ním vrahov

a ľutovali zavraždených. Hrozný strach panoval v Jeruzaleme, lebo nikto nebol istý svojim životom.

I sami cisári rímski, jích miestodržiteľia (prokon-suli) v Sýrii a vladári (prokurator) v Palestíne, ktorí v prímorskom meste Cesarei bývali, sužovali náramne Židov a vyzývali jich k častým nepokojom a povstaniam. Po Archelaovi, ktorému cisár Augustus sveril ku panovaniu Idumejsko, Judsko i Samariu a ktorý po deväťročnom panovaní vyhnaný bol do Gallie (Francúzska), vládáril rímský miestodržiteľ v Sýrii, menom Kvirin nad Judskom, a od toho času úradovali i vladári v Cesarei. Do smrti Spasiteľovej boli vladármi v Palestíne: Koponius, Markus Ambivius, Annus Rufus, Valerius Gratus a Pontský Pilát, po ňom Marcellus. Roku 35. zomrel Filip, panovník v severnej Perei, syn ukrutného Herodesa I., ktorý bol dal nemluvniatka po narodení Spasiteľovom vraždiť, a r. 39. vyhnaný bol i jeho brat Herodes Antipas, panovník v Galilei a v južnej Perei (Zajordane), ktorý dal sv. Jána Krstiteľa zotáť a Spasiteľa v Jeruzaleme súdiť; i obdržal všetky židovské krajinky, ktorými nekdý vládol ukrutný kráľ Herodes I. jeho vnuk Herodes Agrippa I., ktorý dal zotáť sv. apoštola Jakoba Staršieho (Väčšieho) v Jeruzaleme. Roku 44. po ohavnej smrti Herodesa Agrippy I. riadili Judsko zase rímski vladári až do r. 70., a síce Kaspus Fadus, Tiberius Alexander, Ventidius Kumanus, Antonius Felix, Porcius, Festus, Albinus a Gessius Florus. Dozorstvo nad chrámom jeruzalemským mal Herodes Agrippa II., kráľ zeme Chalcidy v Sýrii, ktorý sv. Pavla pred svoj súd do Cesaree poľnal a najvyššieho kňaza Annáša pre zavraždenie sv. apoštola Jakoba Menšieho úradu pozbavil.

Tito vladári rímskí násilne utlačovali Židov a rusili jejich náboženstvo, i zapričiňovali mnohé nepokoje medzi nimi povstale. Už za cisára Augusta dal kráľ Herodes I., ktorý obdržal korunu kráľovskú od Rimanov, na vysokej chrámovej bráne postaviť zlatého orla, ktorý u Rimanov posvätený bol modle Jupiterovi (Paromovi). Dvaja Farisei vystúpili proti tomu zneucteniu chrámu Božieho a 40-ti jich učenníci ozbrojení sekerami, srazili na pravé poludnie toho orla s brány chrámu jeruzalemského. Ukrutný Herodes I. dal tých zákoníkov (učiteľov) a jejich učenníkov za živa spáliť a ostatných pochytaných nespokojencov pozínať. Tento kráľ udeľoval úrad najvyššieho kňaza nie dľa zákona Mojžišovho mužom nábožným z rodu Aronovho, ale ľubovoľne mužom tým, ktorí mu lichotili a bohate sa mu odmeňovali. Posvätný odev najvyššieho kňaza prechovával násilnícky Herodes I. u seba a len časom jim ho vydával. To isté násilie robil Židom i jeho syn Archelaus a vladári rímski.

Pontský Pilát, ktorý bol vladárom od r. 25. do 35., podpaľoval nenávisť Židov oproti Rimanom svojim bežohľadným potláčaním ľudu a obrazaním náboženského citu jeho. Vladár dal doniesť hneď pri svojom príchode cisárske zástavy s obrazom cisárovým do Jeruzalema a zavesiť v chráme Tiberiove podobizne. Židia považovali to za porušenie svojho zákona, pretože jich náboženstvo žiadon obraz v chráme postaviť nedopúšťalo. Ľud išiel ku Pilátovi do Cesaree s prosbou, aby tie obrazy odstránil. Vladár považoval to za veľkú urážku oproti cisárovi a Židia padli pred nim na kolená a nehýbali sa z miesta za päť dní a noci. A keď vladár zavolať na nich vojsko, hovorili, že radšej dajú sa pobiť, než by dopustili svoj zákon porušiť. Pilát dal konečne

odstrániť obrazy a zavesil jich v pohanskom chráme v Cesarei, ktorý tam k úcte Tiberiovi postavený bol. Nezadlho vzal poklad z chrámu a vynaložil ho na stavbu vodovodu, ktorý na sedem míľ diaľky vodu do Jeruzalema narážal. Keď prišiel do Jeruzalema, obštúpili ho Židia s veľkým nariekaním, že to urobil proti posvätnému účelu pokladu chrámového. Pilát dal jich kyjami od svojej súdnej stolicy odháňať. Mnohi Židia boli na smrť dobití a pošliapaní. Sv. Lukáš píše vo svojom evangeliu (13, 1), že Pilát dal nektorých Židov z Galilee v chráme pozabíjať, že jich krev s obetami sa smiešala a chrám poškvnila. Pilát obrazil i Samaritánov. Keď istý svodca povolal Samaritánov na vrch Garizim, aby jim tam ukázal posvätné nádoby, ktoré vraj tam Mojžiš schoval, uderil na nich Pilát s vojskom, mnohých pobil, zajaľ a najprednejších Samaritánov verejne usmrtil, jako to dejepisec Jozef Flavius rozpráva.

Za panovania cisára Kaja Kaliguly obráží boli Židia najcitlivejšie v ohľade náboženskom. Vydával sa Kaligula za boha a žiadal, aby všetky židovské synagogy jeho sochami a obrazami okrášlené boli, ktoré Židia čo božské ctiť mali. Jeruzalemský chrám premeniť dal Kaligula na svoj a nazval ho chrámom Jupiterovým, ktorý sa vraj v jeho osobe na svete zjavil. Jeho socha postavená mala byť v chráme a Židia nútení, aby sa jej klaňali. Rimskí vojaci robili posmechy na ceste z pútnikov židovských do Jeruzalema na slavnosť putujúcich a jeden vojak spálil verejne zákon Boží. Pred vojenským vodcom, ktorý prišiel r. 41. do Jeruzalema, aby Židov nútil k pocte boha-cisára, riekli Židia, že oni dľa svojho náboženstva ani len obraz pravého Boha, nie to ešte človeka, v chráme trpeť nemôžu a hotoví sú zomrieť i so svojimi manželkami a dieťkami.

Vojvodca radil Židom, napomínal jich a hrozil, aby rozkaz cisárov vyplnili. Na šťastie bol vtedy Kaligula zavraždený a Židia neboli k modloslužbe vojskom nútení.

Pod panovaním cisára Klaudia (od r. 41. do 54.), za vladára Ventidia Kumana, ktorý Židov veľmi sužoval, stala sa v chráme jeruzalemskom sbura po čas sviatkov veľkonočných. Židia hrnuli sa návalom z chrámu, nastala tlačienica pri dveroch, i zahynulo tam do 20.000 ľudí. Toho času zúril veľký hlad v Jeruzaleme a v okolitých krajinách, a sice okolo r. 42.—44. Zo Skutkov apoštolských (24, 17) a z listu sv. Pavla ku Korintským (I. 16, 1) je známo, že kresťania z Antiochie poslali po sv. Pavlovi a Barnabášovi hojné almužny kresťanským bratom, ktorí v Judsku bývali a že sv. Pavel na svojich apoštolských cestách almužny pre nich zbieral. Neskôr panoval hlad po celej rozsiahlej države rimskej, jako i v samom Ríme, že cisár vypovedal z mesta všetkých cudzincov, medzi nimi i Židov a kresťanov. Jako cirkevný spisovateľ Eusebius vo svojom dejepise (II, 12) rozpráva, nakúpila kňažna Helena Osrhoenská z Assyrie, židovská proselytka, v Egypte obilia a na ostrove Cypre suchých smokví (fig) a počas sviatkov v Jeruzaleme medzi chudobných veľké zásoby podelila. I hrozné zemetrasenie zúril po države rimskej. V samom Ríme zborené boli mnohé domy. Mesto Laodicea v Syrii rozvalené bolo celkom. Tak svedčí o tom pohanský dejepisec Tacitus. I plniť sa začalo proroctvo Spasiteľovo o hlade čo znamení pred záhubou.

Za ukrutného cisára Nerona (od r. 54.—58.) a vladára Antonia Felixa vypukly nepokoje medzi najvyššími kňazmi a ostatným kňazstvom a poprednými Židmi v Jeruzaleme. Od toho času, čo Herodes I. po-

rušil postupnosť najvyšších kňazov dľa ustanovenia zákona a úrad ten dosahovali ľudia neschopní a nedôstojní za peniaze, obrázané boli náboženské cesty šľachetnejších Židov. Takto vyvolení najvyšší kňazi záviseli od ľubovôle vladárov rímskych, ktorí ich skoro každý rok shadzovali a novými zamieňali. Tým poklesla dôstojnosť najvyšších kňazov a služby Božie neboli náležité vykonávané. Keď r. 56. za vladára Felixa najvyšší kňazi takými nestydatými boli, že svojich sluhov do stodôl nižšieho kňazstva posielali, aby jim desiatky vyberali a tí takú núdzu trpeli, že hladom zomierali, sbúrilo sa utlačované nižšie kňazstvo. I za Nerona zúrilo v Talii hrozný hlad a mor. Roku 60. nastalo na rozličných miestach državy rímskej strašné zemetrasenie, ktoré sa mnohorozy opakovalo, a síce r. 62. v Kampanii, r. 63. v Macedonii a Grécku, r. 64. v mestách Kolosse a Hierapole a o niekoľko rokov neskôr v Smyrne, v Milete a na ostrovoch Samose a Chiose. I na oblohe objavily sa výstražné znamenia a inde pred hroziacou zkaťou mesta Jeruzalema a národu židovského, ako to Pán Ježiš Kristus predpovedal. Jozef Flavius hovorí, žeby tie znamenia viere nepodobné, alebo od neho vymyslené byť sa zdaly, keby za jeho času živi ešte neboli tí, ktorí ich na svoje oči videli. Objavila sa vraj hviezda podobná meču nad Jeruzalemom a veľká vlasatica (kometa) svietila celý rok. Roku 65. dňa 8. apríla ● tretej hodine v noci ožiarovala za pol hodiny taká svetlosť chrám a oltár, jak o pravom poludní. Na slavnosť veľkonočnú otvorila sa sama od seba o polnoci východnia medená brána vnútorného chrámu, ktorú železom obité závary, hlboko do kameňného prahu zapadajúce upevňovali a ktorá bola taká ťažká, že ju 20 silných mužov zatváralo. Dňa 21. mája toho istého roku

videné boli pred západom slnka v povetří po celej krajine Judskej bojovné vozy a vojsko, ktoré oblakami tiahlo a okolo Jeruzalema sa rozkladalo. Na taurične sviatky, keď kňazi v noci do chrámu jeruzalemského vstúpili, aby dľa obyčaje obety konali, počuli najprv hrmenie a trieskanie a potom hlas zo svätyne volajúci: »Vystahujme sa ztadeto! Vystahujme sa ztadeto!« Nie- len Žid Jozef Flavius, ale i slavný dejepisec pohanský Tacitus píše o týchto znameniach, ktoré sa na nebi a v chráme jeruzalemskom dialy. Preto zvolal raz chýrny kazateľ v chráme jeruzalemskom: »Oj chráme, oj chráme! Čo ťa tak veľmi znepokojuje? A prečo sa tak nad sebou strachuješ?« Nejaký muž, menom Ježiš, syn Ananášov, ktorý r. 62. prišiel do Jeruzalema na slavnosť stánkov, vo dne i v noci povýšeným hlasom neprestajne vyvo- lával: »Beda mestu, beda chrámu! Hlas od východu, hlas od západu, hlas štyr vetrov: beda chrámu, beda Jeruzalemu!« Vladár Albín dal ho nemilosrdne zbičovať a on bez sĺz pri každom údere zvolal: »Beda, beda Jeruzalemu!« Neodpovedal na žiadnu otázku. I pre- pustil ho vladár a vyhlásil za blázna. Od toho času opätoval na každé sviatky v Jeruzaleme svoje desné vyvolávanie a hlas jeho čím ďalej bol silnejším a straš- nejším. Ľud desil sa pri jeho revaní. Keď počala vojna, vyvolával neprestajne. Po čas obleženia mesta Jeruza- lema chodil po hradbách a volal: »Beda chrámu, beda Jeruzalemu, beda ľudu, beda i mne!« Zasiahol ho ka- meň, hodený vojakom rímskym z praku, i padol pri posledných slovách a zomrel.

Všetkých predošlých vladárov rímskych prevýšil ukrutným trápením Židov Gessius Florus, milovník Ne- ronov, ktorý na miesto Albina r. 65. do Judska prišiel. On utiskoval neslýchane ľud, lúpil celé mestá, ano pod-

poroval i zlodejov a zbojníkov, keď mu časť lúpeže dávali. Preto lúpil tak ľud, aby ho k povstaniu prinútil. Následkom jeho nenasýtného lakomstva zpusťla celá krajina; mnohí Židia vystaľovali sa do cudziny. Cestius Gallus, miestodržiteľ zo Syrie, prišiel do Jeruzalema a Židia, počtom na tri milióny, prosili ho, aby sa smiloval nad nešťastným národom, i obviňovali prítomného vladára Gessia Flora čo svojho trýzniteľa. Miestodržiteľ prisľúbil, že vladára povólnejším urobí. Keď miestodržiteľ odišiel, rozmyšľal Florus, jakoby Židov k povstaniu donútil, aby svoje tyranstvá zakryl. V meste Cesarei, kde vladár býval, sužovali pohanskí Gréci Židov. Pohanský mýtnik Ján obstaväl židovskú synagogu tak, že jim len úzky vchod do nej nechal, ačkoľvek Židia za pozemok veľké peniaze mu podávali. Druhý pohan postavil si pred dvermi synagogy hlinenú nádobu, a obetoval na potupu Židom pohanským modlám vtákov. Pohanení Židia sťažovali sa u vladára, ktorý jich nebránil, lebo chcel jich rozhorčenosť podnecovať. Do Jeruzalema vtrhol s vojskom a chcel z pokladu chrámového 70 hrivien zlata vziať. Židia prosili ho o smilovanie a chceli ho uplatiť. Ukrutník dal jich domy drancovať, po uliciach vraždiť Židov, ano ešte i malé deti, pri čom 3600 ľudí o život prišlo; popredných Židov dal verejne bičovať a mnohých ukrižovať.

Horlivci židovskí, menovite jich prisna strana Šammai, ktorá mala veľký vpliv na utláčaný ľud, chystala sa k povstaniu proti nenávideným Rimanom. Úskočný Florus podpaľoval horlive rozhorčených Židov. Naložil obyvateľom jeruzalemským, aby vyšli oproti dvom vojanským plukom, ktoré do nespokojeného mesta tiahly, a slavne jich privítali; vojakom rozkázal, aby Židom neďakovali a jich bili. Vojaci bili kyjakami mešťanov,

z ktorých mnohí v bráne pri veľkom stisku o život prišli. I chcel sa Florus zmocniť chrámových pokladov; ale horlivci prekazili jeho úmysel. I obžaloval Židov u miestodržiteľa Syrie, Cestia Galla, že sburu zapríčinili. Keď Cestius Gallus prišiel do Jeruzalema, obštúpili ho s plačom Židia, ukazovali poplienené mesto a prosili o pomoc, ale marne. I sám Herodes Agrippa II. ľutoval Židov a tišil jich. Pošťastilo sa mu nakloniť k pokoju najvyšších kňazov, vysokú radu a vážnejších mužov, i poslal jim na pomoc 3000 jazdcov, aby horlivú stranu Šammai od povstania odvrátiť mohli a mesto s veľkolepým chrámom pred záhubou zachránili.

Roku 66. mladý vodca strany Šammaj, Eleazar, syn najvyššieho kňaza Ananiaša, obsadil dolnejšie mesto a chrám, keď medzitým mierna strana s vojskom Herodesovým horním mestom vládla. Eleazar vymohol u správcov služieb Božích, aby sa od pohanov obety v chráme jeruzalemskom neprijímaly a ani za cisára rímskeho obety nekonalý. Na radu Eleazarovu uderili horlivci na hrad Antoniov blízko chrámu, ktorý držala vo svojej moci posádka Rimanov. Po dvojdeňnom boji zaujali povstalci pevnosť, zapálili ju a pobili Rimanov. Manahem, druhý vodca povstalcov, uderil toho času na pevnosť Masadu, ktorú obsadenú mali Rimania pri Mrtvom mori, zaujal pevnosť a pobil vojsko rímske. Mierni Židia prosili vladára a kráľa Herodesa Agrippu II., aby udušili povstanie. Gessius Florus neodpovedal jim, a vojsko kráľovo bolo prislabé. Jeruzalemski povstalci pod Eleazarom uderili na hornie mesto, kde bolo vojsko kráľovo, ktoré opustilo po sedemdesiatom boji mesto a utiahlo sa k Rimanom do pevného hradu kráľovského, ktorý povstalci hneď obľahli.

Manahem prišiel so svojimi povstalcami do Jeruzalema, i prevzal velenie pri dobývaní kráľovského hradu, ktorý nezadlho padol do jeho moci. Manahem dovolil odtiahnuť bojujúcim proti povstalcovi miernym Židom a vojsku Herodesa Agrippy II. a Rimanom pošťastilo sa ujsť do pevných väží, ktoré kráľ Herodes bol vystaval. Týmto víťazstvom spyšnel vodca Manahem, vyhlásil sa za kráľa a v kráľovskom rúchu poberal sa do chrámu, aby Bohu za víťazstvo obetu vykonal. Strana Eleazarova pohoršila sa nad tým a nad pohanením svojho vodcu, ktorého dal Manahem trýzniť i uderila na sprievod Manahemov, ubila ho a jeho ozbrojencov. Rimania, ktorí boli sa utiahli do pevných väží, žiadali vodcu povstalcov, Eleazara, o svobodný odchod. Eleazar privolil, keď posádka zbroj složí; ale keď bez zbrane Rimania odchodili, prepadli jich Židia a pozabíjali v deň sobotný až na jich vodcu, ktorý prijal obriezku.

Rímsky miestodržiteľ Cestius Gallus tiahol zo Syrie s 25.000 mužmi do Judska, na svojom pochode zmocnil sa Galilee, popálil v Judsku mestá a dediny a vraždil i bezbranných Židov. Ku koncu októbra priblížil sa k Jeruzalemu a rozložil sa táborom v diaľke míle pred mestom. V Jeruzaleme shromaždeno bolo veľké množstvo Židov, ktorí prišli tu na slavnosť Stánkov. I opustili Židia slavnosť, vyrútili sa s povstalcami z mesta na vojsko Cestiovo, pobili 500 vojakov a sami neutratili len 20 mŕtvých. Kráľ Herodes Agrippa II. vyjednával o pokoj. Cestius Gallus sľuboval odpustenie povstalcovi. Horlivci pobili poslov kráľovských a miestodržiteľ vrhol sa 30. októbra s celým vojskom na sbúrené mesto, vydobyl hrad a priblížil sa až ku chrámu. Rimania prikryli sa svojimi štítami proti streľkám, ktoré shora me-

tané boly, podkopávali hradby chrámové a chceli zapáliť brány chrámové. Miernejší Židia, ktorí stáli na hradbách, vyzývali Cestia, aby vytrvale bojoval, že mu dopomôžu k víťazstvu; on jim nedôveroval a zrazu ku všeobecnej radosti povstalcov upustil na šiesty deň od dobývania a ponáhlal sa nazpät do Syrie. Zadívený Jozef Flavius píše o tomto ústupe Cestiovom: »Ale ja myslím, že Boh pre zlých a rozľutovaných i na svätyni, nedopustil, aby sa vojna tohoto dňa dokončila.« Posmelení povstalci poberali sa za nim, otočili jeho vojsko, zabili mu 4000 peších vojakov a 400 jazdcov, odobrali mu dobývacie stroje, že sa mu podarilo len za tmy nočnej sa osvobodiť a ďalej tiahnuť. Povstalci, omámení víťazstvom, vrátili sa do Jeruzalema a chystali sa k ďalšej vojne. Svodní proroci potulovali sa po krajine a vyzývali všetkých Židov do zbroje, i kričali: »Otrocké duše, musíte byť svobodnými!« I sľubovali isté víťazstvo Židom.

Cisár Nero vyslal r. 67. sbehlého vojvodu Flavia Vespasiana do Palestíny, ktorý so svojim synom Titom sobral v Syrii 60.000 vojakov a do Galilee vpadol. I vydobýval mesto za mestom a pobil mnohých povstalcov. Pevnosť Istapata, v ktorej velel Jozef Flavius, kňaz a miestodržiteľ v Galilei povstalcami ustanovený, vzdorovala dobývajúcim Rimanom za dlhý čas a len v 40. týždeň padla zradne do rúk Vespasianových. Do 40.000 povstalcov bolo usmrteno a sám jich udatný a učený vodca Jozef Flavius upadol s 1200 vernými bojovníkmi do rúk Rimanov. Vespasian dal Jozefovi svobodu, lebo mu vraj predpovedal, že stane sa cisárom. Bývalý udatný vodca povstalcov židovských Jozef prijal z vďačnosti meno Vespasianovo, nazýval sa od toho času Jozefom Flaviom, verne pridržal sa Rimanov a opísal

v svojom spise čo očitý svedok túto krvavú vojnu. Po premožení Galilee tiahol Vespasian do Judska a približoval sa k Jeruzalemu.

Kresťania, ktorí bývali v Jeruzaleme a v Judsku, rozpomätali sa na slová Spasiteľove (Luk. 21, 20—22): »Keď uzrete, že obľahnutý je Jeruzalem od vojska, vedzte, že priblížilo sa jeho spustošenie. Vtedy tí, ktorí sú v Judsku, utekajte na vrchy a ktorí prostred mesta, vyjdite von, a ktorí v krajoch, nevchádzajte do neho; lebo tie sú dni pomsty, aby sa naplnilo všetko, čo je písano.« I vystáhovali sa za Jordan do mesta Pelly v dolnej Perei. (Fuseb. 3, 5.)

Židia utiekli sa z Judska do mesta Jeruzalema, ktoré takým činom malo teraz jeden a pol miliona obyvateľov. Toto veľké množstvo Židov, shromaždených v Jeruzaleme, sužované bolo hladom a roztržkami, ktoré povstaly medzi povstaleckými stránkami. Rímske vojsko stálo r. 68. hrozive neďaleko Jeruzalemu a videlo s úľubou, ako sužujú sa Židia sami. Z pevnosti galilejskej prišiel do Jeruzalema vodca Ján z Giškaly so svojimi povstalcami. Nezadlho pridal sa k nemu zástup povstalcov, ktorí dosiaľ po krajine lúpili i vraždili, i mnohí horlivci z mesta. Pohlavárom miernych Židov v Jeruzaleme bol najvyšší kňaz Ananáš, ktorý sa usiloval s Rimanmi do vyjednávania o pokoj vstúpiť. Horlivci vykričali Ananáša a vznešenejších mieru milovných Židov za nepriateľov národa a chceli ich pobiť. Mierni Židia uderili na zúrivcov a vytiskli jich z prostred mesta až ku chrámu, kde sa v pevnosti usadili. I napadli nešťastné mesto 20.000 Idumejských, ktorí prišli povstalcom na pomoc. Ananáš zavrel pred nimi mestské brány; v noci ale vykradol sa jeden burič z chrámu a otvoril pri hroznom víchre mestskú bránu. Dávni ne-

priatelia Židov, Idumejčania, vtrhli do mesta, povraždili 8000 privržencov Ananášových, ako i jeho samého a ráno 4000 najvznešenejších Židov. Vespasian, ktorý videl, ako sa Židia sami medzi sebou hrdúsa, neponáhľal sa od Jericha, kde táborom ležal, ku dobývaniu Jeruzalema a očakával trpezlivo, že bez marného vyliavania krvi do mesta vstúpi, keď sa Židia sami celkom zničia. Roku 68. zavraždil sa sám ukrutný cisár Nero. Keď to počul Vespasian, zanechal svojho syna Tita v opevnenom Jerichu a poberal sa s časťou vojska cez mesto Cesareu do Italie. Rímske vojsko vyvolilo si troch cisárov jedného za druhým, a konečne roku 60. samého Vespasiana.

V Jeruzaleme zúrily povstalecké strany za ten celý čas jedna proti druhej. Ján z Giškaly so svojími krvežíznivými zástupami lúpil a vraždil pokojných mešťanov. Mnohí horlivci spojili sa s miernymi Židmi, napadali zbojníkov Jánových a vytisli ich z mesta až do chrámu. Šimon Gerasenský posháňal vo vrchoch zlodejov, zbojníkov a rozličnú luzu, i pritiahol s 20.000 k Jeruzalemu. Mierni Židia uzrozumeli sa s ním, aby sa pozbavili ukrutného vodca povstalcov Jána z Giškaly a otvorili Šimonovi Gerasenskému mestské brány. Horlivci bojovali krvave medzi sebou okolo chrámu. Šimon Gerasenský prevýšil v ukrutnosti nezadlho i Jána z Giškaly, lebo lúpil pokojných mešťanov, ktorí ho na pomoc povolali, podpaľoval ich domy a vraždil nemilosrdne každého, kto svoj majetok bránil. I prevzal Eleazar velenie nad miernejšími povstalcami, vytiskol Jána z Giškaly z chrámu a sám sa usadil v jeho svätyni. Ján z Giškaly obliehal Eleazara a obsadil so 6000 povstalcami časť chrámu. Na Jána z Giškaly dorážal zase Šimon Gerasenský s 10.000 Židmi a 5000 Idumejskými.

Za dlhý čas zúrily tieto tri povstalecké strany v nešťastnom meste proti sebe, tak že krev tiekla potokami a vo dne v noci neprestával ryk bojujúcich a zúfale nariekanie mešťanov. Jozef Flavius píše, že sa Jeruzalem podobal ľutej šelme, ktorá od hladu vo svojej besnote sama seba trhá a pohlcuje.

Titus, ktorého otec a cisár Vespasian poveril pokračovaním vojny, priblížil sa r. 70. v mesiaci februári ku Jeruzalemu a rozložil sa táborom na východnej strane mesta na vrchu Olivetskom. Ku veľkonočným sviatkom prišlo veľké množstvo Židov z celého sveta do Jeruzalema; dľa Jozefa Flaviana malo mať vtedy mesto dva a pol miliona obyvateľov, ačkoľvek súveký pohanský dejepisec Tacitus jich len 600.000 udáva. Eleazar zložil vodcovstvo a povstalci chystali sa k spoločnej obrane proti Rimanom. Jeruzalem bol silne opevnený. Tri hradby obkľúčovali mesto a tieto ostražovalo 164 malých pevností, ktoré boli 200 metrov od seba vzdialené a 20 metrami nad hradbami sa vypínaly; sám chrám bol pevnosťou skoro nedobytnou. Ľudomilný vojvodca rímsky, Titus, poznal dobre opevnené mesto, ľúto mu bolo krve, ktorá sa prelievať má, ba i nádherného chrámu a veľkého mesta; i oslovil Židov, aby sa dobrovoľne poddali, že ani Jeruzalemu ani jím neublíži. Zaslepení vodcovia horlivcov odpovedali: »Opovrhujeme smrťou, radšej zomreme, než by sme boli otrokami! Kým len budeme dýchať, škodiť budeme Rimanom!« Titus rozkázal svojmu vojsku, aby uderilo na mestské hradby. Židia metali na útočníkov streľky, ale udatné vojsko rímske nedalo sa tým mýliť a udieralo veľkými, železom obitými baranmi do hradieb mestských a na 15. deň prerazilo si voľný priechod. Rimania otvorili si brány a vnikli pred druhú hradbu, za ktorú sa Židia

utiahli: o päť dní padla jim i táto do rúk a Židia ustúpili do hradu Antoniovho a do chrámu. Titus poslal Jozefa Flavia k povstalcom, aby s nimi o pokoj vyjednával a mesto s chrámom ušetrené bolo. Horlivci prijali posla s posmechom, menovali ho zradcom národa a hádzali do neho kamením. Mnohi mierni Židia prebehli k Rimanom a Titus prijal jich privetive a prepustil jich domov.

I zaumienil si Titus, že povstalcov hladom umori a k poddaniu sa jich prinúti. I rozkázal svojmu mužstvu, aby vyhotovili štyri násypy na západnej a polnočnej strane Jeruzalema. Povstalci podkopávali hradby, vypadli na Rimanov a pokazili jim tieto prípravné práce a nástroje k obliehaniu mesta. I dal Titus polovic mesta hradbami obkľúčiť, aby povstalcom každý východ z mesta prekazil. Za tri dni vystavalo vojsko hradby s vysokým násypom okolo hradu, chrámu a mesta, ktoré míľu v diaľke obnášaly. I vyplnilo sa proroctvo Spasiteľovo o biede Jeruzalema (Luk. 19, 43, 44): »Prijdú na teba dni a obkľúča ťa tvoji nepriatelia násypom a obľahnú ťa a zúža ťa zo všetkých strán a na zemi ťa rozmečú i tvojich synov, ktorí v tebe sú, a nezanechajú v tebe kameň na kameni: preto že si nepoznalo čas svojho navštívenia.« I nastal veľký hlad v obležanom meste. Povstalci zničili zásoby obilia, keď medzi sebou bojovali; teraz prehľadávali domy boháčov, brali jim všetko a trýznili jich, že to pred nimi schovali. Kde zúrivci nič nenašli, trápili mešťanov ukrutne. Chudoba mrela hladom, boháči kupovali za drahé peniaze trochu pšenice, menej bohati podávali celý svoj majetok za trochu jačmeňa, ktorý surový v skrytosti hltali, alebo pripravovali si biedny chlieb zo zbožia v pivniciach nachytro potlčeného. A biedny ten pokrm silnejší slabším, ženy

svojim mužom, deti rodičom, rodičia deťom z úst vydierali, ačkoľvek tieto v jích náručí hladom umierali. Kto mal niečo zeleného, slúžilo mu to za pochútku. Chudobní ľudia sbierali staré seno a smeti, žuvali to a prehltávali; požívali i staré opasky a črievice, kože zo štitov (paviez), ktoré vo vode močili. I vychádzali mnohí Židia v noci z mesta až ku strážam Rimanov, aby si poľných bylín a korieňkov nasbierali a tak sa nasýtili. Keď niečo sebou do mesta vzali, pobrali jim to hneď povstalci. A keď Židia čím ďalej tým vo väčších zástupoch na byliny a korieňky z mesta vychádzali, nedôverovali jim vojaci rímski a rozdrážení jejich hlavatosťou, chytali jich, odsekávali jim ruky a do mesta naspät jich púšťali; tých ale, ktorí mali v rukách nejakú zbraň alebo sa bránili, bičovali a vešali jich na križe, ktoré oproti mestským hradbám stavali. Keď to Titus počul, zhrozil sa, ale nezabraňoval vojakom Židov križovať, keď si rozmyslel, že je nebezpečno všetkých prepustiť a nemožno všetkých uväzniť. Rímski vojaci zajali nektorého dňa i 500 Židov a vešali jich na križe, tak že vyzeral blízky vrch jako nejaký les; neskôr nedostačovalo vojakom na križe ani drevo ani miesto. Povstalci neľakali sa tých križov, lež vodievali na hradby pokojných mešťanov a ukazovali jim na nich, čo jich očakáva, jestli sa poddajú. I nevychádzali naľakani Židia viac z mesta a hlad tým ukrutnejšie zúril. Už prekutávali nešťastní Židia starý kravský hnoj, a hľadali v ňom zrnká, ktoré požívali; neskôr prehľadávali i stoky, ktorými špina a ľudské výkaly z mesta tiekli, ano i slepačí trus čo pochútku jedli. V každom dome boli pralice a bitky pre pokrm, keď ešte nejaký kde tu sa nachádzal. Povstalci lúpili a bili nešťastníkov, ktorí už hladom zomierali. No popri veľkom hlade a strachu pred

lotrovskými horlivcami nastal mor v nešťastnom meste. Zpočiatku pochovávaní boli hladom a morom usmrtení Židia na obecné útraty za mestskými bránami. Od 14. apríla do 1. júla vyvezeno bolo mŕtvých za brány mestské dľa Jozefa Flavia 115.980 a s chudobnými do 600.000. Neskôr hádzali povstalci mŕtvol s hradieb do priekopov. Keď Titus uzrel priekopy polohnilými a hmyzom obsypanými mŕtvolami Židov preplnené, pozdvihol ruky k nebu a zažialil, že on nenie vinným tejto záhuby. Mnohých mŕtvých vynášali Židia na ploché strechy domov, alebo vyhadzovali ich na ulicu. I nakažilo sa hnijúcimi mŕtvolami povetrie a nešťastní Židia padali morom jako muchy. I vyplnilo sa proroctvo Spasiteľovo (Marek 13, 19): »Budú tie dni takých súžení, jakých nebolo od počiatku tvorstva, ktoré stvoril Boh, až dosiaľ, ani nebude.«

Pri všetkom tomto súžení nechceli rozvzteklení povstalci prijať smierlivé návrhy ľudomilného vojvodu Tita. Sám Jozef Flavius obchádzal hradby a prosil Židov, aby sa Rimanom na milosť poddali. Povstalci raniли krajana svojho skalami, že ho vojaci rimskí polomŕtvého odniesli. Keď prišiel Jozef Flavius k sebe, napomínal zase Židov, aby sa poddali, lebo ináč že za jeho poranenie nezadlho hrozne potrestaní budú. Zúrivý vodca horlivcov, Šimon Gerasenský, dal zavraždiť najvyššieho kňaza Matiaša, jeho troch synov, dvoch tajomníkov a 15 vznešených Židov, o ktorých sa povest rozniesla, že s Rimanmi o pokoj vyjednávajú. Koho popadli zúrivci, že chcel k Rimanom uskočiť, bol zavraždený. A tí ubohí Židia, ktorým pošťastilo sa do tábora Titovho uskočiť a milosť obsiahnuť, zomierali od slabosti, keď sa chutne najedli. Istý úskok pohltil niekoľko malých peňazí, aby nečo do tábora Titovho si doniesol,

a tam hľadal jich vo svojom výkale. Arabský vojak to zľadal a sdelil to iným Arabom a Syrčanom. I chytali tieto vojáci úskokov židovských, párali jim bruchá a hľadali v jích útrobach peniaze. Takýmto zverským spôsobom zavraždili Arabi a Syrania jednej noci 2000 nešťastných úskokov židovských. Titus zakázal túto ohavnosť svojim vojakom pod pokutou smrti; ale pohania zavraždili tajne predsa Židov.

Dňa 17. júla roku 70. prestaly každodenné obety v chráme, lebo kňazi nemali baránkov k obetám. Zúriví horlivci prekutali všetky domy a pobrali násilne všetko. Ubohí Židia nasyťovali sa polohnilými mrtvolami. Hrozným spôsobom vyplnilo sa proroctvo Spasiteľovo, keď kráčal ku smrti (Luk. 23; 28, 29): »Dcéry jeruzalemské, neplačte nado Mnou, ale samy nad sebou plačte a nad svojimi synmi. Lebo, hľa, prídu dni, v ktorých rieknu: Blahoslavené neplodné, a životy, ktoré nerodily, a prsia, ktoré nekojily. Vtedy počnú rikať horám: Padnite na nás! a kopcom: Prikryte nás!« Jozef Flavius rozpráva hroznú udalosť o bohatej matke Marii, dcére Eleazarovej, ktorá zo Zajordanska do Jeruzalema sa bola utiekla. Povstalci pobrali jej všetku živnosť, peniaze a drahocenné ozdoby a sužovali ju každý deň. Vo svojom zúfalstve odtrhla svoje nemluvniatko od vyschlej hrudi, zaškrtila ho, upiekla, požila polovicu a druhú si schovala. Zverskí horlivci zavoňali pečené mäso, vrátili sa k nešťastnej matke a vyhrážali sa jej ukrutnou smrťou, keď jim pečienku nevydá. Zúfalá Maria vytiahla polovicu nemluvniatka a zkrikla: »Ano, schovala som vám tú najlepšiu polovičku! Upiekla som svojho synka; tu ho máte, jedzte, jako som ja jedla, lebo ho sama ešte pojiem, keď máte väčšie srdce jako vlastnia matka!« Zverskí horlivci zkameneli a s hrôzou odbehli.

Ľudomilný pohan Titus, keď to dokočul, zvolal: ›Pokoj, samosprávu a odpustenie ponúkam som jim; ale oni len odboj a vojnu mať chceli. Nie som teda vinným touto ohavnosťou, a preto prikryjem rukami toto mesto, a nenechám slnku vychádzať nad miestom, kde matky takto hodujú!«

A rozhorčený Titus rozkázal hneď, aby vojaci obliehacie stroje ku hradbám pevného hradu Antoniovho postavili a baranami do hradieb udierali. Keď to nepomohlo, začali Rimania hradby podkopávať a chránili sa pred streľkami svojimi štítami (pavezami), ktoré si nad hlavu kládli. O dva dni spadla hradba a v noci vydobili Rimania hrad Antoniov. Židia utiekali do vedľajšieho chrámu a Rimania valili sa nimi. Pred bránami chrámu strhla sa krvavá bitka, ktorá od hodiny 9. večernej až do 7. rannej zúrila. Rimania nemali dostatočného miesta k boju; i dal Titus hrad Antoniov rozhádať a rúry poodnášať. Jozef Flavius vyzval dľa vôle Titovej Židov, aby sa poddali, alebo iné miesto k boju volili, žeby veľkolepý chrám bol zachránený. Ján z Giškaly vysmieval sa Titovi, že sa povstalcov boji. I uderil Titus znovu na buričov. Bojovano bolo od večera do rána bez výsledku pred chrámom. Titus dal uderiť útokom na chrám, ktorý chránený štyrmi násypy ako nejaká pevnosť, pred Rimanmi velebne sa vypínal. Po boji, ktorý za viac dní trval, zborili Rimania severnú hradbu nádvoria chrámového a vydobyli priestor pred chrámom. Povstalci usadili sa v chodbách a sieňach a podpaľovali jich. Keď videl Titus, že sami Židia zapalujú svoju svätyňu, vydal rozkaz, aby Rimania chrám dobývali. Za šesť dní podkopávali Rimania západné a severné hradby chrámové a roztlkali jeho brány. I vztýčili konečne na vrchu chrámu víťazné znaky, ktoré sa po rebríkoch vy-

niesli. Židia hádzali dolu Rimanov, zabíjali jich a metali dolu rebríky. Titus rozkázal, aby zapálené boly brány chrámové. I horely brány celý deň a celú noc. Popoľom ľahly dvere, pavlače a obydlia kňazské. Keď sa Židia nepoddávali, rozkázal Titus vojákovi, aby požiar hasili. Zaslepení buriči prekážali v tom Rimanom, napádali hasičov; Rimania jich zahnali a dostali sa až ku vnútornému chrámu. Jeden Riman nedbal na zákaz Titov, dal sa vyzdvihnúť od druhého vojáka do výšky i hodil horiacu hlavu zlatými dvermi, ktoré na severnej strane viedly ku palotám chrámovým, i začalo tam hneď horeť. So zúfalým rykom a šíleným nariekaním začali Židia požiar hasiť a nedbali na ostré meče Rimanov. I Titus kázal hasiť, ale rozhnevaní vojáci nechceli ho poslúchať. Židia utekali z chrámu a jeden druhého ušliapali. Rimskí vojáci vztekle dorážali na buričov a vraždili jich strašne na všetkých nádvooriach a sieňach. Pri zápalnom oltáre ležaly celé hromady zabitých Židov a krev potokami tiekla po schodoch. Bolo to 10. augusta r. 70. po Kr. P.

Keď Titus videl, že vo vnútri chrámu a vo svätyni požiar ešte nezúril, vstúpil do neho a chcel si ho s dôstojníkmi prezreť. I zadivil sa nad nevidanou nádherou a krásou a prosil vojakov, aby pred požiarom zachránili aspoň vnútornú svätyňu chrámu. I dal vyniesť zlatý svietnik, zlatý obetný stôl a zlatý kadidlový oltár. Keď Titus z chrámu vystúpil, votrel sa po koristi bažiaci neposlušný vojak do svätyne a zapálil dvere. Rimania zabíjali utekajúcich Židov, vodrali sa do pokladnice a vylúpili všetky poklady chrámu a celej krajiny, ktoré tam Židia uložené mali. I do najzadnejšej siene chrámovej dostal sa požiar, v ktorej sa 6000 Židov ukrylo a ktorí všetci shoreli. Židia skákali v zúfalstve

do ohňa, keď videli celý chrám v plameňoch a Rimania zabíjali jich tak, že nebolo vidieť pre mŕtvolu zemi. Titus dal potom zrúcať steny chrámovej, že neostal kameň na kameni. Na mieste, kde stál chrám, viala rímska zástava s orlom na znak víťazstva. A pohania vystavali si oltár a z vďaky obetovali bohom svojim.

Nektorí povstalci prebili sa vojskom rímskym a dostali sa z chrámu mostom do hornejšieho mesta, ktoré buriči ešte obsadené mali. Ján z Giškaly a Šimon Gerasenský, vodcovia buričov, požiadali víťazného Tita o rozhovor. Rímsky vojvodca pripustil jich k rozhovoru a karhal jich nerozum, že počali boj proti všemohúcemu Rímu, ktorý celý svet poslúcha; i vytýkal jim nevďačnosť k poľným Rimanom a jich streštenú neústupnosť v boji. Krvožízniví a zaslepení buriči a svodcovia odpovedali: »Nemôžeme od teba prijať milosť, ale žiadame, aby si nám dovolil z tohoto mesta slobodne odísť!« Titus nahneval sa, že mu porazení buričia výminky opovažujú sa klásť, i riekol jim, že teraz už pokračovať bude dlá vojenského spôsobu a nikoho neušetrí. I rozkázal vojsku, aby hneď dobývalo hornie mesto, ktoré tromi hradbami opevnené bolo. Dňa 2. septembra padla i táto časť Jeruzalema do rúk Titových; i dovolil rozhnevaný Riman svojemu celému víťaznému vojsku, aby pokorené mesto lúpili a ozbrojených povstalcov zabíjali. A nízostnení pohania vraždili každého Žida, ano i slabé ženy a nemluvniatka; len pekných mládencov nechávali pri živote, ktorých chcel Titus ku svojmu víťaznému sprievodu do Ríma sebou vziať. Vyše miliona Židov zahynulo v Jeruzaleme a do 200.000 po ostatnom Judsku. Zajatých padlo do rúk Rimanov 108.000, z ktorých 11.000 hladom zomrelo. Ľudomilný Titus daroval polovici pozostalých 97.000 zajatcov slobodu, ostatní

predani boli za otrokov, poslani do baní, alebo čo gladiatori do divadiel. Svodcovia Ján z Giškaly a Šimon Gerasenský ukryli sa v podzemných stokách; ale hľadom donútení vyšli zo svojich úkrytov a boli chytení. Titus odsúdil buričov a zbojníkov a sice Jána z Giškaly do ťažkého doživotného žaláru, Šimona Gerasenského vzal ku svojmu víťazoslavnému sprievodu do Ríma, kde v divadle svoj krvavý život dokončil. V meste Cesarei zahynulo v divadle 2500 gladiatorov Židov, ktorí na oslavu víťazného Tita medzi sebou krátkymi mečami bojovali a seba vraždiť museli. Pri svojom víťazoslavnom pochode do Ríma dal Titus, sprevádzaný 18tiročnými Židmi a svodcom Šimonom Gerasenským, niešť i zlaté nádoby chrámové, zlatý stôl, zlatý svietnik, zlatý kadidlový oltár a sv. zákony.

Jeruzalem bol na všetkých stranách podpálený, hradby a domy porúčané a len tri väže a kus mestskej hradby pre ochranu vojakom v tábore ponechané, čo pamiatka sily a udatnosti Rimanov. Po dvoch rokoch vydobili Rimania pevnú Masadu, ktorej židovská posádka sama sa povraždila, i ostatné pevnosti a mestá v Palestíne a obrátili celú zem na holú púšť. Všetkým Židom poodnimané boli majetky a popredané, aby sa nemohli tu osadiť a proti Rimanom buriť. Židia rozutekali sa po celom svete, menovite do blízkej Syrie a Egyptu, kde ešte raz proti Rimanom sa sbúrili. Cisár Vespasian rozkázal zatvoriť chrám Oniašov v meste Leontopole v Egypte a tak pozbavení boli Židia i poslednej náboženskej svätyne. I v Cyrenaike sbúrili sa Židia pod nepravým prorokom Jonatanom, i boli krvave premožení a jích svodca v Ríme upálený. V meste Jamnii utvorili si Židia neskôr zase vysokú radu (syne-drium) so všeobecným učiteľom (rabban) a miesto obety

zaviedli modlitby vo svojej bohoslužbe. Roztratení Židia po celom svete pripisujú svoju záhubu vlažnosti v plnení zákona Mojžišovho, nenávidia neobrezaných, očakávajú svojho domnelého Mesiaša i neznajú, že na nich vyplnilo sa r. 70. proroctvo Mesiaša Ježiša Krista (Luk. 21, 23): »Bude súženie veľké na zemi a hnev nad týmto ľudom. I padať budú ostrím meča a zajati odvedení budú medzi všetky národy, a Jeruzalem pošliapaný bude od národov, dokým sa nenaplnia časy národov.«

Zkaza mesta Jeruzalema a posvätného chrámu, i rozohnanie Židov do celého sveta staly sa rozhodne prajnou udalosťou pre svätú Cirkev Kristovu. Stará smluva právne a skutočne prestala, áronské kňazstvo bolo vyzdvihnuté, zachovávanie starozákonných obradov a prinášanie obetí stalo sa nemožným. I neohrožovalo viac židovstvo svojim smiešaním s kresťanstvom a nakazením svätú Cirkev. Kresťania zo židovstva pošli, ktorí posiaľ krčovito pridržali sa chrámu Jeruzalemského a starozákonných obradov a obetí, presvedčili sa teraz, že vyplnily sa predpovedania prorokov o zavržení vyvoleného, ale i poblúdeného národu židovského, jako i proroctvá Spasiteľa Ježiša Krista o zkaže Jeruzalema. Odtiskovaní nenávisťou zaslepených súkmenovcov žili kresťania zo židovstva s kresťanmi z pohanstva pošlými v bratskej shode vo svojom útluku v meste Pelle, prilnuli úplne k nim a svätili s nimi deň nedelný. Tak stalo sa konečné odlúčenie sv. Cirkve Kristovej od synagogy židovskej a sv. Cirkev mohla sa sjednotená voľnejšie medzi národami sveta rozširovať.

Sriadenie sv. Cirkve.

Kňazstvo a veriaci ľud.

Už za časov apoštolských bolo zovnútorne sriadenie sv. Cirkve, ktorú nebeský Spasiteľ ku spáse celého ľudského pokolenia založil a ustanovil, vo svojich podstatných stupňoch vyvinuté. Kým Pán Ježiš Kristus, Bohočlovek, medzi svojimi apoštolmi a učenníkmi na zemi obcoval, bol jediným a najvyšším sriaditeľom a pastierom sv. Cirkve. On riekol svojim apoštolom a učennikom (Mat. 23. 8): »Jedon je Majster váš; vy ale všetci ste bratia.« A pred svojou smrťou pri ostatnej večeri riekol jim (Ján 13; 13, 14, 16): »Vy Mňa nazývate Majstrom a Pánom a dobre vravíte: lebo som zajiste. Ponevác teda Ja umyl som vaše nohy, Pán a Majster, i vy máte jeden druhému nohy umývať. Zajiste, zajiste pravím vám: Nenie služobník väčší nad pána svojho, ani posol väčší jest nad toho, ktorý ho poslal.« A inokedy jim riekol (Ján 15, 15): »Už vás nebudem nazývať služobníkmi; lebo služobník nevie, čo čini jeho pán. Vás ale nazval som priateľmi; lebo všetko, čokoľvek slyšal som od svojho Otca, oznámil som vám. Nie vy ste Mňa vyvolili, ale Já som vyvolil vás a postavil som vás, aby ste išli a úžitok priniesli!« Božský Spasiteľ vyhlásil sa Sám teda za najvyššieho pastiera Cirkve a za takého uznali Ho i apoštolovia a učenníci, predovšetkým sv. Peter, keď riekol (Ján 6, 69): »Pane, ku komu pôjdeme? Ty máš slová večného života.«

Spasiteľ bol Majstrom, Pánom; apoštolovia ale boli Jeho služobníkmi v Cirkvi. Tu badať už počiatok rozdielu medzi učiteľom a učenníkmi, medzi spravujúcim a poslúchajúcimi, medzi kňazom a veriacimi. Aby táto spoločnosť, sv. Cirkev, ktorú Spasiteľ založil, i po jeho odchode k Bohu Otcu, dľa Jeho vôle celé ľudské pokolenie ku večnému blahoslavenstvu viedla, treba bolo, aby ona jako predstaviteľka Spasiteľa i v trojakom Jeho účinkovaní pokračovala. Ježiš Kristus čo Spasiteľ účinkoval jako Učiteľ, Kňaz a Kráľ. Jako Učiteľ zjavoval nebeské pravdy, ktoré mali učenníci a všetci ľudia veriť. Jako Kňaz obetoval Spasiteľ seba samého na oltári sv. Kríža a ustanovil za večne trvajúcu pamiatku tej krvavej obety na kríži jej nekrvavé obnovovanie, sv. Omšu. Jako Kráľovi daná Mu je od Boha Otca všetka moc. Aby tento trojnásobný úrad Spasiteľov večne trval v Cirkvi ku spáse človečenstva, vyvolil si On dvanásť apoštolov pred svojim odchodom z tejto zeme do nebeského kráľovstva a tých jedine a výlučne ustanovil za učiteľov (Mat. 28, 18. Marek 16, 15), udelil jim zvláštnou ochranou Ducha Svätého, ktorý v podobe ohnivých jazykov na nich sostúpil, neomylnosť, aby po všetky časy večnú a neomylnú pravdu, jako On sám, ohlašovali poslúchajúcim a učiacim sa údom sv. Cirkve, ktorí, uznávajúc Božskú dôstojnosť učiteľského úradu, hlas pastiersky slyšia a slovo spasenia s vierou prijímajú (Ján 10; 27, 28), žeby sv. Cirkev v učení pevná bola a v poznávaní Syna Božieho rástla (I. Tim. 3, 15. Efes 4, 11—14). A jako Spasiteľ svoje učenie zázrakami potvrdžoval (Ján 5: 36, 10. 38; 15, 24), tak udelil i svojim apoštolom, ktorých vyslal medzi národy slovo Božie ohlašovať, moc divy a zázraky činiť (Mat. 10, 1—8). A jako Spasiteľ bol najvyšším kňazom

dľa rádu Melchisedechovho a Seba v obete na vrchu Golgotha za hriechy sveta obetoval, tak mala táto obeta nekrvavým spôsobom v Cirkvi sa obnovovať a účinkovať. Preto ustanovil svojich apoštolov pri poslednej večeri i za kňazov, ktorí majú na Jeho pamiatku nekrvavú obetu prinášať: v podobe chleba a vína skryté Telo a krev Jeho (Mat. 20, 26—28. Luk. 22; 19, 20), a udelil jim i moc, hriechy odpúšťať (Ján 20; 22, 23) a sv. sviatosti veriacim udeľovať; i žiadal jich, aby sa za sv. Cirkev modlili, jako sa On za ňu modlieval (Luk. 5, 16. Ján 17). Konečne ustanovil Ježiš Kristus svojich apoštolov za riaditeľov a vodcov vo sv. Cirkvi, keď jim povedal (Ján 20, 21): »Jako Mňa poslal Otec, tak i Ja posielam vás.« A keď pred svojim odchodom posledný raz jich požehnal, riekol (Mat. 28; 18—20): »Daná Mi je všetka moc na nebi i na zemi. Preto idte, učte všetky národy, krstite jich v mene Otca, i Syna i Ducha Svätého a učte jich zachovávať všetko, čo som vám bol prikázal; a hľa, Ja s vami som až do skončenia sveta.«

A sv. apoštoli konali tento svoj trojnásobný úrad vo sv. Cirkvi. Oni ohlašovali sv. evangelium, krstili, udeľovali vkladáním rúk dary Ducha Svätého (birmovali), konali nekrvavú obetu sv. Omše (lámali chlieb), trestali zlých kresťanov vyobcovaním z Cirkve (I. Kor. 5, 2—5), ano i smrťou pokutovali, jako sa to stalo s Ananiašom a jeho manželkou Safirou (Skut. ap. 5, 1—10), vydávali rozkazy, ktorým sa každý veriaci podrobiť musel, jako na cirkevnom sneme v Jeruzaleme (Skut. ap. 15, 1—31), starali sa i o telesnú výživu veriacich, ktorí svoje majetky k nohám apoštolov skladali, aby z toho obecného majetku každému veriacemu toľko udeľovali, koľko potreboval (Skut. ap. 4, 35).

Aby táto sv. Cirkev, v jednote udržaná, zadarne pôsobiť mohla, postaral sa Spasiteľ i o vidomú hlavu sv. Cirkve v osobe apoštola Šimona, ktorého pomenoval Skalou (Kefas, Peter), na ktorej postavil túže Cirkev svoju (Ján 1, 42): »Ty si Šimon, syn Jonášov, ty menovať sa budeš Kefas, čo sa vykladá Peter (Skala).« Jemu odovzdal kľúče kráľovstva nebeského (Mat. 16, 19): »A tebe dám kľúče kráľovstva nebeského: čokoľvek sviažeš na zemi, bude sviazano i na nebi; a čokoľvek rozviažeš na zemi, bude rozviazano i na nebi.« Po svojom slavnom vskriesení riekol mu (Ján 21, 15—17): »Pas baránky Moje, pas ovce Moje!« Týmito slovami stal sa sv. Peter najvyšším pastierom, otcom veriacich v Cirkvi, hlavou ostatných apoštolov, najmä, keď mu dal dôstojnú moc nad nimi (Luk. 22, 32): »Ja som prosil za teba, aby nezhylna tvoja viera, a ty nikdy obráťac sa (k bratom, ktorých uzreš, že slabí sú vo viere a poklesnú jako predtým ty) potvrdíš svojich bratov!« A tak je Pán Ježiš Kristus Zakladateľom, Peter základným kameňom a apoštoli stĺpmi sv. Cirkve. A túto dôstojnosť najvyššej hlavy sv. Cirkve uznávali v osobe sv. Petra ostatní sv. apoštoli. Po na nebe vstúpení Božieho Spasiteľa objavuje sa sv. Peter, jako sme to videli, vždy na čele sv. apoštolov a už sv. Matúš, keď hovorí o vyvolení apoštolov, klade ho vo svojom sv. evangeliu na prvom mieste, ačkoľvek sv. Peter nebol prvý povoláný za učennika Pánovho. Na iných miestach sv. Písma spomína sa meno sv. Petra výslovne, ostatní sv. apoštoli pripomínajú sa len všeobecne. Túto dôstojnosť sv. Petra jako vidomú hlavu a námestníka Pána Ježiša Krista uznávali i nástupcovia sv. apoštolov, biskupi. I vo svojich nástupcoch, biskupoch rímskych, ktorí iných biskupov po celom svete riadili a nad jednotou

sv. viery strážili, bol nástupník sv. Petra za najvyššieho správcu sv. Cirkve uznávaný. Sv. Klement, tretí nástupca sv. Petra na biskupskej stoliči v Ríme (92—101 po Kr. P.), pokarhal čo najvyššia hlava sv. Cirkve veriacich v Korinte, ktorí pod jeho biskupskú právomocnosť ani nepatrili, keď tam roztržky povstali. A tak sv. apoštolovia pod najvyššou správou sv. Petra, ako i jich pomocníci a námestníci biskupi, kňazi a diakoni, boli tí Pánom Ježišom Kristom vyvolení, ktorí mali moc riadenia vo sv. Cirkvi.

I vidíme teda, že hneď v časoch apoštolských bola moc a vláda sv. Cirkve prísne oddelená od ostatných veriacich, že objavuje sa rozdiel medzi duchovenstvom a veriacimi. Duchovenstvo nazývané bolo menom klerikov (lat. *clerus*, grécky *κλήρος*, podieľ, dedičstvo, totižto Božie), veriaci menom lajikov (grécky *λαός* ľud). Preto píše učenník sv. apoštolov, Klement Rímsky, o rozličných povinnostiach duchovenstva a veriaceho ľudu: »Najvyššiemu kňazovi sverené sú zvláštne diela, kňazom poukázané je zvláštne miesto, a diakoni majú zvláštne povinnosti; ľud pripútaný je na predpisy pre ľud.«

Cirkevné úrady biskupov, kňazov a diakonov.

Kráľovstvo Božie na zemi, sv. Cirkev, trvať má až do skonania sveta (Mat. 28, 20), a tak i úrad apoštolský. Ponevác sv. apoštolom nebolo popriato naveky žiť (Žid. 7, 23) a oni dľa svedectva sv. Klementa (v liste ku Korintským písanom, 44) predvídali, že po jich smrti roztržky povstať môžu pri obsadzovaní úradov v Cirkvi, poverovali svojim apoštolským poslaním a úradom iných

mužov, plných milostí Ducha Svätého, ktorí sa biskupami (ἐπίσκοποι, episkopi, dozorcami) menovali. Títo biskupi poučení boli od sv. apoštolov, žeby i druhých mužov k tejto hodnosti pripravovali, tak že keby oni v Pánu usnuli, plnomocných nástupníkov vo svojom úrade po sebe zanechali. Tak píše sv. apoštol Pavel svojmu učenníkovi a biskupovi v Efese, Timotheovi (II. Tim. 2, 1—2): »Ty teda syn môj, posilni sa v milosti, ktorá je v Kristu Ježišovi; a čo si slyšal odo mňa pred mnohými svedkami, to poruč verným ľuďom, ktorí spôsobení budú i druhých učiť.« Dôstojnosť biskupská bola pokračovaním apoštolskej dôstojnosti a moci. A keď biskupi boli plnomocnými nasledovníkmi sv. apoštolov, neboli jim predsa vo všetkom rovnými, lebo neboli mimoriadnymi, zvláštnymi plnomocenstvami opatrenými vyslancami Božími ani bezprostrednými svedkami učenia a slavného z mŕtvých vstania Pána Ježiša Krista; oni boli obmedzení len na jednu veľkú cirkevnú obec a neboli poverení mocou a starosťou o všetky cirkevné obce po celom svete jako sv. apoštolovia (II. Kor. 12, 28). Jedon každý biskup obdržal istý okres, v ktorom jako pastier a učiteľ pôsobiť mal; taký okres menoval sa Parochiou (dnes biskupstvom). Biskupský úrad bol dobrým dielom, ale i popri hroznom prenasledovaní službou, otroctvom pre všetkých veriacich. Tak píše sv. Pavel (I. Timoth. 3; 1—10): »Kto žiada biskupstvo, dobré dielo žiada. Má ale byť biskup bez úhony, schopný k učeniu, svojho domu dobrým správcom. Veď kto domom svojim vládnuť nevie, jako bude môcť o Cirkev Božiu starosť mať?« Prvých biskupov ustanovili sv. apoštoli, ba i mnohí z nich úradovali čo biskupi v jednotlivých Cirkvách, jako sv. Peter najprv v Antiochii, neskôr a to až do svojej smrti v Ríme,

Sv. Jakob Menši v Jeruzaleme. Sv. apoštol Pavel ustanovil za biskupa v Efese svojho učenníka Timothea (I. Tim. 5, 17—19), na ostrove Krete svojho učenníka Tita (Tit. 1, 5), ktorým rozkázal, aby ustanovili Starších (presbyterov, kňazov), jako i Archipposa ustanovil v Kolosse. Sv. Ján cestoval po svojom návrate z vyhnanstva na ostrove Patmos, dľa svedoctva sv. Klementa Alexandrinského, v okolí Korintu, kde biskupov svätíl a ustanovoval.

Sv. Ján spomína vo svojom Zjavení (2 a 3) sedem andelov (predstavených, biskupov) cirkví, a síce v Efese, v Smyrne, v Pergame, v Thyatire, v Sardise, vo Filadelfii a v Laodicei, ačkoľvek dokázané je dejepisne, že v týchto mestách viacej kňazov účinkovalo. Najurčitejšie vyzdvihuje sv. učenník apoštolský Ignác, biskup v Antiochii, umučený r. 107. v Ríme, dôstojnosť a prednosť pred kňazmi vo svojom liste, pisanom Cirkvi v Smyrne, týmito slovami: »Všetci poslúchajte biskupa jako Ježiš Svojho Otca, a kňazov jako apoštolov; diakonov ctite jako prikaz Boží; usporadujte všetko v pokoji Pána. Keď biskup na mieste Božom a kňaz na mieste apoštolov predsedajú: buďte dľa blahoslaveného poriadku apoštolov poddani biskupovi, jako Ježišovi Kristovi, a podriadení buďte kňazom jako apoštolom.« Ačkoľvek prvých biskupov vyvolili a ustanovili sv. apoštolovia, predsa ohľad sa bral pri jich voľbe na svedoctvo a odporúčanie veriacich patričnej cirkve (I. Tim. 3, 7). Kňazia odporúčali zo svojho stredu jednoho na hodnosť biskupskú a radili sa pri tom s veriacimi; susední biskupi shromaždili sa a vysvätili kňazmi a veriacimi zvoleného kňaza za biskupa. A biskupi, ačkoľvek neodvislí boli v správe svojho cirkevného okresu, radievali sa často so svojim kňazstvom a veriacimi a roz-

hodovali po jich vypočutí. Robili to dobrovoľne a keď boli kňazi a veriaci rôznej mienky, povinné bolo stádo svojho pastiera (biskupa) poslúchať. Sv. Pavel spomína vo svojom liste k Efesským (4; 11, 12), že Ježiš Kristus ustanovil nektorých za apoštolov, nektorých za prorokov, iných za evangelistov, iných za pastierov a učiteľov, a síce k zdokonáleniu svätých, k dielu posluhovania, k vzdelaniu tela Kristovho. Sv. apoštol národov má pred očima pastierov (biskupov) a učiteľov (kňazov) i napomína veriacich v Efese, aby sa týchto pridržali, žeby neboli jako deti vlnami a vetrom unášaní a chytrosťou klamárskych učiteľov do bludu uvedení. A biskupov napomína sv. Pavel (Skut. ap. 50, 28): »Buďte bedliví nad sebou i nad celým stádom, v ktorom Duch Svätý ustanovil vás biskupami, abyste spravovali Cirkev Božiu, ktorú vydobyl svojou krvou.« Sv. apoštolovia na biskupov preniesli svoju moc, ktorú sami boli prijali od Spasiteľa. A biskupi čo námestníci Ježiša Krista obdržali dedictvo úradu učiteľského, Jeho najvyššieho kňazstva a cirkevnej vlády. I na nich vzťahujú sa slová Spasiteľove jako na jich predchodcov, sv. apoštolov (Ján 20, 21): »Jako Mňa poslal Otec, tak i ja posielam vás!« Biskupi sú stĺpmi sv. Cirkve, vystavanej na Skale, ktorou je každý nástupca sv. Petra, biskup alebo pápež rímsky. Oni majú moc a vládu v Cirkvi a môžu ju prenášať zase na biskupov a čiastočne na kňazov a diakonov. A prví biskupi čo nástupníci v úrade apoštolskom starali sa vo svojich cirkevných okresoch o spásu svojho stáda, o zachovávanie lásky a jednoty. Dopisovali si jeden druhému. Jich listy písané tajnými písmenami prenášali veriaci iným biskupom, ktorými boli čo pravoveriaci odporúčani. Keď nektorý biskup viacej cirkevných obcí založil, nazvaná bola prvotná

cirkevná obec Matkou Cirkvou (Metropolis); tie prvotné cirkve, ktoré sv. apoštoli pozakladali, jako v Jeruzaleme, v Antiochii, v Ríme a v Alexandrii, nazvané boli apoštolskými Metropolami alebo Patriarchátmi.

Keď sv. Cirkev sa vždy viac po svete rozširovala a v jednotlivých cirkevných obcách počet veriacich rástol, nastala potreba viacej pracovníkov. I vyvolili sv. apoštoli a jích nástupníci biskupi ku svojmu boku mužov, ktorých vkladanim na nich svojich rúk s modlitbou a pôstom vysvätili. Tak sv. apoštol Pavel s Barnabášom v Derbe, v Lystre, v Ikonii a v Antiochii vysvätili rozličných mužov za Starších (Seniores, presbyteri, kňazi), jako Skutky apoštolské dosvedčujú (14, 22. 15, 23), ktorí pod dohľadom sv. apoštolov jednotlivým cirkevným obcam boli predstavení a sv. Omšu (lámanie chleba) konali i sv. sviatosti prislúhovali a menovali sa tak nie dľa veku, ale dľa svojho úradu. Títo Starší (kňazi) účinkovali neskôr pri boku biskupov a delili sa od nich len tým, že od nich záviseli v konaní kňazského úradu. Tak píše sv. Pavel biskupovi Timotheovi (I. Timot. 5, 17): »Starší, ktorí dobre spravujú, nech sú menovaní dvojce cti hodnými, zvlášte tí, ktorí pracujú v slove a v učení.« A zase poučuje tohože biskupa (Tim. 5, 19): »Proti kňazovi (Staršiemu) neprijímaj žaloby, lež na svedoctvo dvoch alebo troch svedkov.« Kňazi, ktorí od biskupov záviseli a krom udelovania sviatosti kňazstva všetky služby konali, stáli pri boku biskupov jako jích pomocníci a tvorili jich radu (presbyterium). Keď sa uprázdnil biskupský prestol v niektorej cirkvi, obstarávali kňazi spoločne cirkevné záležitosti, alebo i keď bol biskup neprítomným, i skládali mu účty čo svojej hlave zo svojho účinkovania v jeho neprítomnosti. Kňazi volení bývali

obyčajne z diakonov, i povstali r. 64., jako to vysvitá z listov sv. Pavla k Titovi a Timotheovi písaných.

Tretí stupeň hodnosti v sv. Cirkvi zaujímal diakoni (*διάκονοι*). Skutky apoštolské rozprávajú (6, 1—4): »Keď sa rozmnožoval počet učennikov, stalo sa reptanie Grékov proti Židom (kresťanov zo Židov, ktorí grécky hovorili, proti kresťanom zo židovstva), preto že jich vdovy zanedbávané boli pri každodennom podelovaní. Vtedy dvanásť apoštolia svolali množstvo učennikov a riekli: Nenie slušné, aby sme my zanedbávali slovo Božie a prislúhovali stolom (podelujúc veriacich potrebami z darov, obetovaných dobrovoľne zámožnejšími veriacimi). Preto, bratia, vyvoľte zmedzi seba mužov dobrej povesti sedem, plných Ducha Svätého a múdrosti, ktorých by sme ustanovili nad tou prácou. My však pilnovať budeme modlitbu a posluhovanie slova (správu duchovnú, služby Božie a kázanie slova Božieho).« I vyvolení a posvätení boli za diakonov vkladáním rúk a modlitieb apoštolských siedmi muži a sice: Štefan, Filip, Prochor, Nikanor, Timon, Parmen a Mikuláš, Grék z Antiochie. Tito diakoni starali sa o chudobných veriacich, rozdávali jim almužny, ktoré udeľovali zámožnejší veriaci na zapravovanie každodenných potrieb cirkevnej obce, a spravovali pod dozorstvom biskupov tento cirkevný majetok. Okrem tohoto úradu mali diakoni podiel i pri hlásaní slova Božieho, jako o tom Skutky apoštolské, menovite o sv. Štefanovi a sv. Filipovi, sa zmieňujú, a pri verejných službách Božích. Diakoni oznamovali čas náboženských shromaždení, starali sa o poriadok po čas služieb Božích, posluhovali biskupovi a kňazom pri oltári, pri prislúhovaní sv. sviatosti, vyučovali katechumenov (krstencov), ano často

i udelovali jim sviatosť krstu. Neskôr vyvinuli sa z úradu diakonov iné menšie duchovné hodnosti.

Voľba biskupov, kňazov a diakonov diala sa prísno. Oni nesmeli byť počiatočníkmi (novopokrstenci) vo viere, neučenými, nečnostnými alebo výstupnými v každom živote; nesmeli stáť v zlej povesti u ľudu (I. Tim. 3, 2—13). Volení bývali za biskupov, kňazov a diakonov za príkladom Ježiša Krista a apoštolov Jána, Pavla a iných (vyjmúc Petra a Filipa, ktorí boli ženatí), najviac sice svobodní, jakými boli menovite učenníci Spasiteľovi a apoštolskí Lukáš, Timotheus, Titus, Barnabáš, Klement, Linus a Krescens, lebo sv. Pavel (I. Korint. 7; 33, 40) vyhlasuje neženatých za súčasích Bohu slúžiť a za blahoslavenějších; ale keď v tých časoch cisárske zákony na neženatých pokuty vynášali a ťažko bolo vážnych svobodných mužov cirkevnými hodnosťami poveriť, nuž svätení boli i ženatí a požadovalo sa len, aby biskupi, kňazi a diakoni i diakonisy, ktoré pri krste ženských prítomné bývaly, len raz do stavu manželského vstúpiť mohli (Tit. 1, 6. I. Tim. 3; 2, 12. 5, 9). Duchovenstvo, ktoré bolo chudobné, živilo sa dľa príkladu apoštolov z ručnej práce (I. Kor. 4, 12. 9, 7. Skut. ap. 20, 34), alebo i z cirkevného majetku (Luk. 10, 7. Mat. 10, 10. I. Kor. 9, 13. Tim. 5, 12), z ktorého mesačne podiel dostávali. Často vydržovali sa cirkevné hodovania lásky (agapy), pri ktorých duchovenstvo s veriacimi, menovite chudobnými podiel brávalo. Tak sriadené boli cirkevné úrady (hierarchia) za časov apoštolských.

IV.

Kresťanský život, služby Božie a cirkevná kázeň.**Kresťanský život.**

Židia a pohania prijímali sa do sv. Cirkve dľa vôle Božského Spasiteľa (Mat. 28, 19) sv. krstom, pri ktorom krstenec pohružovaný býval do vody (Rim. 6; 3, 4). Po sv. krste vkladali sv. apoštoli (Skut. ap. 8; 14—17. 19; 5, 6) a biskupi na pokrstených ruky (birmovali), aby prijali Ducha Svätého. Ihneď viedli nový svätý život, v ktorom objavovala sa blahoslavená láska k Bohu, k sebe a svojim bližným. Odpredávali svoj majetok, podelovali sami, alebo skrze ruky sv. apoštolov a jích nástupníkov, biskupov, utržené peniaze medzi chudobných veriacich bratov (Skut. ap. 2; 44, 45), tak že medzi nimi biednych nebolo; i žili skrovne, zapierali seba samých a povzbudzovali sa jedni druhých k bohumilému životu. Každodeňne zotrúvali prví kresťania, zo židovstva pošli, jednomyseľne na modlitbách v chráme jeruzalemskom, z pohanstva pošli v súkromných domoch, i so slávením večere Pána (sv. Omše) spojovali lámanie chleba (sv. prijímanie) a spoločné hody lásky (Skut. ap. 2, 46). Prví kresťania v Jeruzaleme žili jako jedna rodina, všetky veci jim byly spoločné, oni mali jedno srdce a jednu dušu. A Boh rozmnožoval každodeňne tých, ktorí mali spasení byť (Skut. ap. 2; 44, 47). Druhé prvotné cirkevné obce prejavovaly svoju lásku obetovanými darmi, ktoré vzdialeným,

núdzu trpiacim bratom posielali, jako sa o tom apoštolské listy zmieňujú; iné vyznačovali sa bohumilou štedrou a srdečnou pohostinnosťou oproti prenasledovaným a núdzu trpiacim, iné konečne útlou a tichou trpezlivosťou v znášaní potupy a prenasledovania. Preto nazval sv. Ignác, biskup a učenník apoštolský († 107.) Cirkev v Ríme »predstavenou bratstva lásky«. Keď bol pápež Klement I. (r. 90—100) s 2000 kresťanmi na Krim (do Chersonu) vypovedaný, podporovali cirkve Rímska a Korinská vyhnancov ubiedených štedre. I píše sv. pápež Korinským (Ep. I, 2): »Kto by nezveleboval vašu veľkú štedrotu! Radšej ste dali, jako prijali, a vo všeobecnosti známe, že mnohí medzi nami dali sa do pút sami, aby druhých oslobodili. Mnohí išli do otroctva a nasýťovali druhých svojim zárobkom; mnohé ženské staly sa silnými v moci Pána a vykonalny zmužilé skutky.« A sv. mučenník Justin († 167.) opisuje takto život prvých kresťanov vo svojej apologii (obrannom spise): »Všetci tí, ktorí predtým v nečistote žili, nachádzajú svoju rozkoš v čistote mravov; tí, ktorí zaoberali sa čarodejnictvom, posvätili sa teraz Bohu; tí, ktorí predtým zárobok peňazí nado všetko milovali, obeťujú teraz všetko, čo majú, ku všeobecnej potrebe ubiedených; tí, ktorí predtým iných nenávideli a s cudzími pre rozdielne mravy neobcovali, žijú teraz po zjavení sa Krista s nimi spoločne, ano oni modlievajú sa za svojich nepriateľov, a usilujú sa tých ukrotiť, ktorí jich prenasledujú nespravodlivo.«

Ano, podivuhodná premena stala sa s ľuďmi, ktorí stali sa kresťanmi. Novo obrátení kresťania pridržovali sa svojho povolania a živnosti, keď sa ony srovnávaly s jích náboženstvom a bez nebezpečenstva modlárstva a hriechu vykonávané byť mohli; keď duševnému spa-

seniu jích povolanie hrozilo nebezpečenstvom, opúšťali ho. Kresťania prejavovali oproti židovským a pohanským svetským vrchnostiam vernú poslušnosť a vzornú trpezlivosť; ale keď sa od nich požadovalo, čo obrážalo jích svedomie a náboženstvo, poslúchali viac Boha než ľudí (Skut. apošt. 4, 19. 5, 29). Oni považovali mnohé prikazované skutky na oslavu cisára rímskeho za nedovolené a preto mnohí obetovali radšej svoj život, než by boli modlu nektorú Bohom nazvali, i nenavštevovali ani pohanské divadlá, ani ihry gladiatorské (hojovnicke), ani tance, ani verejné slavnosti. V domácnosti svojej viedli bohumilý život; manželov, deti a sluhov púťala útlá kresťanská láska k sebe; otrokov prepúšťali na svobodu. Ano, kresťanská Cirkev pozvedla ľudí z bahna neprávosti a zverstva, v jakom pohrúžené bolo pohanstvo a pokleslé židovstvo; ona stvorila nových ľudí ponížených, seba zapierajúcich, zdržanlivých, čistých a nevinných, slovom svätých. Ľudia stali sa svedomitými občanmi, vernými manželmi, milujúcimi dieťkami, spoľahlivými sluhami v tých smutných časiech úpadku hodnosti ľudskej, keď pohanský mudrc Seneka († 65. po Kr. P.), ako už známe, takto opisoval súveké pohanstvo v Ríme (De ira II, 8): »Všetko je plné neresti a neprávosti pácha sa viac, než možno silou zastaviť; každým dňom raste náruživosť hriechov, klesá stud. I nepáchajú sa neprávosti len tajno, ale sú teraz verejné a tak narástly v ľudských srdcach, že nie je čnosť (nevinnosť) teraz už nielen zriedkavou, ale že už niet ani žiadnej na svete.« Podobne vyzeralo to i so židovstvom, ako sme to videli v poslednej vojne s Rimanmi. Popri svojej láske k bližným a nepriateľom prejavovali prví kresťania i podivuhodnú trpezlivosť a nadzemskú

vytrvalosť a stálosť vo svätej viere, za ktorú s radosťou svoj život obetovali.

Jako svedkovia Božstva Ježiša Krista zjavili sa na úsvite sv. Cirkve učenníci Kristoví Štefan (Skut. ap. 22, 20), Antipas (Zjav. 2, 13) a neskôr všetci tí sv. mučenníci, ktorí sv. krev vyliali; čo považované bolo za najväčšiu slávu kresťanov. Tito zmužili bojovníci Kristoví pamätali na slová nebeského Majstra: »Kto Mňa vyzná pred ľuďmi, vyznám i Ja jeho pred svojim Otcom, ktorý je v nebi (Mat. 10, 32). A nebojte sa tých, ktorí zabíjajú telo, ale dušu nemôžu zabiť; lež viacej bojte sa toho, ktorý môže i dušu i telo zatradiť do pekelného ohňa (Mat. 10, 28). A kto ztratí svoj život pre Mňa, najde ho (Mat. 10, 39).« Zverskí pohania zúrili proti prvým kresťanom nad ľudské pomyslenie, mučili ich každým možným spôsobom pre sv. vieru a oni bez rozdielu stavu, pohlavia a veku zomierali ochotne za svoje sväté presvedčenie; a prekvetajúce panny pretrpeli väčšie duševné muky pred zhanobením, ktorým surovi pohania sa vyhrazali, než boli neslýchané muky telesné, ktoré podstupovali. A kresťania vysoko ctili si týchto tisíceroch sv. mučenníkov, menovali ich Svätými, shromažďovali jejich telesné ostatky, ich preliatu krev, prechovávali ich jako najdrahocenejšie poklady, navštivovali jejich hroby, stavali nad nimi oltáre, slávili ich výročný deň umučenia, spisovali ich životopisy a vyzývali ich o prímluvu u Boha. A tento svätý obetivý život prvých kresťanov premáhal pomaly nemravný, násilnícky zastaralý pohanský a židovský svet, pomáhal roztrhať okovy otroctva telesného a duchovného, v ktorom pokleslé národy upeli a stonali.

Služby Božie.

Božský Spasiteľ Ježiš Kristus riekol svojim učeníkom (Mat. 5; 14, 16): »Vy ste svetlo sveta. Nemôže sa skryť mesto na vrchu postavené. Tak svieť svetlo vaše pred ľuďmi, aby videli skutky vaše dobré a velebili vášho Otca, ktorý je v nebesiach.« On poukazoval, žeby veriaci svoju vieru, nádej a lásku i zjavne prejavovali a Bohu i verejne slúžili. I poučil sám apoštolov, ako majú Bohu slúžiť, keď riekol (Mat. 6, 9—13): »A preto vy takto budete sa modliť!« I naučil ich modlitbu »Otče náš«. On sám modlieval sa verejne, ako keď Lazara z mŕtvých vskriesil, keď 5000 mužov niekoľko chlebami a rybami divotvorne nasýtil a keď iné mnohé zázraky činil. On založil obetu sv. Omše a riekol (I. Korint. 11, 24): »To čiňte na Moju pamiatku!« Ustanovil sv. sviatosti a naložil apoštolom, aby ich veriacim udeľovali. A keď zomieral na dreve križi, modlil sa verejne k Bohu Otcu. Apoštolovia a prví kresťania nasledovali nebeského Majstra svojho a tak povstali verejné služby Božie.

Celý život kresťanov má byť ustavičnou slávnosťou, ako učili sv. apoštolovia. Ale ako v starom Zákone, tak majú byť i v kresťanstve veľké skutky Božského milosrdenstva v istých časoch a na istých miestach oslavované a kresťania majú život Bohočloveka Ježiša Krista z kroka na krok sledovať. I ustanovené boli hneď v prvých časoch sv. Cirkve zvláštne posvätné časy, ktoré zvestujú veriacim veľké skutky vykúpenia a živú pamiatku u nich obnovujú. Prví kresťania, zo židovstva pošli, navštevovali, kým stál ešte chrám jeruzalemský, sobotného času spoločne s nepokrstenými Židmi ten istý

chrám a pri tom shromažďovali sa i v súkromných domoch ku zvláštnym službám Božím (Rim. 16, 4. I. Kor. 16, 19). A keď v Cirkvi jeruzalemskej svätený bol ešte deň sobotný, ktorý pre kresťanov nemal významu (Kol. 2, 16), svätili kresťania z pohanstva pošli v Antiochii deň nedelný, čo deň Pánov (*ἡμ ἕρα Τοῦ κυρίου*, Zjav. 1, 10. Skut. ap. 20, 7. I. Kor. 16, 2) na pamiatku vskriesenia Spasiteľovho. Neskôr slávili i kresťania zo židovstva pošli deň nedelný, v ktorom stalo sa najväčšie tajomstvo viery kresťanskej (Rim. 4, 25. I. Kor. 15; 3, 4) a pomaly odstúpili od svätenia dňa sobotného; i bol svätený deň nedelný čo deň modlitby a svätého odpočinku. Streda a piatok každého týždňa svätené bývaly jako polosviatočné dni na pamiatku umučenia a smrti Spasiteľovej polodeňnými pôstami (až do 3. hodiny odpoludnia). Najstaršou výročnou slavnosťou byly sviatky Veľkonočné a Svätodušné. Slavnosť Veľkonočná pozostávala za časov apoštolských z dvoch hlavných pamiatok: z Veľkého piatku (pamiatky smrti Spasiteľovej) a Vskriesenia (pamiatky z mŕtvých vstania). So slavnosťou Veľkonočnou spojená bola slavnosť Svätodušná, na pamiatku soslania Ducha Svätého. Medzi nima vykonávaly sa deňne slavné služby Božie, kresťania nepostili sa za tých 50 dní, neprestajne sa modlievali a tešili i radovali v Pánu. Pred oboma sviatkami bol čas prípravný, v ktorom za 40 dní dľa príkladu starého Zákona a samého Ježiša Krista (Mat. 4, 2) veriaci sa postievali. S Veľkou nocou prestal pôst. Že i slavnosť Narodenia Pána Ježiša Krista za apoštolských časov pod menom Zjavenia Pána (Epifania) sa konala, možno s istotou tvrdiť; lebo cirkevní spisovatelia pripomínajú Vianoce čo jednu z najstarších slavností. Že prví kresťania oslavovali i dni smrti mučeníkov už v tejto dobe,

zrejmo je zo spisov mučennických sv. Ignáca, učenníka apoštolského. Samé služby Božie odbavovali sa za časov apoštolských v súkromných domoch. (Skut. ap. 2, 46. 20, 7. Rim. 16, 5). Po čas prenasledovania shromažďovali sa prví kresťania ku službám Božím i v hustých lesoch, jaskyňách a v Ríme v podzemných chodbách (katakombách), kde i ostatky sv. mučenníkov pochovávali a na jich hroboch sv. tajomstvá slávlí.

Strediskom a korunou všetkých služieb Božích bola nekrvavá obeta sv. Omše, ktorú prví kresťania vo svojich shromaždeniach nedelného alebo sviatočného času slávlí a so slyšaním slova Božieho spojovali. To dosvedčujú slová Skutkov apoštolských o prvých kresťanoch (2, 42): »Zotrúvali v apoštolskom učení a v spoločnom lámaní chleba a v modlitbách.« Sv. Omšu slávlí apoštolovia zpočiatku tak, ako ju Spasiteľ pri poslednej večeri, prv než odišiel, aby sa do rúk nepriateľov vydal a sám obetoval, ustanovil a vykonal, keď vzal chlieb a víno, požehnal a jim podával slovami (I. Kor. 11; 23—25): »Toto je telo Moje, toto je krev Moja. To činite na Moju pamiatku!« Dľa tohoto rozkazu Spasiteľovho obetovali apoštolí, neskôr i biskupí a kňazi chlieb a víno a svätí i premeňovali mocou Božou v pravé telo a krev Pána Ježiša Krista, ktoré podávali veriacim čo nebeský pokrm a božský nápoj. S touto obetou spojené boli hody lásky (agapy), na ktorých všetci kresťania bez rozdielu účastnými bývali. Tieto služby Božie započínaly sa a zkončievaly modlitbou Pána, prespevovaním žalmov a kresťanským bratským poľúbením (Rim. 16, 16. I. Kor. 16, 20. I. Petr. 5, 14). Keď povstaly výtržnosti pri týchto hodoch lásky (I. Kor. 11, 21), oddelené boli od služieb Božích. Pri službách Božích čítané boli

apoštolské listy alebo časť sv. Pisma, jako i duchovné piesne a hymny (chválospevy), ku cti Spasiteľovej složené (Kol. 3, 16. Efes. 5, 19. I. Kor. 14, 26). A slovo Božie ohlašovali nielen sv. apoštoli, biskupi a kňazi, ale i Duchom Svätým osvietení veriaci s dovolením biskupa alebo kňaza. Sv. Justin opisuje služby Božie vo svojom obrannom spise (Apolog. I, 63) takto: »Nedelného dňa schádzame sa, ti, ktorí v meste a po dedinách bývajú, do shromaždenia; tam bývajú čítavané spisy apoštolov lebo prorokov, kým to čas dovoľuje. Keď dokončí predčitateľ, má predstavený reč, v ktorej tieto vznešené učenia na srdce klade a k nasledovaniu povzbudzuje. I povstaneme všetci spolu naraz a vyliavame svoje modlitby; na to prináša sa predstavenému chlieb a víno s vodou smiešané, tento jich prijíma a vzdáva chválu a zvelebovanie najvyššiemu Otcovi skrze meno Syna a Ducha Svätého, i odrieka poďakovanie a modlitby; a ľud odpovedá Amen. Diakoni rozdeľujú posvätený chlieb a posvätené víno prítomným a roznášajú neprítomným.« I dokladá ten istý učiteľ Cirkve: »Tento pokrm menujeme Eucharistiou, a nik není účastným jeho, ktorý neverí na pravdu nášeho učenia, nebol skôr pokrstený na odpustenie hriechov a znovuzrodenie a nežije tak, jako i Kristus žil. Lebo neprijímame čo obyčajný chlieb alebo obyčajný nápoj, ale jako Ježiš Kristus náš Spasiteľ telom učiněný je a telo a krev k našemu vykúpeniu na seba prijal, tak i my veríme, že skrze modlitbu, ktorá obsahuje Jeho slová, posvätený (požehnaný) pokrm, ktorým naše telo a krev premenením (metabole) nasýtené býva, vteleného Ježiša telo a krev je. Lebo apoštolovia vo svojich pamätносťach, ktoré sami napisali a ktoré evangeliami menované bývajú, zdedili nám, že jim to bolo skrze Neho nalo-

ženo, keď vzal chlieb a s poďakovaním prežehnal i riekol: »To čiňte na Moju pamiatku.« Podobnú zprávu o kresťanských službách Božích podal pohan Plinius Mladší, miestodržiteľ v Bithynii r. 103. cisárovi Trajanovi (panoval od r. 98.—117), že kresťania sa priznávajú, jako na úsvite sa schádzajú a Kristovi jako svojmu Bohu chválospevy prespevujú. Za časov apoštolských slúžená bývala sv. Omša (lámanie chleba, Eucharistia) v dni nedelne a sviatočné obyčajne, často i vo stredu a v piatok, neskôr i vo sviatky mučeníkov, obyčajne nad jich hrobami, po čas prenasledovania v noci. V súkromných domoch slúžil za oltár plachtou prikrýty stôl.

Že učenie viery apoštolskej bolo to isté, čo za našich časov v kresťansko-katolickej Cirkvi hlásané, najlepším dôkazom, pomimo jednotlivých článkov v sv. Pisme nového Zákona porôzne naznačených, je »Vyznanie apoštolské viery«, ktoré sa počína slovami: »Verím v Boha«, jako najmä i udelovanie 7 sv. sviatosti.

Sviatosť krstu udelovali sv. apoštolovia (Mat. 28, 19) dľa rozkazu Ježiša Krista v mene Boha Otca i Syna i Ducha Svätého skrze obmytie znovuzrodenia, ktoré krst Jánov nemohol nahradiť; preto museli i tí, ktorí sv. Jánom Krstiteľom pokrstení boli, ešte i kresťanský krst prijať, jako to Skutky apoštolské (19, 1—8) zrejme dokazujú. Keď totižto sv. Pavel prišiel do Efesu, našiel tu učennikov Jánových, i pýtal sa jich: »Či ste prijali Ducha Svätého, keď ste uverili?« Oni odpovedali: »Ba ani sme nepočuli, že jest Duch Svätý.« I pýtal sa jich: »V kom teda ste pokrstení?« A oni riekli: »Krstom Jánovým.« A sv. Pavel jich poučil: »Veď Ján krstil ľud krstom pokania a riekol, aby v Toho, ktorý mal po ňom prísť, verili, to jest v Ježiša!« Keď

to počuli, dali sa pokrstiť krstom Kristovým a sv. Pavel udelil jim i sv. birmovanie a oni obsiahli dary Ducha Svätého. Dľa ústneho podania pokrstil Ježiš Kristus len sv. Petra, Peter Andreja, Andrej Jakoba a Jána a tito ostatných apoštolov. A tak udeľovaný bol sv. krst za časov apoštolských po krátkom poučení vo viere dospelým i deťom. Dospelí museli vyznať vieru v Pána Ježiša Krista a v Jeho zjavenie a vzbudiť v sebe dokonalú ľútosť nad spáchanými hriechami, jako to vysvitá z udeľovania sv. krstu skrze sv. Petra na Turíce (Skut. ap. 2, 38—41) a skrze diakona Filipa dvoranovi kráľovnej Kandace (Skut. ap. 8, 27—38). Neskôr udeľovali sv. krst biskupi, kňazi a diakoni dospelým tým spôsobom, že pohružovaní boli krstenci triraz do vody k úcte trom Božským Osobám a na pamiatku, že Pán Ježiš Kristus tri dni ležal v hrobe a potom slávne z mrtvých vstal. Deťom a nemocným udeľovaný bol sv. krst tak, že sa jim voda v podobe sv. kríža triraz na hlavu naliala. Už v druhom storočí pripravovaní bývali krstenci (katechumeni) behom dlhšieho času základnejším vyučovaním vo sv. viere ku prijatiu sv. krstu, ktorý sa udeľoval s prívolením biskupa alebo kňaza tými istými významuplnými obradami, len že ešte slavnostnejšími, jako za našich časov, a to v prítomnosti dvoch svedkov, kmotrov.

Sviatosť birmovania udeľovali sv. apoštoli hneď po sv. krste, jako sv. Peter a Ján v Samarii (Skut. ap. 8, 14—17), kde bol diakon Filip mnohých pokrstil, vkladáním rúk a modlitbou za birmovancov a sv. Pavel v Efese (Skut. ap. 19; 5, 6), čím veriaci boli posilnení vo viere, pomazaní a poznamenaní i závdavok Ducha vo svoje srdcia prijali (II. Kor. 1; 21, 22). Bolo to znamením zaslúbenia Ducha Svätého (Efes. 1, 13),

alebo znamením darov Ducha Svätého, doplnenie sv. krstu a nemohlo byť viac opätované. Neskôr birmovali nástupníci sv. apoštolov, biskupi, tiež vkladáním rúk na birmovancov a mazaním sv. olejom (chrisma). Pokrstení a birmovaní veriaci stali sa svätými a pripustení bývali ku spoločným službám Božím. I boli prešťastnými, že povolani boli od smrti k životu večnému a stali sa chrámom Ducha Svätého (I. Kor. 3, 16).

Sviatosť Oltárna udeľovaná bola veriacim pravidelne pri obeti sv. Omše, ako sme to hore vyššie videli, a sice pod obojím spôsobom; pomimo sv. Omše podávaná bývala sviatosť Oltárna pod jedným spôsobom, a tak vždy verili kresťania, že Pán Ježiš Kristus i pod jedným spôsobom celý ako Boh a človek je prítomný. Pod spôsobom chleba udeľovaná bola najsvätejšia sviatosť Oltárna nemocným a v žalároch núčenníkom, pod spôsobom vína malým deťom, ako to dosvedčujú spisy sv. Otcov. Že veriaci v Jeruzaleme sviatosť Oltárnu často prijímali, dosvedčujú nám Skutky apoštolské (2; 42, 46), ktoré hovoria: »Sotrvávali (okolo tritisíc) v učení apoštolskom a v spoločnom lámaní chleba. A každý deň sotrvávali jednomyseľne v chráme a lámali po domoch chlieb, i prijímali pokrm s veseľnosťou a prostotou srdca.« To isté dosvedčujú Skutky apoštolské o kresťanoch z pohanstva pošlých v Troade, ktorí v nedeľu najsvätejšiu sviatosť Oltárnu prijímali (20; 7); »Vtedy prvý deň po sobote, keď sme sa boli síšli k lámaniu chleba, mluvil k nim Pavel — keď mal nazajtrá preč odísť — i predĺžil reči až do polnoci. O prijímaní najsvätejšej sviatosti Oltárnej zachovávali prví kresťania svätotajomné mlčanie (disciplina arcani), preto obviňovali jich pohania z ohavného ľudožrútsva. A toto tajné učenie o najsvätejšej sviatosti Oltárnej a

o jej hodnom prijímaní zachovávali prví kresťania preto, aby sa čo najmenej mohlo zneužívať a aby sa v pokrstených vzbudzovala túžba po jej hodnom prijímaní. Veriaci, ktorým udeľovaná bola najsvätejšia sviatosť Oltárna, museli skôr dokonale sami seba zkúšať, opravdivé pokanie za svoje hriechy činiť. O tom nás poučuje sv. Pavel (I. Kor. II, 27—31) takto: »Preto, ktokoľvek jeť bude chlieb tento, lebo piť kalich Pána nehodne, vinen bude telom a krvou Pána. Nech zkúsi teda sám seba človek, a tak nech z tohoto chleba je a z kalicha pije. Lebo kto je a pije nehodne, odsúdenie sebe je a pije, nerozsudzujúc telo Pána. Preto sú medzi vami mnohí nemocní a mdlí a spia mnohí (predčasnou smrťou zomreli za trest pre tak veľké previnenie).« V podobe chleba podávaná bola najsvätejšia sviatosť Oltárna veriacim na pravú ruku, pri čom ľavú ruku krížom pod pravú kládli a tak prijímali; neskôr kladené bolo Telo Božie veriacim do úst na jazyk. A toto sv. prijímanie naplňovalo prvých kresťanov nebeskou rozkošou a bolo jim zárukou večného blahoslavenstva.

Sviatosť pokania užívaná bola za časov apoštolských o mnoho prísnejšie, než dnes. Ježiš Kristus udelil svojim apoštolom moc, hriechy odpúšťať a zadržiavať, keď riekol (Ján 20; 22, 23): »Prijmite Ducha Svätého: ktorým odpustíte hriechy, odpúšťajú sa jim, a ktorým zadržíte, zadržané sú.« A dľa sv. Matúša (18, 18) dal jim moc: »Zajiste pravím vám, čokoľvek sviažete na zemi, bude sviazano i na nebi: a čokoľvek rozviažete na zemi, bude rozviazано i na nebi.« A zvláštne najvyššej hlave sv. Cirkve, apoštolovi Petrovi, udelil Spasiteľ najvyššiu moc kľúčov kráľovstva nebeského, keď mu riekol (Mat. 16, 19): »A tebe dám kľúče kráľovstva nebeského: čokoľvek sviažeš na zemi, bude

sviazano i na nebi: a čokoľvek rozviažeš na zemi, bude rozviazано i na nebi.« Ti, ktorí po sv. krste do ťažkého hriechu upadli, museli činiť skrúsené a ľútostivé vyznanie svojich hriechov. Preto napomína sv. Jakob pokleslých veriacich k vyznaniu svojich hriechov (5, 16): »Vyznávajte sa teda jedni druhým (t. j. tým, ktorým to patrí, kňazom, čoby i len ľuďmi slabými boli) z hriechov svojich a modlite sa za seba voľopolok, aby ste spasení boli.« I vyznávali prví kresťania svoje hriechy sv. apoštolom, jako v Efese sv. Pavlovi (Skut. ap. 19, 18), o ktorých čítame: »A mnohí z veriacich prichádzali a vyznávali a vypravovali svoje skutky (hriechy).« A sv. Ján ujisťuje pokanie činiacich hriešnikov o milosrdenstve Božom, keď píše (I. Ján 1, 9): »Keď vyznávame svoje hriechy, verný a spravodlivý je (Boh), aby nám odpustil naše hriechy a očistil nás od každej nepravosti.« Sv. apoštoli a jich plnomocní nástupníci, biskupi, ukladali kajúcnyh hriešnikom pokuty. Cirkevný spisovateľ Eusebius (C. Dej. 3, 23) rozpráva, že sa sv. Ján modlil a postil s kajúcnyh mládencom, ktorý bol upadol medzi lotrov, bezbožný život viedol a sv. Jánom privedený bol k pokaniu. A keď Ježiš Kristus vyriekol (Mat. 18, 15—18) nad nekajúcnyh hriešnikom, ktorý v hriechoch zatvrdele zotrúva, vylúčenie z Cirkve, zachádzal tak prísne sv. Pavel s veľkým nekajúcnyh hriešnikom v Korinte (I. Kor. 5, 1—5), ktorého dialľovi odovzdal, aby bol potrestaný na tele a jeho duša zachránená bola; potom ho ale na milosť prijal, keď skrúsené pokanie činil (II. Kor. 2, 9—11). Tak trestal sv. Pavel hriešnikov nekajúcnyh v Solúne (Thessalonich) vytvorením z Cirkve, kým by sa nepolepšili a pokanie nečinili (II. Thes. 3; 6, 14), a bludovercov Hymenea a Alexandra v Efese, »aby sa naučili nerúhať (I. Tim. 1, 20).« A prví kre-

stania vyznávali hriechy svoje buď verejne pred celou Cirkvou, buď pred biskupom a kňazmi, alebo celkom súkromne a tajne pred biskupom alebo kňazom. Už v druhom storočí zachádzalo sa s kajúcnyimi hriešnikami veľmi prísne, kým úplného odpustenia svojich veľkých hriechov dosiahli a do úplného obcovania sv. Cirkve prijati boli.

Sviatosť posledného pomazania udelovaná bola za časov apoštolských ťažko nemocným, aby bolesti svojej nemoce trpezlivo snášať mohli a v posledných smrteľných úzkostach všetkému pokúšaniu odolali, i keď jim to ku spaseniu poslúži, predošlé zdravie skrze milosrdenstvo Božie sa jim navrátilo. O tejto sviatosti píše sv. apoštol Jakob takto (5; 14, 15): »Keď je z vás niekto nemocný, nech si privolá kňazov Cirkve, nech sa modlia nad nim, nech ho mažú olejom v mene Pána: a modlitba viery spasí nemocného, a poľahčí mu Pán, a keď je v hriechoch, budú mu odpustené.« A sv. Marek píše, že apoštolovia udelovali nemocným sviatosť posledného pomazania (6; 12, 13): »I vyšli (apoštol) a kázali, aby pokanie činili: a vyhánali mnohé diabolstvá a mazali olejom mnohých nemocných a uzdravovali.« A tú milosť udelovali dľa vôle Spasiteľovej a moci, ktorú jim udelil, keď riekol (Marek 16, 18): »Na nemocných budú ruky vkladať a dobre mať budú (budú uzdravení tí nemocní).« A tak udelovali za príkladom sv. apoštolov kňazi sviatosť posledného pomazania nemocným, ktorých, keď v Pánu usnuli, počestne v hroboch pochovávali. A keď pohania mŕtvých pálili a Židia mŕtvoly za nečisté považovali, preukazovali prví kresťania v Pánu zosnulým i nad jích hrobami svoju úctu, keď sa tam za nich modlievali a sv. Omšu slúžiť dali; menovite ctili ostatky sv. mučeníkov, ktoré shromažďovali, od pohá-

nov tyranských draho kupovali, vo zvláštnych miestnosťach prechovávali a nad všetky poklady sveta ctili.

Sviatosť posvätenia kňazstva udelovaná bola za časov apoštolských schopným a svätého života mužom s veľkou obozretnosťou. Sv. apoštoli svätili vyvolených mužov vkladáním rúk a modlitbou za biskupov, kňazov a diakonov. Tak posvätil sv. Pavel svojho horlivého a učeného súdruha Timothea, ktorý ho na jeho apoštolských cestách sprevádzal, r. 64. za biskupa v Efese a písal mu dva pastierske listy, v ktorých ho poučoval, ako čo biskup riadiť má cirkev v Efese. Podobne posvätil sv. Pavel biskupov a kňazov v asijských mestách Derbe, Lystre, Ikonii a v Antiochii (Skut. ap. 14, 19—22), ako posvätil i svojho učenníka Tita za biskupa na ostrove Krete (Tit. 1, 4—5), ktorému vo svojom pastierskom liste radu udeľuje, ako má svoj biskupský úrad zastávať, aby sebe sverené stádo k večnému blahoslavenstvu viedol. Toto svätenie na úrad biskupský, kňazský a diakonský konal sv. Pavel na svojich cestách v každej cirkevnej obci, ktorú založil, modlitbou, pôstom a vkladáním rúk. Tak prislúchovali sviatosť túto i ostatní apoštoli. A sv. Pavel naložil biskupovi Titovi, aby po všetkých mestách na ostrove Krete kňazov svätzil a ustanovil (Tit. 1, 5), keď mu písal: »Pre tú príčinu zanechal som ťa na Krete, aby si, čoho sa nedostáva, vykonal a ustanovil po mestách kňazov, jako i ja som tebe nariadil. A za príkladom sv. apoštolov svätili plnomocní jich nástupníci, biskupi, ktorí apoštolmi posvätení boli, iných biskupov, kňazov a diakonov po prísnom pôste, vkladáním rúk a modlitbou. A touto sviatosťou vtlačované bolo nezrušiteľné znamenie biskupom, kňazom a diakonom, ktorí oddelení boli vo sv. Cirkvi od veriaceho ľudu.

Sviatosť stavu manželského ustanovil Pán Ježiš Kristus. Keď ho pokúšali Farisei a pýtali sa, či sluší manželku svoju prepustiť pre jakúkoľvek príčinu, odpovedal jim (Mat. 19; 4, 5, 6): »Či ste nečítali, že kto učinil človeka na počiatku, muža a ženu učinil jich? Preto opustí človek otca a matku a pridrža sa svojej manželky, i budú dva v jednom tele (t. j. jako duch od tela len pri smrti sa odlučuje, tak i sväzok manželský len smrťou sa ruší). A preto, čo Boh spojil, človek nerozlučuje!« Stav manželský nebol u pohanov ctený, Židia odstúpili od prvotného jeho ustanovenia* a sriadenia, no Ježiš Kristus pozdvihol ho na sviatosť, a v Jeho svätej Cirkvi považovaný bol hneď zpočiatku za obraz spojenia Spasiteľa s Jeho nevestou Cirkvou a za veľké tajomstvo. Preto píše sv. Pavel k Efesským (5; 32, 33): »Tajomstvo toto je veľké: ale ja pravím v Kristu a v Cirkvi (je tajomstvo alebo sviatosť predstavujúca duchovné spojenie Krista s Cirkvou). A tak i vy všetci, jedenkaždý, manželku svoju jako sám seba miluj, manželka ale boj sa svojho muža.« A ten istý sv. apoštol vyhlasuje stav manželský za nerozlúčiteľný (I. Kor. 7, 10—17) i vtedy, keď jedna časť dopustila by sa porušenia manželského sľubu (Marek 10, 5—9. Luk. 16, 18). V kresťanskej Cirkvi dosiahli manžel a manželka rovnaké práva (I. Kor. 7, 3—5); manželka nemala byť, jako u pohanov a čiastočne i u Židov, otrokyňou manželovou, ale opravdivou družkou života. Sväzok stavu manželského posvätený býval už v prvotnej Cirkvi za časov apoštolských kroz biskupa, neskôr skrze kňaza, pri čom konaná bola i obeta sv. Omše. Dovoľeno bolo po smrti manžela vdove i druhýraz sa vydať (I. Kor. 7, 9. Rim. 7; 2. 3), považovano ale bolo to za nedokonalosť. Dovoľoval sa i sväzok manželský, uzavretý

s pohanom alebo pohankou pred vstúpením do sv. Cirkve (I. Kor. 7, 12—14), keď len neohrožoval duševné spasenie stránky veriacej kresťanskej; keď ale ohrožoval, nuž dovoleno bolo kresťanskej stránke sa odlúčiť od pohanskej (I. Kor. 7, 15), lebo sv. Pavel píše: »Keď chce neveriaci odísť, nech odojde; lebo nie je služba poddaný brat alebo sestra v takej veci (v manželstve pohanskom): ale ku pokoju povolal nás Boh.« Kresťanské panny volily častokrát radšej zomrieť, než za pohana sa vydať.

Život prvých kresťanov plný bol kresťanských obradov a obyčajov. Veriaci vyprosovali si požehnanie od svojich biskupov, neprestajne zotrvali na modlitbách, ktoré jim boli posilou v trápeniach a každodenných bojoch, v opovržení a prenasledovaní, ktoré museli znášať pre meno nebeského Majstra svojho (Mat. 10; 22, 24). Najobľúbenejšou modlitbou bola jim modlitba Pána, ktorú začínali a dokončovali znamením sv. kríža. Čím viacej pohania a Židia znamením sv. kríža opovrhovali a tupili, tým viacej ho kresťania mali v úctivosti a znamenali ním svoje čelo pri modlitbe, pri práci a pri jiedle. I pôsty zachovávali prví kresťania svedomito a síce štyridsaťdenný pôst pred Veľkou nocou a každého týždňa vo stredu a v piatok do tretej hodiny odpoľudňajšej na pamiatku utrpenia a smrti Spasiteľa Ježiša Krista. Mnohí kresťania venovali sa celkom službe Božej, svoj život trávili v samovoľnej chudobe, v bezženstve, v neprestajnej modlitbe a v častom pôste, v ošetrovaní chudobných a nemocných bratov a sestier v Kristu.

Už za časov apoštolských našli sa mnohí vlažní a nehodní toho mena kresťania, ktorí nezodpovedali svojmu povolaniu v nasledovaní Božského Spasiteľa. Duchovný stav, ktorý riadil bohoslužbu v jednotlivých cirkevných obciach a strážil nad čistotou viery, Ježišom Kristom mu sverenej, mal povinnosť, starať sa i o mravný život veriacich. Už v starom Zákone vyobcovali Židia nehodných údov zo svojich synagóg a pokuta tá menovala sa kľatbou (excommunicatio). Podobnú prisnu kázeň (disciplínu, poriadok) prinútení boli už sv. apoštoli a za nimi jich plnomocní nástupníci, biskupi, vo sv. Cirkvi uviesť a proti tým veriacim upotrebovať, ktorí dľa učenia a ducha Ježiša Krista nežili. Kto sa teda veľmi ťažko prehrešil a svojim pohoršlivým životom meno Pána Ježiša Krista zneuctil, vytvorený bol z obcovania cirkevného a mohol len po dokázanej ľútosti a opravdivom polepšení do sv. Cirkve nazpät byť prijatým. Tak vyobcoval z Cirkve sv. Pavel jedného Korintána, ktorý sa ťažko prehrešil proti šiestemu Božiemu prikázaniu a v tom ohavnom hriechu tvrdohlave zotrval (I. Kor. 5, 1—5), a zase prijal ho do sv. Cirkve, keď zbadal, že hriešnik sa opravdive polepšil (II. Kor. 2, 6—11). Tak prisne treštal sv. Pavel i tých kresťanov, ktorí nektorý článok viery zapierali alebo zpotvorili (I. Tim. 1, 18—20). Viera, ktorú ohlašovali sv. apoštovia pod ochranou Ducha Svätého, bola vierou jedine pravou, spasiteľnou a preto svätou, večne nepremenniteľnou, lebo bola učením samého Pána Ježiša Krista, ktorú oni neporušenú zdedili a jako takú chránili. Preto hovorí sv. Pavel (Gal. 1; 8, 9): »Keby sme my, lebo

anďel s neba kázal vám, mimo to, čo sme vám kázali, prekliaty buď (t. j. vyobcovaný z Cirkve a hodný i večného zavrzenia od Boha). Jako sme už povedali, i teraz zase pravím: keď vám bude kto kázať mimo to, čo ste prijali, prekliaty buď! A sv. apoštol národov poučuje spolu, jako sa má zachádzať s tými, čo tvrdohlave zavrhnúť učenie, ktoré Pán Ježiš Kristus svojej Cirkvi k vereniu predložil; tak píše biskupovi Titovi (3, 10): »Človeka kaciera po jednom i druhom napomenutí varuj sa!« A Rimanov napomína (16, 12): »Prosim vás, bratia, aby ste sa chránili tých, ktorí činia rôznice a pohoršenia na odpor učenia, ktorému ste sa vy naučili, a varujte sa jich.« A sv. Ján píše Elekte (II, 10); »Keď príjde kto k vám a neprináša toto učenie, neprijímajte ho do domu, ani ho nepozdravujte.« Tak prisno horlili sv. apoštolovia za udržanie pravého učenia vo sv. Cirkvi, lebo ináč bola by poklesla a sa rozpadla. Sv. apoštolovia a biskupi vyobcúvali z Cirkve bludovercov, lebo vedeli i to, že zatvrdeli zlostníci sa nepolepšia a že nikdy opravdivými údami sv. Cirkve Kristovej neboli.

V.

Bludárske učenia.

Príčiny povstania siekt a kacierstvi.

Jako Ježiš Kristus predpovedal, prenasledovaná bola Jeho sv. Cirkev hneď na začiatku surovým násilím od Židov a od pohanov; neskôr povstali proti nej vlastní nezdarní a poblúdení synovia a zapričiňovali

veľké pohoršenie. Týchto bludárov odsúdil už sám Božský Spasiteľ, keď riekol (Mat. 18, 7): »Potrebné je síce, aby prichádzaly pohoršenia: ale beda tomu človeku, skrze ktorého pohoršenia prichádzajú.« I staly sa ony, aby sa vyplnilo proroctvo o Pánu Kristovi (Luk. 2, 34): »Hľa postavený je tento ku pádu a ku povstaniu mnohých v Izraeli, a na znamenie, že Mu bude odporovano.« Ano, povstali bludári proti sv. Cirkvi, aby verní a stáli zjavení boli veriaci, dľa slov sv. apoštola národov (I. Kor. 11, 19): »Lebo musejú i kacierstva byť, aby zjavení boli medzi vami ti, ktorí sú zkúsení.« Učenie Ježiša Krista zatriaslo mohutne duchom ľudským a zapríčinilo veľký obrat v smýšľaní národov. Mnohí Židia a pohania stali sa kresťanmi bez toho, žeby boli s celým srdcom a dušou ku sv. Cirkvi sa pritulili (I. Ján 2, 19—24. II. Ján 9) a dľa jej božského učenia žili; i utvorili sekty a kacierstva (II. Peter 2, 1—22). Príčinu povstania bludárskych siekt a kacierstvi možno hľadať menovite v tej smutnej okolnosti, že tí nezdarní synovia sv. Cirkve, ktorí sa od nej odtrhli a neskôr nepriateľsky sa proti nej chovali a nektoré články a mravouky bludársky zavrhlí, nepochopili dôkladne učenie Pána Ježiša Krista, vo svojej pýche zdali sa byť urazenými, nemravný život viedli, často i neobozretnými predstavenými zavčasu prísny a nekedy zase miernym zachádzaním na pravú cestu uvedení neboli, a konečne židovské i pohanské učenie s kresťanskou vierou vo svojej domnelej učnosti (gnosis, poznanie, veda. I. Tim. 6; 20, 21) do súhlasu priviesť sa usilovali. To dosvedčujú listy sv. apoštolov Petra, Pavla a Jána, ako i tohoto posledného sv. evangelium a Zjavenie.

Za časov apoštolských povstali tri druhy kacierstva. Jedon druh objavil sa medzi nektorými kresťanmi,

pošlými zo židovstva, ktorí krčovito pridŕžali sa zákona Mojžišovho a čo synovia Abrahama pyšne na kresťanov z pohanstva pozerali. Druhý druh kacierstva objavil sa medzi gréckymi Židmi, ktorí nakazení gréckou učenosťou (gnosis) proti každému zákonu brojili a nemravnému životu sa odovzdávali. Tretí druh kacierstva povstal medzi kresťanmi, pošlými zo Samaritánov (položidov) a pohanov, ktorí usilovali sa domnelou vedou svojou učenie náboženské pohansko-židovské (Samaritáni) a pohanské (Alexandrínski Gréci) s kresťanským učením do súhlasu priviesť.

Kacierstva pošlé zo Židovstva.

Sv. Pavel, ktorý v boji proti sobectvu a úzkoprsej jednostranosti Židokresťanov z vyšších ohľadov požiadavkam jich niekedy i hovel (Skut. ap. 21, 20—26), vyslovil sa ostrovtipne, že všetko, čo poslal pre kresťanskú vieru Židokresťania vykonali, zmarené bude. A to sa bohužiaľ skoro vyplnilo. Horlivý apoštol národov bojoval proti kresťanom zo židovstva pošlým, ktorí v meste Kolosse krčovite pridŕžali sa zákona Mojžišovho a obriezky a to isté požadovali vzdor uzavretiu cirkevného snemu v Jeruzaleme i od kresťanov, z pohanstva pošlých, i považovali Pána Ježiša Krista len za proroka, ktorému zjavil sa anjel nižšieho rádu. Do tohoto bludu upadli kresťania v Kolosse čítaním spisov pohanských mudrcov (filozofov), jako to sv. Pavel sám píše (Kol. 2, 8). V Efese zaoberali sa nektorí kresťania, zo židovstva pošlí, rozličnými bájkami (I. Tim. 4, 7) a »vypravovaním rodov (andelských, o ktoré sa dohadovali) nemajúcich konca (I. Tim. 1, 4);« zabraňovali svojim rovnosmýšľajúcim sa ženiť a vydávať a prikazovali

zdržovať sa od pokrmov, »ktoré Boh stvoril k vďačnému užívaniu veriacim (I. Tim. 4. 3).« Dvaja takí bludári, Hymeneus a Filetus, tvrdili, že všetko, čo sv. Písmo o vzkriesení z mŕtvých hovorí, duchovne rozumieť sa má, totižto o novom obživení duše skrze sviatosť krstu alebo pokania a o blahoslavenom živote v nebi, i zapierali vzkriesenie tela, jako to apoštolské vyznanie viery, ano i starý Zákon (Job 19, 25) učí (II. Tim. 2; 17, 18). I sv. Peter pred svojou smrťou svojim druhým listom, a sv. Júda bojovali proti bludárom, ktorí oddaní boli telesným hriechom, opovrhovali každým zákonom, popierali druhý príchod Pána a zahynutie sveta. I sv. Ján bojoval proti židovi Cerinthovi, ktorý robil rozdiel medzi Ježišom a Kristom. Tito bludárski stranníci zákona Mojžišovho a pohanských bá-jok nemohli dlho vydržať medzi opravdivými kresťanmi, odtrhli sa od jednoty sv. Cirkve a utvorili bludárske sekty, ktoré menovite po zkaže mesta Jeruzalema sa objavujú.

Nazareni (Nazareovia) boli miernejšími nepriateľmi čistého učenia Pána Ježiša Krista a Jeho apoštolov, i povstali z tých Židokresťanov, ktorí počas vojny židovsko-rimanskej z Jeruzalema do Zajordanska sa vysťahovali a v meste Pelle a na brehoch Mŕtvého mora sa usadili. Keď sa nemohli znášať s pravoveriacimi kresťanmi pre svoje krčovité pridržanie sa zákona Mojžišovho, oddelili sa od nich a žili odlúčení od nich čo sekta. Jejich meno bolo predtým nádavkou, ktorou nazývali tvrdohlaví Židia učenníkov Ježiša Krista (Skut. ap. 24, 5): neskôr menovaní boli Nazarenami tí sektári od kresťanov a Židov, ktorí síce uznávali Ježiša Krista za Syna Božieho, Jeho nadprirodzené narodenie sa z prečistej Panny, Jeho smrť a slavnostné vzkriesenie, užívali

zvláštne aramejské (či syrochaldejské) evangelium (dľa sv. Matúša, ale od neho odchylné), uznávali i sv. Pavla za apoštola národov; ale pridržali sa i krčovito obriezky a vôbec zákona Mojžišovho. Od kresťanov, z pohanstva pošlých, nepožadovali zachovávanie zákona Mojžišovho; ale jich viera nebola čistá, Ježišom Kristom hlásaná. Neskôr oddialili sa od sv. Cirkve ešte viac.

Ebioniti boli väčší nepriatelia sv. Cirkve, než Nazareni. Dľa Hegesippa bol zakladateľom tejto židovsko-kresťanskej sekty istý Thebuthis, ktorý sa vydával za učenníka sv. Petra a za nepriateľa sv. Pavla. Po mučennickej smrti sv. Jakoba, biskupa jeruzalemského, chcel sa on stať biskupom, a keď sv. Šimon vyvolený bol, rozhneval sa ctižiadostivý Thebutis a utvoril sektu v Jeruzaleme, ktorá prijala meno Ebioniti (chudobní). Pred zkazou mesta Jeruzalema vystahovala sa i táto bludárska sekta do mesta Pelly a do Desatoro miest (Dekapolis) s ostatnými kresťanmi. Ebioniti uznávali sice Ježiša Krista za Mesiaša, ale v celkom inšom smysle, než opravdiví kresťania. Oni vyznávali Spasiteľa čo obyčajného človeka, syna prirodzeného Jozefa a Marie; opovrchovali sv. Pavlom čo odpadlikom od zákona Mojžišovho; požadovali od kresťanov zo židovstva a pohanstva pošlých prisne plnenie zákona Mojžišovho a najmä obriezky k dosiahnutiu večného blahoslavenstva, zavrhlí písma prorokov, nenávideli najmä Davida, Šalamona, Jeremiaša a Ezechiaša; očakávali tisícročnú ríšu Kristovu s pozemskými požiadavkami; užívali aramejské evangelium sv. Matúša, ktoré ale o dve hlavy zkrátili a na viacej miestach porušili, tak že sa ani evangelium Nazarenami užívanému nepodobalo. Ebioniti nepožívali mäsa, ani vajec, ani mlieka, i dovoľovali rozsobáš a mnohoženstvo. Sv. Ján, ktorý

v Efese do roku 101. po Kr. P. žil, bojoval so svojimi učenníkmi Papiasom, Ignácom (biskupom v Antiochii) a Polykarpom (biskupom v Smyrne) proti týmto bludovercom slovom a písmom (sv. evangeliumom, listami a Zjavením).

Cerinth, Žid z Antiochie, ktorý sa zanašal ľubomudrckým učením alexandrinských mudrcov (Gnostikov), prevzal bludárske učenie Ebionitov, len že smýšľal o Kristu Pánu trochu vznešenejšie, než oni, i snažil sa učenie Kristovo dľa nauky gréckych Gnostikov vysvetlovať. On učil, že Boh je bytnosť nad všetky veci povýšená, nevidomá, ktorú nemožno pomenovať a k tomu od pozemského sveta nekonečným priestorom oddelená. Dľa jeho gnostického blúznenia nemohol Boh vidomý pozemský svet stvoriť, lež stvorila ho sila, ktorá Boha nenie v stave poznať, anđel či demiurg (stvoriteľ sveta), ktorý dal ľuďom i zákony Mojžišove a stal sa tak židovským Bohom. Cerinth rozoznával v Spasiteľovi Krista, ktorého menoval Slovom (*λογος*, *logos*) od Ježiša. Ježiš narodil sa dľa neho z Marie Panny a Jozefa prirodzeným spôsobom čo človek, ale vynikal nad jiných ľudí neobyčajnou múdrosťou a zbožným životom. Pri krste v Jordane sostúpilo najvyššie Slovo (*λογος*, *logos*; *Χριστός*, *Kristus*; *Πνεῦμα Θεοῦ*, *Duch Boží*; *Πνεῦμα ἁγίων*, *Duch Svätý*) v podobe holubice na Ježiša a pohrúžilo sa do Neho. A tak Ježiš Kristus ohlašoval neznámeho Otca a činil divy a zázraky. Keď mal byť Spasiteľ ukrižovaný, opustilo Slovo (Kristus) Ježiša a len človek Ježiš trpel smrť na kríži a vstal z mŕtvých, kdežto Slovo (Kristus), ktoré je duševné, netrpelo za pokolenie ľudské. A Kristus zase sa vraj objaví a panovať bude za tisíc rokov na zemi, v ktorej riši veriaci všetky pozemské rozkoše

požívať budú. Z kníh nového Zákona používal Cerinth len evanjelium sv. Matúša a zavrhol najmä spisy sv. Pavla a Jána. Aby svojmu blúzneniu záväzie priložil a ľahkoverných ľudí zvedol, tvrdil, že mu to učenie anđel zjaval. Bludár tento žil predtým v Jeruzaleme, neskôr v Efese, kde prozreteľnosť Božská tak dlho ponechávala pri živote sv. Jána, že tomuto nebezpečnému kacierovi a nepriateľovi sv. Cirkve so zdarom odporovať a mladistvú Cirkev pred nákazou zachrániť mohol. Cerinth zahynul, ako dosvedčuje Eusebius, v kúpeli, kde počas zemetrasenia rumami staviska zasypaný bol. Sv. Ján písal svoje evanjelium najmä proti tomuto nebezpečnému bludárovi veriacim v Efese a po celom svete, aby dokázal, že Slovo (Ježiš Kristus) od večnosti je Bohom a aby doplnil ostatné sv. evanjelia. I začína svoje evanjelium preto týmito slovami: »Na počiatku bolo Slovo a Slovo bolo u Boha a Boh bol Slovo. To bolo na počiatku u Boha. Všetky veci skrze Neho učené sú: a bez Neho nič nenie učineno, čo učineno jest. V Ňom bol život a život bol svetlo ľudí: a svetlo vo tmách svieti, a tmy Ho neobsiahly. Bol človek poslaný od Boha, ktorému meno bolo Ján. Ten prišiel na svedectvo, aby svedectvo vydal o svetle, aby všetci verili skrze Neho. Nebol on svetlo, ale aby svedectvo vydal o svetle. Bolo svetlo pravé, ktoré osvecuje každého človeka, prichádzajúceho na tento svet. Na svete bol, a svet skrze Neho učiný je, a svet Ho nepoznal.« Tak zastáva sv. Ján Božstvo Ježiša Krista proti bludárom Ebionitom a blúznivému Cerinthovi. On učil inými slovami: Ježiš Kristus je od večnosti, prv lež Boh nebe a zem stvoril, z bytnosti Otcovej zplodený Syn Boží. I nazýva Syna Božieho Slovom (dľa zvláštného zjavenia Božieho (Zjav. 19, 11—13),

aby veriacich o pravom Jeho význame poučil proti myšlienke jeho nadužívaniu od Cerintha a iných bludárskych učiteľov. A toto Slovo (Ježiš Kristus) bolo od večnosti nielen v bytnosti Otcovej, ale i u Otca, spolu s Otcom, i naznačuje tým osobitnú rozličnosť alebo samostatnú osobnosť večného Slova. A toto večné Slovo bolo pravý Boh, jednej bytnosti a prirodzenosti spolupodstatnej s Otcom. Všetky veci vidomé i nevidomé, nebeské i pozemské skrze Slovo učinené sú nie jako nejakým nástrojom (demiurgom), ale rovnou a večne s Otcom pôsobiacou všemohúcnosťou. Všetok život, andelský a ľudský, vyteká z večného Slova jako zo žriedla (prameňa); Ono je život podstatný, večný, ktorý osvetľuje myseľ Ľudskú k poznaniu večnej pravdy. A táto večná múdrosť a pravda svieti Ľuďom v temnotách hriechu a nevedomosti (proti Gnostikom) pohrúženým; ale veľká časť Ľudí nedala sa a nedá sa tým svetlom osvietiť, lebo je zaslepená neverou a náruživosťami nesriadenými. Ján, ktorý Pána Krista krstil a o Ňom svedoctvo vydal, bol len človek a nie Mesiaš alebo anjel, za jakého považovaný bol od bludovercov a vyslaný na svet, aby pripravil ľud k prijatiu Mesiaša Ježiša Krista, ktorý bol pravým svetlom, pôvodom svetla, ktoré osvecuje rozum každého človeka prichádzajúceho na tento svet a svetlom viery a milosti tých, ktorých za hodných uznať ráči. Ježiš Kristus zázračným spôsobom objavil sa na svete jako Bohočlovek a svetskí Ľudia, po svetských vecach túžiaci neuverili v Neho čo v Mesiaša, Spasiteľa svojho. Vo svojom Zjavení hovorí sv. Ján, že sv. Cirkev zvíťazí nad všetkými bludármi a nepriateľmi a pozemský Jeruzalem premení sa v nadzemský.

Kacierstva pošlé z pohanstva.

Šimon Magus (Čarodejník) bol pôvodcom kacierstva z pohanského učenia pošlého, ktoré popri bludoch nektorých židokresťanov, svätú Cirkev znepokojovalo. Tento arcikacier narodil sa v Samarii v Gittone a bol učennikom čarodejníka Dosithea. Svojími čarodejníckymi kúskami, ktoré čerpal z fyzickej vedy, oslepoval Samaritánov a vzbudil u poverčivého ľudu veľký obdiv, že hŕ za »veľkú moc Božiu« považoval (Skut. ap. 8, 9—11). Toho času prišiel do Samarie horlivý diakon Filip, ohlašoval sv. evangelium a činil mnohé divy a zázraky. Mnohí Samaritáni uverili v Ježiša Krista a dali sa pokrstiť (Skut. ap. 8. 12). Keď zbadal Šimon, že jeho čary sú prevýšené zázrakami sv. Filipa a že utratí obdiv a priazeň u Samaritánov, prijal zdanlivo vieru kresťanskú a dal sa od sv. Filipa pokrstiť; on myslel, že i jemu udelená bude moc, zázraky činiť.

Nezadlho zatým prišli z Jeruzalema do Samarie sv. Peter i Ján, i vkladali ruky (birmovali) na pokrstenných, ktorí prijímali Ducha Svätého. Za časov apoštolských dostávali birmovanci i zvlášťne dary Ducha Svätého, jako moc hovoriť cudzími jazykami, divy činiť atď. Keď to videl čarodejník Šimon, riekol apoštolom (Skut. ap. 8, 19): »Dajte i mne tú moc, aby každý, na koho vložím ruky, prijal Ducha Svätého.« I pokarhal ho sv. Peter: »Tvoje peniaze budú s tebou na zatraťenie; preto že si sa domnieval, žeby dar Boží mohol za peniaze kúpeným byť. Nemáš dieľu ani účasti v tejto veci; lebo tvoje srdce není uprimné pred Bohom. Preto

ciň pokanie za tú svoju nešľachetnosť a pros Boha, aby snáď tebe odpustené bolo to smýšľanie tvojho srdca; lebo vidím, že v žlči horkosti a vo väzbe neprávosti väziš.» Tak vylúčil hlava apoštolov, sv. Peter, čarodejníka Šimona zo sv. Cirkve a dal mu nádej, že po opravdivom pokání do cirkevného obcovania pripustený bude. Od tohoto Šimona zdedilo i jedno cirkevné previnenie svoje meno. Keď duchovné alebo cirkevné veci za nejakú cenu sa predávajú, menuje sa také smutné previnenie Šimoniou alebo svätokupectvom. Ctiziadostivý a zlostný Šimon, ktorý chcel za peniaze dosiahnuť moc, aby i on vkladáním rúk také zázraky konať mohol, jako sv. apoštolovia, a zo sv. Cirkve vyobcovaný bol, zdal sa prejavovať ľútosť nad svojou hriešnou opovážlivosťou, lebo riekol ku sv. apoštolom: »Modlite sa vy za mňa k Pánu, nech na mňa neprijde nič z toho, čo ste vraveli.« Jeho úmysel nebol opravdivý; bál sa len trestu, nebál sa ale viny, ani sa nepolepšil.

Odišiel do Fenicie, kúpil si v meste Tyrus necudnú otrokyňu, menom Helenu, a používal ju pri prevodzovaní svojich čarodejníckych predstavení. Cestoval so svojou hriešnou súložnicou po asijských krajinách Frygii a Pisidii a usiloval sa svojim bludárskym učením a čarodejnými kúskami nakaziť cirkevné obce, ktoré tam sv. apoštoli boli pozakladali. On nasledoval vo svojom blúznení učeného Žida z Alexandrie, menom Fila, ktorý sa usiloval zákon Mojžišov s učením gréckych ľubomudrcov (Sokrata a Platona) do súhlasu priviesť, a tvrdil, že Boh nemôže sa v svete zjaviť, a preto posielala na svet prostredníkov, Božské Slovo (logos) a Božské sily (logoi). Filo zomrel okolo r. 40. po narod.

Kr. P. a jeho blúznivé učenie známe bolo v Egypte i v Asii.

Čarodejnik Šimon osvojil si jeho blúznenie a tvrdil, že je on to Slovo Božie (logos), krása Božia, Vykupiteľ (Hestos, Deuter. 18, 15), Paraklet (Utešiteľ), všemohúci, a všetko, čo je v Bohu; že skrze svoju všemohúcnosť vysvobodil prvú svoju myšlienku svojho ducha, Ennoiu, matku všetkých svojich budúcich myšlienok a táto že je Helena, jeho otrokyňa, skrze ktorú stvoril andelov; andeli stvorili svet a nie Boh; duša ľudská prechádza po smrti do iných tiel, ľudí alebo zvierat; ľudia nemajú svobodnú vôľu a dobré skutky nie sú k spaseniu potrebné. Ďalej blúznil, že on čo sila najvyššieho Boha zjavil sa medzi Židmi ako Syn, medzi Samaritánmi jako Otec a medzi druhými národami jako Duch Svätý; on je vraj poslaný, aby dušu sveta, ktorá je väznená hmotou a predtým sa objavila v trojánskej Helene, teraz ale v jeho družke Helene, vysvobodil; zákon Mojžišov nepochádza vraj od Boha, ani predpovedania prorokov, ale od ľavej sily, aby ľudia udržaní boli v otroctve a len milosť, ktorá z neho pochádza, je jediným prostriedkom k dosiahnutiu večného spasenia. S týmito smiešnymi a bláznivými táraninami spojoval svoje čarodejnícke predstavenia a kúsky a pobláznil mnohých ľudí. Jeho nemravní učeníci, ktorí necudnosť vyhlasovali za opravdivú lásku a rozličné čarodejnícke predstavenia dávali, klaňali sa obrazu Šimonovmu v podobe bôžka Zeusa a necudnej Helene v podobe bohyne Atheny. Arcikacier Šimon prišiel na svojich potulkách i do Ríma a chcel vo svojej zlosti i tam kresťanskú cirkevnú obec nakaziť. Toho času zdržovali sa v Ríme sv. apoštoli Peter a Pavel. I nahovoril Šimon cisárovi Neronovi a mešťanom rim-

ským, že sa pred jich očami do neba pozdvihne. A skutočne pozdvihol sa do povetria, ale na modlitbu sv. apoštolov spadol na zem, polámal si nohy a v zúfalstve zomrel.

Šimon napísal i viacej spisov proti viere v Ježiša Krista; on bol prvým kacierom a prvým nepriateľom pohanským učenia Ježiša Krista a Jeho apoštolov. Učenníci čarodejníka Šimona rozpadli sa po jeho smrti na štyry sekty, medzi ktorými vynikajú sekta Dositheova a Menandrova. Dositheus bol najprv učiteľom, neskôr učennikom Šimonovým. Vyďával sa za Mesiaša; pridržal sa čiastočne blúznenia Šimonovho, uznával ale zákon Mojžišov a jeho učenie srovnávalo sa i s učením Saduceov a Essenov; zavrhol učenie o Enoch (silách Božích či demiurgoch) a o večnom trvaní sveta. Okolo seba mal tridsať učenníkov a jednu ženskú, ktorú Lunou nazval. Zomrel od hladu a mal mnohých privržencov, ktorí sa domnievali, že nezomrel a niekde v svete žije. Ešte na začiatku siedmeho storočia bojoval Eulogius z Alexandrie proti sekte Dositheovej, ktorá bludárskeho majstra svojho za proroka, Mojžišom oznámeného (Deuter. 18, 18) držala, vskriesenie a andelov zapierala. Druhý učenník Šimonov a tiež Samaritán, Menander, vyhlásil seba samého za Mesiaša. I on pridržal sa, ako Šimon, učenia Filového o najvyššom skrytom, nepochopiteľnom Božstve, o Ennoi, ktorá andelov (demiurgov) utvorila a rozprával o okovách, v ktorých ľudstvo stená. On sám je skrze najvyššiu moc Božskú, ktorá v ňom prebýva, povýšený nad všetkých andelov a povoláný, aby oslobodil svet od demiurgov (stvoriteľov sveta) ľudí. Kto v jeho mene je pokrstený, len ten bude spasený a jeho krst je opravdivé vskriesenie, zapríčiní nesmrteľ-

nosť a večnú mladosť. O Pánu Kristovi hovoril, že len dľa zdania pôsobil diela ľudské. Menander mal byť učiteľom i pozdejších Gnostikov Saturnila a Basileidesa, i zapodieval sa čarodejstvom, jako Šimon. Kacierstvo toto dlho znepokojovalo sv. Cirkev.

I Docketovia čerpali svoje bludárske učenie z vedy pohanskej a ohrožovali sv. vieru a Cirkev Kristovu. Títo kacieri obdržali meno svoje od gréckeho slova »dokei« (*δοκει*), ktoré znamená »zdá sa«. Dľa jejich blúznivého zdania nemal Ježiš Kristus skutočné telo, ale len zdanlivé. Pohanskí (grécki) ľubomudrci, menovite Alexandrinski, totižto učili, že hmota je hriešna; preto Docketovia, ktorí si osvojili túto bludnú mienku, nemohli ani pochopiť, jako by Ježiš Kristus, ktorý chcel ľudí od hriechu vykúpiť a osvobodiť, ľudské telo Sám na seba vziať mohol, ktoré je hriešne a zo zlého pochádza, On by vraj musel byť Sám hriešnikom a jako taký hriešnikov spasiť by nemohol. I učili, že Ježiš Kristus je vyššia nadzemská bytnosť, že prijal len zdanlive telo na seba, aby mohol duše z hriešnej hmoty vysvobodiť a jich spasiť. Proti tomuto bludu horlil sv. apoštol Ján vo svojich listoch, písaných v Efese, kde po smrti sv. Pavla až do svojej blahoslavennej smrti žil a proti bludárom neunavene bojoval i sv. Cirkev od nákazy chránil. Vo svojom prvom liste, ktorý bol sprievodným listom jeho sv. evangelia, vystrieha veriacich (2, 18): »Synáčkovia, poslednia hodina je, a jako ste slyšali, že príjde antikrist, i teraz mnohí antikristovia učinení sú.« Týmito slovami označil veľký apoštol, ktorý odpočíval na prsách Spasiteľa, bludárskych učiteľov, jako Thebuthisa, Cerintha a Docketov, ktorí menovite v Asii kacierstva svoje rozširovali. A ďalej hovorí (4, 1): »Najmilejší, neverte každému

duchu (učiteľovi, ktorý zjavením Božím alebo múdrosťou sa chvastá), ale zkusujte duchov, či sú z Boha; lebo mnohí nepraví proroci vyšli na svet.« A zrejme napomína veriacich, aby sa chránili kacierstva D o k e t o v (II. 6, 7, 9, 10): »A táto je láska, aby sme chodili podľa prikázania Jeho (Boha Otca). Toto ale je prikázanie, aby ste v tom chodili, jako ste slyšali od počiatku: lebo mnohí svodcovia vyšli na svet, ktorí nevyznávajú, že Ježiš Kristus prišiel v tele: ten je svodca a antikrist. Žiadon, ktorý odstupuje a nezostáva v učení Kristovom, nemá Boha: kto zostáva v učení, ten má i Otca i Syna. Keď prichádza kto k vám a neprináša toto učenie, neprijímajte ho do domu, ani ho nepozdravujte!«

I sv. Ignác († 107.), učenník apoštolský, biskup v Antiochii, bojoval vo svojich listoch proti D o k e t o m, a jeho výpovede podobajú sa slovám sv. Jána, miláčka Pánovho. Vo svojom liste do Smyrny sv. Polykarpovi, biskupovi a priateľovi, pisanom, pripomína týchto bludárov týmito slovami (hl. 7.): »Kacieri D o k e t i zdržujú sa od večere Pána a verejnej modlitby, pretože nevyznávajú večeru Pána, že je telom Spasiteľa nášeho Ježiša Krista, ktoré za naše hriechy trpelo a ktoré Otec dľa svojej dobroty vskriesil.« A ďalej píše veriacim v Smyrne: »Ja zvelebujem Ježiša Krista, ktorý je Boh, a vy ste dobre urobili, že ste u seba prijali sluhov nášeho Boha Ježiša Krista. Nik nech sa nemýli, nebeské bytnosti a zástupy anielov, vidomé a nevidomé kniežata prepadnú súdu, keď neveria na krev Ježiša Krista.« I vyhlasuje za šťastných všetkých veriacich v Smyrne, ktorí pridržajú sa pevne viery v Ježiša Krista: »On pochádza skutočne dľa tela z pokolenia Dávidovho a je dľa svojho Božstva

Synom Božím, skutočne narodil sa z Marie a bol Jánom pokrstený, Jeho telo bolo skutočne pod Pontským Pilátom a tetrarchom Herodesom klincami prebodnuté, On skutočne trpel, a z vlastnej moci -- skutočne, nielen, jako nektorí neverci hovoria, dľa zdania z mrtvých vstal.« Vo svojom liste, ku Trallenským kresťanom písanom, napomína veriacich, aby sa chránili kacierov Docketov, — ktorí hovoria, že Ježiš Kristus opravdivé telo na seba nevzal, — jako skrytého jedu a byliny, ktorú Otec nevypestoval a ktorá smrtonosné ovocie prináša; i ujisťuje jich: »Ježiš Kristus skutočne sa narodil, skutočne jedával a pijaľ, bol pod Pontským Pilátom skutočne prenasledovaný, skutočne ukrižovaný a pred nebom, zemou a peklom skutočne zomrel; On skutočne z hrobu vyšiel, keď Ho vlastný Otec z mrtvých vskriesil, jako i my nekdy dľa Jeho príkladu vskriesení budeme. Keďby Kristus, jako nektorí neznabohovia, totižto neveriaci, hovoria, len dľa zdania bol trpel, prečo ležím teda v okovoch? prečo žiadam si, aby som bol divým zverom predhodený? Veď vtedy zomrem marné!« K Filadelfickým píše: »Vyhýbajte každej roztržke, každému kacierstvu. To sú tie zlé byliny, ktoré Ježiš Kristus nepestuje, pretože nie sú štepením Otcovým.« A k Efesským hovorí: »Len jeden je lekár, ktorý je telesný a spolu duchovný, stvorený a nie stvorený, Boh v človekovi, opravdivý život v smrti, trpeť mohúci a trpeť nemohúci, z Marie a z Boha je, náš Pán Ježiš Kristus. Tri veci skryté boli kniežaťu tohoto sveta: panenstvo Marie, vtelenie a smrť Pána. Tri veľikánske tajomstvá, ktoré ale v mlčanlivosti Božej konané boli. Jako bol teda zjavený? Hviezda zjavila sa na oblohe, ktorá všetky hviezdy skvelosťou prevýšila a v neopí-

sateľnom svetle žiarila. Neobyčajnosť tohoto objavenia vzbudila v celom svete obdiv. Všetky ostatnie hviezdy, i slnce i mesiac vstúpily do sprievodu tejto hviezdy a ona metala svoje svetlo na všetky strany. A keď ľudia o príčine tohoto tak zriedkavého nového zjavu rozmýšľali, zničené bolo čarodejníctvo, odstránená bola nevedomosť a zrušené bolo staré mocnárstvo; lebo Boh zjavil sa v Človekovi, aby nám nový a večný život udelil.

